

3510

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ Ա. ԳԻՒՐԿԱՆԻ

ԲԿԲԲԲԲ

Փ Ո Ւ Ն Ձ

ՀԱՅԱՔԱՆՈՅ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ԼԵԶՈՒՆ

ԱՐԶԱՆ ԵՒ ՈՏԱՆԱԲՈՐ

ՀԻՆԴԵՐՈՐԴ ՏՊԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

491.99-8

7-23

Կ. ՊՈԼԻՍ
Երևան, 2. ԳԻՒՐԿԱՆԻ
1908

491.93-8

Դ - 23

ՏՕ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Ս. ԴԱԻԹԱՆԻ

ԵՐԿՐՈՐԴ

Փ Ո Ւ Ն Ձ

ՀԱՒԱՔԱԾՈՅ ԱՇԽԱՐՀԻԿ ԼԵԶՈՒԷ

ԱՐՁԱԿ ԵՒ ՈՏԱՆԱԻՐ

ՀԻՆԴԵՐՈՐԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

معارف نظارت - جلیله سنک سنه ۳۲۰ تموز ۱۷ تاریخلو
و ۷۷۸ نومرولی رحصتنامه سیله طبع اولمشدر

Կ. ՊՈԼԻՍ

Տպագր. Ն. ՊԵՐՊԵՐՅԱՆ ԵՒ ՈՐԴԻ

1907

2010

Դուք հոգաժուրեալն առաւելակէք ձեր
քին. միթէ անոնք միշտ իրենց անքինաւ
շուռին ձեր ահէն ռեսակ պէտքերը. և ա-
ւր չեն ուրծիր զանոնք հոգալու համար: Յոր
ձեզի համար կանխաւորն. և գիշերը, միշտ
և չանքեք. անոնք աւարտ. եւ քիտե՛ն ռեսակ

որոշ օրը Երեւանի քաղաքում Եւսեբիոս
պատգեհի հայ շկայ Եւսեբիոս:

Կարգեցի Բաւեր, - Ստեփան, դիտցնել անհի-
շէ, հովաճութիւն, առարկայ, քրքնի, հակե-
նակականական վարձողութիւն - Այս հատո-
ւոր օրը Բաւեր անուն կամ գոյական են:

2. Ժամանակը

Կանցնի, կերթայ, չի ունենար
կեցնել զինքն Եւսեբիոս
Ծովէն ու ջուրէն
Այս արագ օրէն
Բաւեր Եւսեբիոս Լուսաբէս
Փայտե կի մը կէտ:

Կանցնի, կերթայ, չի ունենար
Եւսեբիոս ու ծոր, բաւեր ու խոնարի
Կի գլխի կանցնի,
վազը ու օրէնի.
Եւսեբիոս անկարկ յանգամ յետին
Չի նեւեր տարին:

- Կանցնի, կերթայ անկարկի,
Այս Եւսեբիոս ծակաւաւ Եւսեբիոս,
Եւսեբիոսի Եւսեբիոս
Եւսեբիոս, Կի համբն,
Եւսեբիոսի Եւսեբիոս անոնց վրայ

Պարգեւներու մեծահարուս
Բաւեր ու Եւսեբիոս
Թանկագին շքանք
ձիւս արժէքն անոր
Այս աւխարհի վրայ շատ
Վախ ու չեն գիտեր:

Կանցնի, կերթայ, անգամ եւ շուս,
Պէտք Եւսեբիոս անկի օգուս,
Կառչելով ուժգին
Անոր քղանցքին:
Աւխարհի, եւսեբիոս շատ
Դործել անընդհատ:

Ժամանակին պէտք Եւսեբիոս,
Ան կուսայ ձեզ ամեն բարի,
Դիրք, պատիւ, համբաւ,
Դանձեր ալ անբաւ
Եւ իրական հետ, քաղցրագին
Վայելիք կեանքին:

ԱԼՓԱՍԼԱՆ

3. ՈՐԴԻԱԿԱՆ ՍԻՐՈՅ ՕՐԻՆԱԿ

Հռոմէայեցի կին մը յանցանքի մը համար կը
շատապարտուի խեղդամահ ըլլալու: Եւսեբիոս կը
գաւի վրան, Եւ կը հրամայէ որ փոխանակ խեղ-

դելու, թողուն որ բանտին մէջ անօթութենէ մեռնի: Եւ Տարենտիա անուն աղջիկին աղաչանքին զիջանելով՝ հրաման կուտայ երթալ մայրը տեսնել ուզած ատենը, բայց ա՛յն պայմանով որ ամէն անգամ վրան խուզարկեն, որպէս զի մօրը ուտելիք չտանի,

Շատ օր կ'անցնի, և կը տեսնեն որ մայրն անօթութենէ չի տկարանար: Եռապետը զարմացած՝ կը սկսի իրողութիւնն անձամբ քննել և՛ գաղտ պահուելով՝ կը տեսնէ հիացումով որ Տարենտիա ծիծ տալով կը կերակրէ մայրը: Իսկոյն կը փութայ իրողութիւնը պատմել դատաւորներուն, որոնք որդիական այս գեղեցիկ ու հանճարեղ սէրին վրայ խանդաղատած՝ մօրը կը ներեն. այսչափն ալ բաւ չհամարելով՝ հասարակաց գանձէն մօրն ու աղջիկին մշտնջենաւոր թոշակ կը սահմանեն, որպէս զի կարենան իրենց մնացած օրերն հանգիստ ու դիւրակեաց ապրիլ: Կ'ըսուի նաև թէ բանտն ալ կործաներ և տեղը տաճար կանգներ են՝ նուիրեալ Որդիական Սերին:

Բաց. բառեր. — Հռովմայեցի, խեղդամահ, եռապետ, գիշանիլ, խուզարկել, հիացում, հանճարեղ, խանդաղատիլ, մեծցեցնաւոր, դիւրակեաց:

Քեր. վարժ. — Այս հաստատման մէջ գոյականներն ի՞նչ հոլով են:

4. ԱԳՌԱԻՆ ՈՒ ԶԱԳԵՐԸ

Իր ձագերուն՝ սեւուկն Ագռաւ

Երկարօրէն ճառ խօսեցաւ.

« Երբ տեսնեմ, Զա՛գերս, թէ յանկարծակի

Մարդ մը ի գետին ծրոխ խոնարհի,

Նրօսն է քաւ առնելու

Եւ քցնե՞լ զարնելու.

Թե՛ առե՛մ,

Եո՛ւս փախե՛մ »:

— Բայց ի՞նչ քնենք, Մա՛յրիկ սիրուն,

Եթէ այդ մարդն յառաջագոյն

Քարը ձեռքը գաղտ ունենայ.

Մեզ այդ խրատե՞լ ուրեմն ի՞նչ շահ »:

— Հիմա՛, Զագերս, կը հաւատամ

Թէ ձեր կեանքը դուք յարածամ

Ձերձ վրսանգէ պահե՛ք պիտի

Փորձանաւոր մէջ այս երկրի,

Քանի որ այժմե՛ն ձեր տիմ մասալ

Այդքան ունիք խելի, այդքան միտք չքնալ »:

Երեկ տղեկին,

Որուն խելի միտք՝ հետ հասակին

Հաւասար կ'անին:

ՎՕՅԱՆ Վ.

Բաց. բառեր. — Ճառ, թել առնել, գաղտ, յարածամ, բձ, տի, մասալ, չքնալ:

Քեր. վարժ. — Որոշեցէ՛ք անպակասներն եւ քե՛մք թէ ի՞նչ տակ են (թուական, ստացական, որական, ելն.).

5. ԴՊՐՈՑ

Դպրոցները մարդկային ընկերութեան փրկանքն են: Հոն, կրթութեամբ կը մշակուին հոգին ու բոլորը, և կը զարգանան մտաւոր կարողութիւն-

ները: Հոն կ'ուսանինք մեր պարտքերը զոր ունի
Աստուծոյ և մեր անձին ու մեր նմաններու՝
կատմամբ: Հոն կը ծնի մեր մէջ ճաշակ՝
կին, ծանօթութիւն՝ բարիին և գիտութիւն՝ ճշմարիտին: Հոն կ'սկսի սէր և փափագ աշխատութեան որ գլխաւոր՝ եթէ ոչ միակ՝ միջոցն է մոլութենէ և թշուառութենէ զերծ մնալու և կեանքն արդիւնաւոր և օգտակար ընծայելու: Չենք կարող հարստութիւն տալ ամէն մարդու, չենք կարող միշտ գործ տալ ամէն գործաւորի, սակայն ամէն ընկերութիւն կարող է դաստիարակութիւն տալ բոլոր տղոց: Կրնանք ուսուցանել անձնիւր մարդու որ կատարելապէս օգուտ քաղէ իր մտաւորական կարողութիւններէն, իր մարմինէն, իր միտքէն՝ և հոգիէն, և կրնանք՝ այսպէս՝ դնել զայն ասպարէզին մուտքն, ըսելով. Աշխատութիւնը ինչ երջանիկ պիտի ընէ, աշխատանքը իրեւ թեո, իրեւ նեղութիւն նկատելու չի, այլ իրեւ հաճոյք:

Բաց. բառեր. — Փրկարան, հաւակ, մոլութիւն, արդիւնաւոր, ընկերութիւն, անձնիւր, ասպարէզ:

Քեր. վարժ. — Որոշեցէք թանձրացեալ եւ վերացեալ անուններ:

6. ԶՄԵՌՆ ՈՒ ԳԱՐՈՒՆ

Ո՛վ տղաք, Զրմեռն եկաւ վերստին,
Զրմեռն իր ցուրտով, ձիւնովն անարկու,
Նայեցէ՛ք, դրանն առջեւ հարուստին՝
Դողդողայ՝ նօթի՝ հեկն անվերարկու:

Քամին կը ցնցէ ծառերն անտեւ,
Վրսակն արդ հեղե՛ղ մ'ե յորդափրփուր.
Սեւ ամպեր պատեն երկինն անարեւ,
Բոյներն անթռչուն են, դասարկ, քափո՛ւր:

Դաւերձ՝ ամառի, պարտեզն՝ անմրտակ՝
Մերկացած իրենց բոլոր զարդերն,
Ո՛չ ծաղիկ ունին, ո՛չ բոյր անուշակ,
Կարծես անըզգայ սառեր, մեռե՛ր են...:

Տըխուր տեսք մ'ունին ամեն տուն, տանիք,
Զրմեռն իր սուգը տարածէ չորս դին.
Աւան, գիւղ, քաղաք, մարդիկ, կենդանիք,
Վախն ունին մահուան անել անդունդին...:

* *

Եւ սակայն, երբ գայ Գարունը պայծառ,
Թանձր ամպ չիք տեսներ ա՛յլ երկնի վերեւ.
Ծաղկին ու ծրլին ամեն ուս ու ծառ,
Եւ շողայ տափուկ, լուսափայլ Արեւ:

Եւ քամին՝ Զեփի՛ւն կ'ըլլայ, մեղիկ հոգով
Որ ալիքին հետ խաղայ վրսակին.
Նոր բոյներ հիւսուին, երգեն ամեն կողմ
Երգ անուշ՝ յուսոյ, սիրո՛յ հրեշտակին:

Եւ հեզն, անօրին, որքն անպատշաճ,
Ճննդուկն ու տանիք, եւ անօր Դաւերձ,
Կենսաբեր գարնան հետուրբեանց ի պար,
Կայտառ, եռանդուն խայտա՛ն ու ծաղիկ:

Տրդա՛ք, դողդոջուն՝ նուրբ իբրե եղեգ,
Կեանք չիկայ առանց խանդի և յոյզի:
Աշխատող, ճնող ու տկուն ելիք
Ձրմեռն ու Գարուն օրինակ ձեզի:

Ա. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Բաց. բառեր. — Վերսիմ. անարկու, հեգ, յորդա-
փրփուր, քափուր, ամայի, անզգայ, անել, անդունդ, լու-
սափայլ, չինջ, ակօս, կենսաբեր, հեռուքիւն, ի պար,
կայտառ, դողդոջուն, խանդ, յոյզ, տկուն:

Քեր. վարժ. — Յոյց տուէք անակամներ եւ քսէ՛ք թէ
ո՞ր անուններուն կը պատկանին:

7. ՀԱՅՐ ԵՒ ՈՐԴԻ

Երիտասարդ մը որ ամուսնանալու կը պատրաս-
տուէր, խորհեցաւ տունէն արտաքսել իր հայրը, և
գիւղ ճամբել: Կը վախնար թէ ծերունիին ներկա-
յութիւնը մի՛ գուցէ անհաճոյ թուէր իր դեռատի
կնոջ: Հայրն էր աւելի քան հարիւր տարեկան, և
անկարող հակառակիլ անոր կամքին: Որդին գրաւ
անիկա սայլակի մը մէջ և տարաւ մինչեւ դուռը՝
խարխուլ ագարակատունի մը զոր ունէին գիւղին
մէջ: Կ'ուզէր հո՛ն թողուլ հայրը:

« Որդեա՛կ իմ, ըսաւ ծերունին, կը հասկնա
թէ ի՞նչ ընել կ'ուզես: Բան մը սակայն կը խըն-
րեմ քեզմէ. տա՛ր իս այն քարին մօտ որ սա պա-
տեղին մէջն է »:

Որդին տարաւ իր հայրը նոյն քարին մօտ:
Երբ հոն հասան. « Հիմա կրնաս զիս թողուլ եր-
թալ, ըսաւ ծերունին: Ես ալ երբեմն մինչեւ հոս

բերի և քեզի իմ հայրս: — Ո՛հ, հա՛յր իմ, գոչեց
երիտասարդը, ուրեմն՝ եթէ զաւակներ ունենամ՝
անոնք ալ զիս մինչեւ հո՛ս պիտի բերեն: »

Եւ այն ատեն, քաղաք վերադարձնելով հայրը՝
իր տանը ամէնէն գեղեցիկ սենեակն յատկացուց
անոր, և ամէնէն պատուաւոր տեղն իր հարսնի-
քի խնջոյքին մէջ: Ուստի Աստուած ալ օրհնեց
զինքը և մեծարուած ապրեցաւ շատ տարիներ:

Բաց. բառեր. — Արտաքսել, անհաճոյ, մի՛ գուցէ, դե-
ռատի, լիակշիւ, խնջոյք, մեծարուած:

Քեր. վարժ. — Գտէ՛ք դերանուններ եւ որոշեցէ՛ք անոնց
սեռակը, քիւր եւ հոյովը:

8. ԱԳՌԱԻՆ ՈՒ ԱՂՈՒԷՍ

Ոսի մը ծայր
Պարոն Ագուսն էր բառեր.
Բերանն աւար
Գողցած պանրի կտոր մ'ունէր.
Հոսն առնելով
Աղուեսը վեր վեր կ'իյնայ.
Անուս լեզուով
Կուգայ վարեմ ձայն կուտայ.
« Բարե՛ւ, բարե՛ւ,
Պարոն ագուս,
Քեզ շատ արեւ.
Ո՛հ, ի՛նչ աղուոր
Ի՛նչ գեղեցիկ
Ես՝ իրաւ որ.

Սուս չի կարծես,
Թե ձայնդ ալ է
Սա տեսիդ պես,
Դուն մեկ հասիկ

Անտառիս մեջ հիւր հաւերուն ես փիւնիկ:

Այս լըսելով՝ խնդումեն
Կ'ելիկ ագռաւն ինքնիւրմեն.

Կըսուց մը լայն կը բանայ

Որ անուշ ձայնը ձրգէ.

Որսը բերնէն վար կ'իյնայ.

Աղուեսն իսկոյն կը խրլէ,

Զայս բսելով իրեն հոն.

« Միամի՛ս պարոն,

Դընա՛ խել սորվէ.

Ամեն շողոփոք կ'ապրի անոնցմէն
Որոնք կը խաբուին իր անուշ լեզուէն.

Աս դասն որ հիմա դուն ինձմէ առի,

Կ'արժէ. — խօսք չըկայ, — կըսոր մը պանիր»:

Ագռաւն ամօքով

Մտին երուհով

Երդում կ'ընէ հոն, — թեպէս քիչ մը ուշ,—

Մէյ մ'ալ չ'աւտալու լեզուի փաղափուշ:

Բաց. բառեր. — Ոս, բառիլ, աւար, փիւնիկ, որս,
խզել, շողոփոք, երուք, փաղափուշ:

Քեր. վարժ. — Գեթ գործողութիւն եւ վիճակ ցուցնող
բառեր (բայ):

Բաց. բառ. — Թրքուն, փանդիւ, հեռ, մեղմաթիւ:
այ էլ, արք, կնդուկ, դաւար, յամբերեք, ոյր, ուղղա-
նիգ, տ, ուկ, սլանայ, բուրում, համբարձիկ. խուսափուկ:

Քեր վարժ. — Գեթ բայերը:

11. ՊԱՏՈՒԷՐՆԵՐ՝ ԱՇԱԿԵՐՏԻՆ

Տղա՛ս, մտածէ՛ թէ ի՛նչպէս կ'անցընես դպրո-
ցակա՛ն կեանքդ: Զանա՛ որ այսուհետեւ կարող ըլ-
լաս, առանց ամչնալու և կարմրելու նայիլ՝ ամսէ
ամիս, օրէ օր ըրած աստիճանական յառաջդիմու-
թեանցդ վրայ եւ այնպէս վարուիս: Բաղդատէ՛
ինքզինքդ թէ՛ դասընկերներուդ հետ՝ անոնց բարի
օրինակներէն խրատուելու համար, և թէ՛ քու ան-
ճիդ հետ՝ հասկնալու համար թէ անցեալ օրերուդ
և ներկայիդ մէջ տարբերութիւն մը, բարելորջու-
թիւն մը կա՞յ:

Տղա՛ս, ասկից զատ խորհէ՛ ուրիշ բան մ'ալ.
մենք աշխարհի մէջ չենք գործեր մեր անձին համար
միայն: Ուրիշներուն համար ալ կը գործենք: Մին-
չեւ անգամ մանր տղաք, առանց զգալու, կը գոր-
ծեն ուրիշներուն համար: Վասն զի բարի աշա-
կերտները, երբ մեծնան, բարի քաղաքացի կ'ըլլան:
Եթէ իմաստութեամբ անցընես մանկական տարի-
ներդ, եթէ լըջութեամբ գործածես դաստիարակու-
թեան բոլոր միջոցները զորոնք աշխարհ, ծնողքդ
և դասատուներդ հոգածու կ'ըլլան հայրայթելու,
կընաս օր մը կրկին քուկիներուդ դարձնել ինչ
որ այսօր կը զոհեն քեզի համար: Աշխարհ պէտք
ունի աշխատասէր եւ բարի մարդերու. դուն կընաս
ըլլալ անոնցմէ մէկը, եթէ հիմակուրէն սկսիս ասոր

պատրաստուիլ: Պարապ մի՛ վատներ ձամանակդ ,
վասն զի իրաւունք չունիս այդպէս ընելու:

Ծոյլ աշակերտը թէ՛ իր անձին և թէ՛ իր ծը-
նողքին բռն է , անոնց հացը կ'ուտէ եւ օգուտ մը
չունի անոնց:

Ասոր համար , մենք ալ , սիրելի՛ ընկերներ ,
եթէ զայ վայրկեան մը ուր ծուլանանք , անգործ
նստիլ ուղենք , իսկոյն պէտք է յիշենք սա գե-
ղեցիկ խօսքերը և ուղղենք մեր ընթացքը . —

— Ծուլութիւնը ծայրն է բոլոր ամօթալի մոլութիւն-
ներուն: (ՏԻԿԻՆ ՏԸ ԼԱՆՊԱԼ)

— Ծուլութիւնը ա՛յնքան դանդաղօրէն կը շարժի որ
աղքատութիւնը շուտ կը հասնի անոր: (ՅԲԱՆՔԻՆ)

— Ծոյլերը շատ բաներ ընելու փափաք ունին , բայց
բան մըն ալ չեն ըներ: (ՎՕՎԼԱՐԿ)

Բաց. բառեր. — Ասիանական , ռադիասել , բարեբաշտ-
քիւն , իմաստութիւն , լրջութիւն , հոգւ աւ , հայրաբայել:

Քեր. վարժ. — Գտէ՛ք մակբայներն եւ քտէ՛ք թէ ո՛ր բայ-
երուն վրայ դուած են:

12. Տ Ե Ղ Ե Կ Ա Գ Ի Ր Ը

Մեր գիւղին մէջ (չեմ յիշեր
Ո՛ր գիշեր)

Գեղջուկի մը տունն՝ յանկարծ
Բոցարծարծ

Հրդեհ մը սկսաւ վառել
Ու այրել:

Ամեն կողմէ , սրտաբունդ ,
Գունդ ի գունդ

Դրացիներ՝ այր թէ կի՛ն՝
Փոյթ եկին

Ի տես փայլուն , սասկազին
Կրակին:

Բայց մեր գիւղը ունի մի հաւտ ,
Բարեպաւտ ,

Կրօնիւ մոլի , անյագուրդ
Ժողովուրդ .

Այնպէս որ՝ այդ բռնընկած
Տան դիմաց

Շատեր՝ անջուր . ձեռնուցայն՝
Մի միայն

Կը գոչէին . — « Բարեխօս
Սուրբ Պետրոս ,

Սուրբ Կղեմէս , Սուրբ Վիշէ՛ն ,
Մեր մէջէն

Այս պահ հասն՝ թող Աստուած
Տանի՛ բաց . . . »:

— Զայս երբ լրտեց՝ յուսահատ
Ու վրհաս՝

Բացագանչեց Գիւղացին .
« Ո՛վ երկին ,

Մինչեւ որ այս բարեխօս
Սուրբ Պետրոս ,

Սուրբ Վիշէն ու Կղեմէս՝
Յասկապէս

Այս աղօթից եւ իրաց
Առ Աստուած

Տեղեկագիրն հաղորդեն ,
Տունս արդէն

Պիտի՛լայ հրոյց հարա՛կ
Աւերա՛կ . . . :

Ա. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Է Դ. ԲԵՆԷ

ՀԱՄԱՐ

Քաց. բառ. — Տեղեկագիր, բոցարժարժ, արտաբունդ, գունդ ի գունդ, փոյթ, հաւոս, բարեպաւոս, մոլի, անյագուրդ, ձեռնուցան, բարեխօս, պատուհաս, բաց, վհաս, բացա-գանչել, Երկին, հաղորդել, նարակ, աւերակ :

Քեր. վարժ. — Գտէ՛ք մակբայներ :

13. ԵՐԵՔ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ

Մարդ մը երեք բարեկամ ունէր, որոնց երկուքը խիստ սիրելի էին իրեն, իսկ երրորդը՝ թէեւ անկեղծ սիրով կը սիրէր զինքը՝ սակայն ինք անտարբերութեամբ կը վարուէր անոր հետ :

Օր մը դատաստանի կանչուելով՝ իր բարեկամներուն աղաչեց որ գան իրեն համար բարեխօսութիւն ընեն :

Իր բարեկամներուն առաջինն անմիջապէս մերժեց անոր խնդիրը, ըսելով թէ ուրիշ գործեր ունենալով՝ չի կրնար իրեն հետ գալ :

Երկրորդը՝ մինչեւ Ոստիկանութեան Պալատին դուռն անոր ընկերացաւ և հոնկէ ետ դարձաւ :

Իսկ երրորդը, որմէ երբեք չէր յուսար, իր հետ ներս մտաւ, իրեն համար բարեխօսութիւն ըրաւ, և իր անմեղութիւնն այնպիսի հաստատութեամբ վկայեց որ դատաւորը զինքը դատապարտութենէ ազատեց :

Երեք բարեկամ ունեցող մարդն է աշխարհէս մեկնող ու Աստուծոյ դատաստանին առջեւ ելլող մարդը :

Հարստութիւնը, որ աշխարհիս մէջ իր սիրելի բարեկամն էր, մահուան ժամուն զինք կը թողու և հետը չ'երթար :

Իր ծնողքն ու բարեկամները մինչեւ գերեզմանին դուռն իրեն կ'ընկերանան, և հոնկէ իրենց տունը կը վերադառնան :

Իսկ երրորդ բարեկամը, այսինքն իր բարի գործերը, մինչեւ Գերագոյն Դատաւորին գահին առջեւ իրեն կ'ընկերանան, իրեն համար բարեխօս կը կենան. և զինքը կ'արդարացնեն :

Քաց. բառ. — Անարբերութիւն, դատասան, բարեխօսութիւն, մեթել, ոստիկանութիւն, վկայել, դատապարտութիւն, գերագոյն :

Քեր. վարժ. — Գտէ՛ք շաղկապներ :

14. ԽԱՂՈՂԸ

Երբ խաղողին դեղին ողկոյզ Տերեւներուն տեսնեմ մեջէն,
Թե թխուր եմ կամ մրսայոյզ,
Պարտեզ բացուի արթա մէջ՝ շէն :

Ոսկեհասիկ, օրհնա՛ծ խաղող,
Տեսնեմ ալ կ'արժե հազար ներբող :

Հասիկները՝ յուսով լեցուն,
Դուրսը շաղ է. մէջը շափար,
Եւ թափուած են՝ կրկն, սահուն՝
Կարծես մանրիկ բերնի համար :

Ոսկեհասիկ, օրհնա՛ծ խաղող,
Գեղն ալ կ'արժե հազար ներբող :

Խաղողն օրհնեալ է ամեն տեղ,
Բայց հո՛ւ բուսնի միակէքն անուշ,
Եւ հո՛ւ միայն հրաշագեղ

Կ'անի մերին *թեղի չափուշ* .

Ոսկեհասի'կ , օրհնա՛ծ խաղող ,

Գոյնն ալ կ'արժե հազար ներքող :

Խաղողն առաս' ամբողջ առուն

Աղֆասին նաւն է պիսանի .

Աստուածածին կ'ընէ քիստուն ,

Եկեղեցին կ'օրհնէ զանի .

Ոսկեհասի'կ , օրհնա՛ծ խաղող

Համն ալ կ'արժե հազար ներքող :

Գարնան վարդեր թէ զիս դիւքեն ,

Խաղողն քնէ սրբիկըս զով ,

Անոր հոսէն , ասոր հիւքեն

Սիրեմ ըլլալ քսեպ գինով .

Ոսկեհասի'կ , օրհնա՛ծ խաղող .

Հոսն ալ կ'արժե հազար ներքող :

Ս. ԱՃԷՄԵԱՆ

Բաց. բառեր. — Մտայոյգ, շէն, ոսկեհասիկ, ներքող, ցաղ, սահուն, գեղ, հրաւազեղ, անիլ, դիւքեյ, հիւք :

Քեր. վարժ. — Որոշեցիք ժամկաններն ու մակրայներն :

15. ԸՆԹԵՐՑՈՒՄԸ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Մեր վարժարաններու մէջ հասարակ ընթերցումի շատ կարեւորութիւն չի տրուիր ընդհանրապէս, և՛ այդ պատճառաւ՝ հոգ չի տարուիր որ աղայ մը իր ընթերցանութեան առաջին տարիներուն մէջ կարենայ, տնտեսալ կարդալէ զատ, պէտք եղածին

պէս կարդալ, այսինքն՝ զինքը մտիկ ընողին հասկընալի ընէ իր ընթերցումը :

Վարժարաններու մէջ՝ առ հասարակ՝ կը բացաւ կանան աշակերտին տնտեսալ ընթերցում սորվեցնելու վա՛ւ նկատողութեան չեն առներ թէ անոր կարգացածն հասկնալի կ'ըլլա՞յ թէ ոչ կէտադրութեան ուշադրութիւն կ'ընէ՞ , շեշտերը պատշաճօրէն կը գործածէ՞ : Մինչեւ իսկ , եթէ կարգացած ատենը եղանակ մը դնէ, անոր ալ անփոյթ կը գտնուի շատ անգամ ուսուցիչը : Ասկէ առաջ եկած է որ մեր վարժարաններէն՝ այսինքն Կ . Պոլսոյ հայ վարժարաններէն՝ ելլող շատ մը աշակերտներ , մանչ կամ աղջիկ , յորի ընթերցում մ'ունին : Անոնց ո՛չ հնչումը ուղիղ է եւ ո՛չ կէտերուն և շեշտերուն ուշադրութիւն կ'ընեն . իսկ ձայնի ելեւէջ բնաւ չի կայ : Պաշտօնական կերպ մը , արուեստակեալ ձայն մը կ'առնեն աշակերտները , երբ գիրքը ձեռք առնեն կարդալու համար : Եւ այս ամէնը՝ գիտէ՞ք ինչո՞ւ . վասն զի առաջին տարիներուն մէջ, աղան սխալ ըմբռնած է ընթերցումի կանոնները : Մէկ խօսքով՝ կարեւորութիւն չէ տրուել վարժարանի փոքրագոյն կարգին :

Եւրոպական ազգերու մէջ մասնաւոր գիրքեր կան որոնք կը սորվեցնեն՝ թէ ի՛նչպէս կարդալ պէտք է, Մեր մէջ կը պակսին այդ տեսակ գիրքեր — և դեռ շատ տեսակներ՝ նոյնքան կարեւոր . — ուրեմն մի միայն ուսուցիչներո՛ւն պարտքն է սորվեցնել տղուն՝ իր առաջին քայլերն ուղիղ առնել :

Կը յիշեմ որ , ասկէ քառորդ դար առաջ , հայ աղջիկներու վարժարանի մը մէջ, որու ինամական

լուծիւնը թաղին տիկիններէն կը բաղկանար, Այբուբենի դասը բարձրագոյն կարգի աշակերտներուն Հայկաբան Դասատուն յանձնուեցաւ Արդեօք ամէն դպրոցի Խնամակալութիւն իգական սեռէն պէտք է բաղկացած ըլլայ, որպէս զի հոգ տարուի ապագայ սերունդին դաստիարակութեան Տարրական Ընթացքին:

Գալով Արտասանութեան դասին՝ ինչ որ կ'աւանդուի մեր վարժարաններու մէջ՝ ուրիշ բան չէ, այլ բերանացի սորվուած չափ մը բառեր, որոնք աշակերտներուն գլխին մէջ գետեղուած են, եւ այս ալ իր արուեստակեալ կերպն ունենալէ զուրկ չէ: Աշակերտները ոտքի կ'ելլէ գոց սորված ոտանաւորն արտասանելու համար, մտիկ ընողը՝ քերթուածին միմիայն յանգերն և տողերուն քանի վանկէ բաղկացած ըլլալը կրնայ ըմբռնել, իսկ իմաստը՝ բնաւ:

Ոտանաւոր գրուածք մը արտասանելու համար ընդհանուր կերպ մը ունին. արտասանող աշակերտը իւրաքանչիւր տողէն վերջ, անպատճառ շունչ մը կ'առնէ. առաջին տողին ծայրը՝ ստորակէտի քով կենալու չափ կը կենայ, իսկ երկրորդ տողին ծայրը վերջակէտի մը քով կենալու չափ. և ա'յսպէս քերթուածն առաջին տողէն մինչեւ վերջը կը շարունակուի. իւրաքանչիւր տողի մէջտեղն ալ կէս շունչ մը կ'առնէ արտասանողը:

ԵԻՓԻՄԷ Պ. ՕՏԵԱՆ

Քաց. բառեր. — Նկատողութեան առնել, կէսդրուփիւն, շեւ, պատճառէն, անխոյր, յոռի, ելեւէջ, պատճառական, արուեստակեայ, րմբունել, ուրեմն, խնամակալութիւն, հայկաբան, իգական սեռ, ապագայ, սերունդ, տարրական, լոկ, գետեղել, քերթուած, յանգ, քերթ. վարժ.

Քերթ. վարժ. — Որոշեցէք դերբայներ:

16. ՍԻՐԱՄԱՐԳ ԵՒ ՍՈՒԱԿ

(ՍՈՒԱԿ)

Կը գովէր մի Սիրամարգ
Իր աշագեղ փետուրներ.
Շրփանալով եւ Սոխակ՝
« Անոյշ կ'երգեմ ես », կ'ըսէր:
— Թեպէս ինքզինքը գովել
Խելօք անձի չէ վայել,
Բայց այդ փոքրիկ թերութիւն
Կը զսնես մօտ շատերուն: —
« Գեղեցկութիւն, ցոյց եւ փայլ.
Կ'ըսէր յոխորս Սիրամարգ,
Ամեն ձիւրէ գերագոյն »:
Պրնդէր Սոխակն. — « Անուշ լեզուն,
« Երգ եղանակ քաղցրալուր »:
« Ունին մեծ յարգ ընդհանուր: »
Մինչ անոնք վիճեին,
Հասաւ գիշեր մրբազին:
Խաւարին մէջ անեստ մընաց Սիրամարգ,
Իսկ Սոխակին երգին անուշ եղանակ
Դեռ շատ ատեն ներդաւնակ
Հրնչէր եւ տար արձագանգ:

Արտաքին փայլ, գեղեցկութիւն
Շուտով կ'անցնին դառնան չիք.
Մինչ տաղանդին եւ հանճարին
Մընան 'նդ երկար արգասիք:

ՎԻՅԱԼԻՍ

Բաց. բառեր. — Սիրամարգ, ոռխակ, աչագեղ, նոխամալ, չէ վայել, ցոյցք, փայլք, յոխոս, ձիւք, գերագոյն, պնդել, քաղցրալուր, սրագին, անեստ մնալ, ընդ երկար, ներդառնակ, արձագանգ, չիք դառնալ, քաղանդ, հաննար, արգասիք:

Վարժ. — Արձակի վերածեցէք այս հասուածը:

17. Ա Ղ Թ Ա Մ Ա Ր

Վանքերը հաստատուած են ժողովուրդին բարեպաշտութիւնը վառ պահելու, եկեղեցիին հովիւ պատրաստելու, ուսման կարօտ ժողովուրդին մէջ գիրքերու հրատարակութեամբ միտքը մշակելու, աշակերտներ կրթելու, վանքը կալուածներով ճոխացնելու, եկեղեցիին ինչքը պահպանելու, և շրջակայ գիւղերուն վրայ հսկելու նպատակով:

Վանքերու հաստատութիւնը սկսաւ Բարձրագոյն մէնս Առաքեալէն, եւ հետզհետէ այնքան շատացան որ ամէն լեռի կող ունէր վանք մը. անոնք մեծ ծառայութիւններ մատուցին:

Մերովպ ծաղկեցուց Գողթան վանքը ուր բազմաթիւ աշակերտներ կրթուեցան և շրջուեցան այլ եւ այլ տեղեր՝ քարոզելու:

Գլխակայ վանքը ճոխացուց Կոմիտաս վանահայր, ապա Կաթողիկոս, որ Հռիփսիմեան Վկայարանը նորոգեց, հոյակապ եկեղեցի մը կանգնեց, էջմիածնի մէջ ազգի ազգի շինութիւններ ըրաւ, եկեղեցիին բարեկարգութեան հոգ տարաւ:

Մեծն Ներսէսի և Ներսէս Շինող Կաթողիկոսի մեծամեծ ծառայութիւններն յիշելու պէտք չի կայ. բայց կարեւոր կը համարինք յիշել Կամրջաձորի վանքը, Շիրակի Հոռոմասի վանքը, Դերջանի Խըլաձորի, Հնձոց, Զախացքարի, Ապարանից, Սկիւռայ, Գետիկայ վանքերը, որոնք վարդապետներ, քահանաներ, եպիսկոպոսներ ընծայած են Ազգին:

Մասնաւորապէս յիշատակելի են՝ Նարեկայ վանքը, որուն կը պարտինք Խոսրով Անձեացի, (Նարեկացիին հայրը) Գրիգոր Նարեկացի, Անանիա և Պետրոս վարդապետները, Սանահնի և Հաղբադու վանքերը, որոնցմէ ո՛չ նուազ ուսեալ վարդապետներ ելլելով՝ պայծառացուցին եկեղեցին:

Բայց Արեւելեան եւ արեւմտեան նահանգներու մէջ կառուցուած վանքերը հետզհետէ ապիկար վանահայրերու ձեռքով փոխանակ ծաղկելու՝ անչքացան, հնութիւններ, սպասներ և ձեռագիրներ աշխարհականներու ձեռքը անհետացան կամ վաճառուեցան, շատեր իրենց կալուածներէն, միաբաններէն մինչև իսկ վանահայրերէն զուրկ մնացին, վանքերուն դռները գոցուեցան կամ աւերակ դարձան, և եթէ տակաւին կան քանի մը վանքեր որ հաստատ են, անոնք ալ շատ քիչ բացառութեամբ իրենց նպատակին կը ծառայեն:

Գտնուած են վանահայրեր որ անարժան մարդիկը, հայերէն պարզ ընթերցանութիւն մը չգիտցող, քահանայութեան կոչած են՝ փոխարէն 10—50 ոսկի առնելով. ո՞վ ուսուցած էր իրենց՝ եկեղեցական սուրբ պաշտօն մը վաճառել դրամի տեղ, իրենք եպիսկոպոս ըլլալով չէին ուսած թէ առաքեալներու ժամանակէն պախարակուած է այդ փոխանակութիւնը (= Սիմոնականութիւնը):

18. ՓՈՔՐԻԿ ՄԱՐԻԱՄԻՆ

Ինչո՞ւ այդքան զիս կը սիրես,
Ո՛չ շաւար քամ քեզ ո՛չ ոսկի.
Վառ. ծաղիկներ իմ շուրջ սրփռես.
Դո՛ւն ալ ծաղիկ մ'ես կենդանի.
Զրմե՛ն ալ շուրջս երգես, բուրե՛ս,
— Գոգցես բնութիւն վերածընի՛:

Ես յանկուցիչ, ա՛հ, ի՞նչ ունիմ.
 Ի՛նչ որ չունիս՝ ա՛յն բաժին իմ —
 Թախիծ, ալիք, դեմք ուրուափայ,
 Զուարթաւող, հրեշտակափայ,
 Դեռափքքիք, բոչո՛ւն Մառիս,
 Է՛ր յարած ես այդքան անձիս:

Քո՛ւն ես կամ քե հեռուն ի խաղ,
 Երբոր ձայնքս լրսուի խաղաղ,
 Աչքդ ու քեւերդ իսկոյն բանաս,
 Եւ հրեռուագի՛ն գիրկըս կուգաս.
 Համբոյրներովդ այսերս այրես,
 Հարցումներովդ հոգիս խռովես.
 Գաղտնիքներուս զո՛գ գիտակ ե՛ս...:
 Մա՞նուկ ես դու, հարցո՛ւկ ես դու,
 Մա՛րիա՛մ. զընա՛, զընա՛ հեռու:

— Ո՛վ Տե՛ր. ո՛վ Տե՛ր, զըզաք այսօր
 Մեծերուն չափ, ա՛հ, գիտես խոր. —
 Գեղանձնեայ, նոխ. զըւարթափայլ
 Պարմանիներ կոչեն Մարիամն,
 Այլ իմ նակաս բարձր ու մրուայլ
 Ազգէ հրապոյր մասաղ մանկան.
 Միրգ ու ռափար, վարդ ու զոհար,
 Ամէն բանէ նախընտրաբար
 Խընդրէ, սիրէ զիս Մարիամիկ,
 Այն սրխալի՛, այն սոսկալի՛,
 Խորհրդաւոր, աղուոր աղջիկ:

ԳԻՍՍԷՐ ԱՏՈՒ

Քաց. բառեր. — Շուրջ, սփռել, բուրել, զոգցես, վե-
 րածնիլ, յանկուցիչ, թախիծ, ալիք, ուրուափայ, զուար-
 թաւող, հրեշտակափայ, դեռափքքիք, բոչոն, յարիլ, հրե-
 ուագին, այս, զոգ, գիտակ, հարցուկ, մերք, գեղանձնեայ,
 նոխ, զուարթափայլ, մալլ, նախընտրաբար, սրխալի՛, խոր-
 հրդաւոր:

Քեր. վարժ. — Գե՛տք բայերը. եւ յոճակիի վերածեցէ՛ք
 իրենց վերաբերեալ մասերով:

19. ՈՒՍՈՒՑԻՉԸ

Դպրոցի սրահին մէջ տղաք կ'աշխատէին՝ ի-
 րենց աչքերը գիրքերու վրայ յառած: Ուսուցիչը
 կը գիտէր զանոնք եւ կ'ըսէր մտովի.

« Տղա՛ք, դուք իմ դեռափթիթ ընտանիքս էք,
 իմ որդեգիր ընտանիքս: Այսօր իմ շուրջս բոլոր-
 ուած էք, այլ ընդ հուպ պիտի ցրուիք: Բայց մօ-
 տէն թէ հեռուէն, սիրտս պիտի հետեւի ձեզի,

« Զէ՛ք գիտեր թէ ձեզ ո՛րչափ կը սիրէ ձեր Ու-
 սուցիչը: Եւ եթէ չսիրէր, ի՞նչպէս կրնար ըսել. —
 Կ'ուզեմ կեանքս անցընել զանոնք կրթելով, ա-
 նոնց պէս պիտի պզտիկնամ որպէս զի հասկնալի
 ընեմ իրենց՝ ինչ որ ես ուսած եմ. անոնց ծուլու-
 թեան վայրկեանները, անխոհեմութիւնները, չա-
 րութիւնները եւ ապերախտութիւնն իսկ չպիտի
 վհատեցնեն զիս: — Այո՛, որդեակներս, կը սի-
 րեմ ձեզ, ձեզմով կը սիրեմ ձեր ընտանիքը, որուն
 ուրախութեան առարկան էք. ձեզմով կը սիրեմ
 ձեր աշխատասիրութիւնը եւ բարութիւնը: Հա-
 մեստ կ'ապրիմ, համեստ պիտի մեռնիմ, բայց ե-
 թէ կրնամ ձեր միտքին մէջ սերմանել ազնիւ ու

վեհանձն գաղափարներ, առաքինութեան սերմեր
ատ ինծի պիտի ըլլայ քաղցրագոյն վարձատրու-
թիւնը: Երբ մեծնաք և ձեր իմացականութիւնը
գործածէք արուեստի մը կիրառութեան, երբ ձեր
պարտականութիւնները կատարէք ուրիշներուն և
ձեր անձին նկատմամբ, ան՝ որ պառջին՝ անգամ
կրթեց ձեր միտքն ու ձեր սիրտը, իր բաժինը
պիտի ունենայ ձեր ջանքերուն և արժանիքին
մէջ: Ո՛չ, բոլորովին չպիտի մեռնիմ, վասն զի
ձեզմով պիտի վերկենցաղիմ:

«Տղա՛ք, ձեր ուսուցիչը կը սիրէ ձեզ, միշտ պի-
տի սիրէ ձեզ. փոխարէն ի՞նչ կը խնդրէ ձենէ.—
ո՛չ այլ ինչ. եթէ ոչ՝ քիչ մ'ուշադրութիւն՝ իր դա-
սերուն, քիչ մը յարգանք իր խօսքերուն, և եթէ
սիրտ կը կրէք, քիչ մը սէր իր անձին համար:»

Քաց. բառեր. — Յառած, մտովի, դեռափքիք, որդեգիր,
ընդհուպ, անխոհեմութիւն, ապերախութիւն, վնասեցնել,
համեստ, վեհանձն, վարձատրութիւն, իմացականութիւն,
կիրառութիւն, վերկենցաղիլ:

Քեր. վարժ. — Որոշեցէ՛ք շողկապներ, Յետոյ հասուածն
եղակիի վերածեցէ՛ք այսպէս. Դպրոցի սրահին մէջ տղան
կ'աշխատէր, եւ այլն:

20. ԱՂՈՒԷՍ ԵՒ ԱԳՌԱԻ

Աղուեսներն՝ երբեմն՝ իբր բէ սասկած,
Լեզու դուրս ձրգած ու բերանաբաց՝

Մեջ դառնին

Կը պառկին,

Որպէս զի գէ՛ր բերնով միայն՝
Ա՛յն թոչուններն յիւրաւ որսան

Որ կարծելով թէ մեռած՝ սասկած եմ
Իսկոյն վար կ'իջնան որ կտցեն ուսեմ:

Աղուեսին մէկն այսպէս յաջողեցաւ.
Ոտերեկն օր մը բռնել մէկ Ագռաւ,
Պիտի ուսեր երբ Ագռաւին
Ձայնն ողորմուկ՝ հեծեծագին

Իրեն չքսէր.

« Ո՛վ Աղուես, զիս քեզի պարգեւ չտա՞ւ Տէր.

Արդ՝ նախ՝ Անոր փառք չալ պատրիս,

Ապա՝ բարով վայելեա զիս: »

Աղուես՝ խաբուած՝ բերան բացաւ.

« Փա՛ռք քեզ, Աստուած », հագիւ քաւ,

Թռչնիկը քրտաւ: Ծառին վրայ քառած՝

Աղուեսին վրայ խնդաց ու ճրաց.

« Քեռի՛ս, նախ եւ առաջ կ'ուսեմ,

Յետոյ կը փառաբանե՛մ. »

ՎՍՄԱՆ Վ.

Քաց. բառեր. — Աղուես, ագռաւ, յիւրաւ, կտցել, յաջո-
ղիլ, ողորմուկ, հեծեծագին, քառիլ, նուալ, փառաբանել:

Քեր. վարժ. — Որոշեցէ՛ք բայերուն տեսակը, եղանակը,
ժամանակը, թիւը եւ դէմքը: Հասուածն արձակի վերածեցէ՛ք:

21. Ա Դ Ա Մ Ա Ն Դ Ը

Ալեւոր հայր մը երեք որդի ունէր: Օր մը կան-
չելով զանոնք՝ կ'ըսէ. « Բոլոր ինչքա երեք մասի
բաժնած եմ...: Մահա կրնայ յանկարծ վրայ հաս-
նիլ... ուստի կամեցայ ամէն ինչ կանխաւ կտա-
րագործել այնպէս որ մահուանէս վերջ իրարու հետ
ժառանգութեան խնդիր ու վէճ չունենաք: Բայց

կը մնայ հիմա ընտանեկան գոհար մը զոր կարելի չէ բաժնել. — չքնաղ աղամանդ մ'է. եթէ երկինք ինծի դատրիկ մը չնորհած ըլլար, անոր օժիտ պիտի տայի. բայց այդ բաղդէն զուրկ մնացած եմ Աստուած՝ չպարգեւեց ինծի այդ երջանկութիւնը. չեմ դժգոհիր ասոր համար. « Եղիցին կամք Տեառն օրհնեալ... » : Սակայն որոշած եմ տալ նոյն չնաշխարհիկ գոհարը ձեզմէ անոր՝ որ մինչեւ տարի մը կատարէ առաքինական գործ մը : »

Տարի մը վերջը, որոշեալ օրին, երեք որդիները համախմբուած էին հայրենի յարկին տակ : Իրենց աչքերը կը շողային յոյսի ցոլումով :

Առաջինը կ'սկսի պատմել այսպէս. « Հարուստ օտարական մը, ուղեորութեանս միջոցին, ինծի յանձնեց ոսկիով լի քսակ մը, առանց ընկալագրի : Մեռաւ անկ, և ես կրնայի առ ի չգոյէ ապացոյցի, պահել քսակը, բայց տարի յանձնեցի իր այրիին : »

Հայրը կը պատասխանէ. « Բարիք մը գործեր ես, որդեակ իմ, բայց նուիրական պարտքդ էր այդպէս ընել. ուրիշներուն ինչքը իւրացնել՝ անպարկեշտ գործ է : »

— « Օր մը, ըսաւ երկրորդ որդին, ընդարձակ լիճի մը քովէն կ'անցնէի. տեսայ մանուկ մը որ հոն ինկած էր և խեղդուելու մօտ : Կայծակի աւազութեամբ խոյացայ, ազատեցի մանկիկը և տարի յանձնեցի իր ծնողքին : »

« Յոյժ գովելի է քու արարքդ ալ, սիրելի որդիս. բայց ասով հետեւած ես Աստուծոյ պատուիրանին որ կ'ըսէ. « Օգնեցէ՛ք ձեր նմաններուն : »

— Երրորդը կ'ըսէ. « Իրիկուն մը, տեսայ թշնա-

միս որ գահավէժի մը եզրը կը քնանար առանձին, ամենափոքր շարժում մ'ընելով՝ կրնար գլորիլ վիհին մէջ... : Ես փրկեցի զայն, թէեւ կրնար ապա չարիք ընել ինծի : »

— Ապրի՛ս, որդեակ իմ սիրելի, պատասխանեց հայրը. եկո՛ւր գրկէ՛ զիս, և տո՛ւր ինծի ձեռքդ, քուկդ է մատանին : Առաքինութիւններուն վսեմագոյնն է օգնել մեր թշնամիներուն : Չարիքի փոխարէն բարիք գործել՝ Աստուծոյ նըմանիլ է :

Բաց. բառեր. — Աղամանդ՝, ալեւոր, ինչ, կանխաւ, ծառանգութիւն, խնդիր, վէն, զոհար, չքնաղ, դստիկ, շնորհել, օժիտ, զուրկ մնալ, դժգոհիլ, « Եղիցին կամք Տեառն օրհնեալ », չնախարհիկ, առաքինական գործ, համախմբուիլ, հայրենի յարկ, շողալ, յոյսի զոլում, ընկալագիր, առ ի չգոյէ, ապացոյց, այրի, նուիրական պարտք, իւրացնել, անպարկեշտ, կայծակի արագութիւն, խոյացալ, յոյժ, արարք, պատուիրան, գահավէժ, եզր, վիհ, վսեմագոյն :

Քեր. վարժ. — Գէկ դերանուններն եւ որոշեցէ՛ք անոնց տեսակը, դէմք, քիւր, հոյովը եւ պատշոնը :

22. ՓԼՈՐԵՆՏԻԱՅԻ ԱՌԻԻՇԸ

Ամեն օրի պարիսպին մօտ Փլորենտեան Հին սովորոյթ եր խմբել օօն գեղջկական.

Մօսի դատարան մեզ գեղջուկներ ամենայն Եկած էին օօնելու դարձը գարնան :

Այլ ի՛նչ սոսկում, յանկարձ մըռունչ մ 'աֆագին Լըսուի խորէն թերեւախիս պուրակին.

Եւ դուրս կ'ելլէ առիւծ մ 'աչնով հրապայ... :

կրնանք համարիլ նաև երջանկութիւն մայրերու համար. արդարեւ իր երկունքին ծնունդը ինձմելէ, դաստիարակելէ, կրթելէ աւելի ի՞նչ երջանկութիւն, ի՞նչ մեծ ուրախութիւն կրնայ ըլլալ մօր մը համար, մանաւանդ երբ կը փափաքի օր մը իր զաւակը տեսնել՝ մեծցած. գիտութեամբ զարդարուած, մարդկային ընկերութեան մէջ հռչակուած եւ իրեն պարծանք եղած:

Ո՛հ, եթէ մայրերը գիտնային մարդկային ընկերութեան մէջ ունեցած իրենց փառաւոր պաշտօնը, ի՞նչ լեծ զարգացում կ'ունենայինք իրենց ձեռքով:

Ժողովուրդի մը խկական երջանկութեան պատճառը բարեկիրթ գերդաստաններն են. բարեկիրթ գերդաստան կազմողներն ալ մայրերն են. երանի՜ այն ժողովուրդին որ մայրական դաստիարակութիւնը ծաղկեցնելու փոյթն ու խնամքը օր ըստ օրէ աւելցնելու կ'աշխատի. աղջիկներու դպրոցներուն թիւը շատցնելով եւ եղածները բարեկարգելով:

Վարժ. — Ուշի ուշով կարդացէ՛ք այս հասուածք. յետոյ գրեցէ՛ք անոր մէջ գտնուած բայերը երկու անգամ, նախ որոշելով բայերուն յօտոյնները (եղ, իղ, աղ, ուղ), եւ երկուրդ որոշելով անոնց տեսակը (ներգործ. կրաւ. չեղոր, եւայլն):

24. Զ' Ի Լ Ի Ն Ի Ր

Զե՛, չի՛ լինիր, անուսում անձ կասարեալ մարդ չի՛ լինիր,

Մի՛ ֆանի բան ուսանելով ուսումնական չի՛ լինիր: Լայն ըզգեսով, քանկ շորեով դիւանագէտ չի՛ լինիր, Ո՛չ մօրուհով, ո՛չ ակնոցով գիտուն ըսուիլ չի՛ լինիր:

Անագնի՛ւ հօր որդին՝ հոգևով մարմնով ազնիւ չի՛ լինիր:

Առաքինի՛ չապրող մարդը ազնւական չի՛ լինիր. Հայրե՛ր, անկիրթ զաւակ մ'երբէք վայելուչ մարդ չի՛ լինիր,

Հիւանդ մարդու որդին առողջ՝ երկայնակեաց չի՛ լինիր,

Ո՛չ, անպարկեշտ երիտասարդն ուրսունամեայ չի՛ լինիր.

Անբարեխառն երեսկամիր, աչեր՝ փայլուն չի՛ լինիր եւ հիմնապէս չուսած աղջիկ՝ ո՛չ, ընտիր մայր չի՛ լինիր:

Արեւ չտեսած ծառ. բոյս, ծաղկին ինչպէս, հոտ, գոյն չի՛ լինիր.

Դայեակի կաթ հարազատ մօր կաթի պէս փաղցր չի՛ լինիր,

Տրդուն համար մօր գիրկին պէս հանգիստ մի՛ տեղ չի՛ լինիր.

Արմասացած ծուռ համոզում նորէն փոխել չի՛ լինիր, Ինչպէս կ'ըսեն՝ հասցացած նիւղ ուղղել, քեֆել չի՛ լինիր:

Երկու ծաղկով, մէկ կանաչով երբեք զարուհ չի՛ լինիր,

Անդասանին անձրեւ պէտք է, ցօղով ջրուիլ չի՛ լինիր,

Առանց անդր սերմ ցանելու, պրտուղ յուսալ չի՛ լինիր:

Վարձկան մարդը քան տիրոջ պէս անձնանրէր չի՛ լինիր,

Ծոյլ ու սգէտ երջանիկ՝ հաւասացէ՛ք չի՛ լինիր,

Ուրիշքն ձեռք բռնուած գործ մը՝ չի՛ կատարեալ չի՛ լինիր ,
Տրգեղ ագուաւ կարմիր վարդին ջեւմ սիրեցալ չի՛ լինիր :

Տըխուր բուեն օխորժելի երգ ըսպասել չի՛ լինիր .
Կատարած ծովուն աղաչելէն զուր եւ օգուտ չի՛ լինիր :
Եւ անպատիւ ընկերներէ բարիք յուսալ չի՛ լինիր ,
Առանց փոքր ինչ զոհողութեան , ո՛չ , մարդասէր չի՛ լինիր ,

Բաց. բառեր. — Թանկ , շուր , դիւսնագէտ , անագնիւ , գեղ , ազնուական , երկայնակեաց , անբարեխառն , հիմնապէս , համոզում , թեւեւ , անգասան , անդ , վարձկան , անձնուէր , սիրեցալ , բու , զոհողութիւն :

Գեր. վարժ. — Սա բառեր իբր տէր բայի գործածեցէ մէյմէկ խօսքի մէջ . — անձ , զգեստ , մօրու , գաւակ , երիտասարդ , աղջիկ , բոյս , նիւղ , ցօղ , գարուն :

25. ՀԱՅ ԳԻՐԵՐԸ ԵՒ ՍԱՀԱԿ ՄԵՍՐՈՊ

Աշխարհիս բոլոր Հայ եկեղեցիներուն մէջ երբ կը նուիրագործուի այսօր մեր թարգմանիչներուն Սահակին և Մեսրոպին տօնը , ոչ նուազ փառաւոր հանդիսաւորութիւնով , կ'արժէ որ մեր բոլոր ուսանող մանուկները գաղափար մը ունենան Հայ գիրերու գիւտին եւ հետեւաբար Սահակին ու Մեսրոպին այն թանկագին ծառայութիւններուն վրայ , որոնք նախախայրիք եղան Հայ Մատենագրութեան , Թէ ի՞նչքան արժէքաւոր եւ անհրաժեշտ ծառայութիւն մ'է այս աւելորդ է մատնանշել , քանի որ դարերէ ի վեր Հայ ժողովուրդը անոնց կը պարտի իր յաջորդական զարգացումը , իր այսօրուան վիճակին հասած մատենագրութիւնը , գրականութիւնը եւ վերջապէս բոլոր այն առաւելութիւնները որոնք ստիպողական էին ժողովուրդի մը դաստիարակութեան և իմացական առաջխաղացումին համար :

Ս. Սահակ Հայրապետի Կաթողիկոսութեան օրով երեք հարիւր իննսունը ինը թուականին , Ս. Գիրքը կը մնար Հայուն համար իր տարագիր վիճակին մէջ , Որպէս զի քրիստոնէութիւնը տարածուած և հաստատ կուտանի մը վրայ դրուած ըլլար ամէն Հայու համար առ հասարակ , անմիջական պէտք էր Հայ լեզուին նշանագիրներուն գիւտը , որով կարելի կ'ըլլար Ս. Գիրքը թարգմանել եւ մատչելի ընել ամէնուն համար . քանի որ մանաւանդ քարոզչութեան միջոցաւ ալ բացարձակապէս անկարելի կ'ըլլար հրահանգել ժողովուրդը , Սահակի օրով Վարդան անուն երկրագործի մը որդին Մեսրոպ Տարօնեցի , վարդապետ ձեռնադրուած էր , և իր հեղահամարյոյ բնաւորութեանը համար սիրելի եղած էր Սահակ հայրապետին , էջմիածնի Մայր Տաճարին մէջ ուր կը պաշտօնավարէր որինակելի վարք ու բարքով :

Սահակ Հայրապետ ասոր հետ համոխորհուրդ առաջին անգամ իր Կաթողիկոսութենէն հինգ տարի ետքը , Դանիէլական-Ասորական նշանագիրները ձեռք բերաւ , ու երկուքը մէկ՝ փորձեցին այդ գիրերը սորվեցնել ժողովուրդին , Սակայն այդ գիրերը բաւական չէին Հայ լեզուն իր ճշդութեանը մէջ կարդալու եւ գրելու , այնպէս որ իրենց այս առաջին փորձը բոլորովին ապարդիւն եղաւ : Հարկ էր ուրիշ աղբիւրի դիմել : Մեսրոպ գնաց Սամուսատ քաղաքը ուր հելլենական լեզուի քաջահմուտ Հռոփանոս անուն մէկու մը հետ , Հելլեներէն և Ասորերէն այբուբենները առաջք առնելով Հայ գիրերը ձեւեց ու իր երկիրը դարձաւ հայերէն այբուբեններով :

Մեսրոպի դարձը արգանդը եղաւ Հայ մատենագրութեան որ ծաղկեցաւ հետզհետէ և որուն ամէնէն առաջին գործը եղաւ Ս. Գիրքին թարգմանութիւնը , Ահա թէ ի՞նչպէս նուիրական դար-

Ճած են հայերուն համար Ոսկահին ու Մեսրոպին
անունները եւ անոնց յիշատակութիւնը մեր եկե-
ղեցիներուն մէջ: Հայ եկեղեցին — ժողովուրդը
ըսել կ'ուզենք — իր մատենագրութեան հեղի-
նակներուն յիշատակին փարած է սրտագին, և տա-
րին անգամ մը զպրոցական հանգէսներ կը կա-
տարուին, գովեստով կը յիշուին անոնց անուննե-
րը, այս գիւտին պատմութիւնը կ'ըլլայ խաւ-
ղավառութեամբ և ուսանողները թարմ հասակէն
կը վարժուին երախտագէտ զգացումներ տածե-
լու յիշեալ անզուգական բարերարներուն հա-
մար:

26. ՓԱՅՏԱՀԱՏԻՆ ԵՐԱԶԸ

Ամառուան մեջ տաք օդին,
Մեծ կաղնիին շուքին տակ,
Գիւղացի մը խեղճուկ աղբաս
Անտառէն փայտ կը կտրէր:

Ա՛յ ուժապառ, յոգնած եր շաւ,
Կ'իջներ ճակէսն քիտն առաւ,
Եւ մերք ընդ մերք աչերն երկին յառած վեր՝

Իր տապարին յեցած կոթին,
Տրտում քիտուր՝ կը գոչէր,
« Ինչո՞ւ այսչափ հե՛ք ու քրտուտ,
« Զիս քսեղծեր է Ասուած,
« Որ պատառ մը հացի համար
« Աշխատել եմ ստիպուած.

« Մինչդեռ սա պերն զըղեակին մէջ մեծափառ
« Ոսկին առաւ ջուրի պէս՝

« Կը քափքփի պարէսներու ձեռքէն վար:
« Ո՛հ քե հարուստ ըլլայի ես ...: »
Դեռ այս խօսերն աւարտած չէր,
Լոյս մը շողաց եր չորս դին,
Եւ ճանաչուլ, ծիածնով
Լեցաւ երկինն ու գետին.

Ծաղկապսակ աղջիկ մ'անոյ՛ց գերդ պարիկ
Եկաւ կեցաւ իրեն քով.

« Բարե՛ւ, քաւ, խնդրե՛ ինձմէ, ի՞նչ կ'ուզես.
« Կրնամ քեզ տալ բիւր բարիք »:

Նախ անհրկած անտառ մընաց
Գեղջուկն ապւած սարսուղին,
Յետոյ քաւ ձայնով մը ցած,
Ծուկն գալով ձեռնամած.

« Բեզմէ կ'ուզեմ, ո՛վ տիկին,
« Նուէր մը լոկ քանկագին.

« Ինչ որ բռնեմ՝ հող կամ անտառ կամ բանջար,
« Ոսկի դառնայ անդամսհառ »:

Աղուոր աղջիկն իր ցրպիկով մոգական
Դրպաւ տխար այդ գեղջուկին,

« Թո՛ղ կամե՛ք ըլլայ, քաւ ան »:

Հե՛ք փայտահասն հարուստ եր ա՛յ,

Փրցուց սոս մը կաղնիէն,

Որ տրեւելով ծրոցներով

Իսկոյն դարձաւ ոսկեղին:

« Հազա՛ր փառք քեզ, Ասուած բարի »:

Կ'աղակակէր, կը գոչէր,

Եւ այդ հրաշքէն յուզուած կարի՝

Ա՛յ վինակէն զժգոն չէր.

Գետնէն առաւ սափորը վեր,

Պիտի խրմէր պուս մը ջուր

Որ գովանայ եւ կազդուրուի...

Սափորն ոսկի եր կտրէր...

Անօթի եր պատա՛ռ մը հաց,

Ակռային տակ՝ հացն ալ ոսկի, ձեռքին տակ՝

Պրտուղներ, հողն ալ ոսկի.

Ամենքն ոսկի կը կտրէին, եւ խեղճուկ

Պիտի մեռնէր անօթի մարդն այն գեղջուկ:

Հիմակ ձեռքը զարկաւ գլխուն,

« Վա՛յ ինձ, կ'ըսէր, չը գիտայ

« Թէ ոսկին կեանք չի տա մարդուն,

« Աղէս մ'ի այն՝ ո'չ ընծայ » :
Յանկարժ Բուկէն սքափեցաւ
Մեծ կաղնիին շուրհին թափ,
Ու տեսաւ թէ իր վիշտն ու ցաւ
Երազ էին, Մորփեոսին մեկ կասակ :

27. ԿՐՕՆԲ, ԽԻՂՃ, ԱՍՏՈՒԱԾ

ԱՍՏՈՒԱԾ. — Աստուած գերազոյն էակն է. Ամէն էակներէ վեր էակ մը կայ որուն կը պարտի ամէն մարդ իր գոյութիւնը. — Աստուած է այն :

Աստուծոյ գոյութիւնը մեզի յայտնուած է տիեզերքին կարգաւորութեամբն ու մեր խիղճովը : Նախ, գիտութիւնը կը հաստատէ թէ ամէն բան որ գոյութիւն ունի, ունի իր գոյութեան պատճառը. թէ՛ ամէն բան իր տեղն է, եւ թէ՛ իրերուն ամբողջութիւնը ներդրանակ ամբողջութիւն մը կը կազմէ : Երկրորդ՝ խիղճը, գիտութեանէն գերիվեր դէպ ի բարին կ'ուզուի մեզ՝ բարոյական օրէնքին լոյսովը : Արդ՝ բնութիւնը տարերքը չէ կարգաւորութեան, և մարդը տարերքը չէ բարին, Կարգաւորութիւնն ու բարին աւելի բարձր ազգերը մ'ունին. — Կրօնքն ունին իբր սկզբնատար :

Մեր ՊԱՐՏՔԵՐՆ ԱՌ ԱՍՏՈՒԱԾ. — Աստուած հայր է մարդերուն. ուրեմն մեր պարտքերն՝ առ Նա յարեւման են տղաքներու պարտքին առ իրենց ծնողքն : Յարգանք եւ սէր կը պարտինք մեր ծնողքներուն : Երազանք և սէր կը պարտինք Աստուծոյ : Բայց որովհետեւ Աստուած կատարեալ էակն է, անոր համար մեր ունեցած յարգանքը կը միանայ մեր խոնարհամտութեան զգացումին հետ և կը կոչուի պատկառանք : Պատկառանքն յարգանք է իր ամէնէն բարձր աստիճանին մէջ :

Մեր սլատկառանքն ու մեր սէրն Աստուծոյ համար՝ պիտի յայտնենք իր անուան կցելով ամէնէն

բարձր կարեւորութիւնը զոր մեր միտքը կրնայ յղանալ : Իր անունն երբեք չպիտի արտասանենք թեթեւօրէն. Գայն արտասանած ատենն իս, պիտի զերծ մնանք բնականութեան ամէն երեւոյթէ : Ժուժկալ ըլլալու է Աստուծոյ անուան մասին, ինչպէս պէտք է ժուժկալ ըլլանք պատիւի խօսքի մասին :

Երկրորդ, Աստուծոյ պատկառելու ուրիշ լաւագոյն միջոց չունինք եթէ ոչ՝ ճշդիւ կատարել մեր ամէն պարտքերը, քանի որ բարոյական օրէնքն Աստուծոյ ալ օրէնքն է, ըստ խիղճի արտայայտութեան :

ԿՐՕՆԲ. — Ամէն մարդիկ նոյն եղանակով չեն ըմբռներ Աստուած : Իր բնութեան՝ և իրեն հետ մարդկային յարաբերութիւններուն վրայ տարբեր տարբեր գաղափարներ ունին :

Բանականութիւնը մեզի կը հրամայէ թոյլտուութիւն՝ զանազան կրօնքներու մասին : Պէտք չէ ատել զանոնք որոնց հաւատքը կը տարբերի մերինէն : Յարգելու է ամէն հաւատալիք եւ խոնարհելու է խիղճի Ազատութեան սկզբունքին առջեւ, որ թոյլ կուտայ մեզի՝ ամէնուս՝ իր սիրտին համեմատ պատկառիլ Աստուծոյ : Խաղաղութիւն՝ բարի կամք ունեցող մարդերուն :

Վարժ. Սա բառերուն հակամիօր գտէք. — Գերագոյն, վեր, յայնեղ, կարգաւորութիւն, հաստատ, ամբողջ, ներդաշնակ, բարի, լոյս, սէր, կատարեալ, միանալ, խոնարհամտութիւն, բարձր, կցել, թեթեւօրէն, ընտանի, ժուժկալ, արքեր, հրամայել, ատել, խոնարհիլ, ազատութիւն, խաղաղութիւն,

28. ՈՒՐՈՒԱՆԿԱՐ

Տժգոյն, կապոյս երկինքին վրայ առսրան
Բամալակ ներմակ ամպերուն մէջ ցիրուցան.
ձերմակ լուսինն անփայլ, նրբին, շրդաբեայ՝
Ինչպէս յօնք մը առանց աչքի կորանայ:

Կը հասուննայ սակաւ արեւն, ու հային
Ամպերն ինչպէս ձիւնի կոյսեր անագին.
Եւ կապոյսը կը մնայ մերկ ու մաքուր,
Ծով բնացած, միապաղաղ, անփրփուր:

Թռչուն մը, շուս, կ'անցնի, գծելով գիծ մը սեւ
Որ օդին մէջ կ'աւուրի 'սկոյն իր ետեւ:
Եւ այդ ծաւի անհունութեան մէջ թափուր՝
Միայն լուսնակն իր նայուածքը՝ նայի կոյր:

Բաց. բառեր.— Ուրուակաւ, ցիրուցան, անփայլ, նրբին, շրդաբեայ, կորանայ, միապաղաղ, ծաւի, անհունութեան, թափուր:

Քեր. վարժ. — Զնչեցեք վերադիրները (ածական եւ մակբայ): Ապա որոշեցեք բայ, Տէր բայի, սեռի եւ բնութեան խնդիր:

29. ԱՐՏԸ

Յակոբին խրճիթը շինուած էր ցախերով մորենիներով, փուշերով և ամէն տեսակ մաշառներով ծածկուած գետնի մը վրայ: Կարծես թէ Աստուած դատապարտած էր այդ հողը՝ ո՛չ ընդեղէն և ո՛չ պտուղ արտադրելու: Օր մը տարապալման ջերմու-

թիւն կը տիրէր ճիւղ հունձքի եղանակին մէջ, եւ Յակոբ այս մաշառներէն մէկուն ստուերին մէջ պառկած էր: Գիւղացի մ'եկաւ անցաւ որ երկու եղնեւէ լծուած սայլ մը կը վարէր: Այս սայլը լի էր ցորենի չքեղ որաններով: Անիններուն հանած ճուղինէն՝ Յակոբ գլուխը վեր վերցուց և առանց նախանձր չկրցաւ տեսնել գեղջկական սայլն ու եղները: Դժկամակութեամբ բարեւ տուաւ գիւղացիին:

Մշակն, առանց ուշադրութիւն ընելու Յակոբի նախանձուտ ականարկներուն, իսկոյն սկսաւ խօսիլ.
«Քո՛ւ ձեռքդ է, ըսաւ, որ քու հողդ ալ իմ հասկերուս նման գեղեցիկ հասկեր, ընտիր ընդեղէններ, հոտաւէտ, աղնիւ խոտի դէզեր արտադրէ — կտրէ՛ այս թուփերն ու մաշառները որ կը խափանեն այս խոպանը, այրէ՛ այդ մորենիներն ու ցախերը, այդ բոլոր անօգուտ տունկերն՝ և անոնց մոխիրը տա՛րած ելով արտիդ երեսը՝ ամէն օր սկսէ՛ մաս առ մաս հերկել. եթէ ամէն անգամուն քանի մը քառակուսի կանգուն հերկես, քիչ ատենէն պիտի յաջողիս հողդ մաքրել: Այն ատեն արմաթք, ընդեղէն և խոտեղէն ցանէ. գետնախնձոր, ստեպղին, չողգամ, լուբիա, բակլա և կանկառ, անկէ յետոյ Նախախնամութեան խնամքին ապաւինէ. հունձքի ժամանակը պիտի հասնի՝ ինչպէս քեզի նոյնպէս եւ մեզի համար, եւ ոչ ևս պիտի անիծես ճակատագիրդ »:

Յակոբ փորձեց այս խորհուրդները. թուփերը, մաշառներն ու վնասակար տունկերն անհետացան շնորհիւ իր աշխատութեան, և յաջորդ տարին իր աշխատութիւնը փոխարինելու չափ բաւական հունձք ստացաւ:

Վարժ. — Համառօս կերպով պատկերէի նոյնը, եւ քսէի
թէ ի՞նչ հասկնալու է այս հասուածէն:

30. ԱՐԾԻԻ ԵՒ ԱՐԵԻ

(ԱՌԱԿ.)

Լեւան ծայրէն օր մը Արծիւն այսպէս քսաւ Արեւուն.
— « Ինչո՞ւ դուն յոյսրդ սրփոես ցած, քան այս
սարեր վարդագոյն.

« Ճառագայթներդ կը կեղտոտեն խոտերն անտան բո-
վանդակ:

« Ի՞նչ է քու գործ. լուսաւորե՛լ խոր հովիտներ, հեղ ծրմակ,

« Թո՛ղ կորսուին խաւարի մէջ տամուկ մամուռն ու
ցած սեղ:

— Թըռչո՛ւն, քսաւ Արեւն Արծիւին. եկո՛ւր
քրո՛ի՛ր ետեւս »:

Եւ բարձրացան մեկտեղ երկուքն՝ ամպերէն ելքս
շաւ վեր.

Մինչ այնքան որ գետինն հաւասար գոյգ եղան բար-
ձր սարեր:

Երբոր Արծիւը նայեցաւ վերէն վար,

Լեւ, ձոր տեսաւ հաւասարած միասար.

— « Նայէ՛, քսաւ Արեւն՝ հրպարս քրոչունին,

« Տե՛ս, իմ դիմաց լեւն հաւասար է խոտին.

« Հըսկայտեսն աչիս առաջ չիկայ ո՛չ մեծ, ո՛չ
փոքրիկ,

« Ովկիանոսն ալ ինձ համար. ինչպէս կաթիլ մ'է
ջրիկ.

Հասարակաց լուսաբեր աստղեմ ամենուն կենսասու

« Ինչպէս խոտին անտառաբոյս, նոյն եւ մայրին Լի-
բանանու,

« Ուր նառագայթքն տաքցընեն մըրջիւն՝, եւ կեանք
անտառին

« Կուտան, ծաղկին բուրումն անուշ կը տարածեն
ամեն դին. »

Այսպէս, Աստուած որ ինքն իրեն է միայնակ չափ
սահման,

Հասարակաց կու տարածէ վերէն խընամբ հայրա-
կան:

Թարգմ. Լ. Քեր. Վ. ՔՈՒՇԵՐԵԱՆ

ԼԱՄԱՐԻԻՆ

Բաց. բառեր. — Սար, կեղտոտել, բովանդակ, հովիտ, ծրմակ,
տամուկ, մամուռ, սեղ, միասար, հսկայտեսն, ովկիանոս,
հասարակաց, լուսաբեր, կենսասու, մայր, Լիբանան.

Վարժ. — Զատ զատ սիրականերու մէջ գրեցիք ամանցեալ
(մանկիկ ունեցող) եւ բարդ (երկու բառէ կազմուած) բա-
ռեր:

31. Ա Ղ Ք Ա Տ Ը

Անոր աչքերը փոսն իջած են, գոյնը կարմրորակ
է, մարմինը նիհար, դէմքը վախտ: Դիչ կը քնա-
նայ, քունն ալ շատ թեթեւ է: Խոհուն և մտացի
ըլլալով հանդերձ. ապուշ երեւոյթ մ'ունի: Գիտ-
ցածն ըսելու կամ իրեն ծանօթ դէպքերուն վրայ
խօսելու կը մոռնայ, եւ եթէ երբեմն խօսի, մէջէն
չի կրնար ելլել. կը կարծէ թէ իր ունկնդիրնե-
րուն ծանրութիւն կը պատճառէ. կարճ կը խօսի,
բայց պաշտօնեմք՝ ինքզինքը մտիկ ընել չի տար:
Բնաւ չի խնդացներ. կը յապտի ուրիշներուն ըստ-
ծին, անոնց համակարծիք է. կը վազէ, կը թռչի՝

անոնց փոքրիկ ծառայութիւններ ընելու համար .
հաճոյակատար է եւ շողոքորթ . իր գործերուն
վրայ գաղտնապահ է, երբեմն ալ ստախոս : Երկ-
շոտ է , կամաց ու թեթեւ կը քալէ . կարծես կը
վախնայ գետինին դպչելու : Աչքերը կախ կը քալէ
և չի՝ համարձակիր վեր առնել և անցորդներուն
նայիլ : Բնաւ չ'ընկերանար անոնց որ վիճաբանե-
լու համար չըջանակ մը կը կազմեն . խօսողին ետեւը
կը կայնի , գաղտագողի կ'ունկնդրէ խօսուածը և
եթէ երեսը նային կամացուկ մը կը քաշուի կ'երթայ :
Բնաւ տեղ չի գրաւեր . թեթեւ մը կը նստի ,
ուսերը սեղմելով կը քալէ՝ գլխարկը մինչեւ աչ-
քերուն վրայ քաշուած՝ որպէս զի չնշմարուի . իր
վերարկուն մէջ կը կծկտի ու կը պլորուի : Եթէ
խնդրեն որ նստի , հազիւ թէ աթոռի մը եզրը կը
տեղաւորուի : Յած կը խօսի եւ գէշ կ'արտասանէ
բառերը : Միայն պատասխան տալու համար կը
բանայ բերանը . գլխարկին տակէն կը հազայ կամ
քիթը կը սրբէ . գրէթէ ինք իր վրայ կը թքնէ և
կ'սպասէ որ մինակ մնայ՝ յօրանջելու համար կամ
շատ շատ՝ քովը գտնուողներէն ծածուկ կը յօրանջէ .
ո՛չ բարեւ տալու , ո՛չ մեծարանք ընելու համար
ուրիշին ծանրութիւն կը պատճառէ , ... ինչու որ
աղքատ է :

× 32. ՄԱՆԿԻՆՆԻ ԻՐ ԿԱՏՈՒՆ

Հո՛ս եկուր , փխիկ , եկո՛ւր որ աղուոր մ'ըզեզ
չախեմ ես ,
Եկո՛ւր , ա՛նառակ ,

Քեզ համար կ'ըսեն քե՛՛ ո՛վ որ քլայ՝ ուժգին կը
հանկես ,

Երեսըդ ներմա՛կ... :

Է՛ն, քսե՛՛ նայիմ , այդպէս խոժոռած ուրկե՞ կու-
գաս արդ .

Ուռուցած քո ձա՛ր... :

Խեղճ մուկիկներուն ջրի՞ր մահաբեր՝ սոսկալի մի
ջարդ... :

Վիրաւորուեցա՞ր... :

Եւ կամ կաղամա՞րս արդեօք շրջեցիր , եւ՝ արա-
գընքաց՝

Վազելով շիտակ ,

Միքե՛ք քաթիկըդ իմ քոթերուս վրայ գըծագրե՛լ փու-
քաց

Մի սեւուկ գետակ . . . :

Տեսնե՛նք , պատասխա՛ն տուր , ես բընութամբ քաղց-
րիկ եմ եւ հեզ .

Յանցանքներդ ի՞նչ են :

Չը՛ պիտի չախեմ , փի՛սիկ , առաջուց ես կը ներեմ
հեզ

Ոնիրներդ ամեն .

... Ի՛նչ , ակնարկ մ'անգամ կամ գգուանք մ'ան-
գամ ինձ չե՞ս ուղղեր դու ,

Չարսի՛րս կենդանի... :

— Մե՛ղք որ ամեն տեղ ա՛յնքան գովեր եմ , անպի-
տա՛ն կասու ,

Դեմքդ գեղանի .

Ո՛հ , բայց ի՛նչ է այն , գետին վրայ , քովդ , որ-
կը քաւալի... :

Թռչնի՛կս . . . Աստուած իմ . . .

Դո՞ւն խողխողեցիր զայն , ահաանհունով սուր եւ
անուելի ,

Ընկերս մտերիմ ,

Այն որ իր անուշ դալարիկներով ինձ հրճուանք
կուտար ,

Քեզ՝ նախանձ առա՛ս ,

Վանդակէն խրլուած անա կը մեռնի՝ մահուամբ
չարաչար ,

— Վա՛յ քեզ , ապիրա՛ս... :

Այդ անգութ արարիչ յաւէս կը բառնայ բոլոր սերս
ի քեզ ,

Կուզէի ներել ,

Բայց վշտացած սիրս ինձ կ'ըսէ , դաժան բարբիդ
փոխարէն ,

Քեզ դատապարտել :

Փախի՛ր , հեռացի՛ր , շո՛ւս , իմ դիմացես կորսուէ՛ ,
անդին :

— Մըտադրեցի լաւ՝

Ըզբեզ չը տեսնել , եւ այլ եւս ոչինչ ըստ երեւոյթին
Զը դատե՛լ բրնաւ :

Ա. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Դտե՛՛ք հոմանիւները . — Աղուոր , չախել , անառակ , ուժգին ,
նեմակ , սոսկալի , ջարդ , արագընթաց , բաղդիկ , հեզ , յան-
ցանք , ռեիւր , ահմարկ , գգուանք , գովել , դեմք , գեղանի , քա-
ւալիլ , խողխողել , սուր , անուելի , հրճուանք , խլել , ապիրաս ,
անգութ , արարի , յաւէս , դաժան , բարբ , դատապարտել , փախ-
չիլ , շուս :

Համառօտակի պատկերէք թէ ի՛նչ է պատահած , եւ զտե՛՛ք
բարոյականք :

33. ՄՕՐ ՄԸ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

Մօր մը օրինակը խորապէս կ'ազդէ զաւակնե-
րուն կեանքին վրայ : Տղուն հոգին կը պատրաս-
տուի մօր ձեռքով , եւ անոր խնամքին , վարմուն-
քին , կրթութեան աստիճանին վրայ կը ձեւուի :
Անկէ՛ պիտի սորվի մանուկը՝ սիրել ջաղաքավա-
րութիւնը կամ կոշտութիւնը , աշխատութիւնը կամ
ծուլութիւնը : Հայելի մը , որ , քանի՛ պայծառ ըլ-
լայ , այնքան լաւ կը տեսնուին դէմքը , շարժումն քե-
ռ առդուգարդիդ՝ մանրամասնութիւնները :

Ըսել է թէ կիներն աւելի մեծ պատասխանա-
տուութեան տակ կը գտնուին կրթական խնդիրին
մէջ՝ որ այն կարեւորութիւն ունի մարդկու-
թեան , ինչ որ հիմը ունի շէնքին համար :

Եւ սակայն , ցաւալի ճշմարտութիւն մ'է թէ մեր
մայրերը , քիչ բացառութեամբ , կանուխէն կը
վարժեցնեն իրենց զաւակներն այն ամէն պակա-
սութիւններուն որոնք անշուշտ մանուկի մը դեռա-
բոյս միտքին վրայ ազնիւ ազաւորութիւն մը ներ-
գործելու տեսակէն չեն :

Ամենափոքր սրտնեղութիւն մը զիրենք կը մղէ
արձակելու անլուր լուտանք եւ անէծք՝ իրենց զա-
ւակներուն գլխուն : Ընդհակառակ , երբ հայր մը
մանկիկն զգուշացնելու համար՝ գործուած յան-
ցանքին անվրաս պատիժ մը կը սահմանէ , մայրը
կը սկսի տղուն կողմնակցութիւն ընել , ամուսինին
հետ վիճաբանիլ . վարմունք՝ որ ուրիշ բանի չի

Բ. ՓԱՆԶ ԴԱՆԵԱՆ

ծառայեր, բայց եթէ տղան չփացնելով՝ մոլու-
թիւնն արմատացնել անոր սիրտին մէջ:

Մանուկը կը մեծնայ. եթէ մանչ է, փողոցն իրեն
համար է. եթէ աղջիկ է, պիտի ընէ միեւնոյնը
զոր իր մօրմէն տեսած է. հագուստի, կապուստի,
նորածեւութեան սիրահար՝ մազի ֆիլէի մը համար
այն իրիկունը քէն պիտի պահէ, հաց չպիտի ուտէ.
վէլօ կամ գլխարկ չունենալուն համար, եկեղեցի
չպիտի երթայ, վասն զի ամօթ է եղեր, վրան կը
խնդան եղեր... Ուրեմն, Սատուծոյ աղօթելու
համար չէ՞ որ կերթան եկեղեցի:

3. ՍՐԵՆՑ

Վարժ. — Իբրեւ սեռի խնդիր գործածեցէ՛ք սա բառերը
մէյմէկ խօսքի մէջ: Օրինակ, հոգի, վարմունք, հայելի, կի-
ներ, հիմ, ճշմարտութիւն, պակասութիւն, սրտնեղութիւն,
յանցանք, ամուսին, մոլութիւն, փողոց, հաց, եկեղեցի,
Աստուած:

34. ԴԺԳՈՇ ՓԻԼԻԿ

Արմանք գարմանք սիրեց Փիլիկին,
Տեսուեջ տեսքո հանեց ի յերկին
Թէ կարգ ու կանոն մէջ արարածոց
Շատ, ծուռ ու մուռ են խառնակ ու քրփոր:

« Սա՛ եայեցեք. ծառին վրայ խոտը
Կան մանրերիկ բնկոյզներ՝ կրակոր.
Իսկ բարակուկ, ցամուկ ոսին՝
Կան ձմերուկներ՝ մեծ անագին:
Եւ Աստուծոյ տեղ լինէի,
Հակասակը կը գործէի:

Ի՛նչ եւ իցէ, եղածն եղած է,
Քե՛քիս նայիմ, բունս եկած է.
Հանգչիմ քիչ մը, առնեմ ես զով,
Խաղաղ խաշեմ բուն անվրդով: »

Փիլիկ աղբօր քե՛քիկ տեղն էր,
Ի՛նչն էր պակաս, փորը կուտ էր.

Սակայն այս իր քե՛քիկ լաւ՝

Քրքեն բերեկն տուտ եկաւ:

Յանկարձ բնկոյզ մը թա՛վերէն փրբաւ,
Փիլիկին նակսին շրա՛խ մը զարկաւ.
Յասկեց ան տեղէն եւ՝ հա՛ իր նակաս
Դրսաւ փակոսուած, արիւնով ներկուած:
Ու մեր խեղճ Փիլիկը բազկասարած՝
« Ուղիղ են, գոչեց, գործք քո, Տե՛ր Աստուած,

Զի ձմերուկներն եթէ լինէին,

Իմ ուզածիս պէս. վերելք ծառին,

Այժմ գլուխս ու ուղեղս ջախջախուած էին.

Աստուած իմ, փա՛ռք քեզ, փա՛ռք միտս ի յերկին»:

ՎՍՄՍՆ Վ.

Վարժ. Արծալի վերածեցէ՛ք այս ոտանաւորը եւ գտէ՛ք
բարոյականը:

35. ԴԱՏՈՂՈՒԹԻՒՆ

Մօր մը զլխաւոր հոգը պէտք է ըլլայ մշակել իր
տղուն դատողութիւնը. Այս մասին բաւական է
միայն ըսել թէ՛ մայր մը ստէպ իր զաւկին հետ
խօսելով, անոր մտային ընդունակութեան համե-
մատ հարցումներ ուղղելով՝ կարող է ո՛չ միայն ա-
նոր ընածին հետաքրքրութիւնը կարելի եղածին

չափ գոհ ընել, այլ եւ չորսդին գտնուած ո՛ր և է
առաքիլայէ, պատահած դէպքէ մը, բնական երե-
ւոյթէ մը դաս հանել. անոր խորհելու կարողու-
թիւնը գորգուել՝ ախորժելի, պարզ եւ բնական ո-
ճով՝ այնպէս որ ամէն դաս զբօսանք մը դառնայ
եւ ամէն զբօսանք՝ հրահանգ մը:

Բարոյական հրահանգ. — Նիւթական իրերու
վրայ խօսելու ժամանակ՝ խոհուն մայր մը կարող է
նաեւ բարոյական դասեր հանել, և գլխաւորապէս
իր զաւակը ճշմարտութեան ընտելացնել: Մանկա-
կան հասակին մէջ զանազան կիրքի նշաններն ար-
գէն կ'երևան. կամասիրութիւն, ինքնասիրութիւն,
անգթութիւն, նախանձ, և այլն: Աս եւ ասոնց
նման վատ բնազդներն ուղղելու Գործը անհրաժեշտ
է, որպէս զի արմատ չբռնեն և բնութիւն չդառ-
նան: Մայր մը իր անուշութեամբն ու սիրովը կա-
րող է անկեղծ ու արգարասէր ընել իր զաւակը.
պարտի չներել երբեք ամէնէն թեթեւ ստույթեան
և պակասութեան. երբեք չխաբել, ո՛ր և է խոս-
տում ճշդիւ կատարել և զգուշանալ՝ ամէն անվա-
յել ընթացքէ և անխոհեմ խօսքէ, որ իր զաւակին
թարմ ու փափուկ միտքին վրայ ապաւորուելով՝
վատ հետեւանք կրնայ ունենալ:

Մէկ խօսքով, դաստիարակ-մօր էական պաշտօնը
պիտի ըլլայ ներշնչել պարտաւորութեան, բարե-
սըրտութեան և ողորմասիրութեան զգացումը իր
զաւակին, չէ թէ լոկ խօսքով՝ այլ այնպիսի օրի-
նակներով զորս կրնայ գտնել ընտանի շրջանա-
կին մէջ անգամ:

Մ. ՄԱՍՈՒՐԵԱՆ

Վարժ. Յուդդաժիզ զիծերով զատեցէք նախադասութիւն-
ները: Յետոյ որոշեցէք յատկացուցին ու յատկացեալները:

36. Զ Ե Փ Ի Ի Ռ

Հեզանազ հարսը բրնուքեան ծոցին.
Այցուն շա՛ս կանուխ կը խաղայ շուրջ պար,
Ու ծաղիկները դիւթիչ բոյրածին,
Գրլուխնին ծաւն դարպասի համար.
Նրբ կ'անցնի հարսը բրնուքեան ծոցին:

Դե՛հ, արդեօք ուրի՞նչ, ո՞ր երկրէ բղխած՝
Խօյ գրնացով մը շունչ կուտայ անի,
Կամ հառաչի մը արձագանգն եղած՝
Վշտօս սրտեռէն պազգա՞մ կը ջանի,
Ըսե՛ք ուրեմն, ո՞ր երկրէ բղխած:

Դո՛ւն, հոգեպարար Զեփիւն, շնչե՛ միտ,
Ո՞վ գիտէ քանի՞ դեռաօթ կոյսեր,
Փոխ շուրն քեզի իրենց խնկոյն ու վիտ,
Ու քանի՞ մոռցուած սրտերու յոյզեր,
Քեզի հետ քրտան... զեփիւն, շնչե՛ միտ:

Զե՛, հովիկ, ես քեզ չեմ, ո՛հ, բողբոլ...
Սուրա՛... ծրնունդես մինչեւ գեթեզման,
Սփոփանքներուն է՛ն ու ծովն ես դու,
Ուր յաւե՛ս ցանկամ օրուի յաւիտեան,
— Տարսամ ու անուշ յոյսերով լեցուն —
Զե՛, հովիկ ես քեզ չեմ, ո՛հ, բողբոլ:

ԽՈՍՐՈՎ ՔԷՇԻՇԵԱՆ

37. ԿՆՈՋ ՍԻՐՏԸ

Անիրաւաբար ըստած է թէ կնոջ սիրտը փափուկ է: Այո՛, դիւրազգած է կնոջ սիրտը. շուտով կը կարեկցի, դիւրաւ կը վշտանայ. այլ կարծուածին չափ փափուկ չէ: Կեանքի ամէն պարագաներուն մէջ, երբ սիրտը դեր մ'ունի կատարելիք, հո՛ն է կինը: Երբ թշուառութիւն մը կայ սփոփելու, հո՛ն կ'երևայ, եւ շատ անգամ հրաշքներ կը գործէ իր քաղցր և սփոփիչ խրատներով: Եթէ վշտակիր մը կայ միտթարուելու, հո՛ն ալ կը տեսնես զինքը, ուր կ'ամոքէ ցաւերը՝ իր կենարար սպեղանիով, սրտին բոլոր սփոփիչ գանձերը կը թափէ, եւ կը յաջողի մեղմացնել վշտացեալ սիրտը: Կինն իր կրած ցաւերուն ալ կը դիմադրէ. սրտի ամէն պայքարներուն մէջ յաղթող կը հանդիսանայ միշտ, և եթէ երբեմն կգի, երբեք չի կոտորիր: Առակի նշեգին պէս՝ երբ թշուառութեան մէջ գտնուի, սրտապինդ և անվհատ կը մարտնչի անողորմ ճակատագրին դէմ: Ինչ որ այր մարդը պիտի վճատեցնէր ու կասեցնէր, կինն աննկուն կը մնայ անոր մէջ: Եթէ վիշտ մ'ունի, այդ վիշտը որքան ալ բուռն ըլլայ, գիտէ դիմադրել անոր, չ'ընկճիր բնաւ վշտի բեռին տակ: Ուր որ այր մարդը յուսահատ կ'ողորայ, կինն յուսալից կը ժպտի:

Ինչէ՞ն է աս ոյժը կնոջ սիրտին մէջ, երբ ինք մարմնով տկար արարած մ'է. ի՞նչպէս կ'ըլլայ սիրտն այնքան զօրաւոր:

— Զի հաւատք ունի: Եւ այս հաւատքն է որ՝ Սանդուխտէն մինչև Կատարինէ՝ այնքան վսեմ արարքներ գործել տուած է կիներուն: Ուստի մաղթենք որ կինը միշտ հաւատքով մնայ:

ԵԻՓԻՄԷ Պ. ՕՏԵԱՆ

Վարժ. — Գտէք տէրբայիները, եւ ըսէք թէ ի՞նչ տեսակ բաներ են:

38. ՄՈՒԽՆ ՈՒ ԲՈՅԸ

(ԱՌԱԿԻԿ) Նմանողբար

Մուխն այսպէս կ'ըսէր	«Եմ՝ մինչ լուսասու
Շիկափայլ բոցին.	«Շողոողուն ես դու:»
«Մա՛յր իմ որդեսէր,	Բոցն քսաւ անոր.
«Ես՝ բու բքնածին	«Աղջի՛կս, այդ բան նոր
«Դուստրդ եմ հարազատ,	«Զե՛՛ երկրիս վրայ,
«Եւ յաշխարհի՛ բեւ	Յորում ամեն բան
«Ունիմ՝ յար ազատ՝	«Պեճք է անխափան,
«Հոգի, մարմին, քեւ...»	«Ի՛ր իսկ սեփական
«Այլ սակայն ինչո՞ւ	«Ցոյումն ունենայ
«Ես՝ զարեանոս, սեւ	«Որպէս զի լոյս տայ...»:

* * *

Մանկանց — մարդկան — չի բաւական
Լինել որդի հարց պատուական,

Մերք հարկ բոց են լուսաբուլիս...
Իրենց որդիք անպէ՛՛ս մուխ...:

Ա. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Բաց. բառեր. — Շիկափայլ, որդեսէր, բնածին, հարազատ, քեւ, յար, գարշադոտ, լուսատու, յորում, անխափան, սեփական, ցորում, լուսաբուղիս:

Որոշեցէր ստորոգելիները, ապա արծակի վերածեցէր, ի վեր հանելով բարոյականը:

39. ԴԵՂՁԵՐԸ

Տօնավաճառէ մը դարձին, գիւղացի մը կանչեց իր տղաքը. և ըսաւ անոնց, Նայեցէ՛ք, հօրեղբայրնիդ ի՞նչ նուէր ղրկեք է ձեզի:

Տղաքը վազեցին գացին, եւ հայրերնին պատիկ ծրար մը բացաւ. « Ա՛հ, ի՞նչ աղուոր խնձորներ, աղաղակեց ամէնէն պատիկը որ վեց տարու էր:

— Ձեմ՝ կարծեր որ խնձոր ըլլան, աւելցուց անդրանիկը, նայէ՛ իրենց մաշկը աղուամազով ծածկուած է:

— Ասոնք դեղձ են, ըսաւ, հայրիկինին, դուք բնաւ ասանկ պտուղ չէք տեսած:

Յետոյ դեղձերէն մէկն առնելով. — Ասիկա քեզի համար է, կնի՛կ, յարեց եւ այս չորսն ալ մեր տղոցն են:

Իրիկունը, գիւղացին նորէն կանչեց տղաքը:

— Ի՞նչպէս գտաք դեղձերը, հարցուց:

— Այնքան համով էին որ, պատասխանեց անդրանիկը. կուտը պահեցի թաղարի մէջ տնկելու համար, թերեւս ծառ մը բուսնի:

— Դուն լաւ պարտիզպան մը կրնաս ըլլալ, ըսաւ հայրը, քանի որ հիմակուրնէ կը մտածես ծառ հասցնել:

— Ես ալ, ըսաւ ամէնէն պատիկը, պտուղը այնչափ աղուոր գտայ որ մօրմէս ուզեցի եւ առի իր բաժինին կէսը, բայց կուտը նետեցի:

— Դուն տակաւին շատ պզտիկ ես, յարեց հայրը բարութեամբ:

— Եղբօրս նետած կուտը առի ըսաւ տղոց երկրորդը եւ միջուկը կերայ, շատ լեղի էր. իսկ իմ դեղձս ծախեցրի:

— Կ'երեւայ՝ դուն ալ վաճառական ըլլալու միտք ունիս: Յետոյ իր երրորդ տղուն հարցուց.

— Դուն ինչո՞ւ անկին մը քաշուած ձայնդ չես հաներ, ի՞նչպէս էր քու դեղձդ, համով չէ՞ր:

— Ձեմ գիտեր, պատասխանեց տղան:

— Ինչո՞ւ չես գիտեր. չկերա՞ր:

— Ես իմ դեղձս մեր դրացիին հիւանդ տղուն տարի եւ ըսի թէ որչափ գոված էիր այս պտուղը, եւ թէ ո՛րչափ ախորժահամ պէտք էր ըլլար՝ Տեղան աշուրները մեծ մեծ բացած՝ դեղձին կը նայէր, ուզեցի իրեն տալ, բայց մերժեց. ես ալ պտուղը քովը ձգեցի ու փախայ:

Հայրը գորովով շոյեց իր զաւկին գլուխը և ըսաւ, « Աստուած պիտի հատուցանէ քեզի »:

40. ԱՇՆԱՆ ՀՈՎԻԿ

« Որո՞ւ վրայ կուլաս, հո՛վիկ,

« Ինչո՞ւ ցախս, դադրե՛. հերի՛ք »:

— Մեկուն վրայ բընաւ չեմ լար:

« Ես ոչ մեկուն չեմ մեղքեցաւ »:

— « Ինչո՞ւ համար սուգ, սքսմութիւն

« Հոգուս վրայ կը բերես դուն,

« Ողբ երգելով եղբրական,

« Տխուր ասե՛ն կէս գիշերուան »:

« Ինչո՞ւ համար. — Օր պիտի գայ,

« Գերեզմանիդ փառին վրայ,

« Գիշեր ասե՛ն՝ դարձեալ այսպէս,

« Լալ ողբալու պիտի գամ ես »:

ՔՈՒՇԵՐԵԱՆ

Վարժ. — Յոքնակիի վերածեցէք • «Աշնան հովիկներ»
Գտէք հոմանիշները • Լալ, ցաւիլ, դաղրիլ, բնաւ, մեղքը-
նալ, տրտմութիւն, ուր, երգ, եղերական, գերեզման, քար:

41. ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆ

34

Իմացականութեան առաջին կարողութիւնն է
յիշողութիւնը • Ինչպէս երախան բնազդումով իր
մօր ծոցը կը փնտռէ, նոյնպէս յիշողութեամբ իր
մայրը կը ճանչէ և անոր կը ժպտի: Միայն, աղուն
միտքը ստէպ կը մնան բառեր, և չէ թէ այդ բա-
ռերու նկարներն կամ գաղափարները: Ուստի մօր
մը պարտաւորութիւնն է մշակել գաղափարները,
և չէ թէ բառերու յիշողութիւնը, եթէ չ'ուզեր որ
զաւակը թութակ մ'ըլլայ: Մինչեւ եօթներորդ
տարին ուսուցման եղանակը պարտի ըլլալ բանա-
ւոր, անգիր, իսկ միջոցներն հապէս զգայարանք:

Անօգուտ է բեռնաւորել յիշողութիւնը բառերով.
կան անխոհեմ մայրեր որ կը փափագին իրենց զա-
ւակներն շուտով գիտուն ընել: Ուստի գոց սերտել
կուտան վէպիկներ, առակներ, ոտանաւորներ, թէ-
եւ անոնց միտքը բնաւ չեն իմանար: Այս կերպով
կը խանգարեն ո՛չ միայն յիշողութիւնը, այլ եւ
ստէպ իմացականութիւնը կը բթացնեն: Դաստիա-
րակութեան գաղանիքը ո՛չ այնքան միտքը տոգո-
րել է ծանօթութիւններով, որքան ա՛յն որ կարողու-
թիւնները զարգացնել՝ գիտել, համեմատել ու դա-
տել տալով, որպէս զի որոշ, արդաւոր տպաւորու-
թիւններ և գաղափարներ ընդունի ուղեղը, և քիչ
քիչ ճշմարտը սուտէն զանազանել վարժուի:

Մ. ՄԱՍՈՒՔԵԱՆ

Վարժ. — Ուշադրութեամբ կարդացէք եւ գրեցէ՛ք պարզ
բառերը, յետոյ նոյն պարզ բառերէն կազմուող բոլոր բար-
դութիւններն ու ածանցումները գտէ՛ք:

42. ԵՐԿՈՒ ՃԱՄԲՈՐԴՆԵՐ

Թումաս աղբար եւ Թորոս քաջ բարեկամ
Օր մը մօտի քաղաքն երթալ քսկրսան.
Թումաս տեսաւ մեջտեղ նստիւն
Ոսկիի քակ մը լեփլեցուն.
Վար ծրուեցաւ առաւ զայն,
Արտեմիօք զրաւ իր գրպան:
Թորոսն քսաւ ուրախ արտով.
« Բաղդերնիս յա՛ւ յաջողեցաւ:
— Չէ՛, կրկնեց Թումաս պաղունկ նայուածով,
« Բաղդերնիս՝ այստեղ՝ չը յարմարեցաւ.
« Թե կ'ուզես, գրուցէ՛ քաղիչի բանեցաւ »:
Տրտմեցաւ սիրք-Թորոսին
Պաղ խօսիւնով բարեկամին,
Թե եւ լրսեց իբր անհարբէր,
Սակայն արիւնը զարկաւ վեր:
Յետոյ դառնէն անհառ մրսած ժամանակ,
Վազեցին յանկարծ
Թումասի դիմաց

Արիւնկրգակ երկու կրտին աւագակ,
Խեղճը վախէն լեղապատառ
« Կորանք, կանչեց, Թորոս աղբար »:
Աղբար Թորոս անհարբէր
« Կորանք, քսաւ, մի՛ գրուցեր,
« Այդ տեղ, Կորայ կուգայ յարմար:

խոսորելով իր նամբան՝
Գրնաց մքաւ ծառաստան :
Թումաս միմակ ի՞նչ բճեք ,
Սիրք մեռնի չեք ուզեք .
Ուստի շուտով հասկն հանեց
Աւագակներուն ձեռնն յսնձնեց :

Թե որ յաջող ու լաւ օրիդ ,
Բարեկամդ չը յիշես ,
Քու բարեկամդ ալ նեղ օրիդ
Չնայիր բնաւ քու երես :

ՔՈՒՇԵՐԵԱՆ

Վարժ. — Արժակի վերածեցէք նոյնը համառօտելով :
Գտէք դիմաւոր բայերն եւ որոշեցէք անոնց տեսակը, Լը-
ծորդութիւնը, եղանակը, ժամանակը, թիւը, դէմքը :
Գտէք նաեւ տէրբայիները :

43. ՆԵՐԿԱՅ ԵՒ ԱՊԱԳԱՅ

Կ'անցնին մարդերը ծաղիկներու պէս, որոնք կը
բացուին առաւօտուն եւ կը թառամին երեկոյին ու
կ'ըլլան ոտնադոխ : Սրբնթաց Զգեաթ մը ալիքին
պէս կը վազեն կ'անցնին մարդկային սերունդները .
չկայ բան մը որ կարող ըլլայ կասեցնել ժամանա-
կին ընթացքը որ իր հետ կը քաշէ կը տանի նաեւ
ամէնէն հաստատուն եւ անշարժ երևցած բաները :
Դո՛ւն ալ, ո՛րդեակ, դո՛ւն ալ, որ գեղածիժաղ եւ
զուարճալից մանկութիւնը կը վայելես, գիտցիր
որ այս զուարթագեղ հասակդ փափուկ ծաղիկ մ'է,
որ այն ինչ բացուած՝ պիտի թռչնի թարշամի : Ա-

նըզգալի կերպով ինքզինքդ փոխուած պիտի գտնես .
գեղատեսիլ շնորհներ , քաղցր զուարճութիւններ ,
հեշտալի բերկրութիւններ . ոյժ ու կորով , առող-
ջութիւն եւ ուրախութիւն . ասոնք ամէնքն ալ ե-
րազի նման պիտի ցնդին անհետանան , եւ անոնցմէ
տխուր յիշատակ մ'եւեթ պիտի մնայ : Հիւանդոտ
ծերութիւնը՝ թշնամի ամէն զուարճութիւններու եւ
բերկրապատար վայելքներու՝ պիտի գայ երեսդ
կնճռելու թոռմեցնելու , մարմնդ կորացնելու , ան-
դամներդ տկարացնելու , սրտիդ մէջ խնդութեան
աղբիւրը ցածքեցնելու . եւ ամէն բանի անզգայ ը-
նելու՝ բացի ցաւերէ : Ան ժամանակը շատ հեռի
կ'երևայ : Աւա՛ղ, կը խաբուիս, որդեա՛կ : Եւ հա կը
փութայ, կը վազէ, կը հասնի ան . եւ ներկան որ
կը փախչի, արդէն շատ հեռացաւ, որովհետեւ իւո-
սած վայրկեանս կ'անհետանայ, եւ ո՛չ եւս կարող
է ետ դառնալ : Ներկային վրայ մի՛ վստահիր ,
ուրեմ, որդեա՛կ իմ, այլ ապագային ապառելով՝
առաքինութեան խիստ ու դժուարին ճամբուն մէջ
յարատեւէ եւ բարի վարքովդ , բարի գործովդ
ու արդարասիրութեամբդ քեզի տեղ պատրաստէ
արքայութեան մէջ :

ՏԵՆԵԼՈՆ

Վարժ. — Այս հատուածն ամբողջ օրինակեցէք, հետեւ-
եալ բառերուն տեղ հոմանիշներ դնելով :
Կը բացուին, կը թառամին, սրբնթաց, ալիք, կը վազեն .
կասեցնել, ընթացք, հաստատուն, զուարճալից, հասակ, փա-
փուկ, այն ինչ, բացուած, պիտի թռչնի, զուարճութիւն,
հեշտալի, բերկրութիւն, ուրախութիւն, երազի նման, ան-
հետանան, եւեթ, հիւանդոտ, ծերութիւն, թշնամի, երեսդ,
կնճռելու, կորացնելու, աղբիւր, ցաւ, ժամանակ, կ'երևայ,
կը փախչի, վայրկեան, խիստ, ճամբուն, յարատեւէ :
Եւ այն ինչ բացուած, պիտի թռչնի թարշամի : Ա-

44. ԱՍՏՈՒԱԾ

(ՀԱՐՅԻ ԱՌԱՐԵՐ)

Ո՞վ լուսափայլ արեգին
ձառագայթներ է սրւած,
Եւ անբափանց գիշերին՝
Լուսին, աստղեր բանկազին .

— Մեր արարիչ Հայրն Աստուած :

Անհուն երկնի կապոյտ գոյն,
Եւ խոտին ո՞վ է սրւած
Այն կանանչն ուր իբր ի բոյն
Ցօղերն հանգչիլ գտն այգուն .

— Մեր արարիչ Հայրն Աստուած :

Ո՞վ հոտաւէտ պուրակին
Շուք, քրոջունին է սրւած
Այն փետուրներ փափկազին
Որով սլանայ ան երկին :

— Մեր արարիչ Հայրն Աստուած :

Ո՞վ՝ աւխտահիւս՝ մինչեւ ցարդ՝
Ամեն պիտոյն է սրւած,
Մերկ դառնին խնկ՝ իբրեւ զարդ՝
Տալով շուշան, յամբիլ, վարդ .

— Մեր արարիչ Հայրն Աստուած :

Ո՞վ եղ զրգուող բարի մօր՝
Այն վեհ գորովն է սրւած

Որով վրադ, ամեն օր,
Կը գուրգուրայ սիրով նոր .
— Մեր արարիչ Հայրն Աստուած :

Ո՞վ քաղցրահամ, գեղունակ
Քեզ պսուղներ է սրւած,
Եւ այն հաւն օր շարունակ
Լընու փոքրիկ քո պրնակ .
— Մեր արարիչ Հայրն Աստուած :

Երբ սրդայ էր քաղցրադեմ՝
Աչերն ի վեր ամբարձած՝
Ըսէ աղօթք մ'երկնանեմ .
Ո՞վ կը լսէ զայն, Արեւմ .
— Մեր արարիչ Հայրն Աստուած :

Երբ սուրբ սիրով, ջինջ մրտալ,
Գիշերն երաս՝ պատհաստած
Մահինդ հանգչիլ անխորով,
Ո՞վ կը հսկէ գլխուդ քով .
— Մեր արարիչ Հայրն Աստուած :

Վարժ. Ստորեւ զրուած բառերուն սահմանը տուր :
(Օրինակ, Արեգ — « Լուսաւոր գունտ օր 'ը փայլն ցորեզ
ատեն, լոյս եւ ջերմութիւն կուտայ տիեզերքին »)
ձառագայթ, անձափանց, զիշեր, լուսին, աստղ, երկինք,
խոտ, բոյն, ցօղ, հանգչիլ, այգ, պուրակ, շուք, Թռչուն,
փետուր, պանակ, աշխարհ, դաշտ, զարդ, շուշան, մայր,
օր, պտուղ, ճաշ, պնակ, տղայ, քաղցրադեմ, աչք, մահին,
զլուխ :

45. ՄԱՌԱՅԻ ՇԵՏ ՎԱՐՄՈՒՆԲ

Տան տէրն ու տիրուհին ի հարկէ պարտին հրա-
մայել ծառաներու, բայց պէտք չէ մոռնան որ սպա-
սաւորներն ալ մարդ են, ունին ինքնասիրութեան
և պատիւի զգացում, և հետեապէս չափազանց
խստութիւն և զոռոգութիւն տէրերու կողմէ կրնան
վիրաւորել անոնց սիրտը, ատելութիւն գրգռել և
տան ծառայութեան մէջ խանգարում առաջ բերել,
Ուստի, հարկ է բարեսիրական ձեռք հրամայել,
և որպէս զի սպասաւորները չմոռնան երբեք այն
յարգէն ու պատիւը զոր պարտին իրենց մեծաւոր-
ներուն, ասոնք ալ փոխադարձ մարդավարութեամբ
վարուելու կը պարտաւորին։ Բայց աստի, տան տի-
րուհին պարտի մերթ ընդ մերթ հոգ տանի սպա-
սուհիին նիւթական վիճակին, յորդորել որ խնայած
ստակներն ի զուր չվատնէ։ համակրիլ անոր կացու-
թեան, և ի վերջէ այնպիսի բարեսէր ընթացք մը
բռնել որ սպասուհին տունէն հեռանալու փափաք
չտածէ և իր սաշտօնը հաւատարմութեամբ և սի-
րայօժաբ կատարէ։ Սակայն, միւս կողմէ, պէտք չէ
տան տիրոջ եւ տիրուհիին բարեկրթութիւնը տը-
կարութեան և ընտանութեան սահմաններն հասնի։
Հարկ է առանց բարկութեան ուղղել ո՛ր և է սը-
խալմունք ու անհոգութիւն որ կրնան տեսնուիլ
սպասաւորներու վրայ։ Իսկ եթէ սպասուհին ա-
նուղղելի մնայ, նամանաւանդ անհաւատարմու-
թեան եւ անկանոնութեան նշաններ ցոյց տայ,
խռհեմութիւնը կը պահանջէ իսկոյն հեռացնել զնա
տունէն։

Մ. ՄԱՍՏՈՒՐԵԱՆ

Վարժ. Սա հարցումներուն պատասխանեցէք զրաւոր եւ
բերանացի։ 1. Տան տէրն ու տիրուհին ի՞նչպէս վարուելու
են ծառաներուն հետ։ 2. Փոխադարձաբար ի՞նչպէս վար-
ուելու են սպասաւորներ ու սպասուհիներ։ 3. Տան տիրու-
հին ի՞նչ ընելու է իր սպասուհիին զրամական վիճակին հա-
մար։ 4. Ասոր փոխարէն ի՞նչ կը սպասուի ծառաներէն։ 5.
Ե՞րբ հեռացնելու է զանոնք տունէն։

Վարժ. — Գտէ՛ք հոմանիշները։ Վարմունք, ի հարկէ,
ծառայ, ինքնասիրութիւն, չափազանց, զոռոգութիւն, վի-
րաւորել, ատելութիւն, խանգարում, յառաջ բերել, բարե-
սիրական, ծեւ, մեծաւոր, մարդավարութիւն, մերթ ընդ
մերթ, հոգ տանիլ, նիւթական, վիճակ, յորդորել, ի զուր,
վատնել, համակրիլ, կացութիւն, փափաք, տածել, սիրայօ-
ժաբ, ընտանութիւն, բարկութիւն, ուղղել, սխալմունք,
անուղղելի, իսկոյն։

Վարժ. Գտէ՛ք հականիշները։ Ծառայ, պարտիլ, հրամայել,
մոռնալ, ինքնասէր, չափազանց, խստութիւն, զոռոգու-
թիւն, ատելութիւն, զրգռել, խանգարում, յարգ, մեծաւոր,
խնայել, վատնել, համակրիլ, հեռանալ, սիրայօժաբ, բա-
րեսիրութիւն, տկարութիւն, ուղղել, անհոգ, անկանոն, խո-
հեմ, պահանջել։

46. ՅԵՏ ՅԻՍՈՒՆ ԶՄՐԱՆ

Յես յիսուն ձմեռն, չունիմ բւսացուած՝
Ո՛չ տուն, ո՛չ հիւղիկ յարդէ ծածկըւած,
Բայց փոփոխ բախտին պարգեւներ խաղախ
Արհամարհելով՝ կ'երգեմ ես ուրախ։

Յես յիսուն ձմեռն, դեռ ծովեր ու սար,
Արեւ, ոսկեվարս, դաւաճ, հովիտ, դալար
Դիտեմ ընդ երկար՝ վայելեմ լրոյիկ,
Եւ այս շաւս իսկ եւ արժիս իմ փոքրիկ։

Բ. ՓԵՆՆ ԴԵՐՆԵՆ

Յե՛ս յիսուն ձմրան՝ օսկաւին կայսառ
Շրջիմ հետիոս ձորերն ու ֆանճառ,
Եւ չեմ նախանձիր հարուստին երբեք
Որ հոյս կառփին մեջ երթայ ցաւաբեկ:

Յե՛ս յիսուն ձմրան՝ պատերն եմ անգարդ
Համեա՛ս սկնեկիս. բայց երբ յոյս զլւարք
Ներս կը քափանցե՛, ցոյց տայ ինձ պատկեր
Սիրուն զաւակացս՝ իմ միակ գանձեր:

Յե՛ս յիսուն ձմրան՝ չունիմ բսացուած,
Ոչ մի քիզ պարտեզ՝ բայց գիտե՛ս, Ա՛սուուած,
Թե՛ շրթնակներես չե՛ քրուած գանգաւ,
Թող մի՛տ՛ս երջանիկ՝ բայց լի՛նիմ աղփաւ:

Յե՛ս յիսուն ձմրան՝ ս՛վ Տե՛ր, ինձ մի՛ տար
Ո՛չ փառք մուրացիկ, ո՛չ սիր՝ վեսահար,
Այլ տա՛ւր ինձ հարեւ հացիկ անխաղախ,
Եւ տա՛ւր ինձ երգել միտ՛ս գոհ եւ ուրախ:

Մ. ՍՃԷՄԵԱՆ

Վարժ. — Սա բառերուն սահմանը տուէր:
Զմեռ, ստացուած, յարգ, պարգեւ, ծով, հովիտ, սիրտ,
անտառ, պատկեր, գանձ, պատ:
Արժակի վերածնելք պարզ լեզուով:

47. ԸՆՏԱՆԻՔ

Մարդկային բնկերական կաղմաւորութեան առա-
ջին օղակն է ընտանիքը: Հին ժամանակներն՝ ան-
կերպարան և անկայուն՝ ընտանեկան կեանքը քիչ

քիչ կը կաղմաւորի, և բնական անհրաժեշտ հիմ-
նարկութիւն մը կը դառնայ: Այս կանոնաւոր կաղ-
մաւորութիւնը կը ստանայ ընտանիքը, չէ՛ թէ ո՛ր և
է իշխանութեան և օրէնքի շնորհիւ, այլ մարդ-
կային բաղդի, ընդածին պէտքերու և պատիւի զօ-
րութեամբ, զոր վերջէն կրօնքը կը նուիրագործէ և
օրէնսդրութիւնը կը վաւերէ ու կ'ապահովէ: Ուս-
տի ներքին կանոնագիր մը, պայմանադրութիւն մը
չունի ընտանիքը. էապէս իր հիմն է փոխադարձ
համակրութիւնը, իր բարոյական կապն է սէրը՝ որով
զօգուած կը մնան ընտանիքին անդամները ժամա-
նակ մը նոյն յարկին ներքեւ՝ իբրեւ հոգեկից և շա-
հակից էակներ, և ապա՝ իբրեւ արեւնակից և ձե-
ռընտու անհատներ մարդկային մեծ ընկերութեան
մէջ, որու մէկ մանրանկար պատկերը կը ներկայեն:

Եւ իրօք՝ հայր, մայր, մանուկներ բնական սուրբ
սիրով միացած ընկերակիցներ են. հայրն իբրեւ իշ-
խան, մայրն՝ իբրեւ իշխանուհի և զաւակները
իբրեւ սիրուն հպատակներ, որոնց իւրաքանչիւրն
իր յատուկ պաշտօնը, պարտքերն ու իրաւունք-
ներն ունի, և որոնց հանուր նպատակն է, սա-
կայն, տան պահպանութիւնն ու բարօրութիւնը:

Բայց տան կենսատու հոգին՝ իւրեւ մայրն է,
որ անոր մէջ բացարձակ կը տիրէ, որ կը հսկէ՝ կը
տնօրինէ, կը հրամայէ և բնածին ձիրքի և մասնա-
ւոր ծանօթութիւններու կարօտ է, որպէսզի իրա-
պէս տունը շինէ, պահպանէ, շէնցնէ և իր ամու-
սինին և զաւակներուն նախախնամութիւնն և եր-
ջանկութեան աղբիւրը դառնայ: Սովորատ կ'ըսէ —
Մայր մեղուն է տանտիկինը. ո՛ւր որ գտնուի՝ անդ

կը գտնուի և փեթակը . եթէ հեռանայ , մեղուները
կը ցրուին , բժիշները կը խանգարին . մեղըն ան-
գամ իր անուշ համն ու հոտը կը կորսնցնէ :

Քաց. բառեր. կազմաւորութիւն , օղակ , անկերպարան ,
անկայուն , անհրաժեշտ , հիմնարկութիւն , իշխանութիւն ,
օրէնք , ընդածին , նուիրագործել . վաւերել , ապահովել ,
պայմանադրութիւն , էպէս , համարկութիւն , զօղ , հոգեկից ,
շահակից , էակ , արեւնակից , ծեւնտու , անհատ , մանրանկար ,
իշխան , հպատակ , հանուր , նպատակ , բարօրութիւն , կեն-
սատու , տնօրինել , բնածին , ծիրք , նախախնամութիւն ,
փեթակ , բշիշ , խանգարիլ :

Վերլուծութիւն իմաստի. 1. Ի՞նչ է ընտանիքը . 2. Հին
ատենները ի՞նչպէս էր . 3. Ի՞նչ կերպով կը կազմաւորի
այն . 4. Ի՞նչ է ընտանիքին հիմը . 5. Ի՞նչ պաշտօն ունի
հայրն ընտանիքին մէջ , իսկ մայրը , իսկ զաւակները . 6.
Ո՞վ է ընտանիքին բացարձակ տէրը . 7. Ի՞նչ է անոր կա-
տարելիք դերը . 8. Ի՞նչ ըսած է Սոկրատ :

48. ՎԱՐԴ ԵՒ ԴԵՂԱԳՈՐԾ

Դարնան աղուոր մեկ օրով
Դեղագործին մեկն իր պարսեզն իջնելով՝
Ասկէ խոս մը կը կորգէր ,
Անկէ՝ սերել մը կսրէր ,
Ու մախաղին մէջ կը շարէր կարգ ըստ կարգ ,
Իրեն համար չէր՝ չոր արմասն ալ անարգ :
Վարդին ալ մօտն էրք հասաւ ,
Աղուոր բացուեւ էր՝ սեսաւ ,
Ծիլ ծիլ կարմիր սերելներ
Յօղապանոյն տարածեր՝
Օրիորդի պէս քնուե
Նազէր հոսովն իր անուռ .

Երբ խեղճ վարդը դանկին շողիւնը տեսաւ ,

Գլուխը կէեց . « Ա՜հ , քսաւ ,

Ի՞մ ալ վախմանքս հասաւ . . . :

Խնայէ՛ , պարո՛ն , խնայէ՛ իս ,

Դրքա՛ւ՝ ծաղիկ հասակիս : » —

Ու մարգրէ արցունքներ

Տերեւներէն կը թափէր :

« Մի՛ , մի՛ տրտմար . ո՛վ գեղաւուր՝ ազնիւ վարդ ,

Պատասխանեց անոր՝ մարդ ,

Ա՛յս է լաւին հակասագիր , չգիտե՞ս ,

Ամէն լաւ բան քեզի պէս

Ուրիշներուն աղեկութեան է համար .

Թէ որ քու կեանքդ չէ երկար

Բայց ուրիշին եթէ բարիք դուն բնես ,

Երկարագոյն գայն կ'ընես .

Մեկուն աչիւն դեղ կ'ըլլաս ,

Միւսին անուռ իւղովդ սիրս կը բանաս .

Տերեւներովդ ալ փափկիկ

Կը լինիս դեղ ու քաղցրահամ ուտելիք : »

Վարժ. Դտէ՛ք քաժականներն ու գոյականները՝
Արժակի վերածեցէ՛ք եւ գտէ՛ք քաղցրակամը .

49. ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՍԻՐՏ

Թո՛ղ հայր մը կամ մայր մը լաւ խորհի իր զաւակը դուրս ղրկելէ առաջ, Այն տնային կապերը որոնք տղուն սիրտին չուրջն անթիւ ու նուրբ ստայն մը կը յօրինեն՝ կտրելէ առաջ, Թող մտածեն, Ընտանեկան աշխարհի գողտը ու սուրբ մթնոլորտէն զրկելէ առաջ, Թո՛ղ խորհին, Իրա՛ւ, կան տղեկներ որ նրբազգած, քնքուշ սիրտ չունին, որոնց համար պանդխտութիւնը կրկին դրօսանք մ'է, և ի դարձին իրենց բնիկ զգացումներն աւելի զօրութիւն առած կ'երեւին՝ նման այն բոյսերուն որոնք առանց տերւէ մը թափելու, կարող են բայ օդին ածիլ ուռճանալ, և տնական կեանքի ջերմոցը վերադառնալ՝ քան զառաջինն ուժեղ և յոսալից: Բայց կան նաեւ տղեկներ որ երբ իրենց սիրելիներուն խօսակցութենէն ու տեսակցութենէն զրկուին, երբ մօր մը ներողամիտ կորովը չվայելեն և տնային աննշմարելի բայց ազդու ներգործութենէն հեռու մնան այնպիսի հարուած մը կ'ընդունին որ ընդմիշտ կը տւէ. անագորոյն ձեռքով խզել է, ինչ որ խստութիւն չի կրնար տանիլ, և այն սրտայոյզ հառաչները որով հրաժեշտի ողջոյններ կ'արտաստեն, հառաչներ՝ են որ ապագայ տարիներու մէջ աւելի՛ ուժգին պիտի արձագանգեն, եւ իրենց թողած աւերումները սոսկալի՛ անդարմանելի՛ պիտի ըլլան:

Աստուած գթայ այն տղեկին որ կանոխ հառաչելու կը վարժի. իբրեւ զգացում, դատաստարտէ՛ զայն եթէ կամիս. ո՛րչափ կամիս՝ գովէ՛ տղեկին

սիրտին անվեհերութիւնն ու ուժը: սակայն սիրոյ այնպիսի քաղցրալուր թելեր կան որ երբ զարնըւին, դաշն ու քաղցր երաժշտութիւն մը կը յօրինեն որ կեանքի ամէն ներդաշնակութիւններուն համար ականջը կը սփոփեն, զգայուն կ'ընծայեն: Այս թելերը, եթէ փոքր ինչ դաժան և անբնական կերպով ձեռքտին, կը կոտորին և ընդ մի՛շտ կը կոտորին:

Ուրեմն, հսկէ՛ տղուդ վրայ եւ իր բնութիւնը փորձէ՛ թէ ի բնէ կրնա՞յ բռնադատութիւն կրել. փորձէ՛ թէ տոկո՛ւն է կամ փափուկ: Եւ եթէ փափուկ ու զգայուն է, յանուն Աստուծոյ, — եթէ քու և իր անդորրութիւնը աչքիդ արժէք մ'ունին — մի՛ ներշնչեր անոր՝ սպառնեկան դժնեայ ոգի մը, որով իր ընտիր զգացումներուն փափկութիւնն ու ճոխութիւնը զսպել՝ մոռնալ իրեն փառք համարի:

Վարժ. Ձատ զատ սիւնակներու մէջ գրեցէ՛ք այս հատուածին բառերը, որոշելով՝ բարդ եւ անանցեալ

50. ՄԱՌԸ

(ՀԻՆ ԱՌԱԿ)

« Կաղնի մ'եմ ես յաղթ ու վրսեմ
Բարձր, հասարմաս եւ հուժկու,
Գըլուխս հասնի ամպերուն սեմ
Ծաղրե կայծակն տհաւկու: »

« Իմ քանձը ու բաւ ոսոց մեջեմ
— Անյաղթ մագեւ Սամխոնի —
Վայրագ հովերն ի զո՛ւր փըչեն՝
Յոռոց աշխարհ սասանի: »

« Արեւ, անձրեւ, ձիւն ու կարկուս,
Տարեց զայրոյթն, յոսն ու քէն,
Զեն խորսակեր ոյժս անկապուս,
Ես չեմ վախճար երկինքէն... »

« Զիւղեռուս մէջ պատրաստարին
Թռչնոց բոյներ բազմաթիւ,
Պոռնոց զրւարք երգ ու պարին
Ականջ դրնեն ցայգ ու սիւ »

« Շուքիս ներքեւ հովիւք յամեն,
Մոռնան վիշտ, ցաւ, ամէն բան,
Մինչ փառս երգեն սարեակք ամէն
Եւ սոխակներն օրհնաբան »

« Ասներուս ակ բոյսեր բոլոր,
Թրգուկ, զանան են չնչին,
Որ ուշ կամ վաղ, ոլոր մոլոր,
Կոսրի՜ն, փօրի՜ն, կորե՜ն չին »

« Ես՝ անասան եւ զերք կորող՝
Ապրիմ, տեսեմ՝ ծառ հսկայ.
Զիս տապալող կամ ինձ յաղթող
Աւխարհիս մէջ ոչինչ կայ... »

— Մայր բընութիւնն, արդար կիրճով
Անոնց դեմ որք յոխորտան,
Հըպարտ ծառին արմատին քով՝
Ո՛րդ մը դըրաւ անպիտան... »

ԱԼՓԱՍԼԱՆ

Վարժ. — Գրաբարածեւ հոյովները աշխարհաբարի վե.
րածեցէք. (ոստոց, յորոց, տարերց, թռչնոց, հովիւք, սար-
եակք) :

Բաց. բառեր. Յաղթ, վսեմ, հաստարմատ, հուժկու, ամ-
պոց ի սեմ, ծաղրել, թաւ, անյաղթ, վայրագ, յորոց, սաս-
նիլ, տարերք, զայրոյթ, ոյս, քէն, խորտակել, անկապուտ,
ցայգ, տիւ, յամիւ, օրհնաբան, թզուկ, զանան. կորնչիլ,
անսասան, զորս, կոնող, հսկայ, տապալել, կիրք, յոխորտալ-
վարժ. Պատմեցէք նոյնը եւ ի վեր հանեցէք բարոյա-
կանը :

ՏԻ. ԱՆԲԻԾ ՀՈԳԻՆԵՐ

Երբեմն սաստիկ պէտք մը կը զգամ խօսելու
խօսուրդտելու՝ դեռ անբիծ մնացած հոգիներու,
գեղջուկ՝ պարզ մարդերու հետ : Ապականութիւնն
այդ մարդերուն մէջ տարածուած չէ դեռ, պա՛րզ
մարդիկ. սիրտով ալ պարզ, միտքով ալ պարզա՛րծ-
լալը չապիկը դեռ վիզերնին չի շարշարեր, ո՛չ
սրածայր նեղ կօշիկը՝ ոտուրնին. ո՛չ ակնոց ունին
քիթերնին. ո՛չ ձեռնոց՝ ձեռուրնին : Օրօրոցէն գե-
րեզման երկնցող ճամբուն վրայ չի՛ք շիտակ կը
քալեն. դարձուածքներ, կեցուածքներ, աջ ու
ձախ խոտորումներ և դեղեւումներ չունին, չի՛ք
շիտակ կ'երթան օրօրոցէն գերեզմաննոց երկնցող
ճամբուն վրայ, ճամբուն քարերուն՝ իրենց ոտքէն
հանած արեանը խառնելով իրենց արեւակէզ ճակ-
տին ոլուն ոլուն տաք քրտինքը, իրենց գրպանը
գալար գալար դարձող քսակ մ'ունին հեղալ վա-
տակի, որուն մէջ կարմրուկ կլորիկը շատ անգամ
չի գլորիր՝ այլ որուն տակ տասը փարան մի՛շտ
կայ ժամուն համար, աւանդական գանձանակին
համար. իրենց կոշտ կապած կռնակը թանձր կաշի
մ'ունին որուն վրայ երկրագունտը պիտի վերցը-
նէին՝ եթէ կարենար դրուիլ հոն : Այո՛, ուժերնին

այնքան շատ է , վասն զի դնդերը միշտ աշխատութեան մէջ է , միշտ ոտքը ձեռքը կը շարժի այդ ժողովրդային մարդերուն , որոնք ժամուն սուրբ աւագանէն մինչեւ հողմրտիքին հանգիստ փոխը՝ չի փ-շխտակ կը քալեն կեանքին ճամբան , քրտինքնին աղամանդի նման փայլուն խոշոր կունտ կաթիլներով կաթելով իրենց անբիծ ճակտէն՝ ու հաստ՝ հաստատաքայլ ոտուրնին երբեմն երբեմն զարնուելով ճանապարհին սուր քարերուն քարընդոտներուն , իրենց Ատլասի թիկունքին վրայ միշտ բեռ մը կայ՝ մեծ , ահագին . սակայն իրենց հոգիին համար այնքան թեթեւ է մեծագոյն բեռը կեանքին . — իրենց խղճմտանքին վրայ բեռ չունին , Տարակոյսը դեռ չէ մտած իրենց միտքին մէջ՝ ո՛չ նենգութիւնն՝ իրենց հոգիին մէջ , Թռչունն եղանակները ծանուցանելու , հունտերն երկրէ երկիր տանելու ցանցելու պաշտօնն առած է Աստուծմէ . դառն ու ոչխարն՝ Աստուծոյ հրամանով զոր Արքահամին տուաւ՝ զօղիքն հարուստին եւ իւրեւանքն աղքատին ու մարթն ալ հովիւին նուիրելու սահմանուած են , իսկ մարդն անտրտունջ աշխատելու՝ առտուն խաչակնքելով եւ իրիկունը ծընրադրելով երկնաւոր Հօրը առջեւ . մարդը ոտքով ու ձեռքով աշխատելու համար ծնած է , մարդը մահկանացու՝ որուն անմահութիւնն է բաժին դերեզմանէն անդին , կեանքին ըմբռնումն , արարածի կոչումն , անվրէպ իմաստասիրութիւնն ա՛յս է ժողովուրդի մարդուն համար :

Ե. ՏԷՄԻՐՃԻՊԱՇԵԱՆ

Քաց. բառեր. — Անբիծ , գեղջուկ , ապականութիւն , սրածայր , խոտորում , դեղեւում , արեւակէզ , ոլոռ ոլոռ , գալար գալար , աւանդական , դնդեր , հողմրտիք , քարընդոտ , Ատլասի , տարալոյս , նենգութիւն , յուսահատութիւն , անտրտունջ , ըմբռնում , կոչում , իմաստասիրութիւն ,

Վարժ. — Համառօտեցէք այս հատուածը ,

Վերլ լծութիւն իմաստի. — 1. Ո՞վ է այս հատուածին նիւթ եղող պարզ եւ անբիծ հոգին : 2. Ի՞նչ նկարագիր ունի այն (պարզասիրութիւն , պարկեշտութիւն , կորով , կրօնասիրութիւն , եւ այլն) : 3. Ի՞նչ կը նշանակէ սա խօսքը . « իրենց կռկակին վրայ երկրագունտը պիտի վերցնէին , եթէ կարենար զրուիլ հոն » : 4. Ինչո՞ւ համար ծնած է մարդը :

52. 20 Ն

Այսօր գեղեցիկ անուցիկ է օդն ,
Եւ կը փափախի բնել քեզ մի ձօն .
Բայց ոչ մարգարիտ կամ ակն ոսկելար ,
Զի սիրտդ է ազնիւ քան զամեն գոհար :

Եթէ բնծայեմ քեզ վարդ գեղեցիկ ,
Է՛հ , այն ալ , ափսո՛ս , է շատ վաղանցիկ ,
Մինչ դուն ձիւք ունիս անմեղ հոտ բուրել ,
Որ վարդին հոտէն քաղցր է առաւել :

Թե կարենայի , փայլուն ասքղներ
Քաղել երկինքէն՝ քեզ օայի նրէր .
Այլ զի չեմ կարող , կը մաղթեմ սրէս
Որ փայլի նակասքղ միտս ասքղի պէս :

Մ. ԵԱՆՄԷՃԱ

Աւարժ. Արձակի վերածնեցէր այս հատուածը:

Ուղղածից զիծերով զատեցէր նախադասութիւնները, եւ որոշեցէր էական մասերը, (ենթակայ, բայ, ստորոգելի եւ խնդիր):

53. ԵՐԵՔ ՊԱՇՏՈՆՆԵՐ

Երեք պաշտօն կայ ուր դրամի սէրը մարդուս համար կը դառնայ աններելի մոլութիւն՝ ասոնք են Քահանայի, Դաստիարակի եւ Բժիշկի պաշտօնները: Ըսել չենք ուզեր թէ այս երեքին ստակ ու ապրուստ պէտք չէ: Բայց, եթէ ասոնց աչքին՝ դրամն առաջնակարգ դիրք մը բռնէ, իրենք ալ դարչելի կ'ըլլան մարդոց աչքին: Ամէնքս ալ ներողամիտ աչքով կը նայինք արծաթասէր վաճառականին վրայ. եթէ գինուորական մը սիրէ ճոխ, զեղխ ու շռայլ կեանք՝ ամենեւին չենք խօսիր անոր վրայ, չենք բամբասեր, չենք դատապարտեր. բայց՝ եթէ Քահանայ մը, Դաստիարակ մը կամ Բժիշկ մը կը սիրեն ճոխ ուտել-խմել, շռայլ ապրիլ, պերճ հագուել եւ զարդարուիլ՝ մեր միտքին մէջ զանոնք կը համարինք կարգազուրկ եւ պաշտօնանկ: չենք հաւտար անոնց օգտակարութեան՝ իրենց պաշտօնին մէջ չենք գնահատեր անոնց հմտութիւնն՝ իրենց արուեստին մէջ:— Ինչո՞ւ: Պատճառն ակներեւ է, ամէնքս ալ գիտենք: Թէ՛ քահանայ, թէ՛ բժիշկ, թէ՛ դաստիարակ՝ պաշտօնի սկսած օրէն, պէտք ունի շարունակ ուսանելու, ուսումնասիրելու եւ կատարելագործուելու. ասոր համար՝ ժամանակ պէտք է: Եթէ անոնք անձնատուր ըլլան արծաթ սիրելու, դրամ գիզելու եւ ճոխ ապրուստ վայելելու՝ իրենց

Թանկագին ժամանակն ապարդիւն կը կորսուի իրենց ասպարէզին համար, եւ անոնք ո'չ միայն չեն կատարելագործուիր, ո'չ միայն իրենց հմտութիւնը չ'աւելնար, այլ եւ, օր ըստ օրէ մաս մը կը կորսնցնեն իրենց գիտութենէն, կը տգիտանան: Երկրորդ պատճառ մ'ալ կայ որ ժողովուրդը չի ներեր այս երեք պաշտօնին նուիրուած մարդերուն՝ արծաթսիրութիւն եւ զեղխութիւն: Քահանայ, Դաստիարակ եւ Բժիշկ ո'չ միայն խօսքով պարտաւոր են խրատելու ժողովուրդը, այլ եւ իրենց անձնական համեստութեամբ կեանքով օրինակ ըլլալու են անոր— ինչ որ աւելի համոզիչ՝ աւելի՛ զօրեղ փաստ մ'է, քան թէ ամենաճարտար լեզուն:

Աւարժ. — Գտե՛ք հումանիւցներ. Դրամ, զարչելի, արծաթասէր, ճոխ, զեղխ, համարիլ, ակներեւ, ապարդիւն, համեստ, փաստ, ճարտար:

Գտե՛ք հակահիւցներ. Սէր, աններելի, մոլութիւն, առաջնակարգ, զարչելի, ներողամիտ, ճոխ, շռայլ, պերճ, օգտակար, Թանկագին, ապարդիւն, աւելնալ, կորսնցնել, զիտութիւն, զեղխութիւն, համեստ, չափաւոր, զօրեղ:

Աւելլուծութիւն իմաստի. — Որո՞նց համար աններելի է զրամի սէրը եւ ինչո՞ւ: Ո՞րն է առաջին պատճառը, Ո՞րն է երկրորդ պատճառը: Ի՞նչ ընելու են քահանան, դաստիարակն ու բժիշկը:

54. Տ Ա Պ Ա Ն Ա Գ Ի Ր

(Յ. Ս. Ը.)

Աւարժ մի ուր բիւր տարեբով
Կեանքն հետ մահուան կը զուգի,
Ընդունայն է զեղ տեսով
Աւարժ մի արտասուքի

Ուրախութեան կամ սուգի:

Երկինք մ'անհուն ուր կայ յոյս,
Մանկանացուից եւ հանգիստ,
Ուր կեանքն անգոյգ եւ յոյս
Այն է աշխարհի հեմարիս
Երանութեան ցաւհանգիստ :

Արդ՝ բոլ լըռե Վիրգիլէ
Ձխանգարի՝ քաղցր իմ բուն,
Զի մեծ բծիւկն Ասկլիպէ
Պատուիրեց ինձ լըռութիւն,
Այս է իմ բուն Յարութիւն :

(Իգմիր)

55. ՏՆՏԵՍԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ՏՆՏԵՍԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆը իւրաքանչիւր անհատի կը պատուիրէ ճշդել եկամուտն ու ծախքը, ջանալ անպէտ ծախքերու չենթարկուիլ, եկամուտէն աւելցածը վստահելի տեղեր ի պահ դնել շահով, և աշխատութեան ձեռնարկուած օրէն՝ այս ուղղութեամբ անընդհատ շարունակելով՝ փոքր առ փոքր խնայել։ Այս կերպով խնայուած դրամը, սկիզբներն որքան աննշան, տակաւ առ տակաւ շահաբերութեով և շատնալով՝ կեանքէ անբաժան եղող փորձանքներու և վտանգներու ժամանակ, ձեռնապէս կը նպաստէ մարդուն՝ անոնց դիմագրաւելու, առանց կարօտ մնալու հանրութեան օժանդակութեան, և այսպէս ինքնօգնութեամբ ազատիլ դժուարին կացութենէ։ Ասկէ զատ՝ խոհեմութեամբ ի գործ դրուած խնայողու-

թիւնը մարդուս աշխատելու եռանդը կը գրգռէ և անընդհատ գործունէութեան խրախոյս կուտայ, զի մարդ կ'զգայ անոր օգտակարութիւնը և աստիճանաբար գիտակցութիւն կ'ունենայ թէ՛ իր ճակտի քրտինքին արդիւնքը, իր արդար վաստակն իրեն համար ապահով կացութիւն, մարդկային ընկերութեան մէջ համարում ու վստահութիւն յառաջ բերելու, երջանիկ կեանք, անկախ դիրք և ասոնց յարակից առաւելութիւններ վայելելու անվերապելի միջոց մ'է։

Երբ մարդ կը մտնէ կեանքի պայքարին մէջ՝ բնականաբար կը զգայ դրամի կարեւորութիւնը և՛ աշխատի հետզհետէ աւելցնել իր շահու միջոցները, եւ որովհետեւ այս եւս իրաւ է որ ունայն փափաքներու գոհացումն և շահու նուազութիւնը ստէպ արգելք կ'ըլլան խնայողութեան գաղափարին գործադրութեան, հետեւապէս ծնողք կամ խնամակալք պէտք է որ կանուխէն վարժեցնեն իրենց զաւակները, իրենց խնամակալութեան յանձնուած մատաղատի էակները։

Կրնայ առարկուիլ որ, մէկ կողմէ փոքր շահեր և միւս կողմէ անհատական և բնատանկան անհրաժեշտ ծախքեր ունեցողը չի կրնար միանգամայն խնայողութիւն ալ ընել։ Սակայն կը պնդենք որ մարդ ամէնէն համեստ վիճակի մէջ անգամ կրնայ արգելք ծախքերու դռները հետզհետէ գոցելով՝ աւելորդ ծախքերու դռները խնայել, որոնք արդէն ազոնէ փոքր դումարներ խնայել, որոնք արդէն աւելորդ ու վտանգի ձեռքերու մէջ շահագործուելով՝ պզտիկ հարստութիւն մը և խնայողին ապագայ բարեկեցութեան հիմը կ'ընան կազմել։

Վարժ. — 1. Ի՞նչ է տնտեսագիտութիւնը: 2. Ի՞նչ բանի օգուտ ունի խնայուած դրամը: 3. Ուրիշ ի՞նչ բանի կը նըպաստէ: 4. Խնայողութեամբ ուրիշ ինչն՞ը կրնան առաջ գալ: 5. Ի՞նչ ըսել է կենաց պայքար: 6. Ե՞րբ կը սկսի այդ շրջանը: 7. Այն ատեն մարդ ի՞նչ կը զգայ: 8. Ի՞նչ ըսել է ունայն փափաքներ: 9. Ի՞նչ ընելու են ծնողքներն եւ խընամակալները: 10. Տղար ի՞նչպէս կրնան վարժուիլ խնայողութեան: 11. Փոքրիկ խնայողութիւններն արհամարհելով են թէ ... (շարունակեցէք):

2 56. ԳՈՅՆԵՐԸ

Ամէն զգայաւոր ի՞նչ սրնունդ կ'ուզէ
Աչքին սրնունդն ալ վրձինն է, գոյնն է.
Ինչ որ կը տեսնենք, անտես գոյն մ'ունի.
Գոյները տեսնելու համար աշխարհի.
Գոյնի մէջ ծրնինք եւ գոյնով ապրինք.
Գոյնը անբաժան մեզ ընկեր ունինք,
Գոյնը նրկաւել վրձինի գործ է,
Գրիչն անկարող՝ չգիտէ ի՞նչ գործէ,
Գրիչ չէ կարող տալ գոյնը գոյնին,
Գոյնը նկարել յատուկ է էին,
Ինչպէս եւ հարստ գրիչներ շարժին,
Իւր ու ներկ պակսին գրչէն փերթողին,
Թէ ոչ նոյն նրման՝ այլ գէթ մի ըստուեր
Տալ ջանան գոյնէն մասնէս ի յերէր:

Վարժ. — 1. Ի՞նչ գոյներ կը ծաննար: 2. Որո՞նք են զգայարանները: 3. Աչքի սնունդն ի՞նչ է: 4. Ի՞նչ կը նըշանակէ այդ աստիճանը: 5. Ի՞նչ տարբերութիւն կայ գրիչով նկարագրելուն եւ վրձինով նկարելուն մէջ: 6. Ի՞նչ կը կոչուի գրիչով նկարողը, իսկ վրձինով նկարողը: 7. Որո՞նք են գեղարուեստները:

57. ԱՄԷՆ ԲԱՆ ԱՍՏՈՒԾՄԷ Է

Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ այն սեւ հողէն՝ վարդն իր ծիրանի գոյնը կ'առնէ, շուշանը՝ իր բեհեզը: Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ պղտիկ հունտը մեծ ծառ կը բուսցնէ. ինչէ՞ն գիտեն բոյսերն իրենց գալու ժամանակը, իրենց կարգն ու իրենց տեղը:

Զիւնը իջնելէն վերջը՝ եղնագին՝ գլուխը հողէն դուրս կը հանէ, ու գարունը հասնելուն՝ « Ահա ես ալ եկեր եմ », կ'ըսէ:

Կան ծաղիկներ որ ամառուան արեւը կ'ուզեն. դափնին ձմեռուան տխրութիւնը կը զարգարէ:

Ամէն բոյս կը բերէ իրեն նման բոյսեր. ցորենին հասկը կորիզէ առաջ չի գար, խնձորին կուտը չի կրնար կեղտա հասցնել:

Զիւնը՝ երկրիս երեսը ծածկած ատեն, սառը բոյսերը պատած ատեն՝ Աստուած կը հոգայ որ չը չորնան:

Ծառերը կը ցամքին, կը թափթփին, կարծես թէ միայն ոսկորնին կը մնայ. Աստուած՝ դարնան շունչը կը փչէ անոնց վրայ, մէկ մ'ալ տերեւներ կը հագնին, կը սկսին ողջանալ:

Բոյսերուն պահուիլը՝ Աստուծոյ հրաշալի գործերուն մէկն է. երբ որ ամէն բան զԱստուած կը քարոզէ, պէտք չէ՝ որ ես խօսիմ. ամէն դաշտ բացուած գիրք մ'է, ամէն ծաղիկ՝ դրած դաս մը:

Առուակը որ կը խոխոջայ, ձայն ու լեզու ունի, ամէն արարած կը պատմէ իր ստեղծողն, ու փառք կուտայ անոր:

Բ. Փանջ Դաւթեան

59. ԱՐԵՂԱԿ

Արդարեւ քանի՜ սքանչելի ես, ո՛վ արեգակ։
Դու լուսով կը զարթնուն և կը զուարթանան բոյսն
ու կանաչը, հաւքն ու գաղան։ Զուրն ու ցամաքը,
քեզմով կը սթափին, քեզմով կը փայլին, կը կեն-
դանանան։ քեզմով կ'աճին, քեզմով կը գունազե-
ղին, կը հոտաւէտին, կը գեղզեղեն, կը շարժին,
կ'ընթանան, կը թռին, կը ծածաղին, կը հասուն-
նան, կը կատարելանան ամէն արարածներ։ Դո՛ւն
ես Արարչին աջը, և քու լոյսդ ու ճառագայթ։ Ա-
րարչին զթութեան և նախախնամութեան աղբիւրը՝
որ կը հոսի տիեզերքին վրայ, և մարդը կ'ապրի ա-
մէն արարածներու մէջ՝ երկնային յուսով և հրով։

Այսքան տպաւորութիւններ յիս՝ անոր համար,
վասն զի ծնած աշխարհիս արեւը կը տեսնեմ, եւ
Առաւօտն ու Արեւը խորհրդաւոր նշան են, և յոյս
կ'ընծայեն վշտակիր սիրտերու, տառապեալ անձե-
րու և ժողովուրդներու՝ թէ պիտի անցնի խաւարը,
փախչի ախջամուղջը, ծագի կեանքի առաւօտը և
կենսատու արեգակը պիտի բերէ նորոգէ քարու-
թեան օրեր։

Վարժ. 1. Ի՞նչ է արեգակը, 2. Ի՞նչ օգուտ ունի կեն-
դանինքուն եւ բոյսերուն, 3. Դոյներու զանազանու-
թիւնը ինչէ՞ն առաջ կուգայ, 4. Ի՞նչ է տիեզերքը։

Վարժ. 1. Սխմելիի, սիրելի, նազելի... (գտէ՛ք եղի
մասնիկով ուրիշ բառեր։

2. Հոստէս, խնկառէս... (գտէ՛ք առէս մասնիկով ուրիշ
բառեր։

3. Ի՞նչ կ'ընեն ս, չ, դժ, ա, ան, ամ, ապ մասնիկները՝
Օրինակներ տուէք։

2. Գտէք աղջամուղջ բառին հոմանիշները (գոնէ 5 հատ)։

60. ՃԵՐՄԱԿ

Ճերմակն աշխարհի առաջին գոյնն է,
Զի շիրմն մեզն իսկ ներմակը սիրէ.
Երբ աշխարհ կուգանք, ներմակով փաթկն
Երբ դազող հեծնենք, ներմակով պատնեն.
Երախան կարօ՝ մաքուր ներմակին,
Ճերմակը ցրկէ կոյսին զիրգ մարմին.
Ամեն ոք իր վրայ կը կրէ այս գոյն,
Թէ ոչ՝ մարմնը գագութեան է բոյն.
Ճերմակ են բոլոր մեր ներմկեղենք
Երբ գոյնը փոխուի, զայն ի բաց նետենք։
Մտնալեան մեջ սիրոյ հրեշտակ
Կամ հանդիսաղիւ ուխտի հեռանակ
Կատարելութեան նրբան է ներմակ,
Երբ մեր ներմկին զլուխն ու կրգակ.
Անբիծ մաքուրքիւն եւ անմեղուրքիւն,
Առաքինութիւն ունին ներմակ գոյն.
Ամառն արեւուն օտին պաշտպանութիւն,
Իբր օտարգել՝ քէ ներմակ հագնինք։
Ճերմակն որ նոյն իսկ սիրէ արեւին,
Զարմանք քէ մեր աչք ներմակէն խողին.
Ճերմակն աշխարհի գոյնն է առաջին,
Զի ներմակ ձիւնով աշխարհք ծածկուին.
Եւ սրնունդ նախկին, որ կեանք պարգեւէ,
Կարն ալ ներմակ է՝ զոր մայր մեզ ջամբէ,
Եւ աղբիւրն աչքի՝ արցունք՝ ներմակ են,
Օրհանեն շիրմ, որ մեր կեանք կազմեն...

62. ՈՒՂՏ

(ՓԱՌԱՄՈՆԵՐՈՒՆ)

Մըսի՛կ ըրէ այս առակի ,
 Ո՛վ եղբայր իմ սիրելի :
 Ուղտն օրին մէկ՝ Արամազդին
 Բողոքական, արտասուագին՝
 Աղեսս սըաւ .

Զոհեց, ըսաւ .

Ե՛վ Տե՛ր իմ, Տե՛ր, Է՛ր իմ նակաս
 Եղջերափսռ չի պանծար շուս .
 Վա՛յ իմ մեղքիս, ուն ու գառնուկ
 Այծիկ ու կով, մեծ եղջերուկ
 Ունին եղջիւր, իսկ Է՛ս միայն
 Այդ մեծ զարդէն կը մնամ ունայն .

Պօյըս պօսըս տե՛ղը չըլլար .

Եղջիւր նակսիս որքան յարմար :

Տե՛ր իմ, աւան ,

Քեզ եմ դուրպան՝

Տայիւր նակսիս երկու հասիկ
 Յոյժ փառաւոր եղջիւրիկ : »
 Իսկ Արամազդ խիստ բարկացաւ
 Պանանջումին այս անխաւ .
 Հրաման հանեց սասկազին ,
 Փոխան ուզած եղջիւրին
 Փոքրել զականջ եւ ազին
 Աղեսսարկու այն Ուղտին :

Ուղտն որքա՛ն տրտման

Եւ յարձաւ այն տեղին

Այն օրէն Է որ պոչ ուղտին
 Խիստ պզտիկցաւ հետ ականջին .

Ինչպէս կ'ըսեն դեռ

Մեր ծեր մամիկներ :

Սա՛ կ'իմացուի այս առակէն .

Ո՛վ որ զոհ Է իր վիճակէն ,

Եւ ուրիշին ունեցածին

Աչք չի տեսներ նախանձագին ,

Թե՛ երջանիկ ան կ'ըլլայ ,

Եւ թե՛ պատուով միտ իր մնայ :

Վարժ. Արամազդ՝ չատուածի անուն՝ դիցարանութեան
 մէջ, Գոռէ՛ր ուրիշ չատուածներու անուն .

Վարժ. Ուղտ՝ անապատի նաւ . ըսէր ի՞նչ տարբերու-
 թիւն կայ ուղտին եւ ձիուն մէջ . (մարմին, սնունդ, օգտա-
 կարութիւն, եւայլն) .

63. ՍՈՒԱԿ

Դարնան գեղեցիկ իրիկուն մը, մանկիկ մը ու-
 սուցչին հետ անտառին եղբրքը կը պտըտէր : Թան-
 կարծ սոխակի ձայն լսուեցաւ . « Ի՛նչ գեղեցիկ ներ-
 դաշնակութիւն , ըսաւ Պօղոս՝ երկար ժամանակ
 հիացումով մտիկ ընելէ ետքը . հետաքրքրութիւնս
 կը չարժի այս գեղեցկաձայն երգը մօտէն լսելու .
 քիչ մը առաջ երթանք , ուսկի՞ց կուգայ ձայնը :

— Աղէ՛կ զգուշացիր, ըսաւ ուսուցիչը , սոխակն
 այնպիսի վայրենի թռչուն մ'է որ մեր քիչ մը
 մօտենալը բաւական է խրտչեցնել զինք , և երգը
 դադարեցնել տալ :

— Բայց, ինչո՞ւ համար , ըսաւ տղան , ինչո՞ւ այս

Թռչունը, որ իր երգին ճոխութեամբ ուրիշներունը
կը խափանէ, բուռի պէս միայնութիւնը կը սիրէ։
Ինչո՞ւ իր քաղցր ձայնը մեր բնակութենէն հե-
ռու կը հնչեցնէ, մինչդեռ մեր պարտէզին փոքր
ծառերն անդամ լեցուն են պզտիկ թռչուններու
անհամ եւ ձանձրացուցիչ ճռուողիւններովը։

— Այո՛, պատասխանեց ուսուցիչը. այն խրա-
տը՝ մեզի խնայելու համար է որ, ստոյգ արժա-
նաւորութիւնն երկչոտ է, եւ կը սիրէ առանձին
կենալ. եւ զայն ունենալու հարմար, պէտք է
գիտնալ թէ ինչ կերպով ստանալու է։

Վարժ. Սոխակ՝ գեղեցկաձայն թռչուն։ Ուրիշ թռչունի
անուններ ալ գրեցէք։

Որոշեցէք ընտանի եւ վայրի թռչունները։

Վարժ. Ճռուողիւն՝ թռչունի ձայն է, մայիսը, թառա-
ջիւնը, խրխնջիւնը, մոնջիւնը, մշախիւնը. (շարունակեցէ՛ք
գտնել կենդանիներու ձայները)։ (Տե՛ս Լեւոնի Բեք-
թեան տպագր. 1903, էջ 64, Հրահ. Ա.)։

64. Դ Ե Ղ Ի Ն

Զեմ կրնար նետել ըզբեզ, ո՛վ դեղին,
Հիւրն եմ կեցասու՝ հիւանդին պէղին.
Ո՛չ լոկ նրմանիս կոյսին մագեռուն՝
Հողմէն տարուբեր, նախուցն, երեւուն.
Ո՛չ լոկ նրմանիս հունձին արեւուն
Որ ժիր մրտակին վալլն է այսերուն.
Այլ դու նրման ես կուցսիկ նարինջին
Եւ աշխարհավար սիրուն ոսկին.
Նարինջն ալ կըլոր, ոսկին ալ կըլոր։
Կենալ չեն գիտեր երբ առնուն զըլոր...։

Կըլորն հոն վազէ, ուր ծուռ է եւ ցած,
Ոսկին ալ առ ա՛յս երբայ ծուռ անձանց։
Զեմ կրնար նետել ըզբեզ, ո՛վ դեղին,
Զի բու գոյնդ ունի մեծագոր ոսկին,
Քովդ ոսկի ունի՞ս, ամեն գոյն ունիս,
Եւ բնաւ գոյն չունիս 'քե անտի գրկիս,
Ի՛նչ կուռ խորհուրդներ ոսկին ծընին
Եւ առանց անոր օդը կը ցնդին։
Աշխարհի տէրն է մեծագոր ոսկին,
Անով մեր պէսքեր, ցաւեր անհետին։
Ամեն բան անով մեր ձեռքն անցրեմք,
Տիւ, գիշեր ջանաք միտս ոսկի դիզեմք,
Եւ ո՛րքան սիրեմ ըզբեզ, ո՛վ դեղին
Հիւրը հիւանդին դարմանին դեղին։

Վարժ. Ի՞նչ ըսել է ցաւ, ախտ, հիւանդութիւն, եւ այլն։
Դտէ՛ք այլեւայլ հիւանդութիւններու անուններ։

Բաց. բառեր. Դարման, տարուբեր, երեւուն, աշխար-
հավար, զոր, առ այս, կուռ, խորհուրդ, ցնդիլ։

Քեր. վարժ. Առանց անոր, առանց ինձի, առանց բա-
ցառութեան, եւ չն։ Առանց՝ նախդիր է եւ կ'առնէ սեռական
հոլով խնդիր։ Ի՞նչ հոլով խնդիր կ'ուզեն սա նախդիրները.
վրայ, դուռ, գաւ, հանդերձ, եւ այլն. (Օրինակներ՝ գտէք)։
(Տե՛ս Սեբեդեւի Հեթանոսական տպ. 1894, էջ 26, Հրահ. 33)։

Ի՞նչ հոլով կը կազմուի զ նախդիրով, իսկ ի ո՞վ (կամ յ
ով) — ե՞րբ պէտք է ի գործածել եւ ե՞րբ չ։ 3 եւ Առ նախ-
դիրներն ի՞նչ իմաստ կուտան զոյականին։

65. ԱՌ ԱՐԵԳԱԿ

Դուք ուր մեր գլխուն վրայ կը թաւալիս և վա-
հանի նման բոլորակ ես, ո՞ւսկից կուգան քու ճա-
ռագայթներդ, ո՞վ արեւ. ո՞ւսկից է քու յաւիտե-
նական լոյսդ: Կը յառաջես քու մեծազայելուչ
գեղովդ, և ախտարները երկնի խորերուն մէջ կը
ծածկեն ինքզինքնին. և լուսինը՝ դալկացեալ ու
ցուրտ՝ կ'ընկղմի արեւմուտքի ալիքներուն մէջ:
Բայց, դո՛ւն, դո՛ւն միայն ինքնաշարժ ես: Ո՞վ
կրնայ քու ընթացքիդ ետեէն հասնիլ, լեռներու
մայրիները կ'իյնան, լեռներն անգամ կը կործանին
տարիներու ծանրութեան տակ, Ովկիանը կը բարձ-
րանայ ու կը խոնարհի, լուսինը կը կորսուի երկրի
ընդարձակութեան մէջ. դուք միշտ նոյնն ես. միշտ
փայլող նոյն պայծառութեամբ՝ քու յաւիտենական
ընթացքիդ մէջ. երբոր աշխարհ կը խաւարի մորիկ-
ներով, երբ կայծակները կը շառաջեն, երբ կը
սլանայ փայլակը, կ'երեւաս դուք՝ քու գեղեցկու-
թեանդ մէջ, ամպերուն մէջէն, և կը ծիծաղես յըն-
դիկներուն վրայ... Աւա՛ղ, ի զո՛ւր է փայլդ Ո-
սիանի⁽¹⁾ համար, վասն զի քու ճառագայթներդ
չի տեսներ, թէպէտ և ոսկեղէն գէսերդ ծածանին
տիեզերքին վրայ, թէպէտ և անխնայ կը ծաւա-
լես քու շողերդ...: Բայց թերեւս դուք ալ ինծի
պէս մէկ եղանակ մ'ունիս, ո՞վ արեւ. թերեւս քու
տարիներդ ալ ունենան իրենց վախճանը: Թերեւս
կը ննջես դուք ալ քու ամպերուդ գլխին մէջ ու
չես լսիր առաւօտի ձայնը:

ՈՍԻԱՆ

Ուրիշ՝ Նշանաւոր բանաստեղծ Սկովտիացի:

Բաց. բառեր. Թաւալիլ, վահան, յաւիտենական, մեծա-
զայելուչ, գեղ, դալկացեալ, ընկղմիլ, ինքնաշարժ, մայրի,
ովկիան, մորիկ, շառաջել, գէս, ծածանիլ:

Վարժ. Գտէք հոմանիշները: Թաւալիլ, վահան, բոլորակ,
ճառագայթ, դալկացեալ, կործանիլ, տարի, միշտ, փայլ, կայ-
ծակ, ծիծաղիլ, ի զուր, գէս, ծածանիլ, վախճան, ննջել:

Վարժ. Վահան՝ նախնի մարտիկներու սպառազինու-
թեան յատուկ գործիք մը. ըսէ՛ք ուրիշ նոյն կարգի բառեր.
զրահ, ասպար, տէգ... եւլն:

Բեր. Վարժ. Ունի վերջաւորութիւնը գրաբարի մէջ ուն
ծելին յոքնակին է. գտէք ունի վերջաւորող տասը բառ:

66. ՀՈՂԱԳՈՐԾՆ ՈՒ ՈՐԴԻՆԵՐԸ

(Ա Ռ Ա Կ)

Հարուս հողագործ մ'ի՛ր մահուան մահնին
Մօս կանչեց իր մանչ զաւակներն արի,
Եւ ըսաւ անոնց. « Միակ ու վերջին
Պատուեալ ե՛ որ՝ մի՛ երբեք օտարի
Ի վանառ հանել, յանձնել հաւանքի
Հողն այն՝ զոր բողած են մեզ մեր նախնիք »
Ձի անոր ներքեւ զանձ մը կայ բախուց:
Ո՛ր կողմ գրեւորին աղիկ չեմ գիտեր,
Բայց քիչ մ'աշխատեմ եւ կամք անբերուն
Կրնան այն զանձին քնել զանց տէր:
Ուստի, այս տարի, երբ գայ Օգոստոս,
Առե՛ք ձեր զործիքն — արօր, բրիչ ու բան —
Բացե՛ք, փորեցե՛ք ամեն տեղ աղօս,
Զտրորուած խո՛րե մ'անգամ չը մնայ... »:

Մեռաւ հողագործն, իր տղան ուժեղ,
Պինդ բազուկներով գետինն հերկեցին,
Տակն ու վրայ բրին հողերն ամեն տեղ...
Եւ՝ քեպէս հետքն խսկ չգրտան գանձին՝
Սակայն ա՛յնքան լաւ հերկուած հողերէն
— Երբ սերմանեցին — խիստ առատօրէն
Քաղեցին ցորեն, հաճախ ու գարի,
Եւ լաւ հասկեցան քի՛ իրենց բարի
Հայրն ուզած էր նախ — մեռնելէ առաջ —
Իր զաւակներուն ուսուցանել բաշ
Թե՛ Աւստրալիան գանձ մ'ի յաշխարհի:

Ա. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Վարժ. 1. Ի՞նչպէս էր հողագործը. 2. Ի՞նչ ըրաւ եւ
ի՞նչ ըսաւ իր տղոց: 3. Անոր մահէն վերջ ի՞նչ ըրին տղաքը:
4. Ի՞նչ գտան: 5. Ի՞նչ ըսել ուզեր է մահամերձ ծերունին:
Վարժ. Նոյնը արձակի վերածեցէր աւելի ընդլայնելով:

67. ՓՈՔՐԻԿԷՆ ՄԵԾ

Գիտութիւնը խելքի կերակուրն է, ինչպէս են
հողը, անձրեւը, ցօղը՝ ծառին, որ արմատը գետ-
նին տակ կ'երկնցընէ: Խելացի գիրքեր միտքը կը
սնուցանեն, ու անոր կարողութիւնները կը տա-
րածեն եւ մեծցնելով կը շատցնեն:

Ուրեմն բանեցո՛ւր միտքդ, անոր հարկաւոր ե-
ղած սնունդը տո՛ւր, որպէս զի մեծնայ:

Կաղնին ինչուան որ այդ հասակն հասաւ՝ ո՛ր-
չափ տարիներ անցան, քանի՛ եղանակներ փոխուե-
ցան, երբոր ան՝ դեռ մատղաշ տունկ մ'էր: Անանկ

որ տղայ մ'ալ ձեռքով կրնար քաշել հանել. շատ
ատեն անցաւ՝ մենչեւ որ ծառ բուսեցաւ:

Ասանկ ալ տղան մարդ ըլլալու համար՝ շատ
տարիներ կ'ուզէ:

Կրնայ ըլլալ որ խոզակն հողին մէջ կորսուի,
մատաղատունկն իր ճիւղերը կորսնցնէ, ծառը կոտ-
րի. բայց մեծնալէն ետքը՝ պէտք է որ կաղնի ըլ-
լայ. չի կրնար ըլլալ որ մէկ եղանակին մէջ տերեւ
ու ծաղիկ տայ, ու միւսին մէջ չի տայ. ինչպէս
նաեւ կան ծառեր որ նոյն տարուան մէջ կը ծլին
ու նոյն տարին կը չորնան:

Տղան ալ կրնայ որ խելացի ըլլայ, կրնայ որ ան-
խելք. բայց մեծնալուն պէս մարդ կ'ըլլայ. իր բը-
նութիւնն անասունի չի նմանիր. իր հոգին անմահ է:

Նայէ՛ որ հոգաս հոգիդ, գիտութեամբ ու ճշմար-
տութեամբ ուժովցնես. գիտնաս որ Աստուծոյ պատ-
կերն է հոգիդ, և Աստուած է տուէր քեզի գայն:
Կաղնին հարիւրաւոր տարիներ կը կենայ. մար-
դուս միտքը անմահութեան համար ստեղծուած է:

Մի՛ տրհամարհեր տղան, մի՛ տւերջակեր անոր
Աստուածային պատկերը:

Վարժ. 1. Ի՞նչ ըսել է զիտութիւն, արուեստ, արհեստ:
Գրեցէր զիտութեանց, արուեստներու եւ արհեստներու ա-
նուններ:

2. Խելացի, մտացի, քերական... (Գտէ՛ք այդ վերջաւոր-
ող ուրիշ բառեր):

3. Ծիլի՝ արմատն է ծիլ. գտէ՛ք հոմանիշները:

Ձորնալ՝ արմատն է չոր. գտէ՛ք հոմանիշները:

Գտէ՛ք նաեւ արհամարհել եւ աւրջակել բառերուն հո-
մանիշները:

69. ԿԱՐՄԻՐ

Շատ հին գոյն է աւ, եւ շատ 'սի ապրի.
Դրախտէն ըսկսեալ ցրվերջ աշխարհի
Կարմիրն ալ յաւէ՛ճ չպիտի՝ պակսի,
Եւ ան ալ յատուկ իր բաժինն ունի.
Վարդը կարմիր է որ անուռ բուրհ,
Թեեւ իր փուռ, խոց բրձաւ պակաս չէ:
Կարմիր է շուրթը խնկեղի կուսին,
Իցի՛ւ քէ ընդ միւս անդ մեղուք խօսին.
Կարմիր է յակինթ՝ խիստ անուռ փայլի,
Կուսին շուրթերէ՞ն արդեօք շառագնի:
Դիմին կարմիր է ու փայլի պայծառ
Արբիւ պատանւոյն այժէ՞ն առնու վառ.
Հուրը կարմիր է եւ ո՛ւմ նրմանի,
Արեւո՛ւ, վարդի՞ քէ ոչ արիւնի.
Կարմիր է ածիւն, փրտն ալ է արիւն
Փոխան հեք կեանքի, մինչ դառնայ անիւն,
Խորունկ մի՛ խորհիր եւ զըւարթ անցիր,
Բայց սակայն, ո՛վ մարդ, զըւարթ է կարմիր:

Բաց բառեր. Դրախտ. յաւէտ, խնկեղի, իցի՛ւ, ընդմիջտ, յակինթ, շառագնիւ, արբշիւ, այտ, հուր, ում, հէք, անիւն.

Վարժ. 1. Նոյն բառերը մէյմէկ խօսքի մէջ գործածեցէք:
2. Ի՞նչ է յակինթը: Դտէ՛ք ուրիշ թանկագին քարերու անուններ:

Իրարմէ պաշիկ յանախ անդադար
Առնել ու տալէ չէին կրտսանար:
Իրիկուն եղաւ, Գուրդ Իպօին
Տունը եղան հիւր երկոքին:
Իպօն գաղտուկ հարցուց. « Թա՛ղոս,
Ի՞նչպէս մեկն է ընկերդ Մարկոս:
— Մի՛ հարցնեք, ի՞նչն մեկն է »:
Յետոյ Իպօն ծածուկ կրկին.
Կը հարցնէ եւ Մարկոսին.
« Թաղոս ընկերդ ո՞րպիսի ոք.
Ըզորդ քե՛, կարծես արդեօք.
— Մի՛ հարցնեք. շանը մեկն է »:
Յետոյ Իպօն սեղան շէկեց,
Այլ սակայն հոն — ո՛վ զարմանք մեծ —
Մեկուն առջեւ դրաւ խոտեր,
Միւսին առջեւ չոր ոսկորներ:
Հիւրերն իսկոյն միաբերան
Արձակեցին առ Իպօ ձայն
« Է՛ք կամ շո՛ւն ենք որ խոտ, ոսկոր
Կը հրամցընես մեզի այսօր.
Իպօ՛, քե՛,
Աս կը վայլէ՞.
— Մի զարմանա՛, այլ գաս գաս
Վրկայութեանն համեմատ՝
Ձոր. ես ձեռն գաղտուկ առի,
Ձեր առջեւը ընթրիք դրի:
Հաւատացէ՛ք, չէ ձեզ բարով,
Այդ ծուռ սիրտով ու այդ խելով
Հուրպէք երթալ. դարձի՛ք
Ի ձեր երկիր, իմ աղբիւրի »

Երբ լեզուդ ե չար
Ընկերիդ համար,
Ոչ ոք բարեբար
Քեզ կարծե, ե'ղբայր:

ՎՍՄՆ Վ.

Վարժ. Արձակի վերածեցէք այս ոտանաւորը:

71. ԱՂՔԱՏ ԱՂՋԻԿ ՄԸ

Կիւսդավ Գ. Շուէտի թագաւորը օր մը ձիով գիւղէ մը անցած ատենը պարկեշտ աղքատ աղ- ջիկ մը տեսաւ որ ճամբուն վրայ աղբիւրէն ամա- նը կը լեցնէր: Թագաւորը ձին դէպի աղբիւրը քը- չելով աղջկան ըսաւ որ քիչ մը խմելու ջուր տար իրեն: Աղջիկն առանց դանդաղելու՝ ջուրին ամա- նը վեր առաւ, եւ պարզութեամբ թագաւորին բերնին մօտեցուց:

Թագաւորը խմեց եւ շնորհակալ ըլլալով՝ ըսաւ անոր, « Աղջիկս, եթէ ինծի հետ քաղաքը գաս, կը ջանամ աղքատութենէ ազատել քեզ:

— Ո՛հ, տէր իմ, պատասխանեց աղջիկը չիկ- նելով, քու առաջարկդ չեմ կրնար ընդունիլ. չեմ փափաքիր մեծութեան հասնելու, Աստուած ինչ վիճակի մէջ որ դրած է զիս, գոհ եմ անկէ: Չեմ կրնար գալ ձեզի հետ »:

— Ինչո՞ւ պիտի չկրնաս գալ, հարցուց թա- գաւորը զարմանօք:

— Անոր համար որ, ըսաւ աղջիկը չիկնելով, մայրս յետին ծայր աղքատ եւ հիւանդ է, եւ ինձմէ զատ չունի մէկը որ իրեն օգնէ:

— Մայրդ ո՞ւր է, հարցուց թագաւորը:

— Սա հիւղին մէջ է, պատասխանեց աղջիկը՝ մատովը հին տնակ մը ցուցնելով:

Աղջկան շնորհալի խօսքերէն թագաւորը փրդձ- կեցաւ, եւ ուզեց հիւղը մտնել, տեսաւ որ տա- րիքն առած կին մը պառկած էր գետնի վրայ եւ անկողնի տեղ ներքեւը քիչ մը խոտ կար միայն: — Խաթուն, շատ կը ցաւիմ քեզ հոս մինակ եւ խեղճ վիճակի մէջ տեսնելուս համար, ըսաւ թա- գաւորը:

— Աւա՛ղ, տէր իմ, պատասխանեց կինը, յի- րաւի ես աւելի եւս խեղճ կ'ըլլայի, եթէ աղնիւ եւ ծնողասէր աղջիկս չըլլար, անիկայ է որ կ'աշ- խատի ամէն կերպով օգնելու ինծի, եւ նեղու- թիւնիս մէջ զիս մխիթարելու:

Թագաւորը բոլոր կեանքին մէջ այնպիսի խըղ- ճալի բան մը տեսած չէր, ուստի սիրտն այնպէս ելաւ որ ինչ ընելը չէր գիտեր:

Թագաւորը քսակ մը ոսկի հանեց եւ աղջկան ձեռքը դրաւ եւ « Հոս կեցիր, ըսաւ, ինչպէս որ կ'ուզէիր, մօրդ նայէ, ես քեզ շուտ մը կարող պիտի ընեմ զայն աւելի աղէկ նայելու. մնաս բա- րով, սիրելի աղջիկս, թագաւորին խօսքին վրայ վստահ եղիր »:

Թագաւորը պալատը հասածին պէս պառաւին ամսական կապեց մինչև ցմահ եւ մեռնելէն ետքը նոյն ամսականը աղջկանը ժառանգ մնաց:

72. Գ Ո Ր Շ

Ի՜նչպէս չր սիրեմ ըզեզ, ո՛վ իմ գործ,
Որ գոյնեռու մէջ պարզըլիս որո՞ց,
ձերմակ՝ գունաքափ, կարմիր՝ կը դեղնի
Իսկ եւ հաղ ընդ հաղ գոյնը կ'աւկոփուի.
Փոխուի չը գիտես, օրհ օր խօսիս,
Հոգւոյս հասորին դու գոյնը ունիս:
Ամեն գոյն փոխուի. աւելի պակաս,

Իսկ դո՛ւն, մոխրագոյն, անփոփոխ լընաս :
Դո՛ւն գոյնեւուն մեջ դիբով առաջին .
Դո՛ւն պիտի ըլլաս եւ գոյնը վերջին ,
Քառսի գոյնը մոխիր եւ եւ կաւ՝
Մոխրով ու կաւով աւխարհ ստեղծաւ :
Համօրեմ աւխարհ մոխրի կոյս մ'ե ,
Օր մ'ալ մեծ մոխրով իւր վերջ կը գտնէ :
Եւ ի՛նչ կայ այս տեղ լոկ սին ու ոսին
Նրազներէ վերջ .— լոկ շիրիմ մըքին :
Կաւը կաւին ճան, մոխիրը մոխրին՝
Անդ մեր սրտին հուրք մոխրով ծածկուին .
Առաջին գոյնը գորշն եւ, մոխրն եւ,
Եւ վերջին գոյնը ծածկեն մոխրներ :

Բաց. բառեր. Դորշ, որոշ, հաղ ընդ հաղ, խտիլ,
քառս, կաւ, ստեղծաւ, համօրէն, սին, ոսին, հուրք :

Վարժ. Գտէ՛ք հոմանիշները .— Պարզուիլ, որոշ, հաղ
ընդ հաղ, ամփոփուիլ, խտիլ, հատոր, գոյն, անփոփոխ, հա-
մօրէն, աշխարհ, կոյս, վերջ, լոկ, սին, ոսին, երազ, շի-
րիմ, մթին, կաւ, հուրք :

73. ԽԱՉԵԼՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐ ՄԸ

Հայ արուեստագէտ Սիմէոն էֆ. Եազըճեան
նկարած է խաչելութեան պատկեր մը : Մեր եկե-
ղեցիներու մէջ դուն ուրեք տեսնուած են պատկեր-
ներ՝ ճշմարիտ արուեստով հանուած՝ որպիսի է Եա-
զըճեանինը : Գիծերու նրբութիւն, դիրքերու բնա-
կանութիւն, զգացումի արտայայտութիւն, ամբող-
ջութեան մէջ իւրաքանչիւր մասին հարկաւոր ճշ-
դութիւն, մէկ խօսքով՝ արուեստի կատարեալ զգա-

ցում, առաջին նայուածքով մը՝ ակներեւ իյայտ
կուգայ :

Փրկիչը գամուած է տանջանքի փայտին վրայ ,
բայց կախուած՝ եւ ցաւի այնպիսի գելումներով ու
պրկումներով կախուած՝ որ մարդ գինքը փոխադ-
րուած կը զգայ Գողգոթայի վրայ , ասկէ երկու հա-
զար տարի առաջ նսեմ երկինքի մը տակ . Արդարի
մը խաչին ոտքը, երբ բնութիւնն ու տարրեր կար-
ծես սուգով ու դողումով կը համակուին այդ խու-
ժադուժ գործին առջեւ :

Սարսուռ կը զգայ մարդ ի տես այդ խաչեցեա-
լին, բեւեռեալ՝ անարգ մահու այդ մթին գոր-
ծիքին վրայ, անմահութիւնն ունի ճակատին վրայ
դրոշմուած . և նայուածքին մէջ ամփոփուած ունի
անսահմանութեան բոլոր շողերը, Բազուկներուն
դնդբներուն վրայ՝ որ կը պրկին, անրակին վրայ
որ գելմամբ խորտակելու մօտ կ'երեւի, լանջքին
վրայ՝ որ մօտ է, կարծես, ցաւէն պայթելու, կը
տեսնես Մարդը որ կը տանջուի . բայց այդ ամենուն
ետին կը զգաս Աստուած մը որ կը ճառագայթէ :

Եւ վարը, խաչին ստորոտը, երեք կիներ կը
տեսնես ծնրադիր, որոնց մէկը, նուազած է և յոր-
տեսնես ծնրադիր, որոնց մէկը, նուազած է և յոր-
տապ պիտի կործանի, եթէ արտասուալից ընկերու-
հիի մը բազուկը չամրապնդէ զնա : Այդ նուազած
կինը Զոհին Մայրն է՝ մահը հոգիին մէջ, սեւ գոր-
ծիքին բոլոր լկանքը երակներուն մէջ սուբայով,
աւելի մեռած՝ քան կենդանի . կը դիտես եւ կուրծք
կը հծծէ սարսուռով, « Հէ՛ք Մարիամ » :
Եւ միւս Մարիամը՝ այն՝ որուն ներքեց Յիսուս
իր պաշտելի քաղցրութեամբ : Անոր արտասուք-

ները կարծես մեղրով են թաթաւուն. կսկիծին մէջէն քաղցրութիւն մը կ'արտափայլի, չես գիտեր ինչ անլուծելի անուշութիւն՝ որ յուսահատներուն բաժինն է յաճախ եւ որ մահուան մէջ կը գտնէ ամէն ցաւերու սկիտիանքն եւ մեծագոյն անդորրը:

Եւ այս մահաբոյր խմբակին վրայ համասփիւռ մեծ սուգի խունկը կը զգաս, սեւ շղարչի մը ետեւէն ընդնշմարտող ամպ մը՝ որով քու աչերդ ալ կը պարուրին եւ արտասուելու հաճոյքը կը բաղձաս վայելել: Եւ արդարեւ ինչ են յաճախ եկեղեցիներու մէջ թափուած արտասուքներ:

Ճշմարիտ է, տառապեալ հոգիներկան որոնք Աստուծոյ տունը կը մօնեն եւ Ամէնուս Հօրը գողցը կը սիրեն հեղուլ ընդ երկար ամբարուած արտօսրի կայլակներ. բայց ո՞չ ապաքէն Չարչարեալ Քրիստոս մը, արտասուալից՝ կողկողագին Աստուածամայր մը, փուշէ պսակ մը, եղէգ մը կամ խարաղաններու հարուածներ շատ անգամ կը մորմոքեն մեր սիրտը՝ սրբազան պատկերի մը մէջ:

Ահա այսպիսի է Եազըճեանի նկարը. պիտի յուզէ շատ սիրտեր եւ թունդ պիտի հանէ շատ զգալուն հոգիներ: Բարեպաշտ հաւատացեալներու սերունդներ պիտի երթան այդ պատկերին առջեւ, պիտի աղօթեն, պիտի ծնրադրեն եւ պիտի լան:

Բաց. բառեր. — Դուն ուրեք, նրբութիւն, արտայայտութիւն, ակներեւ, գելում, Գողգոթայ, համակուիլ, խուժողութ, ղնդեր, անրակ, յորսայս, կործանիլ, լկանք, սուրբալ, հծծել, թաթաւուն, անլուծելի, անդորր, համասփիւռ, պարուրիլ, կայլակ, կողկողագին, մորմոքել, թունդ հանել:

Գտէք այս եւ գէշ մասնիկներով բառեր. ինչ իմաստ կուտան այս մասնիկները:

74. ԱՌԻԻՄՆ ՈՒ ԿԱՊԻԿՆԵՐԸ

(ԱՌԱԿ)

Ա.

Անեղասուեր մի անհառի

Ծառոց սակ

(Քաղաք եւ գիւղի նեոի)՝

Խեղկասակ,

Անհոգ, անվիշտ, կազմ ու հարպիկ,

Վառվրուց,

Քրսան երեսուն հաս կապիկ

Օրն ի բուն

Ծառէ ի ծառ, կամ ուսէ ուս՝

Ծաղկանց փով՝

Կը ցասէին որոտընդոս

Ջոյգ ոտով:

Եւ մերք ընդ մերք ալ բացարձակ

Քրեով

Կ'որոտէին գալ՝ համարձակ,

Անխրով՝

Զմրխագեղ խոտերուն մէջ՝

Շուքին սակ՝

Խաղալ, ընել բիւր եւ ելեւէջ

Ու կասակ:

Իրենց խաղերն էին յաճախ

Աչկապուկ

Կամ ցասքըտուկ կամ, վախն ի վախ

Պահուրսուկ

Կամ տեսակ մը խաղ դիւրախաբ
 Ոյր գիտակ
 Եղողն՝ այլոց զարեհեք բիւր ծափ
 Ու ապսակ:
 Սակայն երբեք մեր կապիկներ՝
 Փոքր ու մեծ՝
 Իրարու մեջ չէին հաներ
 Այնքան ծեծ,
 Որմէ գրլուխ, փք կամ բերան
 Արիւնէր,
 Եւ կամ մընար իրենց վրան
 Նըսաններ:
 — Օր մ'ալ յանկարծ —, մինչ անկասկած
 Ու խաղաղ
 Ի գործ յրկել էին եկած
 Ծափի խաղ,
 Վըրայ հասաւ առիւծ մ'արի,
 Յաղթ եւ սեգ:

(Շարունակելի)

Քեր. վարժ. — Իբրեւ քննութեան խնդիր գործածեցէք
 սա բառերը մէյմէկ խօսքի մէջ:

Անտառ, կապիկ, ծաղիկ, քուէ, շուք, կատակ, խաղ,
 ծափ, ծեծ, նշան, առիւծ:

Որոշեցէք նախադրութիւններ:

ԱՌԱԿ — Պարտէզը՝ թէ դարմանես,
 Կը ծըլի ու կը ծաղկի:
 Երեսի վրայ թէ թողնես՝
 Փուշ ու տատասկ կը ծածկի:

75. ԱՐԴԱՐՆԵՐՈՒՆ ԼԱՅՐԵՆԻՔԸ

Վարդն անուշ հոտ մ'ունի, փուշով պատած է.
 դաշտին շուշանն ալ հոտաւոր է, ու դժնիկներուն
 մէջ կը բուսնի:

Գարունը զուարճալի է, բայց շուտով կ'անցնի.
 ամառն աղուոր օրեր ունի, ձմեռն ետեւէն կու-
 գայ մոռցնել կուտայ:

Ծիրանի գօտին գոյնզգոյն կը փայլի, բայց
 մէկ քանի վայրկեան:

Կեանքն ալ անուշ է բայց Մահը կը լեզիցնէ:

Կայ երկիր մը՝ որուն վարդերը փուշ չունին,
 ծաղիկները գէշ խոտերու մէջ չեն բուսնիր. անոր
 գարունը անանց է, օրերը միշտ պայծառ: Հոն
 կ'աճի կեանքի ծառը՝ անթառամ ծաղիկներով: Հոն
 անթիւ անհամար հոգիներ Աստուծոյ աթոռին
 չորս դին հոգեւոր երգեր կ'երգեն. հրեշտակներն
 ոսկի քնարնին կը զարնեն. քերովըները կրակէ
 թեւերով կը թռչին,

Այն երկիրն է Արդարներուն Հայրենիքը. գէշ
 բան մ'ալ չի կրնար հոն մտնել:

Հոն՝ ոչ ոք հիւանդութիւն եւ ցաւ կը քաշէ. ո'չ
 ամառուան տաք կայ հոն, ո'չ ձմեռուան ցուրտ.
 կռիւ չ'ըլլար հոն. ամէնքն ալ մէկզմէկ կը սիրեն,
 զիրար կը հոգան:

Երբոր մեր բարեկամներէն կամ ազգականներէն
 մէկը մեռնի ու հողով ծածկուի, ա'լ չենք տեսներ.
 բայց դարձեալ պիտի գտնենք զինքը երկինքի մէջ,
 ու մէկ մ'ալ պիտի չզատուինք. միայն սուրբեր

ու առաքինի մարդեր կը կենան հոն:

Իրաւ որ երկրիս վրայ Աստուած կ'օրհնենք ու կը սիրենք, բայց երկինքը՝ ա'լ աւելի ու կատարեալ կերպով պիտի սիրենք և օրհնենք: Հոն պիտի տեսնենք Յիսուսը, որ մեզի համար երկինքէն իջեր էր, ու մեզի՝ անոր ճամբան բացաւ: Պիտի տեսնենք Աստուած իր փառքին մէջ: Երկրիս վրայ չենք կրնար զինքը տեսնել, բայց կրնանք սիրել:

Չենք կրնար երկիրս թողուլ, բայց պէտք է որ Աստուած մտածենք: Այս աշխարհիս մէջ անցաւոր ենք, մէկ մը որ անդին անցնինք՝ հոն պիտի բռնակինք յաւիտեանս յաւիտենից:

Քեր. Վարժ. Խօսքի մէջ ի՞նչ պաշտօն կը վարէ ուղղական հոլով բառ մը. իսկ սեռակա՞նք, տրակա՞նք, բացառակա՞նք, գործիակա՞նք, հայցակա՞նք: Մէկ մէկ օրինակ տուէք:

76. ԱՌԻԻՇՆ ՈՒ ԿԱՊԻԿՆԵՐԸ

(ԱՌԱԿ — Շար .)

Բ.

« Օ՛ր, ձեզ լոյս կը մաղթեմ բարի,
ի՞նչ կ'ընեմ...:

— Կը խաղայինք, Տե՛ր... — Խաղացե՛ք
Շարունակ

Դուք կայսառ եւ սրբընթաց եք,
Խօ՛ւ բանակ...:

Ձեր ծիծաղն ինձ հանոյք կ'ազդէ
Արդ եւ միշտ.

Անկից ես խից կ'ըզգամ՝ քան քե
Կիրք կամ վիշտ:

Լեռնաբնակ, իբրեւ վայրի
Ճրգնաւոր,

Սիրս՝ անժլայի՝ կը տոգորի
Ամեն օր.

Չունի՛ք դուք յիս մի անըզգամ
Դըրացի,

Այսօր անա յօժարակամ
Փութացի

Հոս գալ — ձեզ ի բակա՞րդ ձրգել —
Ո՛չ, ո՛հ, ո՛չ.

Ի մօտոյ դիտել անարգել
Թե՛՛ ձեր պոչ,

Թե՛՛ ձեր խաղեր ու ուսնուսում,
Թե՛՛ ձեր նիշ,

Որ զովանայ հոգիս տեսնում,
Եւ մի քիչ

Ձեր խաղին ե՛ս ալ՝ անգիտակ՝
Մասնակից

Լինիմ, ուսեմ հինգ տասն ապակ
Եւ կամ կից,

Եւ վայելեմ պահիկ մ'այդու
Ըզբօսանք.

Կը լըռե՞մ...: — Տե՛ր, ձեր աչքն ազդու
Երբ տեսանք...:

— Ո՛չ, ո՛չ, պէ՛տք չե՛՛ որ ինձ համար
Ըսպառին

Խաղերն այդ ձեր սիրագունմար
Կանառին,

Զի անտառին մէջ (ապաքեհ
Վայր արձակ)

Ողջ կենդանիք կը ցատփռեն
Համարձակ.

Զի կայ հասակ, ոյժ, կարգ, խըսիր՝
Նոյն պատիւ
Նոյն սեր պարտինք միմեանց՝ ընտիր,
Կիրք սրտիւ:

(Շարունակելի):

Քաց. բառեր. Մաղթել, կայտառ, սրընթաց, խօս, հա-
ճոյք, խինդ, ճգնաւոր, տոգորիլ, անզգամ, անարգել, ան-
զիտակ, սպառիլ, սիրագումար, հարազատ, խտիր, կիրթ:
Քեր. վարժ. Որոշեցէք ածականները:

77. ԳԻՒՂԱՅԻՆ ՏԵՍԱՐԱՆ

Բ. գաւառի մէջ, Ս. Յովհաննու վանքէն ոչ
այնքան հեռու, Եփրատի վերին վտակներէ մէկին
ափերուն մօտ կը գտնուէր Օ. գիւղը: Նա հաս-
տատուած էր բաւական ընդարձակ հովիտի մը մէջ
ուր բնութիւնը չէր խնայած ամէն նկարներ որ
պէտք էին զայն գեղազարդելու համար: Հովիտը
կը տարածուէր երկու լեռնաշղթայի մէջ որոնք կո-
հականման բարձրութիւններով շուրջանակի կը սեղ-
մէին զայն իրենց գիրկին մէջ, և անոր տարածու-
թիւնը ձուլած և շրջանակի մը մէջ կ'առնէին: Մէջ
տեղէն ոլոր մոլոր յորձանքներով կը հոսէր Եփրատի
վտակը զոր տեղացիք կը կոչէին Ագ սու, այսինքն
Սպիտակ Զուր: Նա այնքան մաքուր ու յստակ էր
որ իրօք այդ կոչման արժանի էր: Հովիտին չորս
կողմի սարերը պճնուած էին ձոխ մարմանդներով

որոնք առատ սնունդ կուտային հոն արածուող բազ-
մաթիւ անասունի հօտերուն. իսկ դաշտին ամբողջ
հարթութիւնը կը պատէին ցորենի, գարիի, կտա-
ւատի եւ զանազան ընդեղէններու արտեր: Հոս,
երկրագործի աշխատող ձեռքը չէր թողուր ո'չ մի
կտոր անվակ հող: Հովիտին մէջ, մէկը միւսէն հե-
ռու, կը գտնուէին քանի մը գիւղեր որոնք պահ-
ուրած էին այգիներու եւ ծառաստաններու մէջ,
եւ հեռուէն դիտող աչքին կ'երեւէին խումբ խումբ
անաչազարդ անտառիկներ, որոնք որոշակի կը
զանազանուին դաշտին ծառազուրկ մերկութենէն:

Վարժ. Գրեցէք ուրիշ վանքերու անուններ եւ ըսէք
թէ ո՛ւր, ո՛ր գաւառին մէջ կը գտնուին: 2. Գրեցէ՛ք ու-
րիշ գետերու անուններ եւ ըսէք թէ ո՛ր երկրի մէջ են,
ուրկէ՛ կը բլխին եւ ուր ծով կը թափին:
Գտէ՛ք լեռներու անուններ եւ ըսէ՛ք թէ ո՛ր երկրի մէջ
կը գտնուին:

78. ԱՌԻՒԾՆ ՈՒ ԿԱՊԻԿՆԵՐԸ

(ԱՌԱԿ — Շար.)

Գ.

Իրենց այս պերհ բարեկամին՝
Կապիկներ
Ակնածանօք քովն եկան. մին
կը շիկներ,
Միւսն այլայլէր իր կերպարան,
եւ խոնարհ՝
Յարգանք տալու համար բերան
կը բանար,
Երբ մեր առիւծն երկրորդ հրաւեր
Մ'ալ կարդաց.

Իր հաստ բաթերն ուղղեց ի վեր
Կիսաբաց

Եւ — « Օ՛ն, գոչեց, եկե՛ք փութով,
Անյապաղ

Խաղա՛նք ուրախ եւ անվրդով,
Ծափի խաղ : »

— Ճարահասեալ, յուզեալ սակաւ
Եւ զքոյն

Պղղընծաղեմ կապիկ մ'եկաւ...
Բայց իսկոյն .

(Հագիւ քե վեր առաւ իր բաթ՝
Որ զարներ ,

Առիւծն հարուած մ'իջաւ, չա՛ր բաթ)
Իր մասներ

Արիւնլուայ գետինն ինկան... :
Այլ մ'եկաւ

« Զա՛ր... » միաթել փախաւ... : Եկան
Այս կարգաւ

Եւ ամենքն ալ, — խոշոր քե մանր —
Առիւծին՝

Ո՛չ դիմամբ, այլ ի բրնե՛ ծանր
Հարուածին՝

Դեմն ելնելով՝ (զի բարեկամ
Երեւին)

Իրենց մարմնէն մեկ մեկ անդամ
Զոհ տրին... :

Առիւծն անդուլ եւ սրբագին
Կը խնդար ,

Ուրախութի՛ւն , կաց անմեկին
Անվրար :

Ո՛ւր վայրն է խաւար՝ իսուր է հոգին,
Մարդն՝ առանց ուսման՝ անհոգի մարմին,
Անուշ մարմին մեջ որդեր կը վխտան,
Անուշ հոգու մեջ շար կիրքեր կ'եռան :

Ուսումը կեանքի գանձն է անբաւարձ՝
Ուսումն է ամեն բարիքի պատճառ .
Ուսումն Աստուծոյ լոյսն է երեսին ,
Մշտաբուխ աղբիւր համարիս փառին .
Անուշ հոգին միշտ կ'ըլլայ անպատիւ,
Երբ ուսեալ ըլլաս , մեծ ես ըսուգիւ :
ՅԱԴԷՈՍ ԿԷԶԻՐԵԱՆ

Բաց. բառեր. Բերկրանք, անբաւար, անկապուտ,
վաղանցուկ, վնտալ, անսպառ, մշտաբուխ :
Վարժ. Յոքնակի ըրէք այս հատուածը, այսպէս. Կ'ու-
զե՞ք, մանուկներ, ելն :

81. Ս Տ Ե Փ Ա Ն Ի Կ

Խաչօր եօթը որդիներէն ամուրի էր դեռ ամե-
նակրտսերը միայն , մանկահասակ Ստեփանիկը որ
դեռ նոր մտեր էր տասնեւվեց տարեկան հասակին
մէջ , Բայց անոր դէմքին նայելով՝ կարելի էր իս-
կոյն նկատել որ տարիները դեռ անոր չէին տուած
այն պատանեկան հատունով ինչ որ յատուկ է այդ
հասակին , մանաւանդ այնպիսի տաք երկրի մը մէջ
ուր պատանիներ շատ կանուխ արթունքի կը հասնին :
Ստեփանիկին դէմքը դեռ կը կրէր մանկական նուրբ

քնքշութիւն եւ թարմութիւն: Անոր երեսն աւելի կանացի էր քան առնական: Խաչօր որդիները տունէն դուրս իրենց մասնաւոր զբաղումներն ունէին՝ թէ՛ հողագործութեան եւ թէ՛ անասնաբուծութեան վերաբերեալ, եւ խիստ քիչ կը գտնուէին տունը: Միայն Ստեփանիկ քիչ կը մասնակցէր անոնց աշխատութիւններուն. Խաչօրն Յովսէփ Գեղեցին էր ան, եւ ծերունի Նահապետը զայն շէր հեռացներ իր աչքէն:

Ստեփանիկի եւ Յովսէփ-Գեղեցիկի մէջ կային շատ նմանութիւններ, ո՛չ այն պատճառով միայն որ նա Խարայէլի որդիին պէս սիրուն էր, հեղ էր, խեղացի էր եւ համակրելի, — այլ այն պատճառով որ, ինչպէս Յովսէփինոյնպէս ալ Ստեփանիկի հագուստին ու զարդարանքին մասնաւոր հոգ կը տանէին: Ստեփանիկ կը հագնէր Բերիայի ծաղկեկար բահեղէն ուսած գունագեղ պատմուճան, ոսկեթել ծիրանի թիկնոց. մէջքը կը կապէր Պարսկական ցփսիէ գօտի: Լայն տափատը պատրաստուած էր վանի նուրբ կերպասէ: Ոտքն ունէր կարինի կարմիր կօշիկ, իսկ գլուխը կարմիր ֆես, մետաքսեայ սեւ ծոպով՝ վրան փաթթած՝ գունաւոր, ծաղկեկար թաշկինակ, նոյնպէս մետաքսեայ նուրբ գործուածքով: Ֆեսին տակէն հիանալի կերպով կը կախուէին անոր շաքանակագոյն խոպոպները, որ ուսեւունէին անոր շաքանակագոյն խոպոպները, որ ուսեւունէին անոր շաքանակագոյն խոպոպները, որ ուսեւունէին անոր շաքանակագոյն խոպոպները: Մէկ խօսքով՝ Ստեփանիկ կը զանազանուէր անո՛վ միայն՝ որ իր եղբայրները՝ ամէ՛նքն ալ՝ կը սիրէին զայն.

Վարժ. Ի՞նչպէս տղայ էր Ստեփանիկ ու ի՞նչպէս կեանք կ'անցընէր, նկարագրեցէ՛ք:

Քեր. Վարժ. Ի՞նչ տեսակ բառեր տէր բայի կրնան ըլլալ: Օրինակներ տուէք:

82. ՏՂՈՑ ՅՈՐԴՈՐԱԿ

Նոր տարի, Կաղանդ, Սուրբ Ծընունդ Փրկչին,
Ցնծութեան օրեր են ձեզի համար,
Համբոյրներ տեղան. ժպիտներ բոչին,
Նրդ, պար, խիճդ ու խաղ տեղան անհամար:

Դուրսը՝ դառն ու լեռ՝ նայեցե՛ք, տղա՛ք,
Թանձր ամպեր, անձրեւն ու ձիւնն են պատեր,
Բայց ցուրտն, ձիւնն դուք պէտք չե՛ք դողաք,
Քանի որ սիրով տաք են ձեր սիրտեր:

Մռայլ են տարուան օրերն առաջին,
Կեանքի պէս որ դառն՝ այլ կ'արժէ ապրիլ.
Ձի բոչուններուն սիրոյ հառաչին
Ծաղիկի փունջով տուն կուտայ Ապրիլ:

Դուք Մայր-Բրնուրիւնն երգեցե՛ք, տղա՛ք,
Դուք՝ որ տառապիլ ու լալ չեք գիտէր.
Նրանութեան մէջ դուք պէտք ե լողաք
Քանի որ խանդով լի են ձեր սիրտեր:

Ու վեհ երկինքին արեւն ալ պայծառ
Նրբ ծպտի ձեզի ամպերուն մէջէն,

Հովիւ կամ մշակ : Մէկ խօսքով՝ այդ չէնքի մէջ կը բովանդակուէր փոքրիկ գիւղ մը , որուն միակ տէրըն ու պետը ծերունի Սաշօն էր :

Վարժ. — Նկարագրեցէ՛ք զիւղական տունի մը ներքինը : Ի՞նչ կը կոչուին զիւղական այլեւայլ զործեր կատարող անձերը , եւ ի՞նչ զործեր կը կատարեն :

Քեր. Վարժ. — 1. Բայ մը ի՞նչ թիւ եւ դէմք կ'առնէ : 2. Տարբեր թիւով ու դէմքով տէր բայիներ ունեցող բայ մը ի՞նչ թիւ ու դէմք կ'առնէ :

84. Կ Ա Պ Ի Կ

Աշխատե՛ , յոգնե՛ որքան որ կ'ուզես ,
Բայց մի՛ յուսար որ քեզ տա՛ն գովասանք
Երբ աշխատանքէդ ո՛չ մեկուն՝ ո՛չ քեզ
Օգուտ մը լինի եւ կամ զբօսանք :

Գիւղացւոյն մէկն ամեն օր՝ առտուն կանուխ դառն
կ'ելներ ,
Զեռք մանին՝ բանն ուսին՝ արտն ու այգին կը
բանէր .

Այնպէս ալ յաւ կ'աշխատէր մեր բարեսիրտ Գեղացին
Որ նակասին քրտնէր անձրեւի պէս կը վազէր .

Աշխատաւոր մարդ քսես՝ անա այսօր կը լինէր ,
Ուսի անցնող դարձողէն Շատ ապրիսներ կը լրսէր :

Կապիկն որ տեսա՛ ի՞նչ ընէ աղէկ .

Նախանձ շարժեցաւ , բայց նախանձ անխել ,
«Արի՛ , ըսաւ ինքնիրեն , ես ալ նրսիմ աշխատիմ ,

Տե՛ս ի՞նչ գովես ի՛նչ պատիւ քիչ տեսնեն վասը-
կիս : »

Կոտն ու պրլոտն փայտի կտոր մը գրտաւ ,

Խելք միտք անոր տուաւ .

Մեծ բանի մէջ էր Կապիկը .

Մէկ մը կ'առնէր փայտ գիրկը ,

Մէկ մը ուսը կամ շալակը .

Մէկ մը կ'առնէր ոտին տակը

Կամ կը գլուխը մինչեւ բակը .

Արիւն քրտնէր մըտաւ Կապիկն այն փայտով ,

Այնքան տքաց , այնքան հեւաց փրփրալով՝

Որ տեսնողները կ'ըսէին թէ զարմանք ,

Բայց նա մէկէ մ'ալ չը լրսեց գովասանք :

Դուն ալ , սիրելի , շատ մի զարմանա՛ ,

Երբ շատ կ'աշխատես ու մարդ չի նանչնար .

Կ'ուզե՞ս վասըկիլ փառք պատիւ պարծանք . —

Օգտակար ըլլայ ձեռքիդ աշխատանք :

ՔՈՒԼՈՎ

85. ՆԱՀԱՊԵՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Նահապետ Սաջօի գերդաստանին բնակարաններն իրենց շինուածքով ու բաժանումներով այնքան բազմատեսակ և բազադրեալ չէին, ինչպէս են քաղաքակրթեալ աշխարհներուն շէնքերը, այլ դեռ կը պահէին նախնական պարզութիւնն ու ձեւը, երբ ամբողջ ընտանիք մը կ'ապրէր միակ վրանի տակ : Տարբերութիւնն ա՛յս էր միայն որ այժմ վրանին տեղ՝ կայ քարաշէն տուն, Սաջօի բազմութիւն որդիներուն համար, որոնք իրենց զաւակներով մեծ ընտանիքներ կրնային կազմել, առանձին սենեակներ չկային, այլ ամէնքը կ'ապրէին նո՛յն յարկին տակ, նո՛յն սենեակին մէջ, որ ուրիշ բան չէր, բայց եթէ չորս պատահա՞րն գերաններով ծածկուած : Ա՛յն տեղ կը վառէին կրակը, ա՛յնտեղ կը թխէին, այնտեղ կերակուր կը պատրաստէին, ա՛յնտեղ խմբովին կը ճաշէին և ա՛յն տեղ բոլորը միասին կը պառկէին : Հոն կը տեսնուէին նորածին հորթեր, փոքրիկ ուլեր, որոնք խառնուած երախաներու հետ՝ կը վազվզէին, կը խայտային, կ'աղաղակէին եւ տունը կը լեցնէին կենդանի աղմուկով : Հոն շատ անգամ հաւ ու վառեալ կտկտալով ներս կը մտնէին և գետնէն կը ժողվէին հատիկներ եւ հացի փշրանքներ որոնք տղոց ձեռքէն կը թափէին : Ի՛ մի բան Նոյի Տապանն էր ուր կային ամէն տեսակ կենդանիք : Այս բնակարաններուն կից էր ուրիշ մը որուն ճակատը բոլորովին բաց էր եւ բակին վրայ կը նայէր. այս էր սրահը ուր կը բնակէին ամառը : Սրահին մէջէն

կը բացուէր դուռ մը՝ գլխաւոր սենեակին մէջ և այսպէսով կը ներկայացնէր բուն բնակարանի նախագաւիթը : Ասոնց քովն ալ կար մասնաւոր սենեակ մը որուն դռներն ա՛յն ատեն միայն կը բացուէին երբ հիւր մը գար, և միշտ մաքուր ու զարդարուն կը պահէին :

Վարժ.— Ի՞նչպէս կեանք կ'անցընեն զիւրացիները : Ի՞նչպէս կը հոգան իրենց կենսական պէտքերը :

Բաղդատեցէք քաղաքացիի կեանքին հետ :

Գիւղ, զիւղախումբ, աւան, քաղաք, մայրաքաղաք, երև. կառավարող անձերն ի՞նչ կը կոչուին :

86. ՁՄՐԱՆԿԱՐ

Երկինքէն պաղ՝ միապաղաղ
Ձիւն կը տեղայ դանդաղ դանդաղ,
Եւ հանդարտիկ,
Թանձրահասիկ

Համապարփակ կակուղ վերմակ
Կը տարածուի՝ ներմակ ներմակ...

Թշուառներ, փակ դրանց մօտէն
Կ'անցնին բոկոսն, ասեմ ասեմ...

Ծերն ու սրղան

Որք դողդողան

Սառ շրթունքներ կիսաբացիկ
Հեծեն, հայցեն « Հացի՛կ, հացի՛կ » :

Բնութիւնն ողջոյն կը մըրափե
 Մահուան քունով, բաբէ՛, բաբէ՛...
 Լեռ, ձոր, պուրակ,
 Դաւոս տափարակ
 Կ'անհետանան՝ կակուղ վերմակ՝
 Զիւնին ներքեւ ներմակ, ներմակ... :
 Նրկինքն ամպեր վարագուրեն... ,
 Գոյներ, բոյներ ո՞ր են, ո՞ր են...
 Նրդ ու ծիծաղ
 Զըւարթ կենցաղ
 Կը դադարին. կը թաղուին վաղ
 Զիւնին ներքեւ, աւա՛ղ, աւա՛ղ... :
 Տակ ծառերուն՝ սառած առուն
 Ալ չի՛ մնչեր հեռո՞ւն, հեռո՞ւն... :
 Զով շուքերուն
 Մեջ թափառուն
 Կայտառ մանչու, թարմ աղջըկան
 Շիկնոս զոյգեր, չրկա՛ն, չրկա՛ն... :
 Հորիզոնէն, անհուն խորան,
 Շողեր այգուն կորան, կորան... :
 Նրդ ու ծրխան
 Սրգան, մըխան,
 Թաւ պատաններ հագած ճիւղակ
 Զիւններուն պէս ներմակ, ներմակ :
 Գիւտերներուն զարդ կամարին
 Արուսեակներ մարի՛ն. մարի՛ն...
 Դալկոս լուսին
 Մըռայլ ու սին

Ծածկէ իր դեմքն արտասուահոս
 Ամպոց ետին... ամպո՛ւ, ամպո՛ւ :
 Յուրս՝ մեր հոգւոյն մեջ, մեր դիմաց
 Զիւնը տեղայ կամաց կամաց,
 Յուրս ամեն կողմ... ,
 Սառուցիկ հողմ... ,
 Համապարփակ կակուղ վերմակ
 Կը տարածուի ներմակ ներմակ... :
 Նոնիներու շուրջն ու վրան
 Սեւ ազդաներ սուրա՛ն, սուրա՛ն... :
 Հո՛ւ, հո՛ւ, հո՛ւ, հո՛ւ
 Սարսուռ մահու... :
 Շուն մ'անսրւաղ, կենսանրւաղ
 Կ'ոռնայ տըխուր, աւա՛ղ, աւա՛ղ... :

* * *

Ա՛հ, տո՛ւր մեզ քու ջերմին բարեւ,
 Սկո՛ւր գարեան արեւ, արեւ,
 Որ մեր վերեւ
 Ուս ու տերեւ
 Ծաղկազարդին բոյրով համակ
 Թերթեր թափեն ներմակ ներմակ... :

87. ՆՈՐԵԿ ԳԱՐՈՒՆ

Թէեւ կեցութիւնն անշուք ու պարզ էր, սակայն այդ նահապետական տան մէջ կեանքը կը սահէր ուրախ և լի ամէն պիտոյքներով: Աշխատանքը անդադար կ'եռար կը բեղմնաւորէր, եւ Աստուծոյ օրհնութիւնը կը լեցուէր այս տեղ իր բարութիւններով: Ծերունի Սաշօի շտեմարանները միշտ լի էին ցորենով, իւղով, ձէթով ու գինիով: Տարիին բոլոր եղանակներէն օգուտ կը քաղէին, թէ՛ ցուրտ և թէ՛ տաք օրերուն համար միշտ գործ ու զբաղում ունէին:

Ահա լեռներու ձիւնն սկսաւ հալիլ, դաշտերը վաղուց կը ժպտէին գեղեցիկ դալարիքով: — Գարուն է: Օդը՝ տոգորուած քաղցրաբոյր գաղղութեամբ՝ կեանք կը սփռէ ամէն կողմ: Զորերուն մէջէն կը վազեն հարիւրաւոր խոխոջուն վտակներ և օձապտոյտ ընթացքով կը տարածուին հովտին մէջ: Նորեկ ծիծառնը կը հրաւիրէ մշակը դէպ ի գործ: Սաշօի որդիները արդէն պատրաստեր են արօրն ու գութանը:

Արեւը դեռ նոր սկսեր է ծագիլ. դեռ նոր սարերու ձիւնապատ գագաթները կը չողողան վարդագոյն ճառագայթներով: Ծերունին կը դառնայ առաւօտեան ժամէն, աջ ու ձախ հանդիպած մարդուն՝ «Ողորմի Աստուած» ըսելով: Անոր որդիները այսօր առաջին անգամ դուրս պիտի հանեն եզներն ու գոմէշները, որոնք ամբողջ ձմեռն ախոռին մէջ կ'երեր, պարարտացեր, հանգստացեր են ու ամե-

նեւին դրսի լոյսը չեն տեսեր, Մեծ հաճոյք է գեղացիին համար այս տեսարանը, եւ այս պատճառով անոնցմէ շատեր հաւաքուած էին Սաշօի դրան մօտ, որ տեսնեն թէ ի՞նչպէս պահուեր ու խնամուեր են անոր անասունները:

— Աչքդ լոյս, տանուտէ՛ր Սաշօ, ըսաւ անոր՝ գիւղացիներէ մին, այսօր տղաքը խաւմէն հանե՛ր կ'ուզեն գոմէշները:

— Հա՛, ժամանակն է, մինչեւ ե՞րբ ներսը պահենք: Տէրտէրին հարցուցի՝ ըսաւ «Օրը բարի է», ես ալ ուզեցի որ այսօր դուրս հանեն, պատասխանեց տանուտէրը, մասնաւոր կարեւորութիւն տալով քահանային խօսքերուն:

Աւարծ. Նկարագրեցէ՛ք ծերուկ գիւղացի մը եւ անոր վարած կեանքն ու դիրքը գիւղացիներուն մէջ:
Նկարագրեցէ՛ք Գարունը եւ գիւղական կեանքի զարթնումը:

88. ԱԴԱՄԱՅ ՎԵՇՏԸ

Լեռներու ստորոտ, մարմանդին վրայ թոյլ հովանոյն տակ վիթխարի կաղնեաց, Առուակի մը մօտ, վրնիս՝ արծաթեայ, եւա մեղկօրէն եր ընկողմանա՞ծ.

Բոցագես արեգն հորիզոնէն վեր
Կ'ելլէր յաղթական: Զեփիւռն անուշակ
Պարզէր օդին մէջ իր փափուկ քեւեր.
Փրփրէին ծաղկունք, գեղգեղէր սոխակ:

Այլ ո՛չ այն սիւփին եւ ո՛չ արեւուն
Ու՞ր դրնէր եւա. սերիւ կը սեղմէր

Իր սրբին վրայ մանկիկ մը սիրուն,
Խնձոր այտերով, խաժակն, ոսկեհեր:

Շարժեր ու նրչեր մանկիկն անհանդարս.

Մանրիկ մասներով կը խաղար իր մօր

Սեւ-մազերուն հետ. եւ նա՛ գոհ, զըւարձ՝

Կը համբուրէր զայն ծայտելով անոր:

Ծառի մ'ետեւէն Աղամ կը դիտէր

Այս պատկերն աղու եւ շրնորհալի.

Լըռին ու զբոսը՝ նա կը մտածէր

Նայուածքը մանկան յառած ծաղկաւի:

Յանկարծ արցունքով լեցան իր աչքեր,

Իր կուրծքէն հառաչ մ'ելաւ դառնալի.

Ճակսին զարկաւ ձեռքն եւ ձայնով կերկեր՝

«Տե՛ր, քսաւ, ինչո՞ւ մայր մ'իցն չը տրուի...»:

Վարժ. Դտէ՛ք հոմանիւթերը, Վիշտ, մարմանը, հովանի,
Վիթխարի, վճիռ, մեղիօրէն, յաղթական, զեփիւռ, այեր,
Փափուկ, փթթիլ, գեղգեղել, սիւք, սերտիւ, սեղմել, շար-
ժիլ, ճչել, մազ, ժպտիլ, դիտել, հիացում, շնորհալի, լը-
ռին, յառել, ծաղկատի, դառնալիք, կերկեր:

Քեր վարժ. Գրաբար հոլովները, ոճերն ու աստիճան-
ները պարզ աշխարհաբարի վերածեցէք, ցոյց տալով տար-
բերութիւնները:

Արժակի վերածեցէք եւ իմաստը բացատրեցէք:

Ա.Ռ.Ա.Կ. — Թէ որ ակռադ փրտուկ է,

Քաշէ՛, հանէ՛, ազատէ՛.

Թէ դըրացիդ խենդուկ է,

Քաշուէ՛ քովէն, ազատէ՛:

Այս միջոցին ներսէն լսուեցան զանգակի ձայ-
ներ, և բազմութիւնը ետ քաշուեցաւ՝ ճամբայ
բանալու համար:

— Զօրա՛ն է, լսուեցաւ ամէն կողմէ:

Զօրա կը կոչէին տանուտէրին նշանաւոր գո-
մէշներէ մէկը՝ որ ճակտին վրայ սպիտակ լուսնածե-
պիսակ մ'ունէր և հոչակ հանած էր իր ուժով ու
մեծութեամբ: Վիթխարի անասունը փռնչելով—
մռնչելով՝ դուրս պրծաւ տան դռնէն: Գետինը
կը դողար անոր ոտքերուն տակ: Յանկարծ կանգ
առաւ դրան առջեւի հրապարակին վրայ և գլուխը
վեր բարձրացնելով՝ սկսաւ շուրջը նայիլ: Նոյն մի-
ջոցին ծերունի տանուտէրը զարկաւ անոր ճակտին
հում հաւկիթ մը: Հաւկիթը փշրուեցաւ և դեղ-
նագոյն հեղուկը տարածուեցաւ կենդանիին սպի-
տակ ճակտին վրայ: Այս՝ ան նպատակով էր որ «չա-
րը խափանուի» և կենդանին «աչք չառնէ»:

Զօրան այս գործողութենէն խրաշեցաւ, և եղ-
ջիւրները թափ տալով՝ սարսափելի կերպով թռաւ
յարձակեցաւ հոն խռնուած ամբոխին վրայ: Նոյն
միջոցին հասան ծերունիին որդիները, և ահագին
մահալներով կը ջանային ետ դարձնել ամեհի կեն-
դանին: Մարդկային ոյժը կը դիմագրաւէր վայ-
րենի ուժին: Փարախին մթութենէն դէպի լոյս-
աշխարհ գալով՝ Զօրայի անսովոր աչքին ամէն առ-
արկայ անորոշ ձեւով և մռայլ-մշուշ մէջ կ'երևար:
Այս պահուս չէր ճանչնար նոյն իսկ իր տէրերը ո-

ընք ամբողջ ձմեռն անոր կեր տուած էին, և որոնց ձեռքերը շատ անգամ խոնարհութեամբ լիզած էր հանգիստ մնացած ժամանակը: Կատաղի մոլեգնութեան մէջ կը յարձակէր աս ու ան կողմ: Դիմադրել անհնար էր: Խաչօի վեց որդիները ամէն կողմէ կը հարուածէին զայն, բայց ահագին մահակներուն հարուածներն իբրեւ թեթեւ տաշեղի մը զարկ կը թուէին անոր:

Վարժ. — Նկարագրեցէք Ձօրային հրապարակ ելլելը:

Ուրիշ ի՞նչ գիւղական սովորութիւններ եւ աւելորդապաշտութիւններ կրնաք յիշել:

90. Զ Ա Ր Թ Օ Ն Ք

Ժայթփե հրդեհ մը խաւարին արգանդէն. Կր կարմրին կասարներ լեռներուն, Ծովն ըզգեցու ծիրանի մը սարսըռուն, Ճառագայթներն են որ մուրը կը փանդեն:

Կր կարմրին կասարներ լեռներուն. Կր ծաւալին, կը նարակին բոցք անդէն, Ճառագայթներն են որ մուրը կը փանդեն, Պատահելով ու վանելով զայն հեռուն:

Կր ծաւալին կը նարակին բոցք անդէն, Կր ցնդի ստուերն ալիքներով գալարուն. Պատահելով ու վանելով զայն հեռուն. Արեւը դուրս կը նետուի սեւ իր բանտէն:

Կր ցնդի ստուերն ալիքներով գալարուն, Կարքնայ սիւքն ու բռնունք կը փերքեն. Արեւը դուրս կը նետուի սեւ իր բանտէն, Թոքվե աշխարհը քմուրթիւնն աչքերուն:

Վարժ. — Նկարագրեցէ՛ք արեւուն ծագիլը եւ քնուծեան արթննալը:

91. Ե Ր Կ Ո Ւ Ո Յ Ժ Ե Ր

Ծերունի նահապետն հեռուն կանգնած՝ ի հրքճուանքով՝ կը նայէր այդ սոսկալի կռիւին: Անոր աչքին առջեւ կը պատկերանային երկու ոյժեր. մէկը՝ իր որդիներուն ոյժը, միւսը՝ իր վիթխարի անասունին ոյժը: Երկուքն ալ նոյն արժէքն ունէին անոր համար: Այդ երկու ոյժերէն կախում ունէին անոր տնտեսութեան բոլոր աշխատութիւնները:

Այժմ՝ կռիւն աւելի սաստկացաւ, որովհետեւ խորտակեցաւ Ձորայի վիզին չղթան որուն կապուած էր ահագին գերանի կտոր մը որպէս զի չափաւորէ անոր քայլարձակ վազքը: Գիւղացիք չըւաններով վրան վազեցին որ կապեն կաշկանդեն զայն. բայց ամեհի անասունին շարժումները կը կտրտէին չուանները: Կը յարձակէր կատաղաբար աս ու ան կողմ և ամբոխը ճանձերու պէս կը փախէր անոր առջեւէն: Այդ զարհուրելի խառնաշփոթութեան միջոցին կատարուեցաւ հրաշալի՝ գրէ-

Թէ գերբնական քաջութիւն մը, Ծերունիին միջակ որդին, Ապօ, աննման ճարպիկութեամբ վրայ վազեց և բռնեց Զօրայի պոչէն: Կատաղի անասունը տեսնելով այդ արհամարհոտ յանդգնութիւնը՝ փութաց գլուխը դարձնել դէպի ետ, որպէս զի եղջիւրներով պատժէ յանդուգն անգգամը: Մի քանի անգամ շրջան ըրին. Զօրան կը ջանար ետ դառնալ որ հարուածէ իր հակառակորդը, բայց Ապօ՝ պինդ բռնած անոր պոչէն՝ կը պտուտքէր անոր հետ: Մենամարտը տեւեց քանի մը րոպէ. ամէն կողմէ կը լսուէին զարհուրանքի ձայներ: Զայրացած գազանը կը մռնչէր և գետնի վրայ ակօսներ կը բանար իր ոտքերով: Թանձր փոշին կը բարձրանար, և երկու մարտիկները կորսուած էին հողեղէն ամպի մէջ: Նոյն միջոցին վրայ հասան Ապօին եղբայրները և շղթաներով կաշկանդեցին Զօրան: Ուրախութեան աղաղակներ լսուեցան ամէն կողմէ: Ծերունի տանուտէրը մօտեցաւ Ապօին և անոր ճակատն համբուրելով ըսաւ. « Աստուծոյ աչքը վրադ ըլլայ, որդի, դո՛ւն իմ երեսս ճերմկուցիր »:

Ա. ԼԱՐԺ. — Նկարագրեցէ՛ք Զօրայի եւ Ապօյի մենամարտը: Հին դարերու մէջ ի՞նչ էին կրկէսները: Ուղղածիք զիծերով զատեցէք նախադասութիւնները, որոշելով էական մասերը:

Ա.Ռ.Ա.Կ. — Զարին չարիք հատուցանել՝ Փոքրահոգի մարդու բան է,
Զարին բարիք հատուցանել՝ Մեծահոգի մարդու բան է:

92. Ս Պ Ի Տ Ա Կ Ը

Կը սիրեմ ես գոյնն ըսպիսակ,
Անբիծ գոյն մըն է ան՝ յըսակ.
Ամեն ինչ քաղցր այս աշխարհի՝
Այդ գեղեցիկ գոյնը ունի:

Մանկան որբանն է ըսպիսակ,
Անոր հանդերձն ալ նոյնգունակ.
Շքեղ հարսին հանդերձ սիրուն
Ունի աղուոր ըսպիսակ գոյն:

Թերեւ ու նուրբ, փափուկ ձիւնին՝
Յաղք եւ հրսկայ լեռան հակսին՝
Գոյնը յաւեհ է ջինջ ներմակ,
Որ գուարք կ'ընէ սիրք համակ:

Եւ երբ մարդս ալ դընեն ռապան
Միակ ընկեր՝ ներմակն է ան,
Որ սեւ հողին հետ եւ փայտին՝
Կարծես խրնդայ մեր երեսին...:

ՎԻՐԳԻԼԷ Տ. ԳՍԼՃԵԱՆ

Ա. ԼԱՐԺ. — Արժակի վերածեցէք այս ոտանաւորը:

Սա բառերը իբր սեռի խնդիր զործածեցէք մէյմէկ խօսքի մէջ. — Գոյն, աշխարհ, որբան, հարս, ծիւն, ճակատ, սիրտ, տապան, ընկեր, հող, փայտ, երես:

Այս բառերուն մէյմէկ վերադիր կցեցէք:

93. Յ Ո Ւ Լ Ը

Ասիոյ գիւղական տուներուն մէջ առանձին զբաղումներ կամ հաճոյքներ ունին երիտասարդները. ոմանք վերին հսկողութիւնն ունին պարտէզներուն և պատանիներուն համար. ատոնց կ'իյնայ նորահաս պատանեկութիւնը վարժեցնել իրենց տանը կենցաղավարութեան պայմաններուն : Մէկ մասը իրենց մէջ կը բաժնեն օրջառներուն և ոչխարներուն հոգը. և ուրիշներ, ամէնէն կրակոտները, պէտք է ցուէր պատրաստեն, կապուին անոնց հաճոյքներուն, ճոկաններով հսկեն անոնց գլխուն վերեւ, որ մարդու չմասեն, և միւս կողմանէ սընուցանեն անոր ոյժը, վայրենի հաճոյքները զբոսնեն, ոգորելու խանձը վառ պահեն :

Մեր երիտասարդներու ամէնէն մեծ հաճոյքն է աս. կը թրթռան անոր վրայ :

Տեսե՞ր էք բնաւ կէս-վայրենի կէս-ընտանի ցուլը : Կը հաստնայ կաշին, պարանոցին վրայ ծալքեր կը դիզուին. կոտորները կը ծռին երկու կողմէ ճակտին վրայ. աչքերուն նայուածքը դիւահարի պէս է, տտուն մը կը գալարի և շառաչմամբ իր լայն կողերը կը ծեծէ :

Ամառը, օրուան մեծ մասը սառ ջուրերու մէջ կը պառկի. իսկ ձմեռն ալ՝ առաւօտ և երեկոյ, պէտք է տարուի աղբիւր և աւազանին մէջ պառկած լոգանք ընէ ժամ մը, փոյթ չէ որ ձիւնը բրդէ խոշոր խոշոր, և հիւսիսն ալ սառնեղէն փոշի մը սրսկէ օդին անբաւ տարածութեանը մէջ : Հանէ՛

ջուրէն այնուհետեւ, զա՛րկ կողերուն մէկ հաստահագին մահակովդ, և ահա ցուլն է գրգռուած՝ պոռչաւելով կը գալարէ ճապուկ տտունն ու չանչելով գլուխը՝ սրարշաւ կը վազէ ձիւներուն մէջ՝ շոգելից. և ջուրին կաթիլները, սառի կտորներու փոխուած, կը կախուին երկու կողմէն՝ սեւ մուշտակի վրայ կարուած ճերմակ ժանեակներու պէս : Եթէ տուն գացած է, լա՛ւ. իսկ եթէ ոչ՝ կը սպասես քանի մը ժամ, և մէյ մըն ալ՝ աչքդ նետած հեռուն՝ հորիզոնին տակ թեթեւ մշուշին մէջ ու համատարած ճերմակին վրայ կը նշմարես սեւ կէտ մը, շարժուն, ցատքտան, որ վայրկեանէ վայրկեան կը խոշորնայ : Հազիւ թէ քանի մը շնչառութիւն՝ ցուլն հասած է դաշտէն, և երկու ժամի պտոյտ մ'ըրած է անձնահաճ մրրկի մը ազդեցութեամբ, արհամարհելով ձմրան անօրինակ ոյժը, որ վայրենի կիրքեր կը գրգռէ և այդ անբանին կուրծքը կը տաքցնէ :

Աւանդութիւն մը, որ մեր մանկութեան օրերուն տաք պատմութիւններէն էր, կ'ըսէր թէ մէկուն ցուլն, այդպէս, լոգանքէն ետքը, կը փախչի դէպի դաշտերը, և ձիւներուն մէջ ման կուգայ կը տապալակի մէկ ժամ : Գայլ մը մշուշէն դուրս ելլելով՝ ակռաները կը նետէ ուժգին ցուլին դիմադրելու որովհետեւ կաշին հաստ է և գայլին ակռաներն ալ կռած, զազանը ցուլին ետեւէն կախուած կը մնայ և գոմէջը՝ դիւրին որս մը առած՝ տուն կը դառնայ անհոգ և անխռով :

Մեր ցուլերն ամէն ձայնի կամ մահակի գլուխէն դարձրներ. ամէն տան մէջ ծանօթ ձայներ

կան, որ անոնց մատաղութեան օրերէն ահարկութիւն ազդած են։ Ատոնց կ'անսան զառներու պէս և կը տեսնես որ այդ վայրենին, անաստ'պարանոցէն կախած երկաթի ահագին ճովանին՝ զլուխը կը խոնարհեցնէ երիտասարդի մը առջեւ։ Ձմրան բոլոր տեւողութեանը մէջ՝ մեր գեղացի երիտասարդներուն կրակոտ խօսակցութիւնը ցուերու վրայ է։ Գլամարտի հանդիսաւոր օրեր կան ամէն գեղի մէջ։ Կանուխէն խուժբերու կը բաժնուին, և կը պատահի որ շատ անգամ ցլամարտը մարդակռուի ալ փոխուի։ Ասով, ձմեռնային դանդաղ ու անհոգ կեանքը զուարթութիւն մը կը ստանայ, և զբօսալի ժամանց մը կ'ըլլայ գեղջուկ երկրագործներուն։

Վարժ. — Զնջեցէք վերադիրները եւ այնպէս զրեցէք հատուածը։

Գ. Եւ հոմանիւսները. — Զբաղում, նորահաս, վարժեցնել, պայման, կրակոտ, կապուիլ, ճովան, զգուել, ոգորել, խանձ, հաստնալ, կաշի, տոտուն, գալարիլ, պառկիլ, բրդել, սրսկել, մահալ, ճապուկ, սրարշաւ, արհամարհել, անքան, աւանդութիւն, ման գալ, կրած, որս, մատաղութիւն, անաստ։

Ի՞նչ ըսել է՝ Ուժը սնուցանել, հաճոյքները զգուել, խանձը վառ պահել, քանի մը վրայ թրթռալ, սառնեղէն փոշի սրսկել, հագիւ թէ քանի մը շնչառութիւն, անձնահաս մըրիկ, վայրենի կիրքեր զրգուել, կուրծքը տարցնել։

94. ՀԻՒԱՆԴԻՆ ՄՐՄՈՒՆՁԸ

Թ Ռ Զ Ն Ի Կ Ի Ն

Գարնանային սիւք ցոյաքել
Ահա վերջին քլաւ բարել.
Տաք օրերու հասաւ խորեակ,
Թառամեցուց խեղճ մանուշակ.
Վարդ եւ շուշանքն լուսաթոյր
Ահա անոյժ կորուսին բոյր,
Եւ իմ աչքեր արժասուլագին
Հեքզհեք կը նուաղի՜ն...

Թռչնի՛կ իմ սիրուն,

Մօտեցաւ աշուն.

Երբ հասնի ձրմեռ,

Ողջ զրճնե՞ս զիս դեռ։

Ո՛հ, ա՛յ չունի սիրս ո՛չ մի յոյս,

Մարի՛ք նրազ քուսառ հոգւոյս,

Եւ տեսի՛ն մէն մ'ի քօրափ

Կարծեմ կեանքիս իմ պակսի չափ.

Իմ կարն կեանքիս մէն մի վայրկեան

Քայլ մ'ալ վարե զիս ի տապան...

Թռչնի՛կ իմ սիրուն,

Մօտեցաւ աշուն.

Երբ հասնի ձրմեռ,

Ողջ զրճնե՞ս զիս դեռ։

95. ԳԻՒՂԱՅԻՆ ԳՈՐԾԵՐ

Երբ նորաբոյս գարունը զըւարթ
Դայ նակասով պըսակազարդ ,
Պիտի կըրկնես դուն հըրնուագին
Ճոռուողիւնըդ քու առաջին ,
Պիտի տեսնես բըրուր լ'անսառ ,
Եւ ուսոսես ծառէ ի ծառ .
Բայց ես տի ո՛չ տեսնեմ, աւա՛ղ,
Ո՛չ վարդ , առուակ , եւ ո՛չ քու խաղ... :

Թռչնի՛կ իմ սիրուն ,

Մօտեցաւ առուն .

Երբ հասնի ձրմեռ ,

Ողջ զըսնե՞ս զիս դեռ :

Սիրուն բռնիկ , քիչ օրէն , ա՛հ ,
Զիս աշխարհէն կը բաժնէ մահ... :

Վերջի՛ն անգամ քու դայլայլիկ

Ես կը լսեմ մեղամաղձիկ... :

Գուցէ քընած հողիս վերեւ

Ուրուր լ'ագռաւ սաւառնեն քեւ ,

Լըսուին բուին գուցէ եղերք ,

Այլ սրճառուչ , ա՛հ , ոչ քու երգ... :

Թռչնի՛կ իմ սիրուն ,

Երբ գաս ի գարուն ,

Մարդիկ զիս մոռնան... :

Յիշէ՛ զիմ տապան :

ԽՈՐԷՆ ԱՐՔ. ՆԱՐ ՊԷՅ

Վ.աժր. Գ.է՛հ հոմանիւսներ , Մըմունջ , զարնանային ,
վերջին , տաք , թառամեցներ , անոյշ , կորուսանել , արտասու-
ուագին , նուաղիլ , մօտենալ , ողջ , մարիլ , թշուառ , պակ-
սիլ , կարծ , ապրիլ , նորաբոյս , զուարթ , հընուագին , մե-
լամաղձիկ , եղերք , մոռնալ ,

Ապրիլ ամիսը բերաւ իր հետ՝ աւելի տաք եւ
աւելի պայծառ օրեր : Լեռներու վրայ կարմիր , դե-
ղին եւ ճերմակ շուշանները ծաղկեր էին . զանազան
աղջիկները կը քաղէին , փունջ կը կապէին եւ գիւ-
ղերը ման գալով՝ կը փոխանակէին հացի հետ :
Ուռնկը , բողիկը , կանկառը , ծներեկը , թրթնջուկը ,
գարը . եշխունը , եւ լեռնային զանազան բանջա-
րեղէններ՝ այնքան առատ էին որ մէկ աւանակի
բեռը քրդուհիներ կը փոխէին կէս գրիւալիւրի հետ :
Ծերունի Խաչօի որդիներն սկսեցին իրենց ար-
տերը վաճել : Աշխատութիւնն սկսեց էր ամէն տեղ :
Գիւղին մէջ անգործ մէկը չկար . ամէնքն ալ զբա-
ղած էին իրենց մշակութիւններով :

Առաւօտ էր , ձերունիին տան թոնիրները կը
վառէին . մէկուն վրայ դրուած էին ահագին կաթ-
սաններ եւ խեցեղէն մեծ մեծ պտուկներ . կերա-
կուր կ'եփէին . միւսին մէջ հաց կը թխէին : Հարս-
ները , աղախիները՝ թոնիրին շուրջը հաւաքուած՝
ընդհանուր շարժման մէջ էին : Տունը՝ լեցուած
կերակուրներու անուշ շոգիով՝ կը ներկայացնէր
հսկայական խոհանոց մը . տեսնողը կը մտածէր
թէ անոր մէջ ճաշ կը պատրաստուի ամբողջ բա-
նակ մը կերակրելու համար — այնքան առատ էր
ամէն ինչ , եւ , իրաւ , բացի ձերունիին գերդաս-
տանէն , անոնց սեղանէն կը կերակրուէին բազ-
մաթիւ հովիւներ եւ մշակներ , իրենց ընտանիք-
ներով որոնք կը ծառայէին այս օրհնեալ տան մէջ :

Ամբողջ լէգէոն մ'էր, կարծես: Ամէն օր կը վառուէին նոյն թոնիրները, ամէն օր նոյն առատալիւր քանակով կը պատրաստուէին կերակուրները: Եւ ծերունիին ժրջան հարսները ըսպէ մ'իսկ հանգստութիւն չունէին: Պէտք էր ամէնը հոգալ, ամէնը գոհացնել:

Ասկէ զատ, կային տնտեսական և ուրիշ հոգեր, Բակին մէջ, հարսներէն մին կը կթէ կովերն ու ոչխարները, միւսը՝ օճախին վրայ կաթ կը տաքցնէ մածուն շինելու համար, երրորդը պանիր կը մակըրդէ, չորրորդը խնոց կը հարէ՝ կարագ պատրաստելու համար: Անոնց շուրջը կը վազվզեն բազմաթիւ երախաներ, կը խաղան նորածին գառներու և հորթերու հետ: Ի՞նչ քաղցր է այս գեղջկական եւ պարզ կեանքը ուր ամէն ինչ կենդանի, անմեղ, ժպտուն և երջանիկ է: Մանուկ ու գառնուկ երկուքն ալ կ'աճին միասին, երկու հարստութիւններ որոնցմով կ'ուրախանայ, կը պարծենայ գեղացին:

Վարժ. Ի՞նչ զբաղումներ ունին գեղացի կիները՝ իրենց տան մէջ եւ տունէն դուրս: Ի՞նչ ըսել է օճախ՝ ընդարձակ իմաստով:

Քեր. Վարժ. 1. Ի՞նչ է նախադասութիւնը: 2. Յոյց տուէք ստորագիւծները 3. Որոշեցէք նաեւ վերադիրները:

96. Հ Ի Ի Ա Ն Դ Ա Ն Ո Յ

Յիսուս ըսաւ. « Մանուկներուն տրեք թոյլ

Որ գան ինձի՝ հոյլ ի հոյլ: »

Եւ այդ գութի. անհուն սիրոյ, անաւեր,

Սո՛ւրբ, պաշտելի՛, վե՛հ պաշուեր

Աստուածորդոյն, մարդկան Փրկչին, Հովուին քաջ
Որ հանեցաւ կրել Խաչ,
Երկնից խորէն քօթափելով կաթոգին
Ոռոգէ սիրսն հարուսին:
Ժրպսին հրեշտակ, հրնուին բնօրեալի դրախտէն,
Նախահարբ ալ մեզ դիտեն...

Եւ անա վսեմ եւ յաղթ մի շէնք բարձրանայ...

— Թուառներու տո՛ւնն է նա,

Հիւանդանոցն՝ ուր տրանկիւն ու որբին

Գրթով՝ սիրտեր կը վառին

Ուր անցերունց ցաւագարին՝ անդադար

Ձեռք կարկառի մխիթար,

Եւ ուր անթիւ տղոց մասալ ու աղֆաս

Բաշխի ուսման հաց առաս:

— Յիսուս վերէն տեսնէ մեր տունն այս բարի,

Գրթայ, յուզի եւ բերկրի,

Եւ մըմընջեն Հայրը, Որդին, Սուրբ Հոգին,

— Օ՛հ, սասարեմք աղֆասին...:

Ա. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Վարժ. Ի՞նչ է Հիւանդանոցը, ո՞վ եւ ե՞րբ հիմնեց զայն, ի՞նչ նպատակով, ո՞վ կը հոգայ եւ կը մատակարարէ զայն: Ուրիշ ի՞նչ բարեգործական հաստատութիւններ գիտէք: Պարզ լեզուով արձակի վերածեցէք այս ոտանաւորը:

97. Կ Ո Յ Ր Ե Ր Գ Չ Ո Ւ Շ Ի Ն

Բերայէն դէպի Բանկալթի տանող ճամբուն եղ-
րը նստած է կոյր երգչուհի մը որ իր երգեհոնին
միօրինակ խուլ ճռնչիւնովն անցորդներուն գութը
չարժեւ կը փորձէ: Յնցոտիներով ծածկուած է

Համակ, պատահատուն չաչակի մը տակ ծածկած գլուխը շատ քիչ անգամ կը բարձրացնէ՝ ցաւէ, զրկանքէ, թշուառութենէ հիւծեալ դէմք մը, որուն վրայ կը տեսնուին իր աչերն, անբիւր, անսեւեռ՝ որոնք իրենց միօրինակ անշարժութեան մէջ սարսազդեցիկ տպաւորութիւն մը կ'ընեն մարդուս վրայ, երիտասարդ ըլլալ կը թուի և սակայն անօթութիւնն ու զրկանքը շատ իսկ թօշնեցուցած են զայն:

Բազմութիւնը կ'անցնի, հարուստը՝ որ հեշտօրէն կառքի մը խորն ընկողմանած՝ հաճոյքի ու զեղխութեան ետեւէն կը վազէ. աղքատը՝ որ գլխիկոր ու թախծալից՝ իր օրապահիկը ճարել կը փորձէ. մանկիկը՝ որ իր խաղալիկներուն վրայ կը մտածէ, և երիտասարդը՝ որ քաղցրագոյն երազներով օրօրեալ՝ Սպանիական դղեակներ կը կառուցանէ յար: Ամէնքն ալ կ'անցնին. ինք՝ անգիտակ ու անտարբեր՝ իր միօրինակ եղանակը կը շարունակէ նուազել ամէն օր, ամէն ժամ, հովին ու անձրեւին, ցուրտին ու տաքին: Զի զգար ժամանակին սահիլը. ո՞վ պիտի իմացնէ իրեն, գուցէ իրիկուան զեփեռը միայն, երբ գայ շոյել իր տոջորած ճակատը, միակ գգուանք գոր թերեւս զգացած ըլլայ ամբողջ կեանքին մէջ: Ո՞վ գիտէ, նա ունի՞ արդեօք սիրելի մը, որուն գիրկին մէջ կարենայ մոռնալ պահ մը իր ահռելի տանջանքները, որ գուրգուրանքով փայփայէ իր ընդարմացած անդամները. ո՞վ գիտէ:

Ամէն անգամ, թէ՛ ձմեռուան սաստկաշունչ օրերուն, և թէ՛ գարնան անուշ ու պայծառ իրիկունները կ'անցնիմ՝ անոր առջևէն՝ պահ մը կանգ

առնելով. սակայն այս դառն մտածութիւնները կը պաշարեն զիս, եւ կը հարցնեմ մտովի թէ ի՞նչ պէս այս լքեալ արարածները կրնան տանիլ կեանքի այս դառնագոյն բեռը. կ'երեւայ թէ բնութիւնը զիրենք կա՛մ չափազանց անզգայ և կա՛մ լաւատես ստեղծած է:

Ո՞չ ապաքէն ապրելու համար պէտք է տեսնել կամ վայելել:

ՍՐԲՈՒՂԻ Ս. ՍԻՄՈՆՈՎԻՉ

Վարժ. Ի՞նչ ըսել է. Գուժ շարժել, հիւծեալ դէմք, անսեւեռ աչք, սարսազդեցիկ տպաւորութիւն, օրապահիկը ճարել, երազներով օրօրուիլ, Սպանիական դղեակներ կառուցանել, ընդարմացեալ անդամներ, մտածութիւններով պաշարուիլ, կենաց բեռը տանիլ:

Քեր. Վարժ. Նախադասութեան երեք էական մասերէն մէկը կրնա՞յ զանց առնուիլ. օրինակներ տուէք: Այն ատեն ի՞նչ կը կոչուի նախադասութիւնը:

96. ՄՇԱԿՆԵՐՈՒՆ

Բարձր լեռանց, պարս դաշտաց,
Նահապետաց մըշակ գաւակ,
Քեզ նըւիրեմ, քե՛ քու եղբարց
Այս խմեղոց՝ վարդից փնջակ:
Սիրեմ բզեզ, սիրեմ քու դաշտ
Առաւ քրտինք քու նակաւին,
Դուն աշխարհի ազնւական,
Որ հաց կուտաս մեր սեղանին.
Վարե՛ եզներդ, ազնի՛ւ եղբայր,
Եւ խոր հերկէ քող քու գութան:

Քաղցրը ձայնով երգե՛ յօծար
 Երգ ու սաղեր նըւիրական :
 Հերկե՛, ցանե՛, սրսո՛վ երգե՛ ,
 Հնձե՛ առաւ ու համբարե՛ ,
 Մի՛ս ժի՛ր եղի՛ր , արբուն հսկե՛ ,
 Աստուած սեղանդ կը զարդարե՛ :

Սուրբ եմ դաւեսե՛ր զոր դու գործես
 Քրիստոսովը նակսիդ՝ ցողուն .

Չըլլայ մոռնաս , բողոս չըւես ,
 Ա՛նդ ե միայն քու համեղ հաց :

Աւարժ. Արձակի վերածեցէք, զրաբարածեւ հոլովները
 աշխարհաբար ընելով :

Հատուածը յոքնակի ըրէք ամբողջովին :

99. ԾՈՎՈՒ ՎՐԱՅ

Երկինքը պարզ է, ծովը խաղաղ, շոգենաւը կը
 սրանայ, ու ես կը խորհիմ : Կը խորհիմ, և Աստու-
 ծոյ երեք մեծ սքանչելիքները կը ներկայանան աչ-
 քիս ու միտքիս տեսարանին . — վերեւէն Երկինք ,
 ներքեւէն Ծով , և երկուքին միջավայրին մէջ՝ Ես ,
 Մարդս : Երկինքն անհուն և անեզր, ծովը՝ լայնա-
 տարր, իսկ ես՝ մարմնով սահմանաւոր և հոգիով
 անսահման . ծովէն ընդարձակ և երկինքէն բարձր :
 Ընդարձակ եւ բարձր եմ ես, այո՛ , հոգիով, վասն
 զի այս վայրկեանիս կը թափանցեմ ծովու խորքն
 և կը քննեմ ու կը դատեմ սիրտովս կը բարձրա-
 նամ երկինք, մթնոլորտը կը ճեղքեմ, ամպերու և
 քառնամանիքներու գաւառներէն կ'անցնիմ և երկ-

նակամարի ամենավերին բարձրութենէն կ'ամփո-
 փեմ մտքիս մէջ բոլոր տիեզերքը, երկինք և եր-
 կիր, ծով և ցամաք և համայն արարչութիւնը :
 Այս ամէնէն յետոյ կը խօսիմ նաեւ բնութեան Ա-
 րարչին հետ, կ'աղօթեմ. անոր կատարելութիւն-
 ներուն և մեծութեան վրայ կը խորհիմ, կը մը-
 տածեմ և կը սքանչանամ :

Ի՛նչ անհունութիւն, և ի՛նչ սքանչելիք :

Կ'ամպոտի երկինքը, կը մըրկի օդը, կ'ալեկոծի
 ծովը, մարմինս կը սարսի և կը տատանի, սակայն
 հոգիս անսասան է : Բայց միթէ հոգիս սասանում
 չունի՞, միթէ հոգիս չ'ալեկոծի : Այո՛, կը սասանի
 և կ'ալեկոծի, բայց իր ալեկոծութիւնն անկախ է
 ծովու ալեկոծութենէն և տիեզերքի սասանումէն :
 Հոգիս կ'ալեկոծի նաեւ ցամաքի վրայ, նաեւ այն
 ժամանակ՝ երբ երկինքը խաղաղ է, երկիրը՝ ծի-
 ծաղածպիտ և բովանդակ բնութիւնը՝ անդորր :
 Ինչէ՞ն է հոգիս ալեկոծութիւնը — խղճիս վրդո-
 վումէն և սրտիս անհանգստութենէն : Այո՛, հոգիս
 ալ մի անհուն ծով է, որ երբեմն կը խաղաղի եւ
 երբեմն կ'ալեկոծի . սիրտս մի անեզր երկնակամար
 է, որ երբեմն կը մթազնի և կը փոթորկի, և եր-
 բեմն արեգակնազարդ և աստեղազարդ՝ կը շողո-
 ղայ . միտքս մի արագահաս նաւ է, որ մի ակըն-
 թարթի մէջ իր խորհրդածութեան բոլոր բեռնե-
 րով կը սլանայ և կը չափէ Ովկիանոսներու անհուն
 տարածութիւնը : Այսպիսի մտախոհութեանց մէջ կը
 զգամ ես՝ թէ ո՛րչափ մեծ ստեղծած է զիս իմ Ա-
 րարիչը, բայց կը զգամ նոյնպէս՝ թէ ո՛րչափ կա-

բող եմ նուստանալ, եթէ մոռնամ արարչապարգեւ կոչումս և արժանաւորութիւնս :

Թո՛ղ փոթորկի ծովը, թո՛ղ որոտայ երկինքը . չեմ սասանիր ես, եթէ կամիմ : Բայց թո՛ղ ժպտի համայն բնութիւնն՝ ես կը սառնամ, եթէ կամքս կորուսած եմ : Ահագին ծովը կարող չէ զիս ընկղմել և անունս անհետացնել, բայց ես կարող եմ մոռացութեան մէջ թաղել կեանքս ու յիշատակս :

Այս տեղէն կը գուշակեմ ահա՝ թէ ո՛րչափ մեծ եմ և հզօր՝ հողիովս, և տկար՝ մարմնովս : Կը գուշակեմ թէ Արարիչն է որ մեծ և հզօր ստեղծած է զիս և ե՛ս եմ որ կը տկարացնեմ զիս : Հետեւապէս կ'իմաստասիրեմ՝ որ ես Աստուծով միայն կարող եմ տիեզերքին իշխել, ծովը քննել . երկինքը զննել, ցամաքը չափել եւ սահմանաւոր մարմնովս անսահման կեանք ունենալ : Ի՞նչ է անդ ընդախոր ծովն՝ Աստուծոյ առջեւ, եթէ ոչ կաթիլ մի դոյլէն : Ի՞նչ է անեզր երկինքն՝ եթէ ո՛չ մի մագաղաթ զոր Աստուած երբ կամի՝ կը գալարէ : Բայց ո՞չ ապաքէն ես ալ Աստուծոյ պատկերն ու նմանութիւնն ունիմ :

Արդ, ո՛վ Արարիչ, մեծութեան և զօրութեան մէջ պահէ՛ զիս, մի՛ թողուր ծովու պէս ալեկոծիլ, երկինքի պէս փոթորկիլ, երկրի պէս ցամաքիլ և գիշերուան պէս խաւարիլ :

Գիտեմ ես և կը խոստովանիմ որ Քեզմո՛վ միայն մեծ եմ ես և հզօր : Քեզմո՛վ միայն ինչ եմ ես . իսկ առանց Քո՝ Ոչինչ :

ՄԵԼՔ. ԵՊՍԿ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆՑ

Վարժ. Ուժը տասը տողի մէջ ամփոփեցէք այս հատուածին իմաստը :

Քեր. վարժ. Որոշեցէք սեռի եւ քնուծեան խնդիրները : Ըսէ՛ք՝ ի՞նչ տեսակ րատեր սեռի եւ քնուծեան խնդիր կրնան ըլլալ . իւրաքանչիւրէն երկերկու օրինակ տուէք :

100 . Վ Ա Ր Դ

Քերբողք հին ու նոր աշխարհի
Կոչեն ծաղկանց քեզ քագուհի
Քեզմով զարուն՝ պրսակաւոր
Կուգայ մեզի աւեսաւոր :

Շողն՝ իր ոսկի, ցօղն՝ իր յակիւք

Ձօնեն քեզի մանեակ ու գինդ

Սիրէ գեփիւռ քեզ ճալ նրւեր

Իր նախկին զով, նախկին խուցկի :

Քեզ սոխակը սիրալեզու,

Ուղեքնէ նախ գիւր ալելու,

Եւ ծոցդ ընտրէ մատուռ, ճանար

Քաղել քեզմէ երգիդ հանճար :

Քեւ կոյս պնէ գեղանաօս

Իր լուսնկայ նակաս շիկնոս .

Եւ իր դեղձան հեռաց բոլորք

Պշրին փնջիւք քո գեղոլորք :

Քեզմով խորան ննուպին

Ծաղկագարդի պէս դրախտին,

Բոյր քո համբոյ անդ ի խորան,

Քան բիւր աղօթք է նարսասան :

Վայրն ուր փքքիս եղեմն յառնէ,

Խուցկիդ մատուռ, աղօթք արժէ

— ասաց :
— ցվյալով
— ցվյալով :
: ցվյալով :
Ու կնդրկացող հետ մեր հոգին ,
Սիւնին քելով սանիս յերկին . . . :
Փրոնոս կենաց նիւղին վրան
Կամ արիքիս քոցնած գարնան
Մեջեն , տնայ փքրուսն ըղծիս
Եւ ժրպսիւր ծաղկոս յոյսիս :
Թե մեղուններն նախ ըզնեկսար
Ծրծեն քեզմե նախանձաբար ,
Է՞ր եւ ես զիմ մեղրուն զգացմանց
Շիկնիմ քաղել ի քո ծաղկանց :
Շող լուսնեկին սիրեմ եւ ես
Ծրծել՝ քսուեաց մեջ , քեզի պես ,
Քիմ փոխելով զայն նոր խունկի ,
Յըղել յերկինս՝ պես աղօթքի :

ՌՕԶ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

Բաց. բառեր. Բերթող, աւետաւոր, շող, ցող, յակինթ,
ձօնել, զինդ, ալելու, հանճար, գեղանարօտ, շիկնոտ, ղեզ-
ձան, հեր, պչրիլ, գեղողոր, եհովա , ճարտասան , եղեմ ,
կնդրուկ, սիւք, նեկտար, շիկիլիլ:
Սա գրաբարանէ բառեր աւետաւորաբար ըրէք . Բերթողք,
քել, հերաց, բողորք, փնջիւք, գեղողորք, ի խորան, յառնէ,
կնդրկացող, յերկին, կենաց, ըղծիս, զնեկտար, է՞ր, զիմ,
զգացմանց: ի քո ծաղկանց, ըստուերց, յերկինս:

101. Հ Ր Դ Ե Հ

Հեռուէն կը տեսնուէր քաղաքը որ կը ներկա-
յացնէր սոսկալի տեսարան մը: Կարծես մեծ տօ-
նախմբութեան մը համար լուսավառութիւն կը
կատարուէր: Տունները բռնկած էին . իւրաքան-
չիւր տանիքներէն ու դռներէն կը հո-
սէին , կարծես , հրեղէն գետեր և թանձր ծուխի

հետ կը բարձրանային օդին մէջ , սփռելով ամէն
կողմ կայծերու յորդառատ հեղեղ մը: Հրեղէն հետ-
դհետէ կը սաստկանար՝ ճարակելով ամբողջ թա-
ղը: Այժմ տուններու կտուրներէն դուրս կը խու-
ժեն հրեղէն լեզուներ : Վառած գերաններ կը
խորտակուին ու շառաչելով կ'իյնան , ամբողջ տա-
նիքը դղրդելով , գոռգռալով՝ կը փլչի և հրակէզ
վերմակով կը ծածկէ բնակիչներն որ ամէն կողմէ
պաշարուած ըլլալով՝ խոյս տալու հնար չունին :
Թշուառ զոհերուն աղաղակներն ու հառաչանքները
կը խառնուին բոցերու որոտման հետ որոնք վիթ-
խարի վիշապներու նման կը գալարուին , կը պտը-
տին օդին մէջ , տարածելով ամէն կողմ սարսա-
փելի լուսաւորութիւն :

Բաց. բառեր. — Լուսավառութիւն, յորդառատ, ճարա-
կել, կտուր, խուժել, հրակէզ, գալարուիլ:

Վարժ. — Դրեցէք բոլոր բարգ բառերը եւ ըսէք թէ ի՞նչ
արմատներէ կազմուած են:

Նախադասութիւնները զատեցէք ուղղածից զիծերով:
Նկարագրեցէք հրդեհի տեսարան մը:

102. Ո Ս Կ Ի

Մարդուն մեկը՝ գեղացիի՞ն գեղացիին՝
Դեփնէն մեկ ոսկի զրամ մը գրքաւ .
Հողոս, փոռոս , աղսոս բան մ'եր ան ոսկին ,
Բայց՝ տեղն ափով դուրուտ սրտով մը եղաւ :
Աս որ տեսաւ ,
« Կեցի՛ր , ըսաւ
Ինքը իրեն գեղացին ,

« Ես ա՛յնպիսի ցոյք մը տամ աս ոսկիին
Որ ընդունիմ արժեքն շա՛տ աւելին » :

Առաւ աւագ ու մանր խին ,

Ծեծած աղիւս ու կաւին ,

Սոքսրեցաւ ,

Աշխատանքի ձեռք զարկաւ ,

Բոլոր ուժովն ոսկին քսեց աղիւսին ,

Մանր խինովը քերեց

Ու կաւինովը մաշեց ,

Աւագ քրփեց ոսկւոյն աղօտ երեսին :

Չերկրեցրեմ , խելք միտք աս է որ ան իր ոսկին
Կրակի պէս փայլի վառի , շեսնողները ըզմայլին :
Եւ իրաւի , ան ոսկին փառք փառք փայլեցաւ ,

Բայց եկո՛ւ տե՛ս որ ծանրութիւնն ալ քիչցաւ .

Առջի արժեքն ալ չի մնաց

Կորաւ զրնաց :

Պե՞տք էր միթէ որ սուտ ցոյքի մը համար
Իր սուղ ոսկին մաշեցրեմք , վրայ տար :

86. ՄԱՅՐԵՆԻ ՍԷՐՇ

Մօր սէրը չի՛ մեռնիր . կենդանի՛ կը մնայ ան՝
զաւկին մահէ՛ն ալ , անոր ապերախտ մոռացու-
թենէ՛ն ալ ետքը : Այրերու համար հայրութիւնը
կարծես դէպք մըն է . կնոջ համար մայրութիւնը
կեանքն իսկ է : Ի՛նչէ՛ր զայն , երբ իր զաւկին ա-
ռաջին քայլափոխը տեսնէ , երբ լսէ անոր բեր-
նին մրմունջը , երբ ընդունի անոր վերջին հառա-

շանք : Եթէ կ'ուզես գիտնալ թէ ի՛նչպէս կը
խօսին հրեշտակները , թէ ի՛նչ անուշութիւն կայ
անոնց նայուածքին մէջ , թէ ի՛նչ է անոնց ան-
պատում զմայլանքը , լսէ՛ մօր հնարած լեզուն ,
տե՛ս անոր աչքին ցոլմունքը : Երբ որդին մեռնի ,
հայրը կուլայ ծանրաթախիծ , այլ ժամանակը ա-
նոր այս ցաւը միւս ցաւերէն աւելի չի՛ յարգեր :
Բայց տարիներով ետքը , նայէ՛ մօր սիրտը՝ դեռ
նոյն վէրքը արիւնահոս է : Արարչութեան մէջ
այն սիրոյն նմանող բան չկայ , մէկ վայրկեանի
մէջ կը ծնի՝ սուրբ , անհուն , անսուս : Անոր հա-
մար ո՛չ զարգանալ , ո՛չ նուազիլ կայ՝ վասն զի
այսպիսի փոփոխութիւններ անկատարութեան
նշաններ են :

Գ Ե Ղ Ե Յ Ի Կ Խ Օ Ս Ք Ե Ր

— Երջանիկ է այն մարդը որ կրնայ փոխա-
րինել մօրմէն տեսած գգուանքն ու բարիքը : Ա-
ւելի երջանիկ է ան որ կրնայ իր առաջին քայ-
լերը պաշտպանողին ծերութեան զօրավիգը ըլլալ :

— Ոչ ոք կը նուաստանայ իր ծնողքին հնա-
զանդելով , իր ծնողքին առջեւ գլուխ ծռելով :
Ամէնէն նուիրական հնազանդութիւնն է ատիկա :

— Ծնողքը սիրող տղայ մը երբեք չպիտի ընէ
անանկ գործ մը որ կարենայ զանոնք չիկնեցնել
կամ լացնել :

(Բ. ԺԱՆԷ)

104. Ա Ռ Ա Ի Օ Տ

Սրացաւ գիշերն, Այգուն մասն ոսկի
Կ'ոսկեզօծէ լեռն ու ամպ երկինքի,
Երկիր կ'արբնայ, երկինքը վերէն
Կը պարզէ իր լուրջ պատկերը արդէն:
Ի՞նչ անմեղ ծիծաղ արդ կը ծիծաղին
Մարգեր, դալարիք, լուրջ փփեր խաղին:
Ի՞նչ անուշ շնչէ փայտափայտ գեփիւն,
Դալար ոստերուն մէջը համափիւն
Ի՞նչ չի գգար սիրսն, երբ նայի երկնապող,
Եւ գուարպին ծրծէ օդ քերել:
Յօդ մը մանրացող, որ նստէ ք հեզ,
Նրբոյ կ'արձակէ արեգական պէս
Ի՞նչ հեշտ գեղգեղանք՝ մէջը պուրակին՝
Ալեվիք քրքուան ձայնով մեղմազին,
Ծառերուն քերքեր դալար՝ խառափեն
Վրճակներ հոսին վար դառասափեն:
Դո՛ւն որ ապալեալ լեռներուն կ'սար
Ոսկի կը սփռես, Արարի՛չդ արդար,
Որ հովսին, մարգին, դաշին կուտաւ գեղ,
Ըզենդ կ'օրհնեն քու արարածք շքեղ:
Այսպէս այգն այն, երբ զրիւր հրաման
Ոչընչին՝ ծնանիլ զբնութիւն համայն
Վրճին խորերը սասկապէս ցելան,
Ոստաւ վեր Արեւն, եւ աստղի ելան:
Նոյնն անա սուրայ ոսկեղէն կառնով,
Բնութիւն կը խայտայ իր շքեղ փառնով:
Իցի՛ւ, հրմայուած իր չրճաղ գեղէն՝
Մարդիկ անմահիդ փառք միշտ գեղգեղեն:

105. Մ Ա Յ Ի Ս

Ահա Մայի՛ս. ամի՛ս բուրումներու, ամի՛ս նուագ-
ներու, ամի՛ս՝ ուր ծառերը քնարի կը փոխար-
կուին, ուր քարերը՝ դալարի: Աչքերդ բոյրերով
կը պարարին, ուռնգերդ՝ թոյրերով, ականջներդ՝
երգերով: Ա՛լ պէտք չկայ բանաստեղծութիւն
կարդալու. բանաստեղծութիւնը՝ որ երկինքէն կը
հոսի՝ ցօղի, մարգարտի, շողի, ծիածանի ձեւով,
թռչունի ձեւով, օրհնութիւններու ձեւով, բա-
նաստեղծութիւնը որ երկրէ կը վերանայ՝ վարդի
բուրմունքէն եւ սոխակի գեղգեղանքէն բաղկա-
ցած, բաղկացած մեղրէն՝ զոր վարդ շուրթեր
մատակարարեն, բաղկացած հրանոյշ տենչերէն՝ զորս
սիրտերը կը ծնին ու շուրթերը կ'արտաբերեն,
բանաստեղծութիւնը զքեզ կը պարարէ վերէն
և վարէն և ամէն կողմէն եւ հոգիդ կը թափանցէ
վեհագոյն բանաստեղծութիւնը անգիր եւ ան-
չափ եւ անհո՛ւն: Այդ ամենուն մէջէն, այդ ներ-
դաշնակութենէն եւ այդ փողփողներէն՝ անուն մը
կը փնտռես: Օրացոյցիդ մէջ կը գտնես զայն —
Մայի՛ս, Բայց այդ անունը, ո՛հ, ո՛րքան ալ
քաղցր՝ աղուագոյն ըլլայ, զիս չի գոհացներ: Իմ
էութեանս խորերէն աղաղակ մը կ'ելլէ, որ տի-
եզերքէն կուգայ հոգիիս և հոգիէս կ'անդ-
րադառնայ տիեզերքը. այո՛, բոլոր զմայ-

լումս, բոլոր արքեցութիւնս, բոլոր սէրս, բոլոր
խմաստասիրութիւնս բառով մը միայն կրնամ յայտ-
նել — Աստուած :

Ե. ՏԷՄԻՐՃԻՊՍԵԱՆ

Գտէ՛ք հոմանիշները. Բուրում, նուագ, դայար, պա-
րարիլ, ռունգ, ճոսիլ, վերանալ, գեղգեղ, մատակարարել,
տենչ, արտաբերել, փողփող, աղուագոյն, աղաղակ, զմայ-
լում, արքեցութիւն :

Գտէ՛ք բայերը եւ գրեցէ՛ք աներեւոյթները :

106. ԿԱՊԻԿ ԵՒ ԱԿՆՈՑ

Կապկին մէկն որ ծերացաւ՝ աչիքն ուժը պակսեւ եւ .

Բայց մարդոցմէ լըսեւ եւ

Թէ ան չարն ալ ունի նար .

Ճարն եր՝ ակնոց դնել աչիքն՝ ա՛նպասնառ .

Կ'երբայ իրեն նինգ վեց հաս ակնոց կ'առնէ .

Ասդիս անդին կը դարձնէ,

Մէկ մը կ'առնէ գրիսուն վրայ կը դրնէ,

Ասկից կ'իջնէ պոչին վրայ կ'անցընէ,

Կը հոսուրսայ ու կը լըգէ ապակին,

Բայց ակնոցէն ժան չի՝ սեսներ իր աչիքն .

« Գետի՛նն անցնի, — կ'ըսէ յանկարծ զայրագին —

« Խենդ է ո՛վ որ հաւսայ մարդոց քսածին .

« Ահա ո՛րքան գովես քսին ակնոցի՝

« Սո՛ւս է եղեր, ես ալ խենդ որ հաւսացի : »

Աս կ'ըսէ Կապկին ու ցաւով սրտի

Ա՛յնպէս կը զարնէ ակնոցը քարի

Որ ցրեխ ցրեխ իսկոյն կը կոտրի :

Մե՛ղք որ շատ անգամ մարդոց մէջ ալ նիւղ
նոյնը պատահի

Չեն կրնար նանչնալ բանի մ'արժեքի՝
Ի՞նչ եւ շատ յարգի :

107. ԱՂՔԱՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Կը սիրեմ՝ ձմեռը, երբ տաքուկ սենեակին մէջ,
վառարանին դիմացը նստած՝ մտիկ կ'ընեմ պա՛ղ
հովին որ կը սուլէ դուրսը և կը հալածէ ձիւնը
որ պտուտքելով կուտայ ապակիին կը փակչի՝

— Քանի՞ է դուրսը ցուրտին աստիճանը :

— Զրօէն հինգ վար :

— Պը՛րբ... փայտ նետենք վառարանը,

Եւ երբ փայտը չոր է, երբ ամառունէ առնը-
ւած, պատրաստուած է, ի՛նչ աղուոր կը վառի :

Բայց ո՛րչափ աւելի պիտի սիրէի ձմեռը, երբ
ամէն մարդ վառարան ու փայտի պաշար ունե-
նար, կամ գո՛նէ տուն մը ունենար պատասպարուե-
լու, գո՛նէ խրճիթ մը, գո՛նէ տաքուկ հագստա-
ներ՝ մերկութիւնը ծածկելու, գո՛նէ հաց՝ անօթի
չմնալու համար :

Աւա՛ղ, անոնք, որոնց կերակուրը անօթութիւնն է միայն, եւ հագուստը՝ մերկութիւնը, ի՞նչ կ'ընեն հիմա:

— Ի՞նչ կ'ընեն հիմա անոնք:

Ահա հարցում մը որ միտքերնիս կ'իյնայ ամէն անգամ որ ձիւնը կը թափթփի երկինքէն:

108. ԾԱՂԿԱՎԱՃԱՌ ԱՂՋԻԿԸ

Ազնի՛ւ անցորդ, ծաղիկ աղուոր
Ծախե աղջիկն հե՛ք չբաւոր:

Հազիւ ծագած երեոյլ այգուն՝
Թողում բնդոս իմ անուշ բուն.
Քաղեմ խնամով՝ մայիսի վարդ
Կապեմ փունջ փունջ կուրծքերու զարդ՝
Այս ծաղիկներ եղեմաբոյր
Թիթեռներու կարծես են փոյր:

Ազնի՛ւ անցորդ, ծաղիկ աղուոր
Ծախե աղջիկն հե՛ք չբաւոր:

Վարդեր ունիմ որ կը ժպտին,
Եւ շահոքամ, շուք գեղեցիկն.
Յասմիկ այ կայ՝ ձիւնէն հեմակ՝
Կողովս անուշ բուրե համակ.
Դուն ալ գրնե, կուսի՛կ զըւարթ.
Ո՞վ չի սիրէր ծաղկեայ մի զարդ:

Ազնի՛ւ անցորդ, ծաղիկ աղուոր
Ծախե աղջիկն հե՛ք չբաւոր:

Ահա գասեմ նարկիս, շուշան,
Ինձ համասի բարի՛ կուսան.

Թե՛ Երնորհե՛ք երկու լումայ.
Հե՛ս ալ, տի՛կին, փունջ մը ձեզ տայ.
Առե՛ք, պարոն, ձեզ անուշակ
Ընտրեմ յակիկն եւ մանուշակ:

Ազնի՛ւ անցորդ, ծաղիկ աղուոր
Ծախե աղջիկն հե՛ք չբաւոր:

Երբ այս գիշեր նստիմ սեղան,
Մեր ջերմ մաղթանք պիտի տեղան.
Օրհնեա՛լ ըլլա՛մ, ազնիւ ոգիք,
Պիտի բսնե՛մ, բիւրապատիկ
Ասուած տայ ձեզ, որ կերակրե՛ք
Երկու որբ փոյր եւ մայր մը հե՛ք:

Ազնի՛ւ անցորդ, ծաղիկ աղուոր
Ծախե աղջիկն հե՛ք չբաւոր:

ԵՒՏԷՐՊԷ

Վարժ. Գրեցէ՛ք ծաղիկներու անունները
Բաց. բառեր. նմոյշ, ընդոստ, եղեմարոյր, համակ, հա-
մատի, լումայ, փունջ, մաղթանք, բիւրապատիկ:

Վարժ. Գտե՛ք շուր կամ առաջ մասնիկով վերջաւորեալ
բառեր, ծայ մասնիկով վերջացող բառեր:

Քեր. Վարժ. Ի՞նչ կը կոչուի նախադասութիւնը երբ է-
ական մասերը ընական կարգով շարուած չեն. Օրինակներ
տուէք:

Վարժ. Այս ոտանաւորը յորնակիի վերածեցէք « Ծաղ-
կալիսնառ աղջիկները »:

ԱՌԱԿ. — Ի՞նչ կ'ընես՝ ըրէ՛, ո՛րդի,
Չար ընկերի հետ մի՛ մընար.
Ի՞նչ կ'ընես՝ ըրէ՛, ո՛րդի,
Լաւ ընկերէ՛ ետ մի՛ մընար:

109. ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՈԳԻ

Ամէն առանին առաքինութիւններու աղբիւրն է ընտանեկան ոգին: Բնածին, նուրբ շունչն է այս՝ որ սրտի եւ մտքի բոլոր գողտրիկ թելերը կը շարժէ մեր նմաններուն օգտին համար: Ընտանեկան ոգին այն բնազդումն է՝ որ մեզի օր ու արեւ տուող անձերուն հետ կը կապէ ջերմ՝ զգացումով եւ պարտաւորութեամբ. — Սիրոյ սուրբ կրակ մ'է այն՝ որ մեզ կը բորբոքէ, կը վառէ մեր հոգասէր ծնողքին համար: Այս ոգիով է որ ընտանիքի մը բոլոր անդամներն իրար սիրելու, իրարու օգնելու պատրաստ կը գտնուին, այս ոգիով է որ ամէն հիւանդութիւն կը դարմանեն, իրարու վրայ կը գուրգուրան, զիրար կը մխիթարեն եւ տան գործերուն՝ մէն մին ըստ կարողութեան՝ կը մասնակցին, սէր, ուրախութիւն, պատիւ հաւասարապէս վայելել կը փափաքին:

Հայր, մայր ու զաւակներ՝ ընտանեկան ոգիով կը դառնան բարի ու արի: Հայրենի տունը սրտի համար կ'ըլլայ անդորրութեան ու երանութեան ապաւէն, մտքի համար՝ սփոփարան հլու խորհուրդներու, եւ զգացումներու ընտիր բոյն մը:

Բաց՝ բառեր. Առանին, ընտանեկան ոգի, բնածին, գողտրիկ, բնազդում, բորբոքել, գուրգուրալ, արի, անդորրութիւն, երանութիւն, ապաւէն, սփոփարան, հլու, ընտիր:

110. ՄԱՆՈՒԿԻՆ ԱՂՕԹՔԸ

- Ա. — Ո՛վ հայր, կը պատէ ըզբեզ իմ հայրիկ, Ու կ'երկրպագէ ի ծուրը իջած:
Անունդ է անեղ, անունդ է քաղցրիկ
Առ. քեզ կ'աղօթէ մայրս գետնամած:
- Բ. — Կ'ըսեն քե երկնի պայծառ արեգակ
Խաղալիք մ'է լոկ քու մեծ զօրութեան,
Թե՛ այն շողուն գունքը ոսկերուդ տակ
Կը շարժի կարմիր կանգեղի նրման:
- Դ. — Կ'ըսեն քե կեանքի դո՛ւն կուսաս քրոջնոց
Որ դատենուն մեջ քոյին ու երգեն.
Դո՛ւն կուսաս հոգի պիտիսիկ քղոց
Որ ըզբեզ նանչնան, քեզի աղօթեն:
- Դ. — Առաս պարգեւներ ու բարիք աճողուն
Միշտ կը լեցնեն աշխարհ համօրէն,
Մարդ ու կենդանի, միշտ ու սողուն
Ձեն մնաւ անմասն քու շնորհներէն:
- Ե. — Գառնուկն իր խոսք կ'երթայ նարակի,
Այծն ալ ծրոյս մը կըրծէ մացառէն,
Ճաննք բաժակէն ծրծէ շիք կաթի,
Եւ ամենքն ուղղեն օրհնութիւն առ էն:
- Զ. — Ի՞նչ պէտք է ընենք որ շնորհներուդ
Ըլլանք արժանի՝ առնու իրիկուն,
Երբ ցոյեկ է լոյս, կամ գիշեր է մութ՝
Ի՞նչ ընելու ենք. — Յիշել քու անուն:

Պիտի գրենք այդ գիրքը, ցորչափ տեւէ մեր կեանքը. մեր վերջին օրուան հետ պիտի աւարտի այն: Հետեւապէս չենք գիտեր թէ երբ պիտի աւարտենք զայն. բայց այս անստուգութիւնն իսկ խթան մըն է իմաստունին համար որ, ցորչափ կեանքն ունի գրիչը, գեղեցիկ էջեր անոր մէջ գետեղել ջանայ, այնպէս մը ընէ որ ո՛ւր որ լինայ միշտ իրեն պատիւ բերել կարենայ: Գիրքին կարճութենէն կամ երկարութենէն կախում չպիտի ունենայ էապէս անոր արժանիքը: Անաւարտ մնացած ըլլալու տպաւորութեամբ ու նիհար քանակութեամբ գիրք մը պիտի կրնայ մեծագոյն արժէք մը ունենալ քան ստուարագոյն հատորներ: Ինչպէս կաթիլ մը ջուր կրնայ երկինքը ցորչացնել, ապրուած օր մ'ալ պիտի կրնայ տեսլականը ցորչացնել: Այդ գիրքը մեր ամիրն մէջ՝ Յաւիտենականութեան սեմին վրայ պիտի ներկայանանք Գերագոյն Դատաւորին որ մեզ պիտի դատէ:

Ռ. ՊԼԻՊԻԵԱՆ

112. ՇՈՒՔ ԵՒ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ

Տըղայալիս մարդուն մէկը
Բռնել կ'ուզէր իր շուքը.
Քա՛նի որ ան քայլ մը կ'առնէր,
Շուքն առաջէն կը քայլէր.
Մէկ քայլ մըն ալ ետեւէն,
Շուքը մէկ քայլ առաջէն:
Յետոյ վազել ըսկսաւ,
Դարձեալ նոյն բանը տեսաւ.
Քանի որ շուք կը վազէր՝
Շուքն այնքան շուք կը քայլէր՝
Ամենեւին ձեռք չէր ընկնէր,
Կարծես քաղուած գանձ մըն էր:
Մէկ մ'ալ յանկարծ մեր չեղեպին
Ես կը դառնայ բոլորովին,
Աչքին ծայրով ի՞նչ տեսնայ՝
— Շուքն ալ ետեւէն կուգայ:

Ո՛վ աղջիկներ, ես շատ անգամ լրսեր եմ, —
Մի հարցնե՛ք քե ի՞նչ է.
Իրաւ որ ձեր վրան չէ, —
Ես շատ լրսեր՝ տեսեր եմ,
Որ հետ քաղդին
Մարդիկ նոյնպէս կը վարուին:
Մէկը անոր ետեւէն
Հասնելու մե՛ծ բաղձանքէն,
Չի խընայէր աշխատանքի,
Եւ ոչ անգին ժամանակի:
Միւսը, կարծես քե կը փախչի իր քաղդէն,
Բաղդն ալ անոր չի՛ բաժնրէր ետեւէն:

113. Մ Ո Ւ Ր Ա Յ Ի Կ Ը

Փողոցէ մը կ'անցնէի. ծեր եւ զառամեալ մուրացիկ մը գիտ կեցուց:

Բոցավառ եւ արտասուածոր աչքեր, կապտագոյն շրթունքներ, զազիր ցնցոտիներ, աղտեղի վէրքեր... Ո՛հ աղքատութեան կնիքը ո՛րքան սոսկալի կերպիւ դրոշմուած էր այս թշուառ արարածին վրայ:

Իր ուռած, կարմիր, աղտոտ ձեռքը ինծի կը կարկառէր, հեծեծանքով օգնութիւն հայցելով:

Բոլոր գրպաններս խուզեցի. ո՛չ քսակ, ո՛չ ժամացոյց եւ ո՛չ թաշկինակ մը կար, վրաս բան մը առած չէի:

Եւ մուրացիկը կը սպասէր. իր դողդօշ ձեռքն երկնցուցած կը շարժէր տկարութեամբ:

Բոլորովին չփոթած, ի՛նչ ընելու չգիտնալով՝

ուժգնութեամբ մը այն աղտոտ եւ դողդոջուն ձեռքը սեղմեցի :

— Բան մի՛ ուզեր ինձմէ, ե՛ղբայր, վրաս բան մը չգտայ :

Մուրացիկը վրաս յառեց իր ցաւոտ՝ կարմիր աչերն, եւ իր կասկածոյն չրթները ժպտեցան. ինքն ալ իմ ցուրտ մատներս սեղմեց :

— Է՛հ ուրեմն, ե՛ղբայր, ըսաւ խռպոտ ձայնով, ասոր համար ալ չնորհակալ եմ, աս ալ ողորմութիւն մ'է :

Եւ այն ատեն հասկցայ որ ես ալ եղբորմէս բան մը կը ստանայի :

Վարժ. 1. Նկարագրեցէր մուրացիկ մը :

2. Գտէր հատուածին մէջ գտնուող դիմաւոր բայերուն աներեւոյթը եւ որոշեցէր անոնց տեսակն ու լծորդութիւնը :

3. Տէր բային, խնդիրը, ստորոգելին եւ բայը ե՞րբ պարզ են եւ ե՞րբ բաղադրեալ. օրինակներ տուէր :

114. ԱԳԱՆ ՈՒ ՀԱԻԸ

Ազահ մարդը միշտ աւելի՛ն ունենալու ետեւէ՛

Ունեցածն ալ կը կորսնէ :

Այս բանիս օրինակներ զանազան

Թեպէտ գիտեմ որ շատ կան,

Բայց շիտակը՝ փրցնւելու միտք չունիմ,

Ի՞նչ սուտ բտմ,

Քիչ մը ծոյլ եմ :

Հին առակ մը պատմեմ ձեզի՝ ազատիմ :

Տրդայութեանս ժամանակ

Ազահութեան գեռութեան օրինակ

Տեղ մը այ՛ս եմ կարդացե՛ր՝

Թե ասեմով Ազահ մարդ մը կայ եղե՛ր՝

Որ ո՛չ արհեստ ունէր ձեռքը, ո՛չ պատշտ,

Եւ սակայն սրնուկըն եր միշտ լե՛ւք լեցուն :

Հաւն ալ բա՛ն է քեզ դուն. —

Այն հաւր հաւկիթ կ'ածէր,

Բայց ածածն ի՞նչ հաւկիթ եր :

Ո՛չ հասարակ հաւկիթ, որ է ձու,

Հապա ոսկիէ՛ կարծես քե բափծու :

Ուրիշն ըլլար՝ ի հաւկէ՛ մեծապէս կ'ուրախանար

Որ օրէ օր հարսութեան տէր կ'ըլլար,

Բայց ի՞նչ կ'ըսես որ ազահին համար այն շահը քիչ եկաւ :

Տե՛ս քե միտքը ի՞նչ ինկաւ :

«Արի՛, ըսաւ, սա հաւուն փորը բանամ,

Անուշտ մէջը ոսկեհանք մը կը գրանամ :»

Մոռցաւ իրեն անկից եղած բարիքը,

Եւ եթէ ի՛նչ սոսկալի է ապերախսին գործած մեղքը :

Խեղճ հաւր մորեց ու փորը ճեղքեց,

Բայց ի՞նչ զրտաւ հոն, եւ ի՞նչ ձեռք ձրգեց. —

Սովորական բարանիկ

Ու հասարակ փորոտիք :

115. ԱՆՁՆԱՍԷՐԸ

Իր ընտանիքին պատիժն ըլլալու համար պէտք եղած ամէն ինչ կը կրէր իր անձին վրայ:

Քաջառողջ եւ հարուստ ծնած էր: Իր երկար կեանքի ընթացքին մէջ, հարուստ եւ քաջառողջ մնալով՝ պարսաւելի բան մը չգործեց: Ո՛չ բանիւ եւ ո՛չ գործով սխալման շաւղին մէջ չմտաւ:

Անբասիր պարկեշտ էր, եւ իր պարկեշտութեան գիտակցութեամբ գոռոզացած՝ իր ծնողքը, բարեկամները, ծանօթները՝ ամէնքն ալ կը ջախջախէր: Պատուաւորութիւնը դրամագլուխ մ'էր, ուրկէ վաշխական տոկոսներ կը քաշէր. պատուաւորութիւնը իրաւունք կուտար իրեն՝ անողոք ըլլալու եւ միայն սահմանեալ բարիք բնելու, եւ անողոք էր ու բարիք չէր ըներ, որովհետեւ սահմանեալ բարիքը բարիք չէ:

Միայն իր անձը կը հոգար եւ անկեղծօրէն կը դայրանար եթէ ուրիշները միեւնոյն հոգածութիւնը չընէին իրեն:

Եւ սակայն ինքզինքն անձնասէր չէր կարծեր, նա՛ մանաւանդ կը պարսաւէր եւ կը հարուածէր անձնասիրութիւնն եւ անձնասէրները:

Ասի բացորոշ է. ուրիշին անձնասիրութիւնը կը նեղէր իրենը:

Ամենափոքր տկարութիւն մ'իսկ չէր նշմարեր իր վրայ, ինչպէս նաեւ ուրիշներուն վրայ: Ընդհանրապէս ուրիշի վրայ չէր մտածեր, որովհետեւ,

աս կողմէ, իր ուրոյն անձովը շրջապատուած էր: Ներել ալ չէր գիտեր. ինքնիրեն ներելու երբեք առիթ չըլլալուն՝ ի՞նչ պարտք ունէր ուրիշին ներելու:

Իր անձնական խիղճին դատաստանին առջեւ, իր Աստուծոյն առջեւ, այս հրաշալիքը, առաքինութեան այս նորատեսիլ արարածը՝ ձեռքը կուրծքին վրայ դրած, աչերն երկինք ամբարձած՝ յստակ ու համարձակ ձայնով կը գոչէր, — Աս ամէն յարգանքին արժանի մարդ մ'եմ, բարոյալից մարդ մ'եմ ես:

Իր մահուան անկողնին վրայ աս խօսքերը պիտի կրկնէ, եւ նոյն իսկ այն պահուն, ան քարէ սիրտին մէջ, ան անբիծ եւ անծերպ սիրտին մէջ ոչինչ պիտի սարսռայ:

Ո՛վ տգեղութիւն ինքնագոհ առաքինութեան, անողոք, դիւրագին. աւելի՛ գարշելի ես դուն՝ քան մոլութեան հարազատ տգեղութիւնը:

Վարժ. 1. Ի՞նչ մասն բանի են. Ուր — ուրկէ — այլ — ինքզինք — ասի — ուրոյն — ի՛նչ, ինչ, ինչ — ինձ, ինձ — այս, այս, այց, հայց, հայս, Հայս:

2. Տէր քայի, խնդիր, ստորոգելի եւ քայ ե՞րբ լոկ են եւ ե՞րբ բազմամասն. Օրինա՞ր:

116. ԿԱՐԳԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆ

(ՆՄԱՆՈՂԱԲԱՐ)

- Ալիքներուն վրան ծովուն ամենի
Նաւը՝ աշխարհի բեկոր մը մինակ,
Բոցերու մէջը խողոված կը սահի՝
Կուր մ'ե այն մահու որկորին անյազ։
- Մուխերն ամպերուն հետ կը խառնուին
Նաւուն մարդերը եղեր են դիակ։
Մեծ կայմին վրայ փոքրիկ պատանին
Բոցերու սոյլը կը կարծէ կասակ։
- Խեղճ նաւապետին մէկ հասիկն էր այն,
Որ հոն կենալու հրաման էր առած,
Ի զո՛ւր կը կարծէ լըսել հօրը ձայն
Հայրը կրակին մէջ շատոնց էր մեռած։
- Նաւը ընկղմիլ կը սկսի հետզհետ,
Ալիքներն այրած բեկորներ սանին,
Այլ վերն՝ կայմին վրայ՝ մութին մէջ անհետ,
Հօրն այսպէս կ'ըսէ արի պատանին...
- «Հա՛յրիկ, քե՛ր ինձ քե՛ր ալ հերի՛ք ե.
Մուխերը ահա ինձի կը հասնին,
Նաւը վերմակ մ'ե առած կրակէր»
Կը կանչէր իզո՛ւր արի պատանին։
- Բոցերը հասան խոռո կայմերուն,
Խոր հաւաստով ան հօրը կը սպասէր,
Մուր ամպերէն զատ բան չիկար հեռուն
Մուրին սակ պառկած ծովը կը խօսէր։

- Բոցերը հասան արի պատանուն.
Այլ անի երբեք տեղը չթողուց.
Լոյս մը կար դեմքին վրան երկնագոյն,
Կատարած էր ան իր պարտքը վաղուց։
- Կայմը բոցերէն երբալ ըսկսաւ,
Ա՛լ բան մը չըսաւ դժբաղդ պատանին.
« Հայրս իմ վրաս կը խորհի », ըսաւ
Եւ դեռ հանդուրժեց մահու կրակին։
- Կայմը նարնասեց. ջուրին մէջ ինկաւ,
Վերջին հառաչ մը դրկեց հայրիկին.
Դիւցազնին վրայ երկինքն իսկ լացաւ
Եւ մարեց բոցերն նաւուն կրակին։
- Անդեկ, նաւն խաղաց ալիքներուն հետ
Դուրսը ընդերկար փմին կը հեծէր,
Եւ ծով՛ն ալ սարսուռաց իր խոր անդունդէն
Քանգի իր մէջը դիւցազն մ'առած էր։

Ռ. Ռ.

117. ԻՍԱՀԱԿ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

Եթէ մեր համայնքին մէջ կայ մարդ մը որ ծա-
ռայած ըլլայ երկար ժամանակ, արդիւնաւորապէս
ծառայած ըլլայ՝ աս մարդն է Իսահակ Կաթողի-
կոս, Զաւակ էր աս՝ ՆԵՐՈՒՅ ՄԵՄ կոչուած Կա-
թողիկոսին։ Թէպէտ եւ Ներսէս ազգէն ընդունեցաւ
«Մեծ» մակդիրը — վասնզի անխնամ աղքատներ
հիւանդներ, ուրուկներ, ցաւագարներ, վերջապէս
դժբաղդութեան եւ աշխարհի փորձութիւններուն
ենթարկուած անձեր պաշտպանեց ու պատուարեց

եւ ամէնքը ամփոփեց, ժողովեց ու զետեղեց այն շէնքերուն մէջ որոնք այսօր ՎԱՆԻ կ'անուանուին — այլ սակայն Ներսէսի մեծագոյն փառքն եղաւ իր զաւակը՝ Իսահակ։ Սա՛ կաթողիկոսական բարձրագոյն աստիճանին բարձրանալէն յետոյ, տեսաւ որ իր հայրական խնամքին յանձնուած հայ ժողովուրդն իր կրօնական պարտաւորութիւնները կատարելու համար չունի միջոցներ, մանաւանդ Ս. Գիրքը ընթեռնելու եւ իր հոգին՝ Բանին կենաց լոյսով պարարելու համար չունի գիր։ Սուրբ Գրքի թարգմանութեան պէտքն ու կարօտը կար՝ ահա այս հոգեւոր բարութիւնն ընելու համար իր ժողովուրդին Մեսրոպ վարդապետը քաջալերեց որ Հայոց գիրերը գտնելու, եւ այդ գիրերով Աստուածաշունչը թարգմանելով՝ ժողովուրդին գերագոյն ծառայութիւն մ'ընելու աշխատութիւնը յանձն առնէ։

Իսահակ կաթողիկոս ուրախութեամբ տեսաւ հայ գիրերու գիւտը, ուստի սկսաւ իսկոյն թարգմանել Աստուածաշունչը եւ, առ ի չգոյէ Յոյն ընտիր բնագիրներու, Ասորիէն սկսաւ թարգմանութիւնը, մինչեւ որ Կ. Պոլիսէն ստացաւ Յոյն լեզուով ընտիր բնագիր մը, որուն վրայէն սրբագրեց Ասորական թարգմանութիւնը։ Իսահակ Հայրապետ իր աս թարգմանութեան գործակից ունեցաւ թէ՛ Մեսրոպ վարդապետ Մաշթոց եւ թէ՛ իր երէց աշակերտները որոնց խնամք տարած էր՝ ղրկելով Աթէնք եւ Ալէքսանդրիա՝ Յոյն լեզուն ուսանելու համար։

Այլ Իսահակ Կաթողիկոսի աս փառքէն զատ ուրիշ մէկ մեծագոյն փառքը կայ. ժողովուրդը կը սիրէր երգը, ուստի քրմական ու կռապաշտական

սնտի երգերէ ժողովուրդը զգուշացնելու համար արդի Շարականին հիմը դրաւ։ Ինք եղանակեց Ութը Ձայները՝ իրենն են Աւագ Շարաթու սքանչելի Շարականները, որոնց իմաստի վսեմութիւնն ու եղանակի զմայլական ելեւէջները կը հաստատեն թէ այս Կաթողիկոսը ո՛չ թէ միայն քաջ գիտնական բանաստեղծ մ'էր, այլ եւ քաջ երաժիշտ։

Իսահակին են նմանապէս այն պատուական ճառերն ու մեկնութիւնները, որով կը ճշդունին Հայ եկեղեցիին գրէթէ բոլոր արարողութիւններուն ձեւերու հնութիւնը, մանաւանդ մեր Պատարագամատոյցի ինչ ինչ մասերն են յաւիտենական փառապսակ այս արդիւնաշատ եւ պատուական Կաթողիկոսին։

Մեռաւ ճիշտ այն օրն երբ ծնած էր. — Հանգիսական եղաւ թաղումը եւ բոլոր Հայ ժողովուրդները ողբացին այս Հայրապետին մահը։ Դեռ մինչեւ այսօր գեղջուկներ կը յիշեն այս Հայրապետը եւ կ'անուանեն բարեկենդանի Մեծ-Պապօն կա՛մ Աթօն, այսինքն Հայրապետ։

ՆԱՀԱՊԵՏ

Վարժ. Պատմեցէ՛ք թէ ե՞րբ եւ ի՞նչպէս եղաւ հայ գիրերու գիւտը։ Որո՞նք եղան առաջին թարգմանիչները, ի՞նչ է աւելադրութիւնը. Օրինա՞կ։

118. ԲԱՂԴ ԵՒ ԱՂՔԱՏ

Ասենով մեկ աղփաս մը կար մուրացկան,
Հալած մաւած հին տպրակ մը կռնակը՝
Դունէ դուռ կը պըտըտէր լալկան լալկան,
Դըժգոհալով կ'ողբար իրեն վիճակը :
Օր մ'ալ յանկարծ բաղդն Աղփասին երեւցաւ
Ու այսպէս ըսաւ .

« Ինձի՛ նայէ , ես վաղուց կ'ուզէի օգնել քեզի .
Ահա գըտայ տեղէ մը շա՛տ ոսկի ,

Տոպրակդ բե՛ր՝ լեցընեմ .

Բայց միայն՝ տե՛ս քէ ի՞նչ պայման կը դընեմ ,
Տոպրակդ մէջ ի՛նչ որ իյնայ՝
Իսկոյն ոսկի պիտի դառնայ .
Ի՛նչ որ յանկարծ գետին ընկնի՝
Փռնի պէս պիտի ցնդի .

Աչքդ լա՛ւ բաց ,

Ահա այժմէն ըսի քեզի .

Ինձ այսպէս ք հրաւայուած

Որ այս պայմանն աղէկ պահուի .

Քու տոպրակդ հին է , շատ մի՛ լեցընեմ

Որ դիմանայ ու չպատռի : »

Աղփասին ցնծութենէն շունչն ու լեզուն բըռնըւեր էր ,

Կարծէիր քէ ոտքդ գետնէն կը կըտրի ու կը բըռնի ,

Առաւ տոպրակը քրտնալոյս ,

Ծակ ծուկ բըռնեց ու կարկըտեց .

Մեկ մ'ալ տեսնես ,

Անձրեւի պէս

Բաղդին երկու ձեռքերէն
Չի՛ չի՛ ոսկին ժընկըտալէն
Տոպրակին մէջ լեցունցաւ ,
Եւ ք'ի՛ աղէկ ծանրցաւ :

« Բաւական է :

— Չէ դեռ , չէ :

— Չի պատռի՛ , աղէկ նայէ :

— Վախ չիկայ , ամո՛ւր բան է :

— Նայէ՛ , Կրեստս մը դարձաւ :

— Քի՛չ մ'ալ , խնդրեմ , քի՛չ մ'ալ ըլլար ,

Ափիկ մըն ալ ձըգէիր :

— Ե՛ն բաւական է , վար դիր .

Տե՛ս տե՛ս , տոպրակդ հիմա

Ձեռքդ կ'ելլէ կ'իյնայ հա՛ :

— Մե՛կ պըտըտեց ալ — , ըսաւ չըսաւ .

Տոպրակն էր՝ պատըտեցաւ .

Բոլոր ոսկին վար քափեցաւ ,

Թափածն ալ ա՛ն էր՝ իսկոյն ցընդեցաւ :

Բաղդը եղաւ աներեւոյթ , ու տոպրակը

պարապ մընաց ,

Աղփասին ալ բոլոր յոյսը բաղդին հետք

քրտաւ գընաց :

119. ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏ

ՆԿԱՐԻԶ.— Կը սքանչանամ, երբ կը դիտեմ աշ-
քիս առջև պարզուած գեղեցիկ տեսարանը: Սա
մարգագետինը՝ բիրաւոր գունագեղ աղամանդնե-
րով փալփուլուն, սա դալարագեղ բլուրներու դեզա-
դէզ շղթան՝ որ խոր ու խաղաղաւէտ ձորերէն վեր
կը սլանայ կ'երթայ, բլուրներ որոնց գագաթներ
նորածագ արեւուն ոսկի լուսովը կ'ողողոյին. ա-
նոնց կուշտը գտնուած անտառն իր խորհրդաւոր
ստուերներով, սա հեզասահ առուակն որ մամա-
պատ ու ողորկ ժայռերուն վրայէն սահելով՝ կ'եր-
կայնի բիւրեղեայ ժապաւէնի մը պէս եւ կ'երթայ՝
կայծի նման կաթիլներ ցայտեցնելով՝ թափիլ մի-
ապաղաղ լիճին մէջ որ իր երկնափայլ հայելին
մէջ կ'անդրադարձնէ առարկաներուն պատկերը,
զմայլելի գեղեցկութեամբ: Երանի՜ վրձինին որ
գիտէ այս ամէնը բնական գոյներով նկարել:

ՆԻԱԺԻՇՏ.— Այդ հիանալի տեսարանները ոգևո-
րող ձայնն ալ մի՛ մոռնաք. առուակին խոխոչիւնը,
թռչունին դայլալիկը, ոչխարին մայելը, կովին
բառաչելը, միջատներու բզզիւնը, ծառերուն մէ-
ջէն սուրացող գիշերային հողմին ողբազին ձայնը,
առւիժին մռնչիւնը, փոթորկին ահեղ գոռումը՝ ի
վեր կը հանեն բնութեան աղու, չքեղ կամ ար-
հաւրալից կեանքը, մարդկային ներդաշնակ ձայնն
ու երգը մանաւանդ՝ կ'արթնցնեն մեր սրտին մէջ
տխուր կամ զուարթ զգացումներ, գթոտ կամ
վայրագ կ'ընեն զմեզ, երկչոտ կամ յանդուգն, սի-

րող կամ ատեցող: Երբ ձայնը պակսի բնութեան
մէջ, ձեր ցուցած նկարագեղ տեսարանները կը
դադրին սիրտի հետ խօսելէ, կեանք ունենալէ:

ՆԿԱՐԻԶ.— Միթէ նկարը զո՞րկ է զգացում ար-
տայայտելու՝ ներշնչելու կարողութենէն, կարելի՞
է անզգած մնալ պատկերի մ'առջև ուր դահիճը
անողորմաբար մանուկ մը կը խողխողէ, կամ նա-
ւաբեկեալը լեռնակուտակ ու մրրկայոյզ ալիքնե-
րուն ներքեւ կը սկսի սուզիլ, կամ հոգեվար զաւ-
կին սնարին քով՝ մայրը նստած՝ կ'արտասուէ, եւ
կամ հայրը խանդաղատանօք կը գրկէ պանդխտու-
թենէ վերադարձող իր որդին: Լաւ գծուած պատ-
կեր մը կը զարթուցանէ մեր մէջ սէր, ատելու-
թիւն, երկիւղ, սարսափ. բարկութիւն, գութ,
զգուանք կամ հիացում: Մեծ նկարիչներն անմահա-
ցած են այս զգացումներն ազդելու կարող ըլլալ-
նուն համար: Իրենց ճարտար նկարներուն մէջ
դրոշմուած են կենդանական բոլոր կիրքերու եւ
խորհուրդներու արտայայտութիւնները:

ՆԻԱԺԻՇՏ.— Բայց վրձինը չէ կարող գերազան-
ցել բնութիւնը՝ ոչ իսկ գլխովին հաւասարիլ անոր.
պատկերը՝ ամէն առաւելութիւն հաշուելով՝ մարդ-
կային ձեռագործ է, թերի՜ է. արեւու լոյսին
տարրական գոյները զարմանալի բաղադրութիւն
մը կ'առնեն իրենց տարօրինակ եւ անբացատրելի
շարժումով. երբեմն արծաթափայլ, երբեմն ոսկե-
հոռ կ'երեւան. այլ ընտրելագոյն նկարները հա-
զիւ անոնց աղօտ նմանութիւնն են. ուշադիր ու
երկար ատեն դիտող մը, անոնց մէջ մեռելատիպ

լուութիւն մը եւ անշարժութիւն մը կ'ընդնմարէ .
 ձայնը, ընդհակառակն, շարժում՝ կենդանութիւն
 է . անով կը դրդուին մարդիկ դիւցազնական ա-
 ռաքինութիւններ գործելու, դպրոցական տղաք
 երաժշտական հանդէսներ ու դաշտային դրօսանք-
 ներ կը սարքեն եւ ուրախ զուարթ կը պարեն .
 մայրը իր սրտին հատորիկը քունի թեւերուն վրայ
 կը հանգչեցնէ, տատրակն իր ամբողջ մարմինը
 սարսուղ սիրոյն ողջոյնը կը շրկէ ընկերին . բարե-
 կամ իր սիրելիին կորուստը կ'ողբայ, եւ աղօթո-
 շին սիրտը երկնասլաց ամպերէն վեր կը բարձ-
 րանայ դէպի Բնութեան Հեղինակը : Որփէոս իր
 քնարով կ'ամոքէ վայրի գաղաններուն կատաղու-
 թիւնը եւ թռչուններուն մոռցնել կուտայ իրենց
 բոյնը : Երաժշտութիւնը անճառելիին մարմնացու-
 մըն է, երկնի ու երկրի յօդակաւն է : Ան կը
 շարժէ մեղաւորին սիրտը՝ դառնալու համար չար
 ճանապարհէն : Ան՝ շատանգամ՝ հոգեւորին հետ
 մարմնաւոր ախտերն ալ կը բժշկէ կամ գէթ կ'ա-
 մոքէ . Դաւիթ տաւիղ կը հնչեցնէր Սաւուղի յի-
 մարութեան վայրկեաններուն :

ԵՒԳԵՆԷ Յ. ՊԱԼԳՅՃԵԱՆ

Վարժ. — Որո՞նք են նշանաւոր հայ նկարիչները, երա-
 ժիշտները, ճարտարապետները :

Ի՞նչ է արտադրութիւնը : Օրինակ :

120. ՕՁ ԵՒ ԽԱՐՏՈՑ

Ժամագործին մօտ դրացի օձ մը կար .
 Ուսկից մեր խեղճ մարդուն վախճալը կուգար .
 Օր մը խանութ կը մտնէ բան գողնալու ,
 Բայց հոն ուրիշ բան չըլլալով ուտելու՝
 Պողպատ խարսոց մը խածնելու կըսկսի :
 Դարձաւ ասի՝ առանց բընաւ մեկ կըրֆի՝
 « Ողորմելի՛, բաւ , միտդ ի՞նչ ես դրեր .
 Դիտե՞ս , Բեզմէ տաս ուժովին ես դրայր .
 Խենդո՛ւկ օձիկ , խեղճ սիրեմ ,
 Դուն բասակի մը չորսին մեկն ալ մարմնէս
 Դեռ չը կործամ՝ բու աղաներդ կը կոտրես .
 Ժամանակե՛ս , գիտաս , միայն կը վախճամ : »

Այս խրատս ըլլայ ձեզ , անպիտան ոգիներ
 Որ կը նայիք միայն խածնել ուրիշներ ,
 Սակայն ձեր ջանքը փուն կ'ելլան :
 Ի՞նչ կը կարծեք , ձեր աղաներն ի՞նչ կըրնան
 Այնչափ աղուոր գործերու վրան ,
 Դիտեմ որ ձեր աղաներուն
 Դեմ անդամանդ պատ եմ անոնք հաստատուն :

121. ԹՇՆԱՄԻՆ ՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄԸ

Մշտնջենաւոր բանտարկութեան դատապարտեալ մը բանտէն փախած էր և արագօտն քայլերով կը վազէր. զինք հալածողները չէին կրնար իրեն հասնիլ:

Ահա իր առջեւ սեպածեւ ժայռերով գետակ մը կ'երևայ, խիստ նեղ՝ բայց խորունկ, արագընթաց գետակ մը, եւ ինք լողալ չի գիտեր:

Կիսափուտ տախտակ մը մէկ եզերքէն միւսը ձգուած էր. . . Փախտականը վրան պիտի կոխէր, ձիշտ հոն, գետակին եզերքը, իր ընտրեւագոյն Բարեկամն և անհաշտ Թշնամին կային:

Թշնամին բան մը չըսաւ և միայն թեւերը խաչածեւ բռնեց. ընդհակառակը Բարեկամն իր բոլոր գորութեամբ աղաղակեց.

— Յանձն Աստուծոյ, ի՞նչ կ'ընես, անմիտ, չե՞ս տեսներ որ տախտակն ամբողջովին փառած է: Մարմինիդ ծանրութեանը տակ պիտի կործանի. (երկարատեւ բանտարկութիւնը գիրցուցած էր բանտարկեալը) և դուն անշուշտ պիտի կորսուիս:

— Բայց չկայ ուրիշ միջոց անցնելու համար, և հալածանքը, կ'իմանա՞ս. . . գոչեց յուսահատութեամբ՝ դժբաղդ մարդը:

Եւ ոտքը տախտակին վրայ դրաւ:

— Զպիտի՛ թողում, ո՛չ, չպիտի՛ թողում որ դուն այսպէս կորսուիս, գոչեց բարեկամը ջերմագին:

Եւ ակնթարթի մէջ տախտակը փախտականին

ոտքին տակէն քաշեց: Անմիջապէս փոթորկալից ալիքներուն մէջ խեղդուեցաւ այս վերջինը:

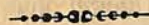
Թշնամին գոհունակութեան ժպիտ մ'ունեցաւ և հեռացաւ: Գալով Բարեկամին, վշտացեալ՝ գետակին եզերքը նստաւ և դառնապէս սկսաւ արտասուել ու ողբալ իր թշուառ բարեկամին կորուստին վրայ: « Մտիկ չըրաւ, մտիկ չըրա՛ւ զիս »: Կը միմիջէր սրտաբեկ: Մինչդեռ իր բարեկամին մահուան պատճառ ինքզինքը չէր համարիր, բնաւ չէր խորհիր ասոր վրայ:

Վերջապէս ըսաւ ինքնիրեն.

— Եւ սակայն իր բոլոր կեանքը սոսկալի բանտի մը մէջ պիտի մաշեցնէր. գոնէ՛, հիմա չպիտի նեղուի այլ եւս. աւելի՛ լաւ, իր ճակատագիրն այսպէս կ'ուզէր անշուշտ լեւ սակայն, մարդկօրէն խօսելով, ի՞նչպէս ալ զինքը չմեղքնալ:

Եւ բարի ու անմխիթար հոգին սկսաւ ջերմարցունքով ողբալ իր դժբաղդ բարեկամին վրայ:

Վարժ. Ո՞վ փախած էր: Ի՞նչ ելաւ իր առջեւ: Ո՞վ կար հոն, ի՞նչ ըրաւ Թշնամին, իսկ բարեկամը, ի՞նչ եղաւ դատապարտեալին վախճանը: Յետոյ ի՞նչ ըրաւ բարեկամը: Ի՞նչ կրնանք հետեւցնել այս հատուածէն:

Վարդը՝ հարկա՛ւ փուշեր ունի,
Մարդը՝ հարկա՛ւ գէշեր ունի,
Միսը՝ ոսկոր, ծառը՝ փուշ,
Յորեկը գիշեր ունի:

122. ՍԻՐՈՅ ԱՐՑՈՒՆՔՆԵՐ

Ա.

Մա՛յր իմ, հակասքս հանգչեցո՛ւր գիրկիդ մէջ
Ու մասնեռովդ փակե՛ աչեսս ծանրացեալ.
Գանկիս սակ հուր մը կը վառի, հո՛ւր անեռջ,
Որդ մը սրբիս կրծե խորեերը մրտայլ:

Մա՛յր իմ, ինչո՞ւ արեւն ինձ մուր կ'երելի,
Թուիս բուիս ամպեր երկնի երեսը մռտեմ.
Կը լսե՞ս բուն որ լայ հեռուն՝ կողկողի,
Տե՛ս, տե՛ս, ծառերն ի՛նչպէս գլուխնին կը հօնեն:

Ի՛նչ եղաւ ինձ, մա՛յր իմ, ինչո՞ւ կուրծիս մէջ
Երկաթե ձեռք մը սեղմե սրբս ու նմի.
Այս ի՛նչ ցաւ է, սուր ու սաստիկ ու անվերջ
Որ գալարե մարմինս, հոգիս կը խամրէ:

Ո՛ւր գրնաց ուժս, ուրախութիւնս ո՛ւր գրնաց,
Երեկ անմեղ զըւարթ մանուկ մ'էի դեռ՝
Անհոգ, անվիշտ, կը ժրպէի ես կեանց.
Ո՞վ իմ հակիս վրայ բարդեց այս ամպեր:

Տե՛ս, մա՛յր իմ, տե՛ս, ի՛նչպէս տգոյն են այսերս,
Մարա՛ծ, պաղա՛ծ աչերքս փոսն են ինկեր.
Յուրս ֆրսիմներ կը հոսին վառ փունկերես.
Զիս կը նանչնա՞ս հիմայ, կըմախ եմ դարձեր:

Մա՛յր իմ, հակասքս հանգչեցո՛ւր ծուկկիդ վրայ,
Ու մասնեռովդ ծանրացեալ աչքս փակե,
Գանկիս սակ հո՛ւրը կը վառի, սասկանա՛յ,
Ղա՛ց, մա՛յր իմ, լա՛ց, արցունքներովդ զայն մարե՛....:

Բ.

Հիմայ քոռմած ու ծերացած եմ արդէն,
Քայլ մը հեռուն ինձ կը սպասե գերեզման,
Անցա՛ւ իմ կեանքս, իմ երազներս ալ անցան,
Փոռի՛, մոխի՛ր միայն մընան անցեալէն....

Պէտք է մոռնալ, պէտք է մոռնալ ամեն բան,
Յո՛յս ու անո՛ւրջ, պատրա՛նք, ցրնո՛ւրք, յիշատակ՝
Խեղդե՛լ մարե՛լ ամեն ինչ մեր լանջին սակ:
Պէտք է հրաժեշտ ցալ աշխարհի յաւիտեան:

Տե՛ս, մա՛յր իմ, տե՛ս, ի՛նչպէս աչեսս են մարած,
Այսերս պաղ են ու սպիտակ մոմի պէս,
Հողին հոսք կուգայ ամբողջ մարմինես.
Ա՛յ... ի՛նչ խորունկ է փոսն որ հոն կայ բացուած:

Մա՛յր իմ հակասքս հանգչեցո՛ւր գրկիդ մէջ,
Օրո՛ր երգե, մա՛յր իմ, փնանալ ես կ'ուզեմ.
Աչքս փակե՛ մահուան գալը չը տեսնեմ...
Մա՛յր իմ, հակասքս հանգչեցո՛ւր գրկիդ մէջ:

ՏԱՆԹԱՅԻՆ

Վարժ. Յուսահատ օրհասականի այս ողորդ նախ արժակի
եւ ապա յորնակիի վերածեցէք:

Ըսէ՛ք Թէ ի՛նչ կրնայ խորհիլ եւ առաջադրել պատանի
մը որ չէ յուսահատ, եւ կը սիրէ կեանքը:

Քեր. Վարժ. Գտէք շարկապներն ու մակըայները:

ԱՌԱՎ. — Երեք անհամ բան ուրիշին համ կուտայ.
Անթուրիւն՝ որ չոր հացին համ կուտայ,
Ոստիկ ծարաւ՝ պղտոր ջրին համ կուտայ,
Եւ աշխատանք՝ որ հանգչողին համ կուտայ:

123. ԳՈՂԳՈԹԱՅԻ ՍՏՈՐՈՏԷՆ

Աւետեաց երկրի՝ պատմական Մայր-Քաղաքին մէջ՝ Երուսաղէմ ենք։ Կը քալենք սրբազան Յայտնութեանց, Խորհրդոց, Հրաշից, Աւանդութեանց, Պատմութեանց մէջէն։ Կ'անցնինք Հաւատոյ Պալատաց, Կրօնի Ապարանաց, Հայրապետական Դահլըճաց առջեւէն, ոյց ահաւոր՝ ու փառահեղ տեսիլներն այնքան աւելի կը սարսռեն հոգիդ երկիւղածութեամբ ու հիացման երկարատեւ դղրդումներով, որքան աւելի յիշէ մարդ այն պատմական դարերն ու սերունդներ, որոնք իրենց ահաւոր ու փառայեղ գէմքերով, անցած դարձած են անոնց շուրջ։ Ոչ նուազ հիացմամբ կը դիտէ մարդ եւ այն հոյակապ զանգակատանց գոթական յուրաններ, որոնք, քան զամէն դաստակերտներ գերամբարձ, այդ ահեղաշուք տաճարաց կողերն ի վեր կը խոյանան հորիզոնահերձ, ամպոց ու ջանթից հրամանատար յաղթական քառաթևով մ'երկնաթռիչ։ Քառաթև՝ որ Ամենակալ Աջի մը պէս գրկած՝ զմայլող հոգիդ՝ իրեն հետ ամպէ ամպ, դէպ ի եթեր կը վերացնէ, Աստուծոյ տանելու և Անոր մէջ ընկրկելու։ Եւ անտի՝ ի բարձանց՝ յաւիտենական Քաջանայապետի մը պէս բազկատարած՝ առաւօտ եւ երեկոյ, հոսելու համար իր երկնագեղ օրհնութեանց տարափներ առ ոտս իւր գետնամած՝ խոնարհող ճակատներու վրայ։

Կը ճեղքենք, կը ճեղքենք՝ մահեստիներու մղստիներու խոշորախումբ ամբոխը, որ Գետ Յորդա-

նանու պէս յորդուն, և Մեռեալ Ծովուն աղտաղտին կոհակաց պէս թանձր են ու կարահոտ։ Եհովայի եւ Մեսիայի այս տաճարալիր Ոստանին մէջ, քալելէ աւելի ծնրադրել, բարեւելէ աւելի խաչակնքել, խօսելէ աւելի աղօթել կը պարտիս։ Զի ո'ւր որ կոխած է Յիսուս, տաճար մ'է կանգնած հոն, ուրկէ՝ որ անցած է մարգարէ մը, հոն մատուռ մը բարձրացած, ո'ւր աղօթած է սուրբ մը կամ նստած է սրբուհի մը՝ հոն ուխտատեղի մ'է սահմանուած, և Երուսաղիմայ մէջ չկայ գրէթէ վայր մը ուր Մարդուն Որդին քալած չլինի, ուր մարգարէք կամ սրբասունք պաշտելի յիշատակ մը թողած չլինին։ Տունէ աւելի ժամատուն, վաճառատունէ աւելի վաճատուն կայ։ Աշխարհականէ աւելի կրօնականք կը վխտան։ Այնպէս որ, կարծես թէ հոս ամեն մարդ վարդապետ, ամեն կին մայրապետ, ամէն մանուկ դպիր կամ տիրացու է։ Միակ դըպրոց մ'ունին։ — Եկեղեցին է այն։ Միակ ալ ուսում մը, ոյր նաթիշտն ու աղախին են բոլոր այլ ուսմունք։ — Աստուած արանութիւնն է այն։ Գիտութիւնն Աստուծոյ և Հոգւոյն, առաջինն և վերտութիւնն գիտութեանց, ա'յն՝ որ կը սկսէ զամենայն, ա'յն՝ որ կ'աւարտէ զամենայն, ա'յն՝ որ կը բովանդակէ զամենայն։ Այնպէս որ եթէ միակ սրբազան բառ մը բացատրէր երբեք Աստուծոյ թէ՛ մարդուն առնչութիւններն Աստուծոյ հետ, թէ՛ Աստուծոյ առնչութիւններն մարդուն հետ, մարդկային բոլոր լեզուք եւ դպրութիւնք պիտի մեռանէին շրթանց վրայ, չպիտի ունենային այլ ևս ըսելիք մը, ամէն ինչ ըսուած պիտի լինէր։

Երուսաղէմ ուխտի երթալ՝ Պրոպատիկէին մէջ նետուիլ է: Հոն կը ջնջուին հոգւոյդ բոլոր աղտերն ու փտեր, կը դուռն կրքեր, փրփուրը կը ցնդի և մրուրն ի յատակ կը սուզի: Ուղիդ կը լինի նահապետին երազածա Սնդուխը, երկրէն երկինք ձգուած այն երանելի ոսկեկամուրջը, ընդ որ նահապետական մարդիկ հրեշտակի ոտքով այնքան ընտանեբար կ'ելլէին կը մտնէին Եհովային քով, որ քան իրենց հայրենի վրանին դռնէն՝ ծընողաց քով:

Ս. Տեղիքն՝ Աստուածաշունչի պէս բան մ'են, գործէ որքան շատ բաներ խօսած լինին, զոր որքան շատ քրքրեն ու պեղեն, դարձեալ կը գտնուի ըսելիք նոր բան մը, շահագործելի նոր ոսկերակ մը: Յիշատակը և յիշատակարանք, եղծեալք թէ անեղծք, կանգուն թէ աւերուն, տեսարանք աստ ամենք, որք աչքիդ առջև, որք՝ գլխուդ վերեւ, որք՝ ոտքիդ ներքև, և որք՝ շուրջ զքեւ, մօտ թէ հեռուն, կը տարածին, կը թաւալին. պատկերներ են ամենեքին այնքան մեծապայծառ, աստուածափառ և երկնածառ, որք վեհի, վսեմի, ահեղի, շքեղի, տխուրի, հրաշալւոյ, շնորհալւոյ, սրտաշարժի, հոգեյոյզի ներշնչումներով կը լնուն հոգիդ որ կը յորդի, կը խանդավառեն երևակայութիւնդ որ կը թռչի, կը լարեն միտքդ որ խոյաթ և կը սաւառնի ցայնժամ քեզ անձանթ լուսաշխարաց մէջ: Զգացումը սրտիդ մէջ անճառ բանաստեղծութեան մը, և սիրտդ կրծիդ տակ սերորի մը երկնաթել տաւղին կ'աղէփոխի: Խօսքեր չթանցդ վրայ ալելուներու, մեղեդիներու կ'ոգեչըջին: Երգարանդ կը լինի Շարական, ընթերցարանդ՝ Կտակարան,

զրօսավայրդ՝ Տաճար: Երկիրն՝ երկինք և երկրաքաղաքացին կը դառնայ երկնաքաղաքացի:

ՈՒԽՏԱՒՈՐ

Վարժ. Ո՞րն է Աւետեաց երկիրը ու ինչո՞ւ այսպէս կը կոչուի: Ի՞նչ ըսել է Յայտնութիւն, Խորհուրդ, Հրաշխ, Աւանդութիւն, Հաւատոյ պալատ, եւ այլն:

Ի՞նչ ըսել է Գոքական. — Ուրիշ ի՞նչ ոճեր կը յիշուին ճարտարապետութեան մէջ: Ի՞նչ է Յուրան, ո՞ր կը գտնուին բուրգերը: Որո՞ւ տրուած են Եհովա եւ Մեկիսա անունները. ուրիշ ի՞նչ անուններ տրուած են Աստուծոյ:

Ի՞նչ ըսել է «Պրոպատիկէին մէջ նետուիլ»: Ի՞նչ գիտէք «Նահապետին երազած սանդուղ» ին վրայօր:

Ի՞նչ է Շարականը եւ ո՞վ զրած է: Իսկ Կսակարանը: Ո՞րն է Հինը եւ Նորը:

Քեր. Վարժ. Ի՞նչ է զեղյումը. վերի հատուածէն գտէք զեղծման օրինակներ:

Պարզ աշխարհաբար ըրէք զրաբար հոլովները:

124. ԾԱՂԻԿՆ ՈՒ ԹԻԹԵՌՆԻԿԸ

Հե՛ք ծաղիկը՝ քիթեռնիկին

« Մ'երթա՛ր, բովե՛ս, կ'ըսե՛ր, ա՛նգիմ,

« Ի՞նչ ալ տարբեր եմ բաղդերնիս,

« Ես հոս կ'ապուած՝ դուն կը թռչիս:

« Բայց կը սիրեմք իրար՝ լըռիկ,

« Ու մարդոցմէ կ'ապրինք հեռու,

« Կը կոչեն մեզ զոյգ մը ծաղիկ,

« Այնչափ նըման եմք իրարու:

« Սակայն, աւա՛ղ, դուն օդին մէջ,

« Իսկ ես հողէն միտս շրջալուծւո՛ւ.

« Մինչ կ'ուզէի սիրով անցեջ
« Թոխչիք բոյրովս խնկել անվարձ :

« Բայց չ'ե', կ'երբաս ինձմէ հեռու,
« Այն անհամար ծաղիկներուն,
« Ու կը դիտեմ ես մէկ միմակ
« Շուքիս դառնալն իմ ոտքիս տակ:

« Կ'երբաս, կուգաս, կ'երբաս նորէն,
« Լոյսըդ անոնք կը վայելեն,
« Ուստի եւ զիս ամէն առտու
« Արցունքի մէջ կը դրնես դու:

« Ո՛հ, քե կ'ուզես սիրով կապուած
« Մընամք մեցն միշտ իրար գրկած.
« Դուն ալ ձրգէ ինձ պէս արմատ,
« Կամ քեւեր տուր քրուչիմ ազատ »:

Վերթոր շիւկո

Թարգմ.

125. «ՔՐԻՍՏՈՍ ՅԱՐԵԱՒ»

Հիանալի երեկոյ է: Արեգական մեղմ ճառագայթները շատ հաճոյական ազդեցութիւն կը գործեն: Թեթեւ ու խոնորժելի սառնութիւն մը երբեմնակի կը սուրայ օդին մէջէն. և մարդ գիտականքով կը ծծէ գարնանային այս բարակ ու անուշ հովը: Մի առանձին տեսակ՝ կարծես կենսաբոյր՝ աճեցուն հոտաւէտութեամբ լի է քեզ չըմպատող մթնոլորտը: Ամէն կողմ կը նշմարես կեանքի եռացումը, ոգեւորութիւն, ցնծութիւն. . . Անբաղդ մար-

դիկ, վշտաշարժար մարդիկ թաքնուած են. ոչ ուրեք կ'երևին նոքա. . . այլ ամէն տունէ դէպի փողոց կը թափուին զուարթերես հոգիներ: Անթիւ է բազմութիւնը, խուռներամ ու ոգեւորիչ է երթեւեկը, և կը տեսնես սովորական հագուստներու տեղ տօնական պճնաւորութիւն: Պատրաստութիւններ կը նշմարես ամէն կողմ, այնպէս որ կը կարծես հաւասարապէս պատուական հիւրի մը գալատեան կը սպասեն անհամբեր: Ահա՛ և կը զարնէ մօտալուտ հանդէսի աւետաւոր կոչնակն ու մեծադորդ արձագանգով կը սկսի ղօղանչել օդին մէջ, Առաջին հարուածն էր այս. . . ասոր ետեւէն՝ երկրորդը, երրորդն ու միանգամայն զանազան կողմերէ, մօտէն՝ հեռիէն՝ եկեղեցիներու զանգերը թունդ կը հանեն օդը՝ հանդիսափառ երաժշտութեամբ և մարդուս սիրտը՝ երկիւղած ներգործութեամբ:

Աշխատութիւնները կը դադրին, իւրաքանչիւր ոք կը շտապէ եկեղեցի: Կրակով ողողուն է Աստուծոյ տաճարը, երկինքի լուսաւորներու պէս, կը վառին բիւրաւոր ճրագներ ու ադամանդի պէս կը շողողան կամարներու ներքեւ՝ ցիր ու ցան. կը ճառագայթին խաչվառները, ոսկեճաճանչ կը փայլին շուրջառները, և զանգերու, քոյցներու եւ բուրվառներու ժխորի մէջէն՝ երգեցիկ խուճին ու բոլոր աղօթողները բամբային ահեղ ձայնով կը նուագեն փառաբանական շարականն, ի պատիւ Յարութեան Քրիստոսի, որ ատով՝ Բարութեան յաղթանակը կը տանէր Չարութեան վրայ, եւ Սիրոյ ու Նշմարտութեան արքայութիւնը կը ծաւալէր մարդկութեան խղճին մէջ:

Կը զուարճանան մարդիկ, եղբայրակից կը դառնան իրարու, խնճոյքներ կը կազմակերպեն, ու մեծ բերկրութեամբ կ'աւետեն միմեանց՝ Քրիստոսի Յարութիւնը:

« Քրիստոս Յարեա՛ւ »

Ահա այս խօսքը կը հնչէ ամենուրեք համահաւասար ցնծութիւն յառաջ բերելով ե՛ւ շքեղազարդ ապարանքների մէջ ե՛ւ աղքատիկ խրճիթների մէջ: Ամէն ոք հաւատարի է թէ այսօրուան օրը տօներու մայրն ու հանդէսներու առաջինն է:

Պ. Տ.

Վարժ. Խնչ է Զատիկը: Որո՞նք են մեծ ձօները: Տուէ՛ք անոնց բացատրութիւնը:

Խնչ է բաւր ըսուածը: Որո՞նք են երաժշտական խաղերը:

Նոյնը զրեցէք նորէն, վերադիրները ջնջելով: Ստորագրեցէք հոմանիշ ունեցող բառերը: Յոյց տուէք նաեւ յատկացիւններն ու յատկացեալները:

Խնչ մասն բանի է վերջին առդերուն մէջ զտնուող ե՛ւ բառը՝ շեշտով:

126. ԵՐԿՈՒ ՏՂԱՔ

« Արի՛, Կըդե՛մեւ,

Քանի՛ որ ըզմեզ

Ոչխարներու պէս

Ներս քրեւիւն դեռ, չէ հասեր ժամանակ,

Երբանք պարսեզ,

Ժողովեցն ուսեցն շագանակ,

— Զե՛, Թո՛րոս, չեմ երբար ես,

Շագանակին ծառն ի՞նչքան բարձր ե՛ գիտե՞ս.

Վերան ո՛չ ես կրեամ ելլել եւ ո՛չ դուն.
Ան շագանակն ուսելէն, արի՛, յոյսդ կըսէ դուն:

— Ծօ՛ աղբար,

Հապա Ասուած ինչո՞ւ համար

Մարդուս խել ու միտք ե՛ սրեր՝

Ո՛ւր որ ուժըդ չի բաւեր,

Վարպետութիւն ե՛ հարկաւոր.

Հեմ ես վաղուց մըսածե՛ր եմ. շատ խել մը պիտի չէ ասոր .

Միայն թէ դո՛ւն ինծի օգնէ,

Քովի ցիցին վրայ հանէ,

Ա՛յ անկից անդին՝ կը հոգանք.

Ա՛յնչպի շագանակ կ'ուսեցն որ լաւ մը կըտանանք:»

Տըղաքն իսկոյն դեպի ծառը վազեցին,
Կըմեսն ելաւ օգնելու իր ընկերին.

Տըքսըքայէն,

Արիւն քրտինք մըսեցէն,

Վերջապէս

Օգնեց Թորոսին ա՛յնպէս,

Որ ելաւ ան՝

Ծառին վրան:

Հա՛ մուկն ալիւրին ամպար՝

Հա՛ Թորոսը ծառին ծայր .

Շագանակ շա՛տ ուրեմն ուզեա՛,

Քոյրն ալ ուսել չէ որ՝ համբելու ալ կարող չեա՛.

Կըմեսին ալ անկից բաժին

Հանելէն ի՞նչ կար դիւրին.

Բայց ափսոս որ Կղեմէսին բաժին չիցկաւ .

Այն խեղճը կեցած էր վար՝

Բերնին քուֆերը կուլ կուտար .

Իսկ Թորոսը վերը կեցեր՝

Շագանակները կը քաղէր ,

Եւ Կղմէսին ի՞նչ կը նետէր

Շագանակի լոկ փեմեկներ :

Որքան Թորոսներ

Ես ալ եմ տեսեր ,

Որոնց բարեկամք աղէկ օգնէր եւ

Ու վեր հանէր եւ ,

Բայց անոնցմէն

Լոկ փեմեկ մ'ալ առած չեն :

127. ԲՆՈՒԹԵԱՆ ՍԷՐԸ

Դաշտերուն մէջ ու բլուրներուն կողք՝ ծաղիկները հրապոյրով լեցուն հրաւերներ են , կարծես , անցորդին ուշադրութիւնն իրենց վրայ դարձնող : Կանաչութիւնը , որ ամէն կողմ կը սփռէ իր ալիքներն ու շաղապատումները , յոգնութիւն առնել կուտայ աչքին և մտքին : Հովը կը փչէ ծառերուն եւ ծաղիկներուն մէջէն՝ առողջ ու հանգըստացնող փայփայանքի մը պէս կենդանարար : Ծովը , անհուն և յաւիտենական հրապուրիչը , ամէն ժամանակէ աւելի դիւթութեամբ կը պարզէ իր խոստմնալից ծոցին բոլոր հեշտութիւնները :

Ի՞նչ հաճոյք է հիմա , թափառական ման գալ

ցամաքին ու ծովին վրայ , ոտքերուն քմահաճոյքին անձնատուր , անփոյթ ու աննպատակ , միտքն ու զգայարանքները խաղաղած : Ու մանաւանդ , պտոյտը խմբովին՝ այնպիսի՝ ընկերներով որոնց հետ մարդ իրօք կ'ուզէ գտնուիլ , որոնց թեւին վրայ մարդ կրնայ կրթնիլ վստահալից : Այն ատեն է որ մարդ պահ մը պիտի մոռնայ իր տաղտուկներն ու հոգերը , բոլորովին անձնատուր՝ ապրելու և վայելելու հաճոյքին , բնութեան վերածնութեան հետ վերածնած՝ ներքին հոգեկան մարդուն :

Բացի մարմնոյն առողջական պէտքէն , հոգեկան պէտք մ'ըլլալու է երբեմն երթալ հանգչիլ բնութեան ծոցը : Անոր լայն ու վեհ տեսարաններուն առջեւ , անոր յաւիտենական ու անյեղլի վերանորոգման հանդէպ՝ մարդս կը մոռնայ , պահ մը , իր փոքրոգութիւնները , իր չար բնազդները , իր վայրաքարշ գծծութիւնները :

Բնութիւնը մեծ կրթիչն ու մեծ ուղղիչն է , որուն սէրը կանուխէն ներշնչելու է մատաղաջ հասակին , վառ պահելով միշտ անոր հիացումը ծաղկին վրայ ու ծովուն դիմաց , բոլոր այն վսեմ ու վեհաշուք տեսարաններուն առջև որոնք մարդուն վրայ կ'ազդեն եւ անոր մտքին մէջ գաղափարը կ'արթնցնեն աւելի գեղեցիկ բաներու և աւելի լայն հորիզոններու :

Վարժ . ի՞նչ ըսել է Հրապոյր , շաղապատում , փայփայանք , խոստմնալից ծոց , ման գալ , քմահաճոյք , տաղտուկ , բնութեան վերածնութիւն , մարմնական պէտք , հոգեկան պէտք , բնութեան ծոց , անյեղլի վերանորոգում , փոքրոգութիւն , բնազդ , վայրաքարշ , գծծութիւն :

Վարժ. Գտէ՛ք հոմանիշները. Կանաչութիւն, սփռել, շաղապատում, փայփայանք, կենդանարար, հրապոյր, զիւ-
թութիւն, հեշտութիւն, ման գալ, անփոյթ, խաղաղ, խըմ-
բովին, կրթնիլ, վստահալից, պահ, տաղտուկ, լայն, ան-
յեղի, գծութիւն, ներշնչել, ազդել:

Ի՞նչ կը հասկնար այս հատուածէն:

Գտէ՛ք արտ եւ շից վերջաւորող բառեր, ինչպէս գովա-
րար, կենսալից, եւլն:

Քեր. վարժ. Ուշադրութիւն ըրէ՛ք սա բառերուն. «Ծովը՝
անհուն ու յաւիտենական հրապուրիչը՝... եւլն » Այսպէս
տարբեր բառերով միեւնոյն բանը նշանակող խօսք մը ի՞նչ
կը կոչուի:

Գտէ՛ք ուրիշ օրինակներ բացայայտիչ բացայայտեալի.
(գո՛նէ հինգ հատ):

128. Խ Ա Ձ Ը

Թե պաշտօնի բափն ունենաս՝

Տերն զոյգ մը թեւ քեզի կուսայ,

Որպէս զի ի՛ր Ուծի անհաս

Սըլացընես երկրի վրայ:

Թե տեսիլներ ունենաս դուն՝

Յայտնութիւն մ'ալ քեզի կուսայ,

Որպէս զի ի՛ր Կամբ արքուն

Հանդիսացնես երկրի վրայ:

Թե բարձունքէ մ'իսոսիս ի՛ր հետ՝

Ինքը քեզի ձայն մը կուսայ,

Որպէս զի ի՛ր Խօսքը յաւէս

Արձագանգես երկրի վրայ:

Թե վերացած յառիս իրեն,

Հուր լեզու մ'ալ քեզի կուսայ.

Որպէս զի ի՛ր Կայծը վերեն

Սահեցընես երկրի վրայ:

Եթե մըսնես ի՛ր ամպին մեջ՝
Ինքը քեզի շանք մը կուսայ,
Որպէս զի ի՛ր Վրէժը անտեջ
Փայլասակես երկրի վրայ:

Իսկ ի՛ր լոյսին թե երթաս մօտ՝
Ինքը քեզի ջան մը կուսայ,
Որպէս զի ի՛ր Փառն անաղօս,
Վարդավառես երկրի վրայ:

Եթե նետուիս ի՛ր գիրկն անուշ՝
Ինքը քեզի երգ մը կուսայ,
Որպէս զի ի՛ր Շնորհն երկնայուշ
Թրբուացընես երկրի վրայ:

Թե համբուրես հետ ի՛ր վերքին՝
Ինքը քեզի կեանք մը կուսայ,
Որպէս զի ի՛ր Շունչը անգին
Ոգեւորես երկրի վրայ:

Իսկ թե քաղուիս ի՛ր Շուքին քեզ՝
Ինքը քեզի շող մը կուսայ,
Ոչինչին դեմ Յոյսին անփակ
Հառաքա՛յթը երկրի վրայ:

Ու այդ Ռւժը, այդ Կամֆն ու Խօսֆ,
Այդ Կայծն ու Վրեժ, այդ Փառքը սոսկ,
Այդ Հուրն ու Շունն՝ այդ Յոյսն համայն
Քեզի սրբուած ԽԱԶՆ ե միայն:

ԵՂԻՇԷ ԵՊԻՍԿ. ԴՈՒՐԵԱՆ

129. ՈՂՈՐՄՈՒԹԻՒՆ

Մեծ քաղաքի մ'ընդարձակ փողոցէն ծեր եւ
հիւանդոտ մարդ մը կ'անցնէր:

Դեգեւելով կը յառաջանար: Իր վտիտ սրունք-
ներն ա՛յնպիսի ծանր եւ անզօր կերպով քաշկռու-
տուելով կանգ կ'առնէին, որ կարծես իրենը չէին:
Իր պատասաւառուն զգեստները մարմինին վրայէն
կը թափէին, իր մերկ գլուխը կուրծքին վրայ
կ'իյնար. բոլորովին ուժասպառ էր:

Ճամբուն եղերքը քարի մը վրայ նստաւ գլխիկոր, եւ արմուկը ծունկին վրայ յենած՝ ձեռներով դէմքը ծածկեց, իր տձեւ մատներու մէջէն, արտասուքներ չիթ առ չիթ կը հոսէին չոր եւ գորշագոյն հողին վրայ:

Անցեալ յիշատակներ միտքին մէջ կը զարթ-
նուին. կը յիշէր...

Կը յիշէր թէ ի՛նչպէս ինքն ալ երբեմն առողջ
և հարուստ էր, իսկ արդէ՝ առողջութիւնը կորուսած
էր, իր հարստութիւնն առ հասարակ բաշխելով

բարեկամներու և թշնամիներու: Եւ ահա այժմ
ամէնէն լքեալ, աւելի փութով բարեկամներէն
քան թշնամիներէն՝ չունի պատառ մը հաց կրծե-
լու, Պէտք է ուրեմն մինչեւ իսկ ողորմութիւն
խնդրելու խոնարհիլ:

Եւ իր սիրտը դառնութեամբ եւ ամօթով էր լեցուած :

Իր արտասուքները կը հոսէին, շարունակ կը հոսէին՝ գորշագույն հողին վրայ փոքրիկ նիշեր ձեւացնելով:

Յանկարծ, ականջին ձայն մ'եկաւ որ զինքը կը
կոչէր. վաստակարեկ գլուխը վեր առնելով՝ տե-
սաւ անծանօթ մը իր առջեւ:

Հանդարտ և ծանր էր իր կերպարանքը, բայց
ոչ խիստ. փայլուն աչեր, բայց ոչ լուսացայտ,
թափանցող հայեացք մը, բայց ո՛չ դաժան:

Հանդարտ ու միօրինակ ձայնով մ'ըսաւ.

— Բու թողոր հարստութիւնդ բաշխեցիր. չե՞ս
զղջար արդ բարիք ընելուդ :

— Ո՛չ, ո՛չ, չեմ գղջար, միայն թէ ահա ես կը մեռնիմ:

Անծանօթը չարունակեց ըսելով.

— Եթէ մուրացիկներ ձեռք չկարկառէին քեզի, առաքինութիւնդ փորձելու եւ գործադրելու առիթ չպիտի ունենայիր դուն:

Ծերունին այլ ևս չպատասխանեց, անուրջներու մէջ ընկղմեցաւ եւ խոհուն դիրք մ'առաւ:

— Ի՛հ ուրեմն, կրկնեց անծանօթը, հպարտութիւն մի՛ ընեիր, խեղճ մարդ, գնա՛ ողորմութիւն

խնդրէ, դո՛ւն ալ ուրիշ մարդասէր անձերու առիթ ընծայէ ապացուցանելու թէ իրե՛նք ալ բարի են :

Ծերունին վերականգնեցաւ, աչերը վերյառեց, բայց անծանօթն աներևութացած էր արդէն եւ ճամբուն վրայ, հեռուն անցորդ մ'երևցաւ :

Ծերունին մօտեցաւ անոր, ու ձեռքն երկնցուց : Անցորդը արհամարհոտ կերպարանքով մը երեսը դարձուց :

Բայց առաջինին յաջորդեց ուրիշ անցորդ մը. ասի չնչին ողորմութիւն մը տուաւ ծերունիին :

Եւ ծերունին՝ իրեն տրուած ստակով հաց գնեց եւ այն հացն ա՛յնքան անուշ թուեցաւ իրեն, որ այլ եւս սրտին մէջ չիկար ամօթի շողոյր, ընդհակառակն խաղաղ գոհունակութեամբ մը լեցուեցաւ հոգին :

Աւարժ. Ծերունին որ առաջ ճոխ եւ երջանիկ էր, հիմա... (ի՞նչ է եղեր) : Առաջ իր նմաններուն կը նպաստէր, իսկ հիմա... Այսպիսին աւելի արժանի է... (ի՞նչ բանի) :

Նոյնը համառօտեցէր :

Քեր. վարժ. Ուղղածիզ գիծերով զատեցէք նախադասութիւնները : Ի՞նչ կը կոչուին պարբերութեան անդամները եւ ինչո՞վ կը կապուին իրարու. հետո :

130. Մ Ո Ւ Կ Ե Ր

« Քո՛ւրիկ, խապա՞ր եմ,
Փորձանքի մէջ եմ : »

Մուկն րաւ մրկան

Նաւու մը վրան :

— Քա՛, ի՞նչ կայ, քսէ՛ :

— Ի՞նչ ըլլայ աղէկ .

Նաւը ջո՛ւր կ'առնէ

Վար իջէ՛ք, տեսէ՛ք :

Ա՛յնքան ջուր կայ նաւուն վարի ամպար
Որ քիչ մընաց՝ հասներ դունչիս ալ ծարր .

(Բայց շիտակն եթէ ըսել նա ուզէր,

Թաքիկներն հազիւ եին քրքրւեր) .

Զարմանք ալ չէ, քո՛ւրուկ, միթէ չե՞ս տեսնար,

Նաւապետնիս կա՛մ գինով է կա՛մ յիմար .

Իսկ նաւաստիք մէկ մէկէ՛ ծոյլ, վասնունն .

Մէկ խօսով՝ ո՛չ կարգ կայ այս տեղ, ո՛չ կանոն :

Քիչ մը առաջ բոլոր ուժովս նրւացի,

« Նաւերնիս հիմա կ'ընկղմի », ասացի :

Որո՞ւ կ'ըսես, մըթիկ ընող մ'ալ չեղաւ,

Իբրեք քէ իմ հանածս ըլլար սուտ համբաւ .

Բայց յայտնի է. — քէ որ իջնաս մէկ անգամ,

Կր տեսնես որ դիմանանք շատ շատ՝ մէկ ժամ :

Քո՛ւրուկ, ինչո՞ւ մեք ալ անոնց հետ մեռնինք,

Երբա՛նք շուտով փախչի՛նք նաւէն՝ ազատի՛նք : »

Նետուեցան մուկներն, ինկան ծովուն մէջ,

Յամաք հետու, ալիքներն անվերջ .

Քիչ մը լողացին,

Խրդողուեցան, գացին :

Իսկ մեր նաւը հարհար ձեռքով ուղղւած՝

Նաւահանգիս հասաւ անփորձ՝ անվրնաս :

Արդ. սիրելի՛ս, հարցո՛ւր դուն

Թէ նաւապետն ո՞ւր մընաց,

Ո՞ւր ջուր առնել նաւուն,

Ո՞ւր ծովուքիւն նաւաստեաց —

Քանի մ'կար ջուր կայ եղեր,
Շուտ մը սրբբեր եմ եւ զայն.
Իսկ մընացածն ամենայն
Զրպարտութիւն եւ եղեր:

131. ԱՐԻՈՍ ՇԵՐԵՏԻԿՈՍ

Հազիւ թէ Քրիստոնէութիւնը երեքդարեան
հալածանքէ և սարսափելի նահատակութենէ ազա-
ւած էր, և շնորհազարդ Հայրապետներ սկսած
էին նոր շունչ առնելով՝ ձեռնարկել եկեղեցական
բարեկարգութիւններու և Քրիստոսի բազմաշար-
չար հօտը խաղաղութեամբ արածել, ահա նոր ա-
ղանդ պատուհասի կը հասնէր, և Քրիստոնէական
եկեղեցին հիմերէն կը սարսէր. այս աղէտ ծանր
էր և սոսկալի, առաւել քան այն աղէտները զորս
եկեղեցին կրեց երբեմն կռապաշտական մոլեգնու-
թենէ:

Այս աղէտն էր այն վատ աղանդ զոր արծար-
ծեց Ալեքսանդրացին Արիոս, նախ Եգիպտոս եւ
ապա Պաղեստին: Ուստի սարկաւագ ձեռնադրուեցաւ
Ալեքսանդրացի Պետրոս Հայրապետէն, որմէ, յե-
տոյ, բանադրուեցաւ՝ կասկած առած ըլլալով իր
մոլորամտութեան վրայօք: Արիոս ճարտասան եւ
գիտուն էր, կրնար եկեղեցիի Հայրապետներուն
դասակարգին մէջ մեծ տեղ ունենալ գրաւել, այլ
աւագ՝ որ իր գիտութիւնն ու ճարտարութիւնը
գործածեց միմիայն Քրիստոնէայ խաղաղ ժողո-
վուրդը պառակտելու եւ եկեղեցին տակնուվը-
րայ ընելու համար:

Արիոս ի սկզբան զղջալ կեղծելով՝ յաջողեցաւ՝ Ա-

կիւղաս Հայրապետէն, (որ Պետրոսի յաջորդած էր)
ո՛չ թէ միայն ներում ստանալով արձակուիլ բա-
նադրանքէն, այլ եւ ձեռնադրուեցաւ Երէց եւ
միանգամայն հրաման առաւ « Քարոզել զբանն
կենաց եւ մեկնել ժողովուրդեան զկատուածաշունչ
Գիւրս » Այլ այսքան պատիւներ բաւական չեղան
Արիոսի ամբարտաւան կիրքը գոհ ընել եւ ջնջել
մոլորութեան ընձիւղն որ խորարմատ հաստատ-
ուած էր անոր սիրտին մէջ:

ՆԱՅԱՊԵՏ

Վարժ. Ռ՞ով էր Արիոս եւ ի՞նչ էր իր աղանդին սկզբունքը:
Որո՞նք եղան առաջին հայրապետները, Ռ՞ով է մեր եկե-
ղեցիին հիմնադիրը:

Ի՞նչ ըսել է Քրիստոսի հօտ, կռապաշտական մոլեգնութիւն,
աղանդ, մոլորամտութիւն, քանադրամբ, ընձիւղ:

Որո՞նք են եկեղեցական աստիճանները:

Ի՞նչ է Եգիպտոսը եւ Ռ՞ւր կը գտնուի, իսկ Պաղեստինը.
(հիմա ի՞նչ կը կոչուի):

Ռ՞ով էր Պետրոս եւ Ռ՞ր ժողովուրդներու մէջ քարոզեց:
Միւս առաքեալները:

ԱՌԱԿ. — Տըգետ ես՝ ու խոնարհ եղա՞ր,
Գիտունի չափ պատիւ ունիս:
Գիտուն ես՝ ու հրպարտ եղա՞ր
Տըգետին չափ պատիւ չունիս:

132. ՎԱՐԺԱՊԵՏԻՆ ՅՈՒԲԵԼԵԱՆԸ

(ՈՂԲ՝ ՄՕՐԸ ԲԵՐՆԷՆ)

Գարագա՛ւ, զաւա՛կրս, քրժո՛ւառ Մկրտիչ,
Քեզ ինձո՛ր իջուցին դպրոցէն Փրկիչ.
Վարժապետին ասա՛նկ պէժ է յոբելեան,
Ապրի՛ն մենձ-աղաներ հազա՛ր յաւիտեան:

Վարժապե՛ս... ի՛նչ շուտ ալ կը մոռնան եղեր,
Երտուն տարուան արդիւնք, ի՛նչ պարա՛ւպ տեղն էր,
Զ՛րսեմ, կ՛րսեմ՝ չ՛ըլլար, սրբիկըս կ՛երի,
Կրկնիձնեալս ձեռք դարձեր եմ գերի.
Ձեղչած ամսականին սրբեղ կրտսերին,
Մաշած կուրծքիդ գի՛նն էր, գի՛նն էր չոր հացին.
Յաւիդ պատճառն ո՛վ էր, ո՛ր մարդ վայրեան,
Ետք ետք, ինձո՛ր գրուխըդ կերան .
Ա՛խ, ան աչք ճկողներ հացիդ պատառին,
Ձե քե մինակ խելքդ՝ հոգիդ ալ առին,
Թող բացուի՛ սիրտերնին, ցուրտն կծկրտած՝
Հիմա չունին որբերդ ինչուան ցամաք հաց:

* * *

Գարագա՛ւ, զաւա՛կրս, քրժո՛ւառ Մկրտիչ,
Քեզ ինձո՛ր իջուցին դպրոցէն Փրկիչ.
Վարժապետին ասա՛նկ պէժ է յոբելեան,
Ապրի՛ն մենձ-աղաներ՝ հազար յաւիտեան:

Երբ ոտներնին ինկար, ըսին, « Լա՛ւ, է լա՛ւ »
Վա՛խ տղերքս, չորնա՛մ, մեկը քեր չելաւ.
Ինչո՞ւն է պէժ էր արդեօք ըլլալ արունքամ,

Խելք տալ խելօք տղուն, անխելին անգամ.
Հիմա, քիչ մը ուշկեկ, չիյնում ի՛նչ խելք է,
Գրող կարգացող մը ելեր՝ քեզ կ՛երգէ.
Զ՛ուգեր, իրար մ՛ա՛նցնիք, ծընո՛ղք, աշա՛կերս . . .
Ձեղի՛ք տղուն կանգնէք արձան հաւատկերս,
Վարպետուդ ողջութեա՛ն՝ արժէք գիտէք,
Ետք դպրոցներ կարգաւ կը գոցէք.
Վարժապետ չէք գտներ. — ո՛վ մեռնիլ կուգէ,
Ո՛ր խենդը գիտնալով մահուան կը վագէ:

* * *

Գարագա՛ւ, զաւա՛կրս, քրժո՛ւառ Մկրտիչ,
Քեզ ինձո՛ր իջուցին դպրոցէն Փրկիչ.
Վարժապետին ասա՛նկ պէժ է յոբելեան,
Ապրի՛ն մենձ-աղաներ՝ հազար յաւիտեան:

Ա՛ս էր վարձքդ, որդեա՛կ, հազնիլ հրնոթի,
Զրկանքն խենդեմալ, մեռնիլ անօթի.
Փուն տեղ դռներն ինկար՝ ձուներուն, բուրբն.
« Կորի՛ր արկեց » ըսին, երեսիդ քուրբն.
Հա՛, զաւա՛կրս, ա՛ս էր, ըսիք, չը գիտայ.
Ականջըս չը մըտաւ, ի՛նչ շուտ ալ մոռցայ:
« Ա՛խ, մարի՛կ, կ՛ըսէիր, վիճակնիս աս է.
Աս մերին քաշածը պատիժ չէ՛ դա՛ս է.
Երբ որ խօսիմք խօսիմք՝ քոտերնիս խոցուի,
Ամեն դուռ երեսնուս մեկէն կը գոցուի.
Ծակաչփն, չըտեսին կ՛ըլլանք աչքի փուռ,
Կա՛մ կ՛իյնանք կը մեռնիմք, կա՛մ կ՛ըլլանք ապուռ: »

* * *

Գարագա՛ւ: զաւա՛կրս, բըռո՛ւառ Մկրսիչ,
Քեզ ինձո՞ր իջուցին դպրոցէն Փրկիչ.
Վարժապետին ասա՛նկ պէտք է յոբելան ,
Ապրի՛ն մենձ-աղաներ՝ հազա՛ր յաւիտեան :

Աւխարհի գրիսուս նեղ է, ի՞նչ կ'ըսեմ՝ չ'իյնեմ ,
Ես իմ ազգիս մենձեր՝ ո՞վ եմ որ դասեմ .
Գիտեմ, լեզուիս սրւի . ցնդեր եմ՝ պառաւ ,
Ի՞նչ ընեմ, ձեռքս չե, սրղեկրս մեռաւ .
Ա՛խ, սրղեկրս մեռաւ, չուցիմ մըխիթար ,
Զ՛ուցիմ հանգրսութիւն, չուցիմ դուր դադար .
Կեանքն արցունքի գրնով ես առնել կ'ըլլա՞յ ,
Զաւկին մօտեցողը մինչեւ ե՞րբ կուլայ :
Աստուա՛ծ, բուկդ եր սրդաս , ալ հերի՛ք լացի ,
Քու խելքեդ աւելի ես չեմ խելացի .
Մտիս ուրախութիւն դուն սրւիր, դո՛ւն առ ,
Ներե՛ք գանգասներուս, մա՛յր մըն եմ բռուառ :

ՄԻԶՐԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Բաց. բառեր. Ողբ, յորեկան , վայրերան , թեր ել-
լել, արունքամ, արժան, հրաշակերտ, զրկանք, ծակաչք,
աչքի փուշ, ցնդիլ :

Վարժ. Գտէք այս հատուածին մէջէն ժողովրդական
ընտանի ոճերն ու ասուածիւնները, եւ ջանացէք դնել ա-
նոնց տեղ զրական ձեւերը. ինչպէս, գլուխդ կերամ — (մահ-
ուանդ պատճառ եղան), բո՛ղ բացուի սիրտերնիմ (Խող գոհ
եւ ուրախ ըլլան), եւայլն :

Վարժ. Ո՞վ է այս ողբն ըսողը եւ որո՞ւ վրայ : Ինչո՞ւ,
ի՞նչ եղած է տղան. ի՞նչ ընել պէտք էր այս խեղճութեան
չմատնելու համար զինքը :

133. ԶՄԵՌՆ ՈՒ ԳՈՒԹ

Ո՛չ եւ է գեղեցիկ եղանակը : Զմեռն հասած է
արդէն, և բնութեան մէջ ամէն ինչ փոխուած : Ա-
մայութիւն և սուգ կը տիրեն ամենուրեք : Տխուր
է երկիրքի ճակատը . ո՛չ եւս կը ժպտի մեզ կա-
պոյտն եթերին, եւ հազիւ երբեք արեգական մի
քանի մոլորուն ճառագայթներ մուսյլ ամպերու
շղթաներէն խուսափած՝ կու գան սուղ ցոլք մի
արձակել երկրի մահատիպ երեսին վերայ : Ծա-
ռերը անզարդ անսաղարթ՝ կը կենան մերկ, ժան-
տատեսիլ՝ նման ուրուականներու, տարածելով
գօս ու կմախացեալ բազուկներ :

Ո՞ր է գեփիւռն որ երբեմն անոնց տերեւնե-
րուն գիրկը կ'օրօրէր և կը յօրինէր բի՛ւր երգեր
մանկական. — արդ՝ օդի ասպարիզին մէջ կը սու-
րան և կը մռնչեն հիւսիսի մոլեգին հողմերը, եւ
կը շչեն վիշապաձայն ծառերու չոր ոստերուն մէջ
ու կը փոթորկեն այբոն ու ծովը : Թառամա՛ծ են
մարմանդները, խամրած են ծաղիկները որ երբեմն
մինչ կենդանի և առոյգ էր բնութիւնն ամենագեղ՝
ականակապ կը զարդարէին անոր պատմութեան
հարսանեկան. — սպիտակ պատանք մը կը ծածկէ
այժմ իր սառուցիկ անկենդան մարմինը : Ոչ ե՛ւս
առուակներու արծաթափայլ ալիքները կը սողոս-
կին մանուածաւալ՝ համարյոք տալով սիրողաբար,
կանաչագեղ խոտերուն եւ ծաղիկներուն. — սառ-
նամանիքներ կը կաշկանդեն անոնց մանրիկ ոտ-
ները, եւ կը լռէ իրենց կարկաչն անոյշ եւ հեզիկ :

Վաղո՞ւց արդէն լռած է դայլայլը թռչուններու որոնք թռած են դէպի ջերմին կլիմաներ, — սեւափետուր ագռաւներու երամները միայն կ'անցնին մերթ օդին մէջէն՝ լսեցնելով իրենց կռիւները։

Մարդիկ, ա՛լ թողած են լեռներն ու ձորեր, դաշտերն ու անտառներ, թափո՞ւր են ծովափնեայ ճեմելիք, թաւուտներու խորէն չի լսուիր ձայն զուարթ պարուն, և ոչ երգ՝ ալիքներու վերայ ոստոսող սիրուն մակոյկներէ։ Մարդիկ այլ ևս միայն ստիպողական պէտքերու համար կ'ելլեն դուրս իրենց տուններէն։ Վառարանը իր շուրջը կը համախըմբէ ընտանիքն ողջոյն, պապն ու հանին, հայրն ու մայրը և մանուկները՝ այդ թռչուններն ընտանեկան յարկին՝ եւ ձմեռնային երկար գիշերներու տաղտուկը կը մեղմի անցեալին յիշատակներով և ապառնիին խորհուրդներով։

Աւա՛ղ, սակայն, քանի՞նե՞ր կան որ ձմեռնային գիշերի այդ սառուցիկ ժամերուն մէջ կը հեծեն նօթի եւ մերկ եւ մթին, չունի՛ն հաց, չունի՛ն ջերմութիւն, չունի՛ն լոյս, ա՛յսպէս պաշարուած երեք ճիւղներէ որոնք կը լլկեն զանոնք չարատանջ — Բաղջ, Յուրտ և Խաւար։ Մինչդեռ ճութին համար նոր հաճոյքներու շարք մը կը բերէ Ձմեռը, պատուհաս մ'է այն տնանկին համար։

Ժամն է այս՝ Գութի, ո՞վ հարուստ, փութա՛, փութա՛ օգնութեան՝ անոնց որ կը տառապին. փութա՛՝ ձեռք կարկառել անոնց և մաս հանել այն բարիքներէն զորս ա՛յնքան առատ թափած է երկինք քու վրադ։ Օգնէ՛ հէքին, որպէս զի եր-

կինքի օգնութիւնը հանգչի յաւէտ քու բնակարանիդ վրայ, եւ կրակը չմարի բնաւ քու վառարանիդ մէջ...։

Ռ. Յ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

Վարժ. Ի՞նչ ըսել է՝ Ոչ եւս է, Տխուր է երկնից ճակատը, Ոչ եւս կը ժպտի մեզ կապոյտն եմերին, Մոլորուն ճառագայթ, եւլն։ Բացատրեցէր այս կարգի ասութիւնները։

2. Հատուածն համառօտեցէր։

3. Գտէք եւս եւ ուս մասնիկներով բառեր, (ինչպէս ծովափնեայ, քաւուս, եւլն)։

134. Տ Ե Ն Զ

Մեկն ալ ա՛յս է հոգւոյս անքիւ տեսչեուն
Որ իմ աչիով տեսնեմ յոյգը ջրեւուն —
Ալեկոծուող ովկեանի մի տագնապ.
Ահեղագոյ կոհակներ լեռնաչափ
Բարձրանային իրարու վրայ անդադար
Եւ մերիկը անոնց վրայ սասկանաւ
Եւ դիտէի՝ ժայռի գրլուխն եւ կանգնած՝
Երբ հողմակոծ կոհակներ մոլեգնած՝
Մինչեւ երկինք փրփուր ու ջուր ցայեկն
Եւ ոռնալով բարձր ավերուն զարնէին,
Եւ խորհակուած, օրհասական հեծմանով
Հեռանային խաղաղացած յորձանգով.
Եւ խուլ ձայնով մըռնչելով՝ նորէ նոր
Բարձրանային խաւարին մեջ հեռաւոր,
Նո՛ր ամբոխմունք, անհաս կոխ գայրագնած...
— Եւ նայէի ժայռին գագաթն եւ կանգնած։

Վարժ. 1. Արժակի վերածեցէր։

2. Ի՞նչ է կախման կէտը եւ ե՞րբ կը վերածուի։

135. ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԻ ՊԱՅՄԱՆԸ

Մամուռ թէ կաղնի, մացառ թէ ծաղիկ, բնութեան յամր ու երկարատեւ յղացումին տաժանելի պատրաստութեան արդիւնքն են։ Ամէնն ալ բնութեան շարունակական անդուլ խնամքն ու աշխատանքն ունին իրենց վրայ։ Հովը արգասարեր հունտերը պիտի տանի գուգաւորել, անձրեւը կենսական հիւթով պիտի լեցնէ արմատները, արեւը պիտի շռայլէ իր բեղմնաւոր ճառագայթները։ Ամէն զօրութիւնները, ամէն տարրերը պիտի միաւորին յառաջ բերելու համար ամենաչնչին տունկէն մինչեւ յաղթաբերձ ծառը, հողին երեսը աննշմարելի շիւղէն մինչեւ գեղափթիթ ծաղիկը։

Անոնց վերջնատիպ տեսքին առջեւ, չկարենաս թերեւս որոշել թէ ո՞ր տարրը ի՞նչ չափով իր մասնակցութիւնն ունեցած է՝ այդ արդիւնքը յառաջ բերելու համար, այլ ապահովապէս բոլոր այդ թաքուն զօրութիւնները միացած՝ իրենց որոշ ու կանոնաւոր ազդեցութիւնը ի գործ դրած են։

Մարդկութեան ու ընկերութեան մէջ նոյն ներգործութիւններն ու նոյն արդիւնքները։ Ո՛չ մէկ իրողութիւն, ո՛չ մէկ երևոյթ, մտածելու ո՛չ մէկ կերպ, զգալու ո՛չ մէկ եղանակ, ո՛չ մէկ ընկերական արտայայտութիւն, որ յանկարծական ու ինքնարուխ հանգամանք մ'ունենայ։ Այդ ամէնը, յառաջ գալու համար, թաքուն բեղմնաւորում մը ունեցեր է, մեզմէ ծածուկ՝ անտեսանելի արգասաւորում մը։ Եզարաւոր մանր ու մեծ ազդակ-

ներ բազմապատիկ ներգործութիւններ, խառն ի խառն ուղղութիւններ, ընդդիմամարտ հոսանքներ միաւորեր են արտադրելու համար այդ երևոյթներն ու այդ արտայայտութիւնները։ Հիմակուան մացառը անցեալի հունտին արգասիքն է, այս օրուան ծաղիկը՝ երէկի սերմին ծլարձակումն է։ Բնութեան՝ որպէս մարդկութեան մէջ, ոստումներ չի կան. աստիճանաւորումը կամ շարայարութիւնը գերազոյն օրէնքն է որ կը վարէ ամէն բան։

Ասոր համար է որ, երբ անցեալի ու ներկայի բաղդատութիւններ կ'ըլլան, ունորեր կը գտնուին որոնք հիներու հետ ամէն ժառանգութիւն ու կապ ուրանալ կ'ուզեն, և հիներ՝ որոնք նորերուն գոյութիւնը ժխտելու կ'ելլեն, սխալ սկզբունք մ'ի գործ կը դրուի, որուն հետեւանքը սխալ պիտի ըլլայ հարկաւորաբար։ Բնական կամ ընկերական երեւոյթը զոր մենք այսօրուան արդիւնք կը կարծենք, երէկ կար արդէն՝ մեր շուրջը, մեր վերեւ, մեր քովը։ Եւ այնքանք մե՛րն է, եթէ մեր աչքերը պէտք եղածին չափ խորագննին չեն եղած զայն առաջուց տեսնելու համար։

136. ԾԵ ԵՒ ԳԱՌՆՈՒԿ

Օձին մէկը հաստ փայտի մը քակ պառկած՝ Ամենուն դէմ խելքն ու միտքն եր շարուրիւն։
Զարուքեցն զառ ի՞նչ ունի անիծածն,
Երբ որ ա՛ն է իր ընդաբոյս բընութիւն։

Օձին Բովր Գառնուկ մը կար ,
Ուրախ զըւարք Տըռտիկ կուտար .
Ասդին անդին կը ցատքէր ,
Օձին մօտիկ ըլլալը՝ մըսքէն անգամ չէր անցընէր :

Օձը յանկարծ
Փայտին ցակէն դուրս սողաց ,
Ձարկաւ անոր՝ իր խայրոցը մահաթոյն
Մեկէն աւխարհ մըքրնցաւ՝ խեղճ Գառնուկին
աչքերուն .
Թոյնէն՝ բոլոր արիւնը խրփըր խրփըր եփելաւ .
«Ի՞նչ ըրէր եմ որ՝ ես քեզի , ըսաւ :
— Սըսքէ՛ ,
Ֆրեաց Օձը սասկապէս ,
Ո՞վ գիտէ .
Գուցէ դուն հոս ա՛յն մըսքովը եկեր ես
Որ իմ գլուխըս նըզմէս .
Ըզգուշութեան համար՝ ես
Կը պատժեմ անա քեզ :
— Ա՛հ , ո՛չ . » պատասխան ըրաւ
Ու կեանքէն բաժնընեցաւ :

Երբ մեկուն սիրտը բընածին բոյն կայ ,
Ո՛չ աղէկութիւն եւ ո՛չ սէր կը զգայ .
Եւ ամենուն դէմ ոյս ու քէն ունի ,
Նա ամենէն իրեն կարծէ քրեմամի :

137. Ա Ն Ք Ո Ն Ա

Անքոնայի նաւահանգիստը՝ Ադրիականի վրայ
կառուցուած՝ Իտալիոյ այն քաղաքներէն է որ երկ-
րին գովանի գեղեցիկութեան վրայ գաղափար մը
չեն տար , և Արեւելքէն եկող ուղեւորը՝ որ այդ
կողմանէ Իտալական ցամաքին վրայ ոտք կոխէ՝
կրնայ յուսախաբ ըլլալ :

Անքոնա աննշան քաղաք մ'է ամէն կերպով՝
քիչ վաճառաչահ , քիչ զարգացեալ . հնութեանց
այցելուները Հռովմէական հետք մը կը փնտռեն
հոն . բայց եղածն ալ ա՛յնչափ քիչ բան է՝ որ այդ
նպատակով կանգ առնողները որ կորսնցուցած ըլ-
լալնուն վրայ նեղացած՝ կ'աճապարեն դէպի Հռովմա :

Ես ալ՝ հարկին ստիպմամբ միայն քանի մը օր
անցուցի Անքոնայի մէջ : Ձանձրոյթս փարատելու
համար ուրիշ ճար չունէի՝ բայց եթէ ելլել քաղա-
քին կռնակէն բարձրացող բլրակին կատարը՝ ուր
եկեղեցի մը կար , և այդ եկեղեցիին առջեւ տա-
րածուող հողայատակ հրապարակին վրայ տնկուած
ծառերուն տակ նստիլ՝ և փոխն ի փոխ ծովն ու
նաւահանգիստը դիտել :

Հող ոչինչ կը վըղուէր խաղաղութիւնն ու լը-
ռութիւնը :

Հեռաւոր զանգակներու զօղանջը կը լսուէր եւ
նաւահանգիստին մարդաճայն շշուկը փեթակի մը
բզզանքին կը նմանէր : Միտքս՝ զուարճացած Հը-
ռովմի գեղարուեստական տակաւին կենդանի յի-

չատակներով՝ ճշմարիտ հանգստութիւն մը կը վայ-
ելէի հող՝ մինչեւ իրիկուն, նայուածքս ծաւա-
լած ծովուն անբաւական վրայ՝ որուն ջինջ կա-
պոյտը կը խազխզէին արծաթափայլ երկայնաձիգ
հետքեր եւ նաւափայտերու անցքը յիշեցնելով
կարօտել կուտային այն շոգեմաւր որ վենետիկէն
պիտի գար: Բայց իրիկուն դէմ տեսարանը կեր-
պարանափոխ կ'ըլլար: Արեւելեան երկիրներու
մէջ կարելի չէ իտալական հիանալի վերջալոյսի
վրայ գաղափար մը ստանալ:

Մեր կողմերը վերջալոյսը կարճատեւ է եւ արեգակը հրաշէկ երկաթի մը պէս ծովուն մէջ կ'իյ-
նայ: Միայն աշնան հորիզոնը կարծիր գոյն մը
կը զգենու: Մինչդեռ իտալիոյ մէջ վերջալոյսի
պահուն երկնակամարը կարծես արուեստական
կերպով կը լուսաւորուի: Ծալածոյ հրափայլ ամ-
պերը կարգ կարգ կը կախուին թաղերարեմի մը
ձեղունին նմանութիւնն առած, երբ գունաւոր
լոյսերով դիւթախաղ մը ներկայացնեն: Յետոյ ե-
րանգները կը սկսին փոխուիլ անհատաւորի ճո-
խութեամբ: Ապա կը նայէի անոնց գմբուխտը,
չափիւղան եւ սուտակը՝ իւրաքանչիւրը իր հրաշալի
շողումով՝ ոսկեծոպ ամպերը կը պայծառացնէին,
մինչեւ որ մութը զօրանար, գիշերն ամէն դի
խաւարէր եւ սատափեայ լուսինը ծագէր դողդո-
ջուն ջուրերուն վրայ:

Վ. ԵՐԱՅԵԱՆ

138. ՊԻՏԻ ԲԱՂՁԱՆԲ

Անհունն առաս իր պարգեւներ
Թող արածէ մարդոց վրայ,
Թագաւորեն բող գութ ու Սեր,
Սուգն աշխարհես անհետանայ,
Սակայն որչափ ունիցն մեք կեանք
Պիտի բաղձանք:

Արհաւիրներ կեանք շաղի
Թող հարքանաց այսուհետեւ,
Եւ մահաբոյր հողմեր տալի
Քաղցր ձայնով հնչեն քեքեւ.
Սակայն ուխտած ենք՝ քանի կան
Պիտի բաղձանք:

Մեր մանուկը՝ Պայրեն, Հոմեր
Թող դառնայ իր ծրնած օրէն,
Իսկական հեռուքիւններ
Մարդկութիւնը բող ուրեն.
Կրկին ունիցն մեք նոյն յարգանք
Դեպ ի բաղձանք:

Թո՛ղ ամեր ոջիւ եղեմական
Անյայտ դոներ յանկարծ բացուին,

Եւ քեմալիք երջանկութեան
Մտնեն հողը, տարալուծուին,

Բայց չի մեռնիր մեր այս տարփանք.

Պիտի բազմանք:

ՎԱՐԱՆՁԴԱՏԷ

- Վարժ.** 1. Գտէ՛ք հոմանիշները.—Անհուն, Թագաւորել,
սուգ, աշխարհ, անհետանալ, բաղձալ, արհաւիր, շաւիղ,
հարժանալ, տաւիղ, իտէական, հեշտութիւն, անյայտ:
2. Ո՞վ էր Պայրըն, Հոմեր:
3. Արժակի վերածեցէր:
4. Որո՞նք են կէտադրութեան նշանները:

139. ՔԱՐՈՋՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԿԱՐԱՊԵՏ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՇԱՀՆԱԶԱՐԵԱՆ (*)

Որպէս Ռուսաստան՝ նոյն եւ Պոլիս, Շահնա-
զարեան վարդապետ ամենախորին տալաւորութիւն
մը կը թողուր իր պերճախօս և իմաստալից քա-
րոգութիւններով, գլխաւորապէս Ղալաթիա՝ ուր
քարոզիչ կարգուեցաւ, և ապա Խասգիւղ: Մայ-
րաքաղաքին մօտակայ և հեռաւոր ամէն թաղերէն՝
ժողովուրդը գունդագունդ կը վազէր այն սրբավայ-
րը ուր պիտի խօսէր Հայ Ոսկեբերանը: Ականջա-
լուր ժամանակակից անձեր կը վկայեն թէ՛ այս
Աստուածընտիր Րաբունին՝ ո՛րպիտի հմտութիւնով

(*) Կ. Վ. Շահնազարեան, հիմնադիր համանուն Վարժա-
քանին որ ի Խասգիւղ Կ. Պոլսոյ, ծնաւ 1814ին, Պարսկաս-
տանի Համատան քաղաքին մէջ:

եւ ո՛ր աստիճան պարզութիւնով կը խօսէր՝ գիրկ-
ընդհառնելով կրօն և իմաստասիրութիւն: Կը յի-
շեն զինքը լսելու բաղդ՝ ունեցողները թէ՛ ո՛րքան
բեղուն և հոգեզմայլ ոճով կը ճառէր աստուածա-
բանական ամէնէն բարձր, ամենէն կնճռոտ եւ ա-
մէնէն վսեմնիւթերու վրայ՝ առանց դերասանական
ձեւերու եւ կամ բառական սեթեւեթի: Ոսկեղէն
ծորակ մ'էր գոգցես՝ ուսկից հեշտին եւ մեղմօրէն
կը հոսէին իմաստ և հոգի, միտք և զգացում: Ազ-
նուականն ու ռամիկ, ուսեալն ու տգէտ հաւասա-
րապէս՝ ամէն անգամ նոր բան մը կ'ուսանէին Շահ-
նազարեանի խօսածներէն, իրենց միտքն ու հոգին
կաշկանդող կապանքներէն մաս մը թողնով կը մեկ-
նէին եկեղեցիէն՝ աւելի ազատ շունչ մ'առնելով:
Ի մի բան, եկեղեցին դպրոցի վերածած էր Շահնա-
զարեան, քարոզութեան եղանակին մէջ նոր բա-
րեշընում մը ներմուծած՝ կը փափաքէր կրօնքը իր
նախկին պարզութեան վերածել, նախապաշարում-
ներն ի բաց մերժելով՝ կրթել ժողովուրդը բուն
քրիստոնէական բարոյականով և օժտել զայն մտա-
ւոր դաստիարակութեամբ: Իր այս վսեմ նպատա-
կին կարենալ հասնելու համար՝ Շահնազարեան կը
քարոզէր եկեղեցիին բեմէն, կը խօսէր ընկերու-
թիւններու մէջ և կը գրէր հանապաղ:

ԳՐ. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

Վարժ. Այլեւայլ գրուածներ, արժակ թէ ոտանաւոր,
իրենց հիւծին եւ իմաստին համեմատ, կը կոչուին Առակ
կամ առասպել, առած, վիպ, նկարագրաբիւն, կենսագրու-
թիւն, ճառ, դարբանական, նամակ, երգ, գեղօն, եւլն, եւլն
Ըսէք քէ ասոնցմէ ո՞րն է այս հատուածը:

140. ԱՌ ՈՄՆ ՄԵԾԱՏՈՒՆ (*)

Դարպաս ունիս դու հոյակապ ծովուն յեզեր,
Նրկարակեռ ոսկեղբորուազ եմ ձեղուններ.
Շրեհաշուր կան եւ կազմած կը զարդարեն
Քո դահլիճներ, զոր պերն օրոց կը յասակեն.
Ամենուրեք կուն ըսպիսակ, ազնիւ պորփիւր,
Ոսկի, արծաթ, սնդուս, բաւիշ, նոխուրիւնք բիւր,
Հրաւալեռ գործն նարսարայ՝ պահեռ արձան
Կը զօռնեն աչքն, ու գլխոյն պրտոյս կուսան:
Ապարանիդ կունակն՝ ի ձեւ ամփիքասեր՝
Կը բարձրանայ յարկ յարկ պարեզ մինչեւ ամպեր,
Աս անսառակ նրսեմասուեր, անդ աւազան
Ուր գոյնըգոյն վրսառ վրսառ ձկունք խայսան,
Աս մրգասան, բազմաբուրեան կայ, անդ՝ ծաղկոց,
Ասդին կանգնի խորհրդալից հեռ հովանոց,
Անդին ձմերոց մի՝ ջերմասեռ սնկոց փափկիկ,
Ու հոս ու հոն կան դիցունեաց մերկ խմբանդրիք՝
Միւրաժրայիս յաւերժահարսանց իբրեւ մի բոյլ,
Անցնիւր տարբեր եզ բերելով հանոյից հոյլ:
Քոլորսիքդ ոսկի ժամուց կը դառնայ պար
Քեզ լինելով՝ եզ շոյելով տարփողաբար,
Ամեն ազգէ, ամեն սեռէ ծառայից գունդ
Ակնարկուրեանդ ի սպաս մընայ միշտ սրտաղունդ.
Հացկասակաց դասակ շուրջդ կը դեգերի՝

(*) Ծան. Կը ցաւինք որ հաւաքածոյիս անծուկ էջերը չեն
ներեր՝ Պէրպէրեանի այս գեղեցկահիւս ու պերճ նկարազրա-
կանը ամբողջ դնել: Կը յուսանք թէ առիթ կ'ունենանք ու-
րիշ հաւաքածոյի մը մէջ ամբողջովին ներկայացնել զայն:

Մեղր ի բերան. խնկաման յափ, դրամիդ գերի,
Եւ՝ երբ ուզես՝ քաղցրահայեաց տարփունիներ
Թեթեւափայլ կու գան զիւրեանց ընծայել սեռ:
Բազմախորհիկ նոյս սեղանեդ, ուր յանձնիւր նաւ
Ընսանիքի մ'ամսեայ պարեներ կուլ կու տաս,
Կը գրլորիս խաղի սեղանն առ ի փորձել
Թէ եզ արդեօք հաւատարիմ բախտդ ե՞ մնացել,
Կամ տարածուիս ի պերն արոտ եւ խեղկասակ՝
Հսպրանոք շարժե ծաղուդ մեծ աղաղակ.
Ընդոս ցասեա իբր ի խոհէ յանկարծական
«Շուտով պատրաստ քող մակոյկը կամ կառնք ըլլան»
Եւ քառաձի շանջոյին մէջ՝ սեզ ընկղմած
Ընդ բազմաբոխն անցնիս, քո չիս կայծակնաւաց,
Կամ շոգեւարժ քեթեւ ի կուր արեւաւառոյ
Դիմես յափն այն ուր նոր հեռից կոչէ եզ բոյր:

Բաց. բառեր. Դարպաս, նկարակերտ, ոսկեղբորուազ, կուն, պորփիւր, ճարտար, զօշոտել, ամփիթատր, նսեմաստուեր, վտառ, դիցունի, խմբանդրի, յաւերժահարսան, ընկիւ, տարփող, մնալ ի սպաս, հացկատակ, զանոյք, խեղկատակ, հոպտանք, ծաղր (ծաղու), ընդոստ, խոհ, սեզ, կուր, բոյր:

Վարժ. 1. Խումբ նշանակող բառեր գրեցէք. ինչպէս Ձուկերու վրա, ասդերու բոյլ, խորհրդոց՝ զգացմանց՝ հանոյից հոյլ, եւլն:

2. Որոշեցէք վերադիրները:

3. Արժակի վերածեցէք, ջանալով պահել բնազդին գեղեցկութիւնն ու ազդուութիւնը:

ԱՌԱՎ. — Մի՛ թքներ երկինքն ի վեր

Թուքը ճակտիդ վերան կուգայ.

Մի՛ յանդրգնիր գլխէդ ի վեր

Խելքդ միաքրդ շուտ ման կուգայ:

141. ՖԱՍՈՒԼԵԱՃԵԱՆ(*)

Հին նաւապետ մը որ հոյակապ նաւու մը հրամատարն եղած ու երկար տարիներ վարած է զայն մեծ ծովերու վրայ, ահեղ փոթորիկներու կուրծք տուող ճարտար վարիչ մը՝ որուն երեւումը միայն, կամրջակին վրայ, նախապաշարման մօտեցող բերկրութիւն մը կը պատճառէր երբեմն նաւորդներուն, իր անունը մեծագոյն հրապոյրն էր զոր կ'ազդէր։ Եւ ահա, նաւ ու նաւաստի կը խորտակին, կը կորսուին օրին մէկը։ Ծովեզրէ ծովեզր՝ աստանդական յածելով՝ մեծ նաւապետը կը դառնայ իր նաւահանգիստը։ Ո՛չ մէկ հրամանատարութիւն, ո՛չ մէկ նաւ, ամէնքն ալ իրենց տէրերն ունին, բայց վարպետը, որ չի կրնար ապրիլ առանց ծովու, կը գտնէ լքուած փոքրիկ նաւ մը խորշի մը մէջ, խարխուլ իրանով, փեռեկտեալ առագաստով, առանց նաւազի, առանց կազմածի։ Կը համախմբէ քանի մը տղաքներ, որոց «նաւազ» անունը կու տայ, կը մարզէ զանոնք։ Իր դողդոջ՝ բայց վարժ ձեռքին մէջ կ'առնու ղեկը, և ահա բաց ծովուն վրայ է վերստին, յամառ արիութեամբ։ Երեսուն տարուան դործունէութիւնը, զոր ալիքներն առած տարած են,

(*) Այս նկարագեղ պատառիկը գրուած է մեր համրաւաւոր դերասաններէն Թ. Ֆասուլեանին Էֆէնտիի Պոլիս վերադարձին եւ նոր խումբ մը կազմակերպելու ձեռնարկին առթիւ, որ սակայն, տեւականութիւն ու յաջողութիւն չունեցաւ դժբաղդապէս։

նորէն պիտի սկսի։ Եւ անոնք որ կը յիշեն իր երբեմնի փայլուն օրերը, տեսնելով հիմա խարխուլ նաւուն տատանումներն ու նաւաստիներուն վարանոտ շարժումները, փոխանակ հեգնելու՝ կ'արգահատին ու կը հիանան վարպետին համբերատար ոգին վրայ, զգալով մանաւանդ թէ ծովու սիրոյն չափ, կեանքի պէտքերն ալ մղած են զինքը այդ գերագոյն փորձին։

ՏԻԳՐԱՆ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

Վարժ. Բացատրեցէր քէ ի՛նչ է թատրոն, դերասան, թատրերգութիւն, ողբերգութիւն, կատակերգութիւն, զուեշտ, գուսաներգութիւն, նուագահանդէս, պարահանդէս կամ կայմատօն, դաշտահանդէս, եւլն, եւլն։

Ի՞նչ տեսակէ է այս հատուածը։

Նկարագրեցէր նաւ մը փոթորիկի ընկած։

142. ԱՌԻԻԾ ՈՒ ԳԱՅԼ

Առիւծն իրեն համար առօրու ճախանաւիկ Պասրասեր եւ օր մը գառնուկ մը փոքրիկ։

Ի՛նչ կ'ըսես որ այն միջոցին շրմիկը

Արիական բազմականին քովիկը

Մինչ ման կուգար՝ պոչն անդադար շարժելէն՝

Կըսորիկ մը խրկեց առաւ Առիւծին սուր հանկերէն։

Առիւծն հպարտ ձայն չը նանց,

Վեհանձնօրէն համբերեց։

Անոր համար որ շրմիկն եւ քակալին

Փոքրիկ լակոս, ու խելի չուներ բընալին,

Աս որ տեսաւ Գայլն անդիէն,

Տե՛ս քէ ի՛նչ բան անցուց մըսէն։

« Սո՛ւս ե եղեւ այն խօսքն որ մերոնք կ'ըսեն ,
Ըսաւ զայլն ինքն իրեն ,

Թե առիւծը շատ զօրեղ է ,

Երբ այդքան հեզ համբերող է : »

Եւ ինքն ալ քաթը երկնցուց զառնուկին :

Բայց ի՞նչ ձիւն երբ քերաւ նա այդ կերպով իր
զլխին . —

Ի՛նք կերակուր եղաւ իսկոյն Առիւծին :

Իսկ Առիւծը մինչդեռ ըզրայլ կը պսսուէր ,

Մէկ կողմէն ալ մըմըմալով ա՛ս կ'ըսէր .

« Քեզի պե՛տք եր մի ,

Խեղճ ողորմելի ,

Շրնկիւն նայելով

Դրնել ի մըսի

Թե նաեւ քեզի

Նա ներեմ պիտի .

Ան պզտիկ է , խելքը պակաս

Դուն լակոս չես , այլ չափահաս : »

143. Ս. ԾՆՈՒՆԴԻ ՏՕՆԸ

Ահա այն տօնը որ դարաւոր հնութեամբն ու
վաղնջուց յիշատակներով պատկառելի է ու ակնա-
ծելի՝ այլ՝ միշտ աշխոյժ , միշտ սիրելի , կը ժամանէ
մեզ անգամ մ'ալ , Անգամ մ'ալ գիշերային լռու-
թեան մէջ մեր ընտանի զանգակները պիտի թնդան
օդին մէջ , և թունդ պիտի հանեն մեր սիրտերն
ալ : Իրենց մեղմ կամ ուժգին շտապ թինդերն , երբ
կու գան մեզ խօսիլ մեր սենեակին առանձնութեան
մէջ , նոր հրապոյր մ'առած են , կարծես , այս առ-

թիւ , նոր իմաստ մ'ունին , նոր ազդեցութիւն մը :
Լուսաշող ու զուարթ է Աստուծոյ տաճարը , իր
պայծառագոյն ջահերը վառած է , իր շքեղագոյն
զարդերով պճնուած : Բարեպաշտ ժողովուրդը՝ ան-
գամ մ'ալ հոն կը խռնուի հետզհետէ : Անգամ մ'ալ
կ'ոգեւորի եկեղեցին՝ գիշերային այս կանուխ պա-
հուն : Կը հնչեն շարականներն ու սաղմոսները , կը
կրկնուին մարգարէութիւններ , կը կարդացուին Ա-
ւետարանները , եւ սրբազան բեմէն անգամ մ'ա
կը լսուի ձայն մը գորովալից ու եռանդուն որ կ'ը
պարզէ , կը մեկնէ նշանակութիւնն ու կարեւորու-
թիւնը սոյն հրճուալից տօնախմբութեան , եւ կը
ջանայ անոր թանկագին դասերը դրօշմել ամենուն
սրտին մէջ , եւ դպիր ու ժողովուրդ՝ միաբան ու
ցնծալից՝ անգամ մ'ալ կը դրուատեն , կը հռչակեն
սոյն խորիմաց խորհուրդը , « խորհուրդ մեծ և սքան-
չելի որ յայսմ աւուր յայտնեցաւ : »

Իսկ դպրոցի դեռատի աշակերտները՝—Ասոնք
ալ պատրաստած են արդէն իրենց գունագեղ լապ-
տերները , կապած՝ իրենց փոքրիկ խմբակները ,
իրերան ուսած՝ իրենց Մանդեան Երգերը , և այժմ
պատրաստ են դռնէ ի դուռ շտապել , և խիզախ՝
եթէ ոչ միշտ դաշնաւոր չեչտերով իրենց «Աւետիսն»
յեղ յեղել , փոքրիկ պարզեւ մը ստանալու անձկա-
լից՝ այլ աւա՛ղ մերթ պատիւ ակնկալութեամբ :

Նոր աշխոյժ մը պիտի տիրէ ընտանեկան ու ըն-
կերական շրջանակներուն մէջ , Հեռաւոր սիրելիներ
պիտի փութան հայրենի սեղանին շուրջը բոլորուիլ ,
և ընտանեկան կենակցութեան քաղցրութիւնները
վայելել անգամ մ'ալ : Մանուկն ունի նոր՝ փայլուն

կօշիկներ զորս հայրիկն է բերեր շուկայէն, նոր հանդերձեղէն՝ զորս մայրիկն է պատրաստեր, եւ վաղը պիտի հագնի զանոնք ամէնքն ալ, հպարտութեամբ մը զոր դիւրին չէ ծածկել:

Պիտի այցելեն իրարու ազգականներ ու բարեկամներ, մոռնալով պահ մը սովորական հոգերն ու անձկութիւնները, մոռնալով խոցերն ու ոխերը, վասն զի ժամանակ է սիրոյ և ներողութեան:

Ժամանակ է նաեւ բարեգործութեան: Պիտի յիշենք մեր աղքատիկ դրացին, մեր ծանօթ հիւանդը, մեզի անծանօթներն ալ, որ կը տառապին կարօտ ու անմխիթար:

Եւ ի՛նչ սրբազան յիշատակներ կը վարժնուն այսօր մեր մտքին մէջ: Յիշատակներ մեր սրտահատոր սիրելիներուն զորս մահը կորզած է մեզմէ և որոնց անզը՝ մեր սեղանին շուրջը, մեր վառարանին քովը թափուր կը մնայ ընդ միշտ: Յիշատակներ մեր մանկութեան օրերուն, անհոգ և բերկրալիւր օրերուն, որք կը հեռանան մեզմէ անդարձ, որքան տարիներն հոլովին և ասներն յաջորդեն իրարու:

Եւ ի՛նչպէս այս յիշատակներուն հետ մեր սրտին մէջ կը նորոգուին նաեւ մեր լաւագոյն իղձեր—լաւ եւս ըմբռնել մեր կեանքին հոգեւոր և իմացական բարձրագոյն կոշումը, լաւ ևս կատարել մեր բոլոր ընկերային պարտքեր, և ամ՝ ըստ ամէ ուրիշներուն աւելի ևս օգտակար ընծայել մեր անձերը:

ԱՐԲ. ՏԵՐ ՏԱԿՈՒՄԵԱՆ

Վարժ. Ըսէ՛ք թէ ի՞նչ կը պատահի Ս. Ծնունդի տօնին օրերը: Հատուածն այեւայլ մասերու բաժնեցէք:

Քեր. Վարժ. Պարբերութիւնները զատեցէք, նախադասութեանց տեսակը որոշելով:

144. Ն Ո Ւ Ա Գ

ՍՈՒ ԿՈՅՍԵ ԴԱՇԵԱԿԱՀԱՐ

Թրքաացո՛ւ, ո՛վ կոյս,
Մասներդ ի դաշնակ,
Երգ, հրնուանք եւ յոյս
Թո՛ղ հիւսեմ քու կեանքի:

1. Թե քախճուքիւն մերք բուխ ամպի նման
Ըսօդէ հակսիդ նրշոյն ու ժրպիս.
Թե շիք մ'արհասուք բիբերուդ վրան
Պլպրլայ մեղմիկ՝ իբրեւ մարգարիս.

Թրքաացո՛ւ, ո՛վ կոյս, եւլին:

2. Ի լուր դաշնակիդ ծնողդ՝ հրնուանքով
Յիւսեմ իրենց սուրբ սիրոյն արշալոյս,
Եւ յայնժամ քանի՛ քաղցր անուշներով
Անոնց հոգիներն օրին չիայոյս:

Թրքաացո՛ւ, ո՛վ կոյս, եւլին:

3. Դաշնակութեանցդ մէկ մի վանկն աղու՝
Յոր խառնես յոյգերն հոգւոյդ ցնորասանջ՝
Մերք փոքորիկ մ'ե, մերք շրշունչ հոգու,
Մերք քոչնոց գեղգեղ, մերք առուի կարկաչ:
Թրքաացո՛ւ, ո՛վ կոյս, եւայլն:

4. Նըւագե՛ ցորչափ կեանքդ է մի բողբոջ,
Ու չունի փուշեր, այլ բուրում միայն.

Երգերուդ հետքն ի խոյզ
Գեղեցկին ի խոյզ քոչիլ յանսանմանն :
Թրքոացո՛ւ, ո՛վ կոյս, ելն :

5. Նրւագե՛հ՝ աչերդ յառած այն քերքի՛
Յոր խօսին Մօցարդ, Վերսի կամ Հայքն .
Ի մէն մ'եկեւջ մասներդ քնեցենի
Թո՛ղ որ դպչին մեր արտի քելերուն... :
Թրքոացո՛ւ, ո՛վ կոյս, ելն :
6. Նրւագե՛հ, նրւագն է միակ սրնունդ ,
Հոգւոց՝ որք կ'ապրին այս վրեճն հեռու .
Նրօղի մը սրփռե՛ք մեր հոգւոց անդունդ ,
Զի յերկնից մոլրած նառագայք մ'ես դու... :
Թրքոացո՛ւ, ո՛վ կոյս, ելն :

7. Նրւագե՛հ... այլ ո՛չ լոկ Պոքաս, Մասօք ,
Մոլախինդ երգեր կամ պարուց մրրիկ ,
Նրւագե՛հ երբեմն ալ անձկակառօս
..... :

Կ. ԽՕՍՔԱՆՅ

ԱՌԱԿ. — Գըլխուն մէջ խելք ունեցողը
Խելքը իրեն կը պահէ .
Գըլխուն մէջ խելք չունեցողը
Օտարի խելք կը ծախէ :

145. ՄԵՂՈՒՆԵՐՆ ՈՒ ՇԵՐԱՄՆԵՐԸ

Օր մը մեղունները ելան մինչեւ Ողիմպոս, Ա-
րամազդի գահին ոտքը, աղաչելու համար որ նը-
կատի առնէ իրենցմէ վայելած խնամքը՝ երբ մա-
նուկ հասակին՝ Իգա լեռին վրայ դինքը սնուցին
իրենց մեղրով : Արամազդ ուզեց անոնց նախա-
պատուութիւն շնորհել բոլոր փոքրիկ կենդանիներ-
ուն մէջ : Բայց Աթենաս, որ արուեստներուն կը
նախագահէ, յայտնեց թէ անասնիկներու ուրիշ
ցեղ մ'ալ կայ որ մեղուններուն հետ կը մրցի՝ օգ-
տակար գիւտերու փառքին համար :

Արամազդ ուզեց գիտնալ անոնց տնունը :

«Շերամնե՛րն են» պատասխանեց Աթենաս :

Իսկոյն աստուածներուն Հայրը հրամայեց Հեր-
մէսին՝ տասներկու ղեփիւռներուն թեւերով այն
պղտիկ ժողովուրդին պատուիրակները բերել, որ-
պէս զի երկու կուսակցութիւններուն փաստերը
լսուին :

Մեղուններուն կողմէ դեսպան մը բացատրեց
քաղցրութիւնը մեղրին որ մարդոց նեկտարն է,
անոր օգտակարութիւնը, անոր կաղմութեան ար-
ուեստը . յետոյ գովեց իմաստուն օրէնքները ո-
րոնցմով կը կառավարուի մեղուններուն թեւաւոր
հանրապետութիւնը :

« Զկայ ուրիշ տեսակ կենդանի մը, կ'ըսէր
աստեալաբանը, որ այս փառքը ունենայ, և պար-
ծանք մ'է մեզի՝ աստուածներուն հայրը քարայրի
մը մէջ սնուցած ըլլալ : Ասկէ զատ, մենք պա-
տերազմիկ ցեղ մը ըլլալու արժանիքն ալ ունինք .

երբ մեր մեծաւորը պատերազմի կ'առաջնորդէ մեր խումբերը: Միթէ կարելի՞ է որ այն որդերը՝ տգեղ ու ատելի միջատները՝ համարձակին առաջնութեան պատիւը խել մեզմէ: Սողալէ զատ բան չեն գիտեր անոնք, մինչդեռ մենք շնորհալի կերպով կը թռչինք և մեր ոսկեփայլ թեւերով մինչեւ աստղերը կը բարձրանանք:»

Շերամներուն Պատուիրակը պատասխանեց, «Իրաւ է որ մենք փոքրիկ միջատներ ենք. ս'չ պատերազմական ոգի, ո'չ ալ իմաստուն օրէնքներ ունինք, բայց ամէնքս ալ ցոյց կուտանք բնութեան հրաշալիքը և օգտակար աշխատութեան մը կը նուիրենք ինքզինքնիս: Առանց օրէնքի, խաղաղիկ կ'ապրինք և բնաւ պատերազմ չենք ըներ, մինչդեռ մեզունները գիրար կը ջնջեն ամէն անգամ: Մենք կերպարանափոխ ըլլալու առաւելութիւնն ալ ունինք. մերթ փոքրիկ որդեր ենք՝ տասնըմէկ փոքրիկ օղակներէ կազմուած՝ որոնք ամենաճոխ գոյներու զանազանութեամբ շաղապատուած են, պարտէզի մը ծաղիկներուն նման զմայլելի: Յետոյ, կերպաս կը հիւսնենք որով ամենապերճ անձերը՝ մինչեւ թագակիր իշխանները կը զարդարուին: Այս գեղեցիկ ու տեւական զարդը աւելի արժէք ունի քան մեզը որ շուտ մը կ'ապականի: Վերջապէս կը փոխուինք խողակի որ կը դգայ, կը շարժի և կենդանութիւն ցոյց կուտայ: Այս հրաշալիքներէն ետքը, շուտ մը թիթեռնիկի կը փոխուինք, ամենաճոխ գոյներու շքեղութեամբ: Այն ատեն է ահա որ մենք ալ մեզուններէն վար չենք մնար և արագ թռիչով

մը կը սլանանք մինչեւ Ողիմպոս: Վճռեցէք, հիմա, ո՞վ աստուածներու Հայր:»

Արամազդ վճիռ արձակելու մասին կը վարանէր: Վերջապէս յայտարարեց թէ մեղունները առաջին կարգը պիտի դասուին՝ վաղուց ի վեր իրենց ստացած իրաւունքներուն պատճառով: — «Ի՞նչ պէտք կարելի է, ըսաւ, զանոնք աստիճանադուրկ ընել. իրենցմէ շատ բարիք վայելած եմ, բայց կտրծես թէ մարդիկ աւելի երախտապարտ են շերամին:»

Վարժ. Ի՞նչ է Ողիմպոս, ո՞վ է Արամազդ. իսկ ԱՅԵՆԱՐՍ, Հերմէ՞ս: Ի՞նչ կը սորվեցնէ Դիցաբանութիւնը կամ Միթաբանութիւնը:

Գրեցէք յոյն Միթաբանութեան չաստուածներուն անունը (միայն գլխաւորները): Նոյնպէս հեթանոս հայերու չաստուածութիւնները, եւ ըսէ՛ք թէ ի՞նչ գիտէք անոնց վրայ:

Ի՞նչ ըսել է նախապատուութիւն շնորհել, արուեստներուն նախագահել, օգտակար գիտերու փառք, կուսակցութիւն, փաւս. (իսկ բա՛ւս), նեկսար, իմաստուն օրէնքներ, բեաւոր հանրապետութիւն, պատերազմիկ ցեղ, առաջնութեան պայիւ, պատերազմական ոգի, շաղապուած, ասիականազուրկ:

Քու խելքդ զեկ է, անձդ նաւ պատրաստ, կիրքերդ են քամի, ականջդ առագաստ. թէ հասնիլ կ'ուզես շուտ՝ նաւահանգիստ, նայէ՛ որ հոգիդ ըլլայ միշտ ըզգաստ:

146. ԱՄԱՌՈՒԱՆ ՅՈՒՇԵՐ

Անուշ հովեր կը փրչեն զով
Այազմային սարերէն.
Հրակայ ծառեր՝ ցից փով փով՝
Լայն թելերնին կ'օրօրեն.
Գրիխուս վերել կը ծածանի
Իրենց կամարը շաւոմուն,
Եւ իրենց երգը վայրենի
Կ'երգեն ամեն իրիկուն:
Այս հրաշալի բարձունքէն՝ մարդ
Կ'ընդգրկէ մէկ նայուածով
Դաւոս մ'ընդարձակ, կանաչազարդ,
Յետոյ՝ հանդարտ կապոյտ ծով,
Ուր կը ցրցուին կրդգիներուն
Ուռուցիկ լանջէն ու կրճակ,
Իսկ քաւիտ լեռներ հեռուն
Այս պատկերին շրջանակ.
Դաւոսին վրայ լայնածաւալ,
Գորգի նըման բանուած նոյս
Կը նմարեմ անակրկալ
Տեսարաններ միշտ փոփոխ.
Երբ արեւուն կայծեր վերջին,
Երկար սիւներ շողողուն
Ամպին ծոցէն դուրս կը թռչին.
Կը ծաւալին, կը գեղուն,
Արտը դեղին, կանաչ այգին,

Եզրը ծովուն. լեռն սար
Կը փալթրան, կը բեկբեկին,
Ինչպէս մէյմէկ զուտ գոհար,
Սարէն, ձորէն միշտ կը փրչեն
Հովերն առողջ ու կայտառ,
Ծառերն ալ միշտ շաւոման մէջ են
Նըւագներով անըսպառ:
Եւ ես հանդէպ այս խորանին
Լոյսերու մէջ ողողուած,
Հանդէպ այս մեծ տեսարանին
Կը ծնւադրեմ երկիւղած:

147. ՀԱՐԱԻԻ ՀՈՎԵՐ

Անցեալ տարի, սեպտեմբերի կիսուն մօտ,
Խաչածէ կտրեցինք հրէական մեծ ճանապարհի
անցքը՝ Ափրիկէէն Ասիա, Մովսէսի ետեւէն որ
մոգական դաւազանի հարուածով պատռեց Կար-
միր Մովուն փրփրած ալիքները մինչև յատակէն
Այդ օրը, որ առաջին անգամ կը տեսնէի Կար-
միր Մովը, պայծառ էր: Ալիքներն սպառնալից
չէին: Արեւը կը խորովէր, հակաիս սպիտակ մոր-
թը, և չէր ներկը որ աչքի մէկ հարուածով գըր-
կէի ծովն ու երկինքը, աւազի դաշտերն ու ժողովու-
րեաներու սարերն անսառ. Բորերն ու Սինան,
Սինան՝ մանաւանդ, որ ամպերուն մէջ ու լեռնե-
րու ետեւ կորսուած, հազիւ ցոյց կուտար իր նը-
շանաւոր գլուխը, եռանկիւն, ամպէ պատուան-

դանի վրայ դրուած վեղարի մը նման :

Սիրտի գոհացումով ու հոգիի վերացումով համակուած՝ աչքովս իսկ կը շօշափէի մեծ Սինան՝ որուն պատկերն ընդօրինակած էի գրասենյանիս վրայ, Քրիստոնէականիս մէջէն : Ու այն Քորեբն՝ ուր մորենիին անսպառ բոցերուն մէջէն, Աստուած իր պատկերը ցոյց տուաւ մարդուն :

Սուրբ Կատարինէի գազաթր հետզհետէ մը շուշով պատեցաւ : Ծովին մեղմութիւնը կորսուեցաւ :

Հսկայ շոգենաւներ, սատանի ճանկերուն մէջ պրկուածի պէս, ծովափին մօտ անշարժ կը մնային, ծովին յատակին ու՝ կիսովին՝ մակերեսին վրայ փռուած շնչասպառ, իրենց կայմերն ու ծխնելոյզներուն մէկ մասը միայն թողնով օդին մէջ, աղբրսող ձեռներու պէս դէպի երկինք ամբարձիկ կամ անիծելով յաւէտ աւերիչ հողմն անադորոյն, անհեթեթ :

Արդա՛ր նախատինք բնութեան ճակտին . . .

* *

Մեծ վառնդ է այն՝ որ Սուէզի ընդարձակ ծոցին ելքի սեմին տակ տարածուած է յաւիտենապէս :

Ծովին յատակէն ծլելով բարձրացած են՝ հարիւրաւոր մէդր դէպի վեր՝ քարեղէն ծառեր, ձիւնի պէս ճերմակ, արուեստագէտի նուրբ ճաշակով հիւստեած, բնութեան հրաշակերտներու կարգ անցնելու չափ գեղեցիկ, հրէշային, արհաւիրալի, անխնայ, քողածածուկ. ջուրին մարմաջն ըմպե-

լով, մաքառող ալիքներու հանդէպ մռնչելով, ճարձատելով՝ այլ երբեք չելլելով ծովին մակերեսէն դուրս, թունարկու օձերու պէս որոնք իրենց գունագեղ մարմինը դաշտին մարմանդին ու պարտէզին ծաղկանց տակ կը սքողեն :

* *

Հովը Սուէզէն կը փչեր շեշտակի, Եիմալի հըզօր հողմը որ ամէնէն աւելի կը փչէ Կարմիր Ծովուն մէջ :

Ալիքները նպաստաւոր էին, Նաւը հեռացաւ. հորիզոնէն անդին թողուց աւազուտ ծովափին հետ Սինան ալ, Քորեբն ալ, և ամենաբարձր լեռներու կատարներն ու այս ամէնն ալ հետզհետէ :

Մնացինք համատարած հեղուկին վրայ միս մինակ, ամբողջացեալ հորիզոնին մէջ բանտուած, հասարակածային երկինքով մը գմբէթացած :

Միս մինակ . . . Արեւն արդէն իջած՝ ու աննուաճելի հորիզոնին վրայ ծակ մը շինելով ներս էր մտած :

Հետզհետէ Հիւսիսի հովը կը սաստկանար : Ալիքներն՝ սպառնալից՝ վեր վեր կը ցատքէին :

Գոհ էի որ անցած էինք այն կէտը ուր կուրսուեցան Փարաւոնին մարդիկը :

Քարեղէն ծառերն ալ անցած էինք, ու երկու օր՝ մինչեւ ձիտտէ՝ անդադար ալիքները պատռելով պիտի լողայինք :

Յոյսը օրօրեց հոգիս, երեւակայութիւնս թմրեցաւ, քնացայ :

148. ԽԱՂԹՂԹԷ ՇԻՆՈՒԱԾ ԲԵՐԴ

Էրիկ կրնիկ երկու սրղով՝
 Իրենց փոքրիկ կալուածին մեջ՝
 Կ'անցընէին կեանք ապահով:
 Նոյն գեղին մեջ՝ կեանքներուն վերջ
 Գտած էին իրենց նախնիք:
 Հոն՝ այն երկու ամուսիններ,
 Ինչպէս աղու աղաւնիներ,
 Կը նարէին իրենց հացիկ.
 Կիներ կարէր, կ'եփէր բափէր,
 Էրիկն ալ արտ կը մրտակէր:
 Ամառ, իրիկուն կ'ընթերին ծառի տակ.
 Իսկ գար երբոր ձըմրան սրխուր եղանակ,
 Վառարանին դէմը շարուած՝
 Խորաս. յորդոր սիրով լեցուն
 Տային ծընողք անմեղ զակաց՝
 Թէ բարեպաշտն ու իմաստուն
 Կը գրտնան միշտ երջանկութիւն:
 Տեսակ տեսակ պատմութիւններ,
 Բարոյական հին առածներ,
 Ոմանք գրող՝ շատն ալ բրող
 Կը պատմէր մարդն իր տղայոց:
 Մինչդեռ կրնիկը՝ գորովով սիրօր լեցուն՝
 Դըզուէր, շոյէր իր ծրնունդները սիրասուն:
 Մեծ զաւակնին երբնութեամբ շատ հրապար
 Միշտ կը կարգար, կը մտածէր անընդհատ:
 Իսկ փոքրիկն երկուսն ու բոց՝
 Եւ կարգէ դուրս եռանդուն.

Նոր չարութեանց կը փորձէր փորձ,
 Խելքը միտքն եր խաղերուն:
 Իրիկուն մ'ալ սեղանին դէմ՝ հօրը բով՝
 Երբ կը կարգար մեծը՝ Ռօլէն, — հին պատ-
 մութիւն —
 Փոքրիկն (որ չէր հոգար բընաւ բան գիտնալ,
 Ո՛չ Հռովմաց, եւ ո՛չ այլոց պատմութիւն,
 Թո՛ղ քէ լըսել կամ կարգալ),
 Խաղի քղքերը շարելով քերք առ քերք՝
 Մեծ խրնամով կ'ուզէր շինել բարձր բերդ.
 Մինչեւ անգամ շունչ առնելու կը վախճար,
 Որ քղքերէն չըլլայ քէ մէկն իյնայ վար:
 Տեսնես՝ յանկարծ մեր ընթերցող՝
 — «Խընդրեմ, ըսաւ, մեկնէ՛ ինձ, հայր,
 «Ինչո՛ւ ոմանք տրտալետող
 «Աշխարհակալ կոչուեցան,
 «Եւ ուրիշներ արխարհաշէն մեծ իշխան,
 «Այս երկու բառք ունի՞ն իմաստ զանազան:»
 Հայրը մինչդեռ կը մըսմըսար
 Տալ պատասխան յարմար տղուն,
 Եւ անա փոքր որդին
 Վերջին բուրբ դրնելով:
 Շինած բերդին երկուորդ յարկին՝
 — «Եղա՛ւ», կանչեց ճիշատով:
 Հոս՝ անդրանկին համբերութիւնը հասած՝
 Մէկ հարուածով աւրեց եղբօր շինած,
 Որ ըսկսաւ լալ ու ողբալ:
 «Որդեա՛կ, ըսաւ հայրն ան ասեմ,
 «Աշխարհաշէն երբու եղբայր,
 «Իսկ դուն եղար աշխարհակալ:

149. ԿՐՈՆՔ ԵՒ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

Բարեպաշտի մը ճշուութեամբ Աւագ Շաբթուն բոլոր ժամերգութիւններուն ներկայ գրտնուեցայ, և ամէնէն խորին զմայլումով ունկընդրեցի այն բազմաթիւ ու զանազան երգեցողութիւններուն որ Քրիստոնէութեան այս մեծ օրերուն ամէնէն վսեմ արտայայտութիւնն են:

Եւ երբ զմայլում կ'ըսեմ, հաւատացեալի կըրօնական յափշտակութիւնը չեմ հասկնար միայն, այլ գեղեցիկը պաշտող մարդու, արուեստասէրի, գրասէրի սքանչացում մը, զոր կը ներշնչեն ինծի այդ բոլոր շարականներն ու մեղեդիները, կրօնական բանաստեղծութեան ու երաժշտութեան հրաշակերտներ, կատարեալ գեղարուեստի առարկաներ, այնչափ աւելի թանկագին ու քաղցր մեղի համար՝ որ մինակ բանաստեղծութիւնն ու երաժշտութիւնն են անոնք որ ճշմարտապէս մե'րն են:

Հաւատացեալի և գեղարուեստասէրի խտիրը դիտմամբ կը զգացընեմ, որովհետեւ մեր մէջ ընդհանրապէս կրօնքի իրեր միայն կը նկատուին այդ սրբազան երգերը, և հիմա շատեր պիտի խրտչին անշուշտ՝ երբ գեղարուեստ, գրականութիւն բառերը կ'արտասանեմ անոնց առթիւ: Անոնք որ կ'երգեն այդ շարականները, և անոնք որ մտիկ կ'ընեն՝ ամէնքն ալ Աստուծոյ ազօթք ընելու զուտ կրօնական գործողութենէն ուրիշ բան չեն տեսներ հոն, առանց մտքէ անցընելու թէ, ինչ որ կ'արտասանեն կամ կը լսեն, բանաստեղծութիւն է, և ամէնէն բարձր տեսակէն:

Այդ նուագներուն մէջէն պէտք է տեսնել, սակայն, ո՛չ միայն հաւատքով լեցուած հոգիներ, այլ և քերթողական աւիւնով թեւաւորուած հանձարներ, և այսպէս՝ կրկնապատիկ հիացումով մը խորհիլ մեր Ս. Հայրերուն որ երկներ են ատոնք:

Ի՛նչ խոր շեշտ հաւատքի, ի՛նչ հզօր թռիչ կրօնական ներշնչումի, ի՛նչ բարձր վերացում աստուածային խոկումներու, ի՛նչ ճոխութիւն վեհ մտածումներու, պերճ պատկերներու ու վսեմ բացատրութիւններու, և ի՛նչ լեզուի անբաղդատելի ներդաշնակութիւն՝ այդ երգերուն մէջ որ այնչափ երիտասարդ են դեռ դարերու կեանքէ մը յետոյ, և այդ ամէնուն հետ, ան ի՛նչ անուշ՝ անբացատրելի՝ կերպով անուշ երաժշտութիւն է որ նիւթին ու բառին համեմատ, երբեմն տրտում, մեղամաղձութեան արցունքներով կը թաւալի, երբեմն զուարթ, վերին հրճուանքի լայն յորդումով մը կը ժայթքի՝ Աստուծոյ զգացումով առլցուած հոգիին բոլոր սլացքներն ամէնէն խորին արտայայտութեամբ թարգմանելով: Ի՛նչ ընդարձակ և ամբողջական դիւցազներգութիւն է այն՝ զոր Աստուածային Մարտիրոսին Վերջին Շաբաթէն ներշնչուելով՝ մաս առ մաս յօրինեց եւ մեր Հայրապետները, ի՛նչպէս ամէն բան մէկ աղբւրէ՝ լուսեղէն աղբւրէ մը՝ կը բղխի հոն. և ի՛նչպէս ամէն բան հրաշալի ներդաշնակութեամբ մը կը կապուի, մարմին մը կը կազմէ, իւրաքանչիւր մաս իր յատուկ գոյնն ու ձեւն ունենալով, և այդ մասերն ամբողջութիւն մը կազմելով: Եւ նիւթին

ու արտայայտութեան այդ համագոյութիւնն ալ
այն պարզ պատճառով չէ՞ որ հեղինակներն ի-
րենք եղած են անոնց յղացողը. գրողը և եղա-
նակ յարմարցնողը, ճիշդ ինչպէս անոնցմէ այն-
չափ յետոյ ըրաւ Վականեր, որ իւրաքանչիւր
բառի համապատասխան խազ մը գտնել ուզելով՝
ի՛նք գրեց իր երաժշտութեան խօսքերը, եւ ի՛նչ
սխալ է այն դատաստանը որով միօրինակ գտած
են մեր եկեղեցական երաժշտութիւնը Միօրի-
նա՞կ, բայց անձնիւր եղանակ այնպէ՛ս իր անհա-
տականութիւնն ունի, որ անոր գոյնը կը տեսնէ
մարդ ունկնդրած ատեն. ճերմակ ստուերներու
ծածանիլը չէ՞ք զգար Զեքս հոգեւորին խաղաղ
ու յայն դաշնակութեան մէջ. սե թախծութեան
մը թանձրանալը չէ՞ք իմանար «Լացին գիշեր-
ուան» սարսռազգեցիկ ողբերուն մէջ, և կարմիր
ցնծութեան բոց մը՝ Զատիկի առտուան մեծագոռ
երգերուն մէջ որոնք կրօնքի յաղթանակը կը
տարփողեն:

Վ Ե Ր Զ Բ Փ Ո Ւ Ն Զ Ի

Ն Ի Ի Թ Ե Ր Ո Ւ Յ Ո Ն Կ

Ա Ր Զ Ա Կ Ն Ե Ր

1. Որդիական պարսֆեր	3
3. Որդիական սիրոյ օրինակ	5
5. Դպրոց	7
7. Հայր եւ որդի	10
9. Դպրոցական կեանք	13
11. Պատուէրներ՝ աշակերտին	15
13. Երեք բարեկամներ	18
15. Ընթերցումը՝ դպրոցներու մէջ	20
17. Աղքատար	24
19. Ուսուցիչը	27
21. Աղամանդը	29
23. Մայրե՛ր, սիրեցե՛ք ուսմունքը	33
25. Հայ գիւրերը եւ Սահակ Մեսրոպ	36
27. Կրօնք, Խիղճ, Աստուած,	40
29. Արք	42
31. Ազգասը	45
33. Մօր ազդեցութիւնը	49
35. Դասողութիւն	51
37. Կնոջ սիրքը	54
39. Դեղձերը	56
41. Յիշողութիւն	58
43. Ներկայ եւ Ապագայ	60
45. Մառայի հետ վարմունք	64
47. Ընտանիք	66
49. Մանկական սիր	70
51. Անբիծ հոգիներ	73

53. Երեք պատժողներ	76
55. Տնտեսագիտություն	78
57. Ամեն բան Աստուծակ է	81
59. Արեգակ	84
61. Փոքրիկն մեծ	86
63. Սոխակ	89
65. Առ արեգակ	92
67. Փոքրիկն մեծ	94
69. Զմեռ	97
71. Աղբաս աղջիկ մը	100
73. Խաչելութեան պատկեր մը	102
75. Արդարներուն հայրենիք	107
77. Գիւղային տեսարան	110
79. Գիւղական հարստություն	113
81. Ստեփանիկ	115
83. Խաչոյի տունը	119
85. Նահապետական կեանք	122
87. Նորեկ գարուն	126
89. Զօրա	129
91. Երկու ոյժեր	131
93. Յուլը	134
95. Գիւղային գործեր	139
97. Կոյր երգչուհին	141
99. Ծովու վրայ	144
101. Հրդեհ	148
103. Մայրենի սերը	150
105. Մայիս	153
107. Աղբասներուն համար	155
109. Ընտանեկան ոգի	158

111. Անհրաժեշտ գիրք	160
113. Մուրացիկը	163
115. Անճառակ	166
117. Խառնակ Կաթողիկոս	169
119. Գեղարուեստ	174
121. Թշնամին ու Բարեկամը	178
123. Գողգոթայի ստորոտն	182
125. «Քրիստոս Յարեա՛ւ»	186
127. Բնութեան սերը	190
129. Ողորմություն	194
131. Արիոս Հերետիկոս	198
133. Զմեռն ու Գուր	203
135. Զարգացումի պայմանը	206
137. Անհոնա	209
139. Քարոզություններ	212
141. Թովմաս Ֆասուլեանեան	216
143. Ս. Ծնունդի Տօնը	218
145. Սեղուներն ու Շերամները	223
147. Հարաւի հովեր	227
149. Կրօնք եւ բանաստեղծություն	232

2. Ժամանակը	4
4. Ազգուն ու Ձագերը	6
6. Չմեռն ու Գարուն	8
8. Ազգուն ու Աղուես	11
10. Աղոբ	14
12. Տեղեկագիրը	16
14. Խաղողը	19
16. Սիրամարգ եւ Սոխակ	23
18. Փոքրիկ Մարիամին	25
20. Աղուես եւ Ազգաւ	28
22. Փորեւնիայի Առիւծը	31
24. Զի՛ լինիր	34
26. Փայտահատին երազը	38
28. Ուրուանկար	42
30. Արծիւ եւ արեւ	44
32. Մանկիկն՝ իր Կասունին	46
34. Դժգոհ Փիլիկ	50
36. Զեփիւռ	53
38. Մուխն ու Բոցը	55
40. Աւան Զովիկ	57
42. Երկու ճամբորդներ	59
44. Ասուած	62
46. Յետ յիսուն ձմեռն	65
48. Վարդ եւ Դեղագործ	68
50. Ծառը	71
52. Զօն	75
54. Տաղանագիր	77
56. Դոյները	80
58. Պարիկի մը ճամբորդութիւնը	82

60. Ճերմակ	85
62. Ուղտ	88
64. Դեղին	90
66. Հողագործն ու Որդիները	93
68. Կարմիր	96
70. Երկու ճամբորդներ	98
72. Գործ	101
74. Առիւծն ու Կապիկները	105
76. »	108
78. »	111
80. Ուսում	114
82. Տղոց յորդորակ	117
84. Կապիկ	120
86. Զմեռնկար	123
88. Աղամին վիշտը	127
90. Զարթոնք	130
92. Սպիտակը	133
94. Հիւանդին մեռունը	137
96. Հիւանդանոց	140
98. Մշակներուն	143
100. Վարդ	147
102. Ոսկի	149
104. Առաւօտ	152
106. Կապիկ եւ Ակնոց	154
108. Ծաղկավաճառ Աղջիկը	156
110. Մանուկին Աղոբը	159
112. Շուք եւ Երեսասարդ	162
114. Ազահն ու Հար	164
116. Կարգապահութիւն	168

118. Բաղդ եւ Աղփաւ	172
120. Օձ եւ խարսոց	177
122. Սիրոյ Արցունքներ	180
124. Ծաղիկն ու Թիթեռնիկը	185
126. Երկու Տղաք	188
128. Խաչը	192
130. Մուկեր	196
132. Վարժապետին Յոբելեանը	200
134. Տեճ	205
136. Օձ եւ Գառնուկ	207
138. Պիտի բաղձանք	211
140. Առ ոմն Մեծասուն	214
142. Առիւծ ու Գալլ	217
144. Նուագ	221
146. Ամառուան Յուշեր	226
148. Խաղբղթի շինուած Բերդ	230

2043

3510

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0052820

ԴԱԻԹԵԱՆ ԳՐԴԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ

ՀՐԺՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆԵՐԸ

Գրանկա՛ն

1. Ա. Չարժա՛նու Մանկանց	12րդ Տիպ	4
2. Բ. յ	8րդ »	5
3. Գ. յ	6րդ »	5
4. Տարական Քերականութիւն	5րդ »	2
5. Լրացուցիչ Դասընթացք	3րդ »	3
6. Նոր Փունջ, աշխարհ. Հտարածոյ		
7. Փնջակ, պատկերազարդ	6րդ »	1.20
8. Երկրորդ Փունջ	5րդ »	6
9. Գործն. Ընթացք Ետադրութեան	3րդ »	3
10. Բանալի Ետադրութեան	3րդ »	2
11. Բանալի Զայ լիզուի	5րդ »	2
12. Սկզբունք Համաձայնութ. եւ Ետադրութ. Թ. 2րդ	»	3
13. Nouvelle Methode I. Տրիկն Եսթիոյի	5րդ »	2
14. Տար. Ընթացք Կրօնի, Վ. Քնդ. Ետադրութ. 3րդ	»	2
15. Պատկերազարդ Այրբնաւան (Եր. ռժով)	8րդ »	20
17. Իրազարդ Հտարածոյ, միշին շրջան	2րդ »	4
20. Համառօտ Կրօնագիտութիւն Ա. Հարկեանի 2րդ	»	3
22. Նուէր Զայ մանկկեան, Ս. Դաւեանի		1.20
24. Զինարարութիւն Թմ. Կայսրութեան		
31. Առաջնորդ Անգղ. լիզուի, Յ. Վարժապետեան		
32. Իգլանցիին, Լոնֆելդ. Տ. Լ.		5
33. Թմ. Տաղաւաքութիւն, Ս. Կարապետեան		5
34. Նմ. ԴՊՊՈ, 10 արակ. (Գլանցի Ժախրդ)		20
37. Ետադրութ. Գրիտ Վարդապետեան, Ա. Մանուկեան		
38. Ետ. Կրօն. Բարդապետեան		6
40. Բարդապետ. Վարժութեան, դասաւանդորու Դամար		5
41. Իրազարդ Կրօն Զոմառօտ (մասնաբաժան ռժով)		3
42. Nouvelle Methode, II. Livre, par Mme. Satinik		4
44. Ա. Մայրենի Լիզու, Դաւեան		3
47. Բ. Մայրենի Լիզու		5
48. Հոգնի Նոր Զոալանութեան		10
52. Նոր Ախոր		3
53. Հին Ախոր		3
54. Իրանց Ժախրդ		
55. Բ. Մայրենի Լիզու, Դաւեան		5
56. Նոր Քերականութիւն		4

Համա՛ր ԴՐՈՍՏ ԴԱԻԹԵԱՆ